

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE.

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

ÅTTONDE DELEN.

FÖRSTA OCH ANDRA HÄFTET.

Pris: 2 kronor.

Af **Kongl. Vitterhets Akademien** (1753—1786) och **Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar 20 band. 1789—1852.

——. Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre: del. 2 (1861): 4 kr.: del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre: del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.: del. 6 (1869): 4 kr.: del. 7 (1876): 4 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.: del. 2 (1869): 3 kr.: del 3. h. 1—4 (1870—73): 4 kr.: del. 4. h. 1—4 (1872—80): 4 kr.: del. 5. h. 1—3 (1873—78): 3 kr.: del. 6. h. 1—4 (1880—82): 4 kr: del. 7. h. 1—4 (1883—84): 4 kr.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Pris för hvar af årgångarne 1872—1877: 2 kr.: för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——. Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——. Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

ATTONDE DELEN.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1881—1891.

INNEHÅLL.

INNEHÅLL.

Vendelfyndet.

En förberedande öfversigt

af

Hjalmar Stolpe.

Under senhösten 1881 stötte några arbetare, vid upptagandet af ett dike för grundläggning af muren omkring den nyutlagda delen af Vendels kyrkogård, på omkring 4,5 fots djup, på tvenne väl bibehållna tveeggade svärd med delvis förgylda bronsfästen, prydda med granater eller silfverinläggningar, flere bitar af beslag till slidan till ett eneggadt svärd, en hjelm af jern med bronsbeläggning, en sköldbuckla, en mängd fragment af förgylda bronsbeslag samt af en ringbrynja, bitar af glas och fragment af betsel m. m. Man trodde sig hafva funnit en guldskatt, jernspett och hackor kommo genast i rörelse, för att så fort som möjligt framdraga de förmodade rikedomarna i ljuset. Verkningarna af denna framfart låta lätt tänka sig. Af hjelmen förblef intet annat helt än bronskammen och några andra beslag. Glasbägarne, som sedermera visade sig hafva varit minst tre, möjligen fyra eller fem, krossades i små bitar och — föraktades: Den ännu hela bottnen till ett glaskärl med ovanligt vid, platt botten, slängdes undan i ett närbeläget stenröse och framletades först efteråt. Underbart nog lära såväl sköldbucklan som båda svärden hafva kommit upp fullkomligt hela. Men sköldbucklan var af jern och kastades derföre såsom värdelös upp bland stenarne och krossades i fallet. En tillstädeskommen smed säges hafva lagt sitt yrkeslärda

förstand i dagen genom att hugga med svärdet, för att profva om det var godt stål: den genomrostade klingan brast dervid naturligtvis i bitar.

Sålunda behandladt, skulle nu fyndet realiseras; i följd af åtskilliga tillstötande omständigheter hamnade det först i Uppsala universitets fornsakssamling, hvarifrån det dock sedermera beredvilligt afstods till Statens Historiska Museum, för att der, såsom sidostycke till det beslägtade Ulltunafyndet, bidraga till att sprida ljus öfver det förut så dunkla kulturskede, som föregår den egentliga vikingatiden. Samtidigt, det var i december 1881, beordrades jag af Riksantiqvarien att på ort och ställe vidtaga undersökningar och om möjligt klargöra grafvens öfriga innehåll. Årstiden var ogynnsam, marken hårdt frusen, och snart omöjliggjordes all vidare undersökning för året genom snöfall, så att jag blott hann undersöka ett, såsom det sedermera visade sig, jämförelsevis obetydligt stycke af den ännu orubbade delen af grafvens botten. Hvad jag dessförinnan kunnat utröna, var i korthet följande.

Det ville synas, som hade ett obrändt, manligt lik varit jordadt i en större båt, hvilken nedgräfts i södra sluttningen af den låga åsbacke, å hvilken kyrkan nu är belägen, och som under sin fortsatta sträckning mot norr är betäckt af en mängd små grafhögar från den yngre jernåldern. Öfver denna graf hade dock icke uppkastats någon hög, utan kunde man tvärtom skönja en svag sänkning i marken öfver hela grafven. Förhållandet var således här alldeles det samma, som med flertalet grafvar med obrändt lik på Björkö, blott med den skilnad, att sänkningens längd här angaf en betydligt större graf, än de på Björkö vanliga. Grafvens riktning var NO—SV. Det första fyndet hade gjorts nära grafvens nordöstra ända. Att erhålla någon fullt tillförlitlig uppgift om föremålens läge var ej möjligt. Enligt påstående skulle dock de båda tveeggade svärden hafva legat parallela invid

hvarandra i grafvens längdriktning, med uddarna vända åt motsatta håll och vid deras nordöstra ändar fragmenten af hjelmen samt sköldbucklan. På det uppgifna stället träffade jag också flere bitar af förgyllda bronsbeslag samt en mängd större och mindre glasbitar. Till slut lyckades det mig äfven att strax SV om svärden finna bottnarne till två glasbägare, men huruvida dessa lågo på sina ursprungliga platser eller om de blifvit rubbade vid den våldsamma uppritningen af de öfriga föremålen, kunde i anseende till jordens hårdt frusna tillstånd ej med säkerhet afgöras. Just den del af grafven, der antagligen liket med sin utstyrsel legat, hade sålunda genom hittarnes oförstånd blifvit i grund förstörd, ett förhållande, som var så mycket mera att beklaga, som min långa erfarenhet från Björkö lyckats konstatera att föremålen i den yngre jernålderns grafvar med obrändt lik vanligen ligga i en viss bestämd ordning, och det derföre skulle varit af största intresse att erfara, hvad som i detta hänseende var karakteristiskt för tiden ett par hundra år tidigare. Här kunde ej ens med säkerhet afgöras, om verkligen något menskligt lik varit nedlagdt på detta ställe. Af menniskobenen syntes nämligen intet spår. Möjligt, ja troligt är, att menniskobenen varit i hög grad förmultnade, men något spår borde dock hafva kunnat upptäckas, åtminstone i den uppskottade jorden. Denna hade olyckligtvis före min ankomst blifvit af en mera nitisk än kompetent hand genomsökt och omlagrad, så att ej ens der något svar på frågan kunde erhållas. Den strax efter fyndets anträffande i flere tidningar synliga uppgiften att liket låg i riktning sydvest—nordost, med hufvudet åt sydvest, berodde på ett svårt missförstånd af min föregångare, som tagit bakbenen af en häst för menniskoben och en ur dikets sydvestra vägg framstickande ryggkota af samma häst för att tillhöra det menskliga skelettets hufvudskal. Vid fortsatt undersökning åt detta håll träffades nämligen halen

af en häst, som legat utsträckt längs grafvens nordvestra sida, med hufvudet mot sydvest, eller hvad jag anser vara farkostens för. Det dike man dragit fram tvärs öfver grafven nära farkostens akter hade afskurit hästens bakdel, så att blott främre hälften af balen jämte frambeu, hals och hufvud träffades orubbade. Tätt invid denna häst, närmare grafvens utkant, låg det fullständiga skelettet af en tam galt och under hästens hufvud träffades bakbenen af ännu en häst, som låg i samma riktning som den första. Enär blottandet och det noggranna afteckuandet af så stora djurskelett kräfva en rätt betydlig tid, och man hvarje stund kunde vänta snöfall, som skulle göra allt vidare arbete omöjligt och skada skeletten, var det nödvändigt att afvakta en lämpligare årstid för undersökningens fortsättande. Sedan derföre de blottade skeletten blifvit å planritningen afteckuade, upptogos de till större delen och det öfriga öfvertäcktes noga. Af fornsaker hade i orubbadt läge blott träffats ett stort *skifferbryne* och en *jernsax* af den nu vanliga ullsaxens form, båda liggande tätt intill hvarandra invid grafvens sydöstra sida, midt emot det första hästskelettet. *Klinknaglar* träffades strödda öfver bottnen af hela den undersökta delen, men dels voro de flesta rubbade vid den första sköflingen, dels omöjliggjordes deras noggranna markerande på planritningen af andra omständigheter. Blott så mycket hade på de med visshet orubbade ställena kunnat konstateras, att klinknaglarna lågo något så när regelbundet i rader. Till utredningen af nu nämnda förhållanden måste undersökningen i december 1881 inskränka sig.

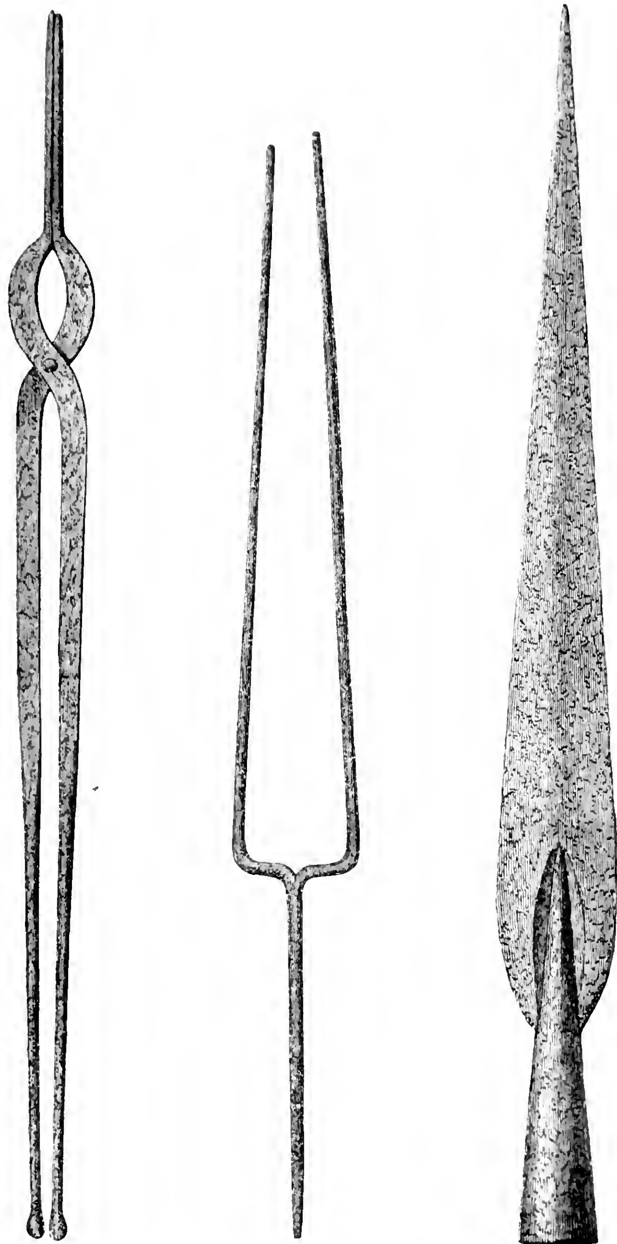
I slutet af maj 1882 började undersökningarna ånyo. Deras mål var nu i främsta rummet att afsluta utgräfningen af den här omtalade grafven och dernäst att efterspana och undersöka äfven andra liknande, som möjligen kunde finnas å samma område. I båda fallen skulle

resultaten öfverträffa mina djerfvaste förväntningar. Det skulle vara dessa nya undersökningar förbehållet att uppvisa ej blott den konstanta detaljanordningen af grafvar från här ifrågavarande tid, utan äfven den genom generationer gradvis fortgående utvecklingen intill en tid, om hvars plägseder i detta afseende de stora grafffälten på Björkö redan lemnat rika upplysningar. Oafsedt den för en minutiös undersökning gynsammare årstiden, hade jag nu äfven fördelen att kunna använda vana gräfvare, i det tre sådana, af hvilka en i tio och en annan i åtta år varit anstälda vid undersökningarna på Björkö, medföljde derifrån.

Fullständigt afröjd visade nu **grafven I** följande utseende. Dess längd var 35 fot och bredden 9 fot på midten, mot ändarne afsmalnande, den nordöstra till och med fullkomligt spetsig. Djupet i midten var 4.5 fot, men aftog derifrån mot sidorna, så att det tydligen syntes att grafvens form lämpats efter den nedgräfda farkostens. Af denna fanns intet annat i behåll än klinknaglarna, af hvilkas läge man dock kunde sluta, att båten varit spetsig i båda ändar. Längs nordvestra sidan lågo, från sydvestra, eller hvad jag anser vara förändan räknadt, tre *hästar* efter hvarandra, de två första med hufvudena nere vid båtens midtlinie och benen sträckta upp mot relingen, den tredje med frambenen vända inåt båten; bakbenen voro, som förut är nämndt, uppriftna vid fyndets första anträffande. På motsatta, eller babords sida låg längst fram i fören en *gumse*, öfver hvars bakdel stod en stor *jerngryta*, nära två fot i genomskärning. På grytans yttre sida låg en ganska stor *hund*. Dernäst kom ett stort *nötkreatur*, som sträckte halsen på insidan af grytan, så att hufvudet låg invid gumsen. Kroppen låg utsträckt längs babords sida, med benen vända inåt båten. Djurets skalle var af jordmassan fullständigt krossad och könet har ännu ej kunnat bestämmas. Invid frambenen låg en *hund* och

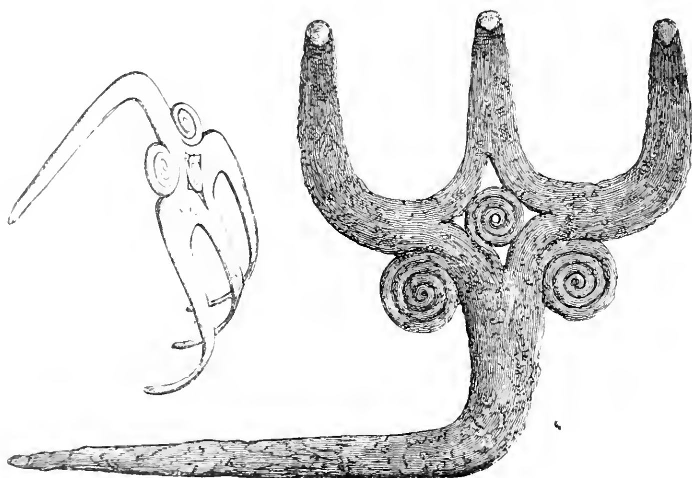
framför bakbenen ännu en *hund*. Dessa två hundar hade varit bundna i ett gemensamt *jernkoppel*, hvaraf förrostade bitar här och der syntes. Bakom nötkreaturet låg ett *får* och strax innanför detta lemningarna af en ung *sugga*. Med de dernäst följande benen af *gås* var den animala utrustningen af grafven färdig. Hästarne på styrbords sida upptogo tillsamman 17 och de öfriga djuren på babords sida 11,5 fot af båtens längd. Fyra fot NV om färet lago saxen och brynet och ytterligare fem fot längre mot aktern de båda tveeggade svärden samt de öfriga sakerna. På grund af förhållandet i en annan graf är jag böjd att antaga, att liket legat med hufvudet mot nordost och, för så vidt de erhållna uppgifterna äro riktiga, haft de båda tveeggade svärden vid sin venstra sida, hjelmen och skölden ofvanför hufvudet och glasbägarne vid fötterna. Rörande läget af det eneggade svärdet, af hvars slidsbeslag fragment äro tillvaratagna, är jag tyvärr ej i stånd att uppgifva något, lika litet som rörande en mängd beslag och andra fragment, som kommo i dagen vid fyndets första anträffande. Afståndet från vapnen till båtens akter var nio fot.

De öfriga fynden i grafven voro: vid främsta hästens hufvud, ett sönderbrutet *betsel*, med vackra förgylda och med granater inlagda beslag å remtygen; på främsta hästens rygg en fyra fot lång *jerntång* (fig. 1), till formen som en stor hoftang, men framtill utdragen i en fotslång näbb; på grund af tångens svaghet är ej sannolikt, att hon kunnat användas som smidestång, utan är troligare, att hon helt enkelt varit en eldtång. De närliggande redskapens tydliga egenskap af köksredskap gör denna tolkning så mycket sannolikare. Strax invid tången låg nämligen, öfver bringan på den mellersta hästen, en 2,5 fot lång tvågrenig *jerngaffel* (fig. 2) och derinvid, i båtens botten, en grof *jernketting*, i ena ändan försedd med en stor, synnerligen prydligt smidd krok och i den

1—3. *Vendel. Graf I.*

andra med en något mindre, men ännu prydligare utstyrd sadan. Detta redskap är tydligen en s. k. skerding, hvarmed man brukade upphänga grytan öfver elden; någorlunda liknande hafva flere gånger träffats i norska grafvar, hvilket äfven är händelsen med jerngafflar af samma slag som den ofvannämnda. På babords sida lågo, förutom den förut omtalade stora jerngrytan, ett simpelt *betsel* och en stor, väl arbetad *spjutspets* (fig. 3), båda ungefär midt för den stora tången på styrbords sida.

4. *Vendel. Graf I.*

Slutligen låg, ungefär 5 fot längre akterut på bakdelen af faret, ett egendomligt *jernredskap* (fig. 4), nästan i form af en grepe med tre böjda klor och vinkelrätt åt sidan böjdt skaft. Af flere skäl, som ej här kunna anföras, antager jag, att detta märkliga redskap användts vid rostning af kött. Fragment af ett liknande redskap finnas i Ulltunafyndet och kallas der halster, en benämning, som ger en riktigare föreställning om redskapets ändamål, än om dess form och sättet att använda det.

För öfrigt träffades diverse *betselbeslag*, *söljor* etc. af

brons, belagda med en glänsande hvit metall-legering, samt *pilspetsar* spridda här och der i främre delen af båten. Anmärkningsvärd är denna hopning af djur och redskap i båtens främre hälft, medan i den bakre blott träffades de förut nämnda vapnen, omkring 9 fot från aktern, och enligt uppgift hopade på en yta af 6 fots längd och högst 3 fots bredd. Hela den öfriga delen af båten skulle varit tom. Kanske har detta område varit upptaget af föremål, som ej kunnat motstå förgängelsen, t. ex. träsaker. Något skäl att antaga, att denna graf blifvit i forna dagar delvis plundrad, fanns icke, tvärtom, denna graf var bevisligen den enda af alla kringliggande grafvar från samma tidskifte, som fått vara fullkomligt orörd, ända tills den föll i händerna på en flock arbetare, som till sin egen skada gjorde allt hvad göras kunde för att förstöra ett af de för kulturforskningen vigtigaste fynd, som någonsin gjorts i vårt land.

Såsom förut nämndt, har fyndet sitt närmaste motstycke i det berömda Ulltunafyndet. Likheten sträcker sig ibland till de minsta detaljer, dock finner man att föremålen i Vendel-grafven i allmänhet äro något bättre och finare arbetade än Ulltuna-sakerna. Detta gäller främst om *hjelmen*, som synes hafva varit ett verkligt praktstycke. Tyvärr torde man ej lyckas få något fullständigt begrepp om dess utseende förr än man möjligen finner någon annan under gynsammare omständigheter. Allt hvad man hittills kan se är först och främst, att öfver hjessan gått en bred, kupig kam af brons, prydd med sneda, upphöjda liniesirat och öfverst krönt af en tunn låg rygg; hvardera ändan af kammen slutar i ett för den tidens stil karakteristiskt hufvud äfvenledes af brons, af hvilka det främre påtagligen gjort tjenst som nässkydd. Om sjelfva stommen till hjelmen lemna de funna fragmenten högst ofullständiga upplysningar. Ulltunahjelmens stomme har man ansett hafva utgjorts af en halfsferisk hufva, bildad

af hvarandra korsande, tumsbreda jernribbor. Några sådana lemningar funnos ej här. I stället innehöll här ifrågavarande graf en hop fragment af tunna jernplåtar, belagda med tunn brons med drifna figurer, föreställande en väpnad ryttare, med en flygande fogel framför och bakom hufvudet och en orm, som reser sig framför hästens fötter m. m. Tvänne stora, egendomligt formade beslag, ornerade på samma sätt som hjelmkammen, hafva synbarligen sutit öfver ögonen och genom sin starkt framspringande underkant bidragit att skydda dessa. Om det ocksa är tills vidare omöjligt att erna en fullt säker föreställning om formen på denna hjelm, så gifva dock dessa fragment en högst värdefull antydning om betydelsen af de fyra gjutna bronsplatar med upphöjda mennisko- och djurbilder (M. 518—521) som funnits vid Björnhofda i Torslunda sn på Öland.

Likheten med Ulltunafyndet uppenbarar sig dernäst i formen på fästena till de *treeggade svärden*, af hvilka i synnerhet det ena visar en ända in i de minsta detaljer gående öfverensstämmelse. Tack vare denna likhet i befintliga delar komplettera de hvarandra väl i sådana partier, som saknas. Så t. ex. saknar Ulltunasvärdet kafle, hvaremot denna del är väl bibehållen å Vendelssvärdet. Å andra sidan har öfversta delen af fästeknappen å Vendels-svärdet gått förlorad vid den vårdslösa upptagningen af fyndet, men dess utseende låter lyckligtvis väl tänka sig med tillhjelp af Ulltunasvärdet, som i detta afseende är komplett. Äfven de förgylda, genombrutna bronsbeslagen till slidan erinra om Ulltunasvärdets, och äro fullständigare representerade än å detta, som tyvärr synes hafva blifvit upptaget med föga större omsorg. Stilen i dessa svärds ornamentik visar sig vara starkt påverkad af irländskt inflytande, men det torde dock ej vara tvifvel underkastadt, att arbetet är svenskt. Sådana svärd eller delar deraf äro funna i Skåne, Halland, Bohuslän, Vester-

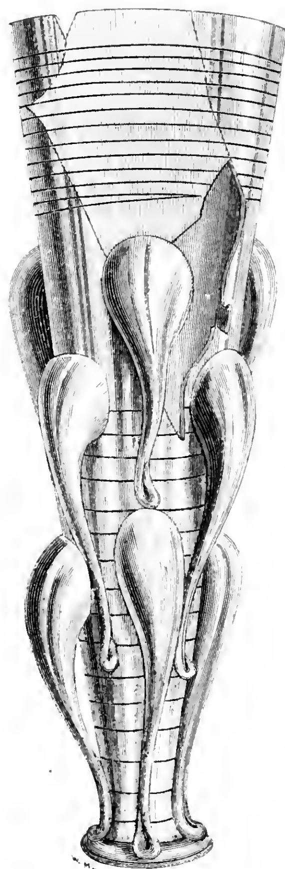
götland, Östergötland, Gotland, Södermanland, Uppland, Vermland, ja ända uppe i Ume Lappmark, vid Stensele kyrkoby. Vi kunna uppvisa åtminstone tjugo svärd af denna form. Egendomlig för Sverige är den dock icke, utan synes snarare hafva varit en allmänt germansk öfver Tyskland, Skandinavien och England under en viss tid utbredd typ, som möjligen fullkomligast utvecklat sig i England, der man åtminstone kan uppvisa urbilden till det egendomliga sidobihang till fästeknappen, föreställande två i hvarandra stuckna ringar, ofta af massivt guld, hvilket ej sällan finnes på dessa svärd och dit äfven den karakteristiska ornamentiken synes peka. Äfven å det här beskrifna Vendelsvärdet har ett sådant bihang funnits, som varit af brons och prydt med slingornament i irisk stil; olyckligtvis har det vid fyndets upprifning blifvit ytterst illa åtgånget och är ofullständigt. Det andra tveeggade svärdet i denna graf har i hufvudsak samma form, som det förut nämnda, men stilen i ornamenteringen är en annan. Hjältena prydas af i bronsen inlagda silfverribbor och den egentliga knappen af inlagda granater. Slidbeslagen, af en hvit, blänkande metall-legering, äro deremot rikt ornerade i en med den iriska beslägtad stil. *Det eneggade svärdet* är värst misshandladt; blott några bitar af klingan samt fragment af slidans beslag återstå; af fästet finnes alls intet i behåll. Man finner dock, att detta svärd eger motstycken i grafvar från samma tid på Gotland, särskildt å Vallstena rum i Vallstena socken, hvarest rika fynd anträffats, som visa den största öfverensstämmelse med det här omhandlade.

Äfven *sköldbucklan* har säkerligen mycket liknat Ulltunabucklan, men allt hvad af henne blifvit bevaradt, är den karakteristiska knappen i midten och några starkt förgylda beslag, som utgått från denna knapp. Utan tvifvel har hon, i likhet med andra från samma tid,

varit helt och hallet beklädd med vackra bronsbeslag, men af dessa hade tyvärr intet tillvaratagits.

En mängd fragment af praktfulla, förgylda *brons-*

5. 6.

Engelska glasbägare.

beslag af ännu okänd bestämmelse, stundom prydda med granatinläggningar, kunna, af brist på afbildningar, ej här närmare beskrifvas.

Ett särskildt omnämnande förtjena *glaskärlen*. Genom deras ohjelpliga förstöring har vetenskapen lidit en svår förlust, ty blott med möda kan man sluta sig till deras utseende. Man finner, att två hafva varit af blått glas, till formen langdraget koniska med mycket liten botten. Ungefär från midten hafva tre strutlika utsprang utgått, hvilkas utdragna spetsar dragits ned ända till bottnen och till större delen fastsmälts vid glaset. Omöjligt är ej att en annan krans af tre sådana utsprang sutit högre upp på glasen. För att gifva en tydligare föreställning om glasens form, meddelas här afbildningar af ett par andra liknande, i England funna glasbägare, tillhörande samma tid. Fig. 5 visar en vid Reculver i Kent funnen glasbägare, hvilken har alla de för Vendelglansen karakteristiska egenskaperna[1]. Formen synes dock haft större öfverensstämmelse med den i fig. 6 afbildade glasbägaren från Ashford i Kent[2]. Liknande bägare äro för öfrigt funna flerestädes i England och i Rhentrakterna (t. ex. vid Selzen i Hessen), ja t. o. m. Norge har en sådan att uppvisa från en fartygsgraf vid Vold i Borre prestgäll (*Aarsberetn. af Foren. f. Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring*. 1857, pl. III, fig. 1, 2). De utgöra ett af de mest talande bevisen för de vidsträckta kommunikationerna redan under här ifragavarande tid. Jag torde emellertid ej irra mig mycket, om jag antager att dessa bägares egentliga hemland är Rhenlanden och att de derifrån spridt sig så väl till England som andra land.

Det återstår blott att nämna *broddarna* i hästarnes hofvar. Redan för flere år sedan har det lyckats mig adagalägga, att bruket af hästskor var okändt under den yngre jernåldern, och att man då i stället, såsom en mängd grafvar på Björkö visa, brukat besla hästarnes hofvar helt

[1] Originalet är afbildadt i *Akerman*, Remains of pagan Saxondom.

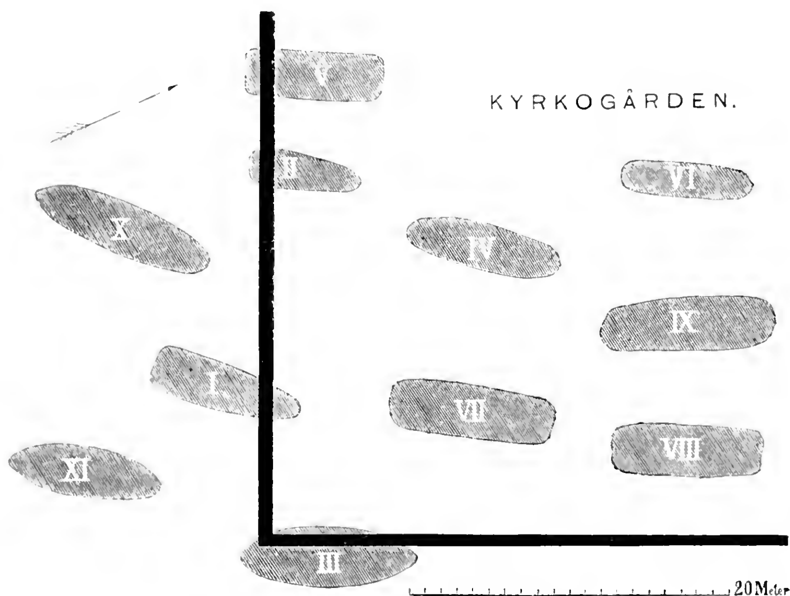
[2] Originalet i Fausset, *Inventorium sepulchrale*.

enkelt med ett slags jernbroddar, närmast liknande dem, som än i dag begagnas åt oxar. Vendelgrafvarna visa, att detta förhållande måste utsträckas äfven till jernålderns mellersta del. Så har t. ex. den främsta hästen i denna graf en brodd i högra framfoten och två i den venstra, en i högra bakfoten och två i den venstra, de andra två hästarne blott en i hvar hof. Det är ibland mycket svårt att upptäcka dessa broddar, i synnerhet om jordmonen utgöres af groft grus, emedan småsten lätt fastrostar vid broddarna och så helt och hållet betäcker dem, att man lätt kan förbise dem. Med någon öfning finner man dock, att om man noga söker invid hofvarna, slår det ytterst sällan fel, att man ej till slut lyckas finna brodden. Broddar funnos äfven i Ulltunagrafven, ehuru man på den tiden ej lyckades träffa deras rätta betydelse, utan på grund af en viss likhet tog dem för att vara fragment af något slags simpla jernspännen.

En hel hop andra iakttagelser af intresse hafva gjorts i denna graf, men deras antal skulle utan tvifvel hafva varit än större, om undersökningen fått fortgå oafbrutet under passande årstid, i stället för att som nu vara splittrad å delvis ytterst ogynsamma tider.

Sådant resultatet nu var, gaf det emellertid en kraftig maning att efterspana nya grafvar af samma slag, för att möjligen finna någon i fullkomligt orubbadt skick. Ledtrådar för ett sådant spanande saknades icke. Dels hade man i samma dike, i hvilket det första fyndet gjordes, på två ställen träffat hästben, hvilket jag tolkade såsom säkert tecken till graf, dels lyckades mig genom förfrågningar utröna, att några fördjupningar likartade med den, som utmärkte den nu beskrifna grafven, skulle varit synliga innanför den nya muren, innan detta område under hösten fick en påfyllning till minst 3 fots höjd. Två svaga sänkor syntes äfven utom muren på hvardera

sidan om den första grafven. För att få reda på de genom påschaktning dolda grafvarna innanför muren, fanns ingen annan utväg än att draga ett par diken genom området, der jag förmodade grafvarna voro, i riktning vinkelrätt mot den, i hvilken grafvarna borde sträcka sig. Dessa diken fingo ej gå djupare, än till den ursprungliga markens yta, för att utröna om någonstädes någon sänk-

7. *Planritning af graffältet vid Vendel.*

ning visade sig i denna. Försöket lyckades förträffligt och upptäcktes på detta sätt fem grafvar under den påfyllda jordmassan. En annan graf upptäcktes med ledning af murläggarnes uppgift, att de nere vid hörnet af muren stött på en samling stenar, då diket för murgrunden upptogs. Hela antalet grafvar å detta fält af omkring 19,000 qvadratfots yta uppgick således till elfva. De lågo alla i ungefär samma riktning, SV—NO, och på

ungefär 20 fots afstånd från hvarandra. Längst mot SV lågo tre i bredd, den mellersta, som här beskrifvits, dock något dragen ur linien mot NO. Derefter följde ytterligare tre, af hvilka två lågo längst ut mot NV och den tredje under murhörnet, längst ned i sydöstra kanten af området, alldeles invid landsvägen. Bakom denna rad kommo två grafvar och i sista ledet, längst mot NO, tre grafvar (fig. 7).

De två grafvarna i främsta ledet, på hvardera sidan om den först undersökta, befunnos vara i det närmaste samtidiga med denna och hade antagligen ursprungligen haft en i hufvudsak likadan inrättning. Båda innehöllo tydligen båtar af samma konstruktion, som den förut beskrifna. I synnerhet i för och akter lågo klinknaglarna ännu i den vackraste ordning; deremot voro de från midskepps till omkring 6 fots afstånd från akterstäfven tydligen rubbade, eller saknades helt och hållet. Då detta förhållande visade sig konstant äfven i alla de öfriga grafvarna, utom en enda, och dessutom stod tillsammans med frånvaron af så väl menskligt lik, som af allt hvad till dess utstyrsel hört, med undantag af åtskilliga fragment, kan det ej tolkas annorlunda än som ett bevis för att grafvarna blifvit i äldre tid plundrade.

Mest illa tilltygad var **grafven X** närmast NV om nr I. *Båtens* längd var 31,5 fot. Största bredden synes hafva varit omkring 5,5 fot. Grafvens djup i midten var 4,4 fot, vid ändarna blott 2 fot. I för och akter, samt längs hela styrbords reling lågo *klinknaglarna* i bästa ordning, så att det till och med lönade sig att mäta upp höjden öfver bottenplanet för hvar och en, för att på planritningen kunna gifva en temligen god föreställning om båtens form. Men ungefär 9 fot från aktern upphörde naglarna alldeles på en sträcka af 9 fots längd och 4 fots bredd, midt i båten. I stället träffades på detta område dels en mängd fragment af ringbrynja och af

sköldbeslag, dels spridda klinknaglar i jordfyllningen ända upp till matjorden, otvetydiga vittnesbörd om den sköfling grafven en gång undergått. *Sköldbeslagen* utvisade, att grafven varit samtidig med nr I och med Ulltunagrafven och att här utan tvifvel ett mycket rikt utstyrdt lik varit jordadt. Af menniskoben fanns intet spar. Jordmonen, som bestod af löst grus, var för öfrigt så ogynsam som möjligt för bevaring af organiska ämnen. Ej ens hästbenen, som eljes hafva så stor motståndskraft, hade här kunnat bibehålla sig mer än högst ofullständigt. Så vidt man kunde se, hade denna graf blott innehållit en enda *häst*, hvilken legat utanför styrbords reling, med hufvudet 4 fot från båtens för. Blott hufvudet, frambenen och ena bakbenet voro någorlunda bibehållna. Hofvarna hade varit broddade. Fyra fot från fören stod i båtens midtlinie en fullkomligt hel *jernkittel* med hank och derinvid låg ett simpelt *jernbetsel*. Nio fot från fören, strax invid styrbords reling, således invid hästens buk, låg ett litet *trekloadt jernredskap* af samma form som det stora i grafven nr I, men betydligt mindre, blott 2,5 tum bredt och af simplare smide. Fyra fot längre akterut, äfvenledes invid styrbords reling, lågo en stor *sax* och en *knif*. Detta var allt. Ej mycket, tänker man, för så mycket besvär. Men då jag tillägger, att det var just denna graf, i verkligheten den näst sist undersökta, som gaf de tydligaste bevisen för forntida plundring, finner man att den dock lemnade åtminstone ett resultat af genomgripande betydelse. Det rubbade området intog just den del af båten, i hvilken, enligt analogi med grafven nr I, liket med tillbehör bör hafva legat. Grafplundrarnes undersökning har äfven sträckt sig till babords sida, som var totalt upprifven på en sträcka af 9 fot, räknadt från båtens midt och fram mot fören.

Den tredje **grafven (nr XI)** i främsta ledet låg 17 fot SO om nr I. Som vanligt utvisade en mycket svag, blott

en half fot djup sänkning i marken, i förening med något frodigare gräsväxt, grafvens läge. Den innehöll en till större delen orubbad *båt* af 31 fots längd. Största djupet i midten var knappt 4 fot, vid båtens ändar blott 2.5 fot. *Klinknaglarna* lågo till större delen i god ordning, i synnerhet i för och akter, hvilka båda för öfrigt voro skodda med en nära fotslång *jernskena*, som stod lodrätt i gruset. En fot från fören stod en mycket stor *jernkittel* med vriden hank och derinvid lågo en vacker *spjutspets* af jern och ett *betsel*. Nio fot från fören lågo midt i båten ett litet *treklöfadt jernredskap*, likt de förut beskrifna, samt ett groft, bågböjdt, bredt *jernbeslag*, som antagligen varit fäst i båtens botten, men hvars betydelse ännu är mig oklar. Fyra fot längre akterut lågo *bronsbeslag* till mynningen af något litet kärl, möjligen ett dryckeshorn, och invid babords reling ett tre fot långt, spetsigt jernredskap, som varit fäst vid ett träskaft. Vapen har det ej kunnat vara, utan troligare är, att det helt enkelt är ett *stekspett*. Det skulle således i denna graf ersätta den stora gaffeln i nr I. Invid dess midt låg en *skerding* af samma konstruktion som den förut omtalade, men något mindre, och vid stekspettets bakre ända en *hammare* med jernskaft, fullkomligt lik den i nr I funna. Innanför dessa saker började i båtens midtlinie det ominösa tomma fältet utan ens klinknaglar och slutligen träffades i en hög stycken af en *ringbrynja*, hvilken tydligen varit utsatt för våldsam rubbning. Strax vid sidan af desssa fragment lågo på en sträcka af 3 fot *kantbeslag* af jern *till* nära hälften af *en rund sköld*, samt fyra kupformiga *sköldbeslag* af gjuten brons, af det slag, som vanligen brukar sitta omkring sköldbucklan. Deras ovanliga tjocklek och det mer än vanligt fina arbetet låta ana, att den sköld, till hvilken de hört, varit kanske den prydligaste, som varit nedlagd i någon af dessa grafvar. Den var för öfrigt ej ensam. Blott ett par fot längre akterut

låg *en annan sköld* med rätsidan nedåt och lyckligtvis oberörd af den plundring, som försiggått alldeles invid den. *Sköldbucklan*, af jern med bronsbeslag, påminner mycket om Ulltuna-bucklan (se t. ex. afbildningen i den illustrerade *Sveriges Historia*, del. I, fig. 323), men har en något, om ock obetydligt yngre karaktär. Toppen prydes af en stor platt bronsknapp med stiliserade djurbilder, kupan och brättet af pressade eller genombrutna bronsbeslag. Vigtigast är dock handtaget, enär något fullständigt sådant ej förut anträffats. Det är af jern, bronsbelagdt, och sträcker sig diametralt öfver sköldens baksida. Bronsbeläggningen har pressade ornament, karakteristiska för tiden, och handtagets båda ändar sluta i hvar sitt gjutet bronsbeslag i form af tre stiliserade djurhufvud. Konstruktionen af handtaget är för öfrigt i hufvudsak den samma som å tvänne sköldar från yngre jernåldern, funna i en graf på Björkö, hvilka ocksa äro ensamma i sitt slag från nämnda period. Dessa tvärs öfver hela skölden gående handtag hafva utan tvifvel mycket bidragit till sköldens styrka. Af det praktfulla skeppsfyndet från Gokstad i Norge, till hvilket utom annat ursprungligen hört ej mindre än sextiofyra sköldar, framgår att dessa varit sammansatta af smala granribbor, hvilka sammanhållits dels genom det på baksidan fästa tvärgående handtaget, som der varit helt enkelt en träslå, dels genom ett kring kanten gående metallbeslag. Här i fråga varande sköld leder kännedomen om sköldens konstruktion ännu ett steg längre. Äfven denna har tydligen varit sammansatt på samma sätt, som Gokstad-sköldarne, men dess styrka har betydligt ökats derigenom, att alla fogarna på sköldens framsida varit täckta af jernband, som gått från kant till kant. Äfven sköldens utseende har vunnit genom denna förstärkning, ity att beslagen äro synnerligen prydligt arbetade, dels vackert genombrutna, dels belagda med en tunn beläggning antingen af brons eller af en annan silf-

verglänsande metall-legering, i båda fallen med smakfulla pressade ornament. Sju sådana band hafva gått öfver sköldens framsida. De äro bredast på midten och der prydda med ett halfklotformigt bronsbeslag af samma slag, som sitter på bucklans brätte. Kanten har haft ett enkelt, mycket smalt jernbeslag, typiskt olikt de sedermera under yngre jernåldern brukliga. Då hvarje litet fragment aftecknats å planritningen och numrerats, är en fullständig rekonstruktion möjlig af denna sköld, hvilken, så vidt jag vet, är den enda fullständiga från denna tid, som träffats i Skandinavien. Att två sköldar nedlagts i en graf, som innehållit blott ett lik, är ej ovanligt. Det har händt flere gånger på Björkö och är dessutom fallet i ännu en graf å Vendels kyrkogård, nämligen den yngsta af alla elfva, som är samtidig med Björkögrafvarna från slutet af 900-talet.

Ännu ett fynd gjordes i denna graf, som antyder att här en man varit jordad, hvilken varit lika präktigt, om ej präktigare utstyrd, än mannen i grafven nr I; det är ett tre tum långt fragment af en *hjelmkam* af brons, i hufvudsak lik hjelmkammen i grafven nr I. Af öfriga delar af hjelmen fanns intet spår; allt hade blifvit borttaget vid den föregående sköflingen! Således skulle ej heller denna graf lemna någon upplysning om hjelmarnes utseende, lika litet som de öfriga grafvarna.

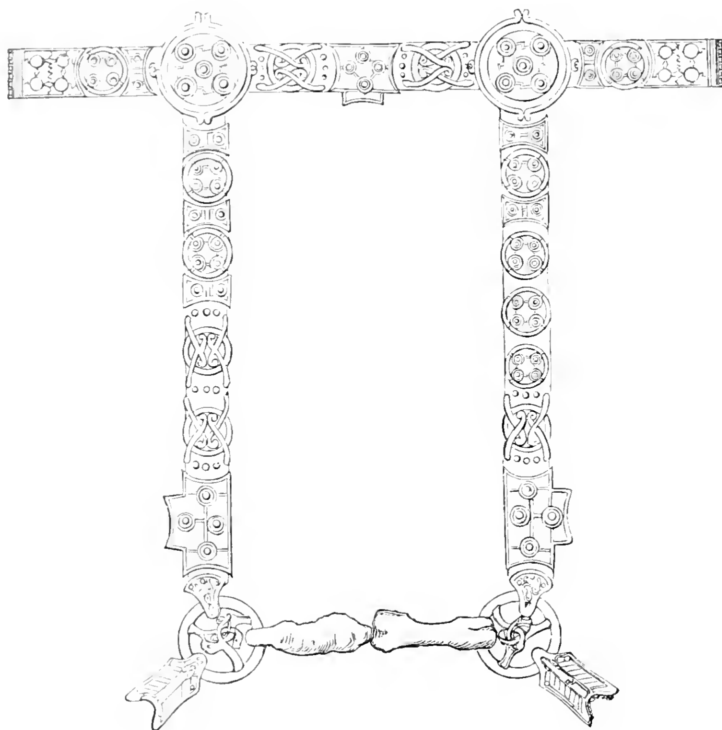
Från den fullständiga skölden och till aktern, ett afstånd af fyra fot, funnos endast klinknaglar, men så väl bibehallna i sitt ursprungliga läge, att hela tillskärpningen af båten tydligt kunde iakttagas, hvilket var om möjligt ännu mera fallet i fören.

Den sedvanliga uppsättningen af husdjur saknades icke. På styrbords sida lågo utanför båtens kant tre *hästar* utsträckta efter hvarandra, den främsta med hufvudet helt nära intill kitteln i fören. De upptogo tillsammans 21 fot af grafvens längd. Alla voro broddade. Skeletten

hade i det lösa gruset blifvit temligen hardt angripna af förmultning och tvifvelsutan beror det på jordmonens beskaffenhet, att inga lemningar af de djur, som bort finnas på babords sida, kunnat bevaras.

Så mycket mera rik på djurlemningar var **grafven III,** den sydostligaste i andra ledet. Såsom redan antydt, upptäcktes den derigenom, att arbetarne vid gräfning för grunden till den nya muren lagt märke till en mängd under jordytan hopade stenar. Undersökningen var förknippad med särskilda svårigheter derigenom, att den nya muren blifvit uppförd under vintern och grafven var sålunda täckt af flere ända till 9 fot långa granitblock. I förhoppning likväl, att den skulle ligga så långt utom muren, att någon rubbning af denna ej skulle vara behöflig, började undersökningen och det var först när halfva grafven var blottad, som det visade sig vara nödvändigt att rifva muren. Fullständigt afröjd visade grafven en längd af 25 fot, en bredd af 11 fot, smalare mot ändarne. Djupet i midten var 4 fot. Att äfven här funnits en *båt*, var tydligt, men hela dess akter var fullständigt upprifven till en längd af 9 fot, så att ej ens klinknaglarna funnos på sina rätta platser, utan lågo spridda här och der i fyllningen. Husdjurens läge var i hufvudsak det samma som i grafven nr I. Längs styrbords sida lågo tre *hästar* tätt efter hvarandra, så att de blott upptogo en sträcka af 13 fot. De lågo alla utanför styrbords reling (blott den främste hade benen något innanför denna) och vände, såsom i nr I, hufvudena mot fören. Hofvarne voro broddade. På babords sida låg längst förut ett större *nötkreatur*, äfvenledes med hufvudet mot fören. Djuret låg på magen, med hopdragna ben. Närmast innanför detsamma lågo två *hundar*, främst en hynda och bakom henne en hund, båda af ganska småväxt ras; i synnerhet hyndan är mycket spensligt bygd. Invid nötkreaturets bäcken lågo ett *får* och en *galt*. Dernäst kommo ytter-

ligare ett *får*, samt två mycket stora, groflemmade *hundar*, mätande fyra fot från nosspetsen till svansroten. Skeletten voro synnerligen väl bibehållna. Vid hvardera hundens hals lågo två fyrkantiga *jernplåtar*, 1,5 tum i qvadrat, hvilka tydligen tillhört halsbanden. Midt öfver den främre hunden lågo halfva bäckenet, lår- och sken-

8. *Vendel. Graf III.*

benet af ett *ungnöt*, alltså en »stek», som med ett skarpt yxhugg genom korsbenets venstra ledutskott skilts från djuret. De intressantaste af alla djurlemningarna voro dock benen af flere fogelarter. Sålunda träffades framme i fören, under nötkreaturets hufvud, lemningarna af en *berguf* och under galtens hufvud och framdel skelettet

9. *Vendel. Graf III.*

af en *trana:* tre fot längre akterut, nära båtens midtlinie, lågo ben af den stora isländska *jagtfalken.* Dessutom innehöll grafven ben af tam *gås* och tam *anka*, samt lemningar af ännu en större fogel, den jag ej ännu lyckats bestämma, och af åtminstone kraniet af ett ungt *får.*

Fornsakerna lågo i följande ordning: å främsta hästens venstra skulderblad ett litet *treklöadt jernredskap*, af samma form som fig. 4, men hälften mindre; fyra fot längre akterut låg ett simpelt *jernbetsel* och efter ytterligare resp. 2—3 fot två *stigbyglar.* Utanför styrbords reling, invid den mellersta hästens bakdel och den sistas bog, lågo en af fem aflånga länkar bestående *jernkedja*, fäst i en konisk *jernholk*, och nära derinvid en *jernkrok*, äfvenledes med holk för träskaft. En och en half fot åt babord från den sista stigbygeln låg ett praktfullt *betsel*, hvars remmar äro helt och hållet besatta med vackra, förgylda bronsbeslag, prydda med röd och rödgul emalj, det vackraste arbete af detta slag, som någonsin anträffats i Sverige (fig. 8). En à två fot längre akterut lågo några *pilspetsar*, *knif*, *sax*, sex *glasflussperlor*, af hvilka en ovanligt stor, diverse *föremål af jern*, antagligen hörande till seldonen, ett mycket litet, ovanligt fint *jernbetsel*, delar af *jern- och bronsbeslag*, *jernringar*, ett *bryne* samt fragment af diverse beslag af jern och brons. Ytterligare fyra fot akterut lågo två större *spelbrickor* af ben, men på de återstående 9 foten af grafven träffades intet, blott några få klinknaglar här och der i fyllningen. Hela denna del var tydligen i äldre tid sköflad och här har sannolikt liket med utstyrsel legat, hvilken, att döma af det emaljerade betslet, torde hafva varit synnerligen praktfull.

Äfven den öfverraskande rika uppsättningen af djur i denna graf berättigar till antagandet, att någon förnäm man här varit jordad. Af största intresset äro benen af jagtfalken. Detta är veterligen första direkta beviset för falkjagtens idkande — ty att falken var husdjur, lika-

som alla de andra djuren i grafven, är väl ej minsta tvifvel underkastadt — redan vid denna tid i vår Nord. På traditionens väg deremot är saken flerfaldigt konstaterad. I sången om Sigurd Fafnisbane, III 67, heter det, att med Sigurd brännas två hundar och två haukar, hvarmed synbarligen falkar åsyftas. I den andra sången om Gudrun talas om

Stormvagn styra,
stridshäst sadla,
hingst rida,
hök kasta
och pil från bugtig
båge skjuta.

Många andra antydningar om falkjagt förekomma i sagorna.

Äfven bergufven anser jag hafva kommit med i grafven såsom husdjur, i det den sannolikt gjort tjenst som lockfogel.

Tranan var utan tvifvel också tam och kanske sin egares favorit, likasom hon ända in i vår tid är ett för sina lustiga fasoner mycket omtyckt husdjur. Om de tre här nämnda foglarne varit nedlagda i grafven såsom jagtbyte, hvarföre har då icke något ädlare sådant blifvit nedlagdt uti någon graf? Den totala frånvaran af andra jagbara djur än just sådana, som alla tre allt för väl kunnat tillhöra husdjursstammen, bör här väga något.

De hittills beskrifna fyra grafvarna äro alla att hänföra till den äldsta gruppen inom Vendelfyndet. De tillhöra alla den s. k. mellersta jernaldern; de följande bilda en öfvergång till den yngre jernaldern, till dess de helt och hållet antaga dennas karaktär.

Nästa **graf (II)** i andra ledet, 70 fot rakt i NV från den sist beskrifna, var den fattigaste af alla. Den hade skurits tvärs af vid dikesgräfningen och några fragment af ett *hästkranium*, som visades mig på hösten 1881, för-

anledde platsens närmare undersökning 1882. Grafven sträckte sig 17 fot inåt kyrkogården, från murens insida räknadt, och hade en bredd af blott 3,8 fot, med ett djup af 4 à 5 fot. NO-ändan var spetsig som vanligt. Här träffades öfver en yta af tio fots längd en mängd *nitnaglar*, men utan ordning och tydligen rubbade. Nio fot från NO-ändan låg midt i grafven en *sköldbuckla* af jern jämte delar af dithörande *handtag*. Sköldbucklan liknar den yngre jernålderns vanliga, men har dock en svag insnörning närmast brättet, som visar, att den ligger den mellersta jernaldern temligen nära; handtaget öfverensstämmer också mera med den nyare jernalderns, sådana de visat sig på Björkö. Fyra och en half fot längre mot SO låg ett smalt *skifferbryne* och efter ytterligare en fot *en knippa pilspetsar* med lansettlika blad, äfven de vittnesbörd om en senare period. Hela grafvens längd kan ej ha öfverskridit 24 fot. Plundringen synes här hafva varit grundlig.

Femton fot längre mot NV träffades den tredje **grafven (V)** i andra ledet. Äfven denna hade afskurits af diket, så att blott 14 fot återstodo från murens insida räknadt. Hela längden synes hafva varit 17 fot. Bredden var 7 fot och djupet 6 fot. Fyra fot innanför muren, midt i grafven, låg en *spjutspets* (fig. 10) af vacker och ovanlig form, och nära derinvid två stycken af grof *jernkedja*, hvartdera med dubbelkrok i ena ändan, antagligen ett slags skerding. Ett *knifblad* i samma del af grafven och 34 små *spikar*, antagligen tillhörande ett ämbar, i NV hörnet fulländade utstyrseln. Nitnaglar funnos ej alls och grafvens form var fullkomligt rektangulär, således är det ej sannolikt, att här funnits farkost.

Öfvergå vi till tredje ledets grafvar och börja i SO träffa vi en af de största grafvarna på hela fältet **(graf VII)**. Den är 30 fot lång och 11 fot bred i bottnen, som starkt sluttar mot midtlinien, der största djupet är

4 fot. *Klinknaglar* efter båten ligga i bästa ordning närmast aktern (NO-ändan) på en längd af 3 fot och visa den vanliga tillspetsningen. Derefter saknas de öfver en yta af 11 fots längd, hvarefter de ligga i orubbadt skick ända fram till fören. Således här tydlig plundring och inga spår af liket i den upprifna delen af grafven. Längst framme i fören möta 2 *hästhufvud*, det ena tillhörande en mycket ung häst, som ej fällt mjölktänderna. Båda djuren hafva legat bredvid hvarandra, och derefter följa längs styrbords sida ytterligare två *hästar*. Dessa fyra hästar upptaga en sträcka af 15 fot längs styrbords sida. På babords sida synas multnade lemningar af ett *nötkreatur* (bakdelen) och af två *hundar*. Jordmonen har i denna graf mer än vanligt gynnat benens förmultning. Längst framme i fören, nära de två första hästhufvudena, lågo två *jernbetsel* med stora ringar och mellan hundarna stycken af *jernkopplet*. Vid den fjerde hästens framdel låg ett simpelt *jernbetsel* och några *seldonsbeslag* af jern samt, ett par fot derifrån, midt i grafven en knippa *pilspetsar*. Nära den fjerde hästens bakdel träffades ett *praktfullt betsel*, hvars remmar voro prydda med förgylda bronsbeslag i mellersta jernalderns stil, närmast lika dem som träffats i grafvar å Vallstenarum och å andra ställen på Gotland. Tätt invid betslet lågo en *sax*, ett *bryne*, en *knif*, en *syl*, ett *hofjern*, en *jernkrok* och en *perla*. Omkring fyra fot längre akterut träffades inom det plundrade området ett *treflikigt, starkt förgyldt bronssmycke*, hvars ändar sluta i djurhufvuden (fig. 11): i

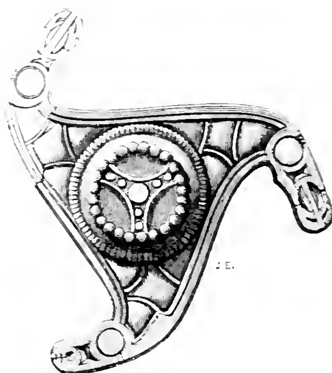

10. *Vendel. Graf V.*

midten finnes en stympadt konisk upphöjning. Smyckets betydelse är för mig okänd: något dylikt är ej förut funnet i Sverige.

Sådant är, på några obetydliga fragment af här och der spridda jernbeslag när, innehållet af denna graf.

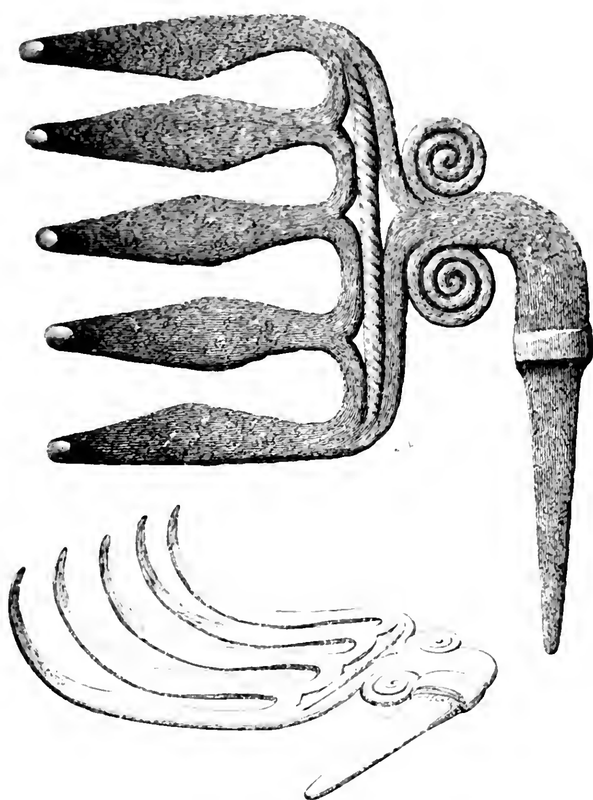
Parallelt med denna, 25 fot längre mot NV låg en annan **graf (IV)**, hvilken hade att uppvisa en af de prydligaste, minst rubbade båtarna. *Båtens* längd var 27 fot och största bredd 7 fot. Grafvens form och storlek lika med båtens. Djupet varierade mellan 4.5 och 8.5 fot. Längst fram i fören, men ovanligt nog på babords sida, träffades

11. *Vendel. Graf VII.*

ett *hästhufvud* och 1.5 fot NO derifrån ett mycket väl arbetadt *femklodt jernredskap* (fig. 12) af samma slag som omtalats i graf nr I och flere andra. Detta är det bäst arbetade och utsirade. Tången är omsluten af en oval jernring, som visar att instrumentet varit försedt med träskaft. Tätt intill detta redskap stod en *jerngryta* af 1 fots diameter: 6.5 fot från fören stod midt i båten ett större *jernbeslaget skrin*, hvars trävirke naturligtvis var förmultnadt, men hvars form och storlek dock visas af beslagen. Det var 1.8 fot langt och 1.2 fot bredt. Höjden kan ej bestämmas. Locket var försedt med 6 gång-

jern och den motsatta sidan hade ett stort lås med två haspar att fälla ned, i hvilkas öglor reglar sköto in, då skrinet stängdes. På skrinet låg en *jernnyckel* och inuti en *sax*, ett *bryne*, en *knif*, en *hammare* med jernskaft, således en fullständig verktygslåda. Skrinet hade två hand-

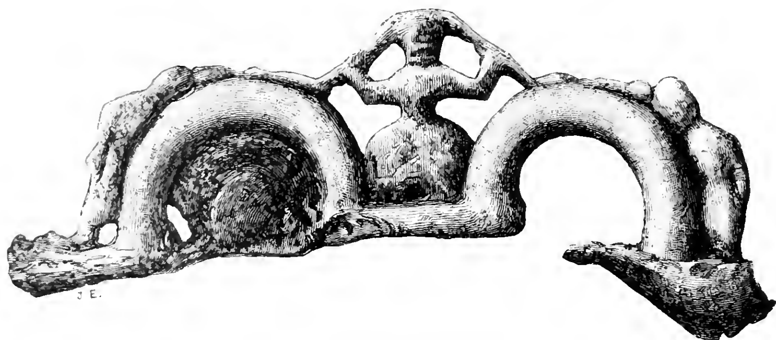

12. *Vendel. Graf IV.*

tag vid hvardera ändan, det ena, som var mindre, sannolikt för att upplyfta någon inre låda.

Strax invid skrinet vid babords reling låg en 2 fot lång *jernkedja* och stödd mot skrinets baksida stod en *jernhank* till ett ämbar. Derefter följde på en yta af 4

fots vidd i midten af båten en liten *lerkruka*, ett litet, mycket skadadt *treklufdt jernredskap*, en stor *jernklump* (möjligen en hoprostad skerding), ett par *jernkrokar* med holk, två små *betsel*, en knippa *pilspetsar* (vanlig yngre form), och en *jernkrok*, på hvilken låg ett mycket litet och svagt *bronsbeslag* af det slag, som plägar anses tillhöra selbågarne (fig. 13). Hela den återstående 15 fot långa aktre delen af båten hade inga fornsaker, endast klinknaglar, hvilka, med undantag af några små fläckar, lågo i fullkomligt god ordning. Anmärkningsvärda äro

13. *Vendel. Graf IV.*

endast tre stycken tre tum långa *klinknaglar*, som gått på tvären genom kölen, 1 och 1,5 fot från akterstäfven.

Omkring 10 à 15 fot i NO om dessa två grafvar kom det fjerde ledet med tre grafvar i bredd. Den sydostligaste **grafven (VIII)** var rektangulär, 25,5 fot lång och 6,5 à 7 fot bred. Djupet var 4 à 4,5 fot. Blott en enda *klinknagel* hittades i ena kanten af grafven och det är ej sannolikt, att grafven innehållit fartyg. Redan formen, med de tvärt afskurna ändarne, anger detta. Längst framme i SV-ändan lågo två *hästar* vända med nosarna mot hvarandra, alldeles som i Björkögrafvarna. Mellan nosarna låg en *jernkedja*, som förenade de båda betseltrensarna. Af skeletten voro blott hufvudena och frambenen någor-

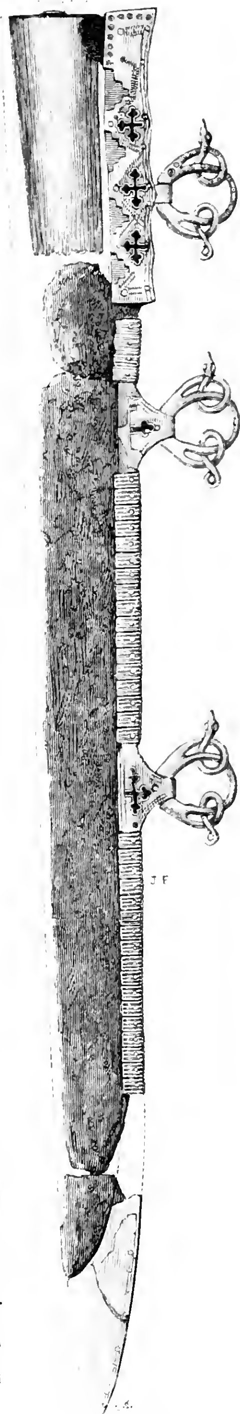
hunda bibehallna, det öfriga förmultnadt. 3,5 fot från NV-väggen låg skelettet af en större *hund*, mycket skadadt, och strax der bakom några lemningar af ett *får*. Två fot derifrån i grafvens midtlinie lågo några förrostade egendomliga *jernredskap*, hvilkas utseende och betydelse ej kunnat till fullo utredas. Att de hört till seldonen är emellertid antagligt. Ett par stycken af en *jernkedja* med krokar samt en liten *knif* kommo dernäst på omkring 3 fots afstånd; med undantag af ett 16 fot från grafvens SV ända, invid SO-väggen liggande *spjut* och en *jernring* med märla var hela den återstående delen af grafven tom.

Femton fot NV om sistnämnda graf låg en ny **graf (IX)**, den största af alla. Den höll 34 fot i längd, 7 à 7,5 fot i bredd och ursprungliga djupet var 6 fot, hvartill kommo 3 fots påfyllning, som gjorts under sista vintern. Grafven innehöll en 32 fot lång båt och var *fullkomligt orubbad*. I SV-ändan lågo *utanför* båten, på babords sida om fören, två *hästar* med nosarna mot hvarandra och mellan hufvudena en väl bibehållen *jerngryta* med platt grepe. Invid ena hästhufvudet låg en bit *jernkedja* med lekan och ringar. Hästarna lågo med bakbenen tillsamman och hade *broddar* i hofvarna. Två fot inom båtens för lago på 1 fots afstånd från hvarandra tvänne väl arbetade och väl bibehållna *selbågsbeslag* af brons med förgyllning. Det ena är ovanligt stort och tungt och af något afvikande form. 1,5 fot der bakom, invid ena hästens länd, lågo två genom en jernkedja förenade små *jerntrensar* till betsel. Midtpå kedjan är en ring och i denna två märlor, sannolikt för indrifning i tistelstången. Strax invid dessa betsel ligga en mängd fragment af *jernbeslag till remtyg* etc. samt *jernkrokar* och *hakar*.

Derefter följa två större och en mindre *hund*, liggande på eller utanför babords reling. Ett par fot längre akterut

ligger ett litet *trekloadt jernredskap*, några *jernringar*, en *jerngrepe* till ämbar etc. och slutligen 13 fot från båtens för, ett *manligt skelett*, liggande med fötterna emot fören, rakt utsträckt. Egendomligt är dock, dels att hufvudet ligger midt på bröstkorgen, med hjessan vänd mot bäckenet, och att venstra skenbenet ligger omvändt, så att nedre ändan ligger 4 tum åt sidan från knäet och den öfre ändan jämte patellan, der foten eljes skulle vara. Förhållandet kan endast förklaras på det sätt, att liket sutit och hållit högra benet sträckt och det venstra böjdt i rät vinkel. Vid förmultningen har hufvudet fallit ned ett stycke och då knäligamenten släppte, föll venstra skenbenet med sin öfre ända framåt.

Mannens utrustning är rik. Invid högra armen ligga ett *tre-eggadt svärd* af vanlig yngre jernalderstyp och derinvid en *knif*, en bundt *pilar* och ett mycket stort *ringspänne* af jern med lång nål. Ringspännet ligger, såsom vanligt i Björkögrafvarna, strax nedanför högra höften midt öfver högra handen. Nära svärdfästet ligger en *sköldbuckla* och närmare svärdspetsen ännu en

14. *Vendel. Graf IX.*

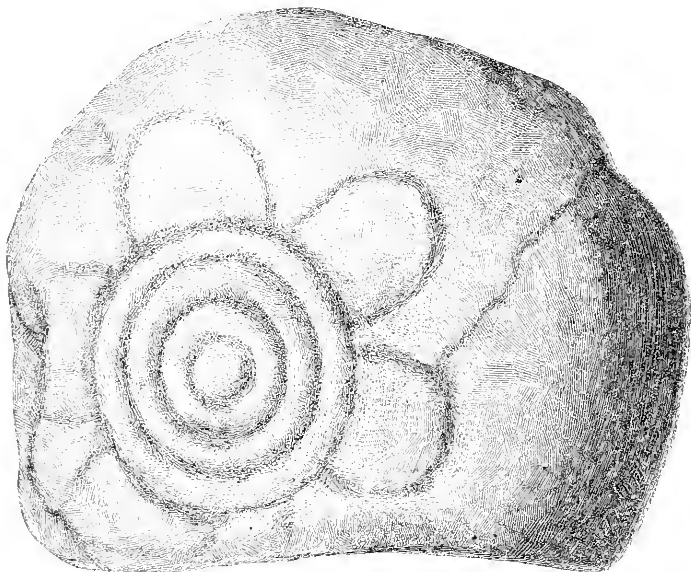
15. *Björkö.*

annan med tillhörande *kantbeslag till skölden*. Ehuruväl bucklorna äro af yngre jernålderstyp, hafva de dock en svag insnörning, som erinrar om den mellersta jernålderns form, å den ena dock mycket obetydlig. Med eggen hvilande på svärdspetsen ligger en stor *jernyxa* och på dess skafthalsända ligger en lång smal *spjutspets* (fig. 14). Invid nacken ligga fyra *spelbrickor* af ben, vid hjessan ett halft *kufiskt silfvermynt* (914—943). Midt på bäckenet ligger en *benkam* i sitt fodral, af en i Björköfynden mycket vanlig typ. Invid kammen ligger en *flintbit* och vid venstra höften en *spelbricka*. Invid venstra armen ligger ett *eneggadt svärd* af en form, som rätt ofta träffats på Björkö. Det ligger med spetsen vid venstra skuldran och fästet vid venstra handlofven. Det har, som vanligt, tre ringar i slidan för gehänget. Till förtydligande meddelas här (fig. 15), afbildning af ett ovanligt vackert svärd från Björkö, å hvilket ringarne i slidan hafva form af ormar. Dessa svärd äro alltid helt och hållet instuckna i den bronsbeslagna läderslidan, så att man måste fatta i en i fästets ända anbragt ring, för att kunna draga dem. De genombrutna ornamenten å slidbeslagen äro alltid de samma å alla dessa svärd. En half fot från svärdspetsen ligger en hög af 15 *spelbrickor* och ett smalt *bryne* af skiffer. En fot akter om hufvudet ligger ett *jernverktyg med sågtänder* och vid ändarne omböjda hakar, medels hvilka det synes hafva varit fäst i något trähandtag. Ett liknande är funnet vid Sander i Eidsvolds prestgäll, Akershus amt, Norge, och är afbildadt i *Foren. f. norske Fortidsmindersmærkers Bevaring* 1875, s. 68, pl. VI, fig. 30. Ett liknande är funnet vid Nannestad, Akershus amt.

Derefter saknas alla redskap på en längd af 4 fot, blott klinknaglarne ligga i nästan regelbundna rader. Dernäst följer, 5 fot från farkostens akter, 5 fot från skelettets hufvud, en stor *sten* 2,7 fot lång, 12 à 14 tum bred och 14 hög, liggande nere på grafvens botten, ofvanpå

klinknaglar. 1.5 fot från denna sten åt babord till ligga två smala *jernskenor* af 4.5 tums längd och till sist följer, 0.5 fot från aktern, 2 fot öfver bottnen, midt öfver styrbords reling en nästan rund, platt stenskifva af glimmerskiffer med inhuggna fyra koncentriska ringar och dessutom bladformiga utskott (fig. 16).

Den sista grafven i sista ledet, **grafven VI,** var af jämförelsevis mindre intresse. Här hade plundringen gått

16.

vildt fram. Hela styrbordssidan af *båten* och en stor del af babords voro totalt utblottade på nitar. Af skelettet intet spår, blott några *hästtänder* i förändan. Några *jernbeslag*, *skrinhandtag*, en *sköldbuckla*, några *jernkrokar*, hörande till seldonen, en *jernkedja*, se der allt hvad denna graf hade att erbjuda och detta tydligen rubbadt ur sitt ursprungliga läge. Grafvens längd var i bottnen 22 fot, bredden 8 fot, djup 3.5 à 4 fot.

Vendelfyndet.

Några anmärkningar

af

Hans Hildebrand.

Vendelfyndet, om hvilket dr Stolpe i det föregående lemnat en förberedande redogörelse, på min begäran börjad år 1882, men ej aflemnad förr än år 1884, är af den vigt, att det måste blifva föremål för en särskild, detaljerad beskrifning. K. Vitterhets Historie och Antiqvitets-akademien har äfven beslutit, att en sådan skall utgifvas, och har redan af den Bergerska donationens räntemedel anslagits en summa för utförande af träsnitt, afsedda för detta arbete.

Som några af dessa träsnitt redan äro utförda och det är billigt, att dyrbart vetenskapligt material, i all synnerhet då det befinner sig i offentlig ego, snarast möjligt göres tillgängligt, vill jag här, till kompletterande af den föregående framställningen, meddela några af de vigtigare föremålen och vid dem anknyta några anmärkningar.

Vid Lena mottager Föresån från höger ett tillflöde, som upprunnit nordligare än hufvudån och löper temligen länge ungefär parallelt med henne. Följa vi hufvudån, komma vi mycket snart, något norr om Salsta, in i en skogsbygd, uti hvilken Dannemora och Film bilda en oas. Det högra tillflödets dal är deremot öppnare, och om vi gå uppför denna, komma vi till den ena bygden efter den andra; från Lena komma vi till Tensta, från Tensta till Viksta, från Viksta till Vendel. Något längre åt norr lig-

ger Tegelsmora. Jag nämner här allenast kyrkorna såsom representerande bygderna, hvilka här, om vi undantaga Tegelsmora, gå öfver i hvarandra, dock med ett litet större mellanrum mellan Viksta och Vendel.

Kasta vi en blick på det geologiska kartbladet Salsta, finna vi i hufvudans dal, vid sjelfva gränsen mot skogsbygden, en grafflock invid Asby, den enda i norr om den egentliga Lenabygden. I bidalen träffa vi deremot enligt Salstabladets texthäfte fornlemningar inom Tensta socken vid Labbo, Öster- och Vester-Forsa, Spångarängen, Odenshunda, Rästa, Gryta, Rästaholm, Tuna, Travenberg, Bräcksta, Langlöt, Fasma, Brunna, Golvasta, Jödåker, Vansta, Venersborg, Altomta, — inom Viksta socken vid Nyvalla, Prestgården, Vallby, Jällsta och Sommaränge — inom Vendels socken vid Abyggeby (i södra gränsen), Asby, Gryttby, V. Ekeby, Fogelslätt, Husby, Kläringe, Karby, Allerbäck, Hofgardsberg, Brunnby, Bergby, Sviorna, Bergby, Smedsboda, Stoparbo, Riddarboda, Ketslinge och Fanby.

Under medeltiden räknades Lena, Tensta och Viksta socknar till Norund. Vendel utgjorde hufvudorten i Vendels hundare, ur hvilket sedermera Vala hundare och kanske äfven Tierp utbrutits.

Vendelsbygden har uppenbarligen i äldre tider haft ett annat utseende än nu. Vid Ekeby synes ådalen hafva varit hopträngd, men norr derom har Vendelsjön haft en större utbredning än nu, och i söder om Ekeby har likaledes Burungesjön varit mera utbredd. Vid socknens sydgräns, vid Abyggeby, har dalen åter varit sammandragen, för att i Vikstabygden åter utbreda sig. Der ligger nu å lerslätten en by Säfvasta, hvars namn visar, att den från början anlades vid en sjö.

Något i vester om ån drager sig i nordvestlig riktning den från Uppsalaåsen utgångna Vendelsåsen, hvilken ortens hufvudbygd tydligen följt. På denna ås ligga

Gryttby med högar och runsten, Husby med högar, Karby med högar, Allerbäck med högar, Vendels kyrka med högar, Hofgardsberg med högar, Brunnby med högar, Bergby med högar o. s. v.

Af de namn, som byar och gardar pa asen hafva, förtjenar att särskildt framhallas Husby, ty namnet angifver, att här varit en kungsgard — Husby omtalas ock som sadan ar 1430 —, och Hofgardsberg, ty namnet antyder, att här funnits i heden tid ett gudahus. Äfven ma omnämnas, att en af högarne vid Husby har mycket betydliga matt, den är *tretio* fot hög.

Vid den geologiska undersökningen af trakten antecknades för kyrkans omedelbara granskap: i sydsydvest tre högar, i söder flere, vestnordvest 24, i nordnordvest 38.

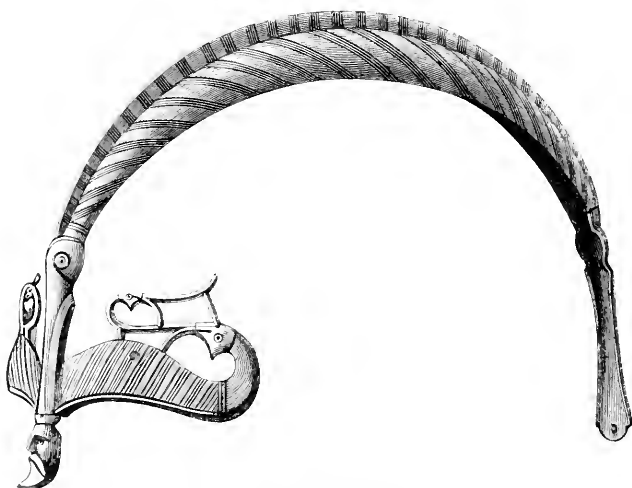
Den närmaste omgifningen till det af dr Stolpe undersökta graffältet är, sasom af det föregaende synes, rikt pa fornminnen. Da det utan fraga är af stort intresse att finna, hvad de olika grupperna af grafvar innehalla, har jag, till beredande af ökadt skydd för dessa fornlemningar, med begagnande af den rätt, som Kongl. Maj:ts nadiga förordning af den 29 november 1867 gifver Riksantiqvarien, begärt särskild fridlysning för samtliga fornminnen a den as, som gar genom Vendels socken och a hvilken kyrkan ligger.

Af dr Stolpes uppsats framgar, att den af honom undersökta grafflocken bestar af tva afdelningar: den ena tillhör slutet af den tidigare jernaldern (de danske fornforskarnes mellanjernalder), den andra tillhör den senare jernaldern. Mellan de tva afdelningarnas grafvar fanns ingen gränsskilnad uppdragen. Grafskicket inom de tva afdelningarna är väsentligen detsamma. Det ligger mycket nära till hands att af dessa förhallanden draga den

slutsatsen, att den senare jernåldern icke är annat än en direkt fortsättning af den slutande tidigare jernaldern.

Innan jag inlåter mig på frågan om förhallandet mellan de två periodernas kultur, anser jag mig böra för den förra framlägga de mest karakteristiska föremålen.

Två af grafvarna hafva icke varit utsatta för plundring, en från hvardera perioden. Den ena af dessa i forntiden ostörda grafvar var den första, som påträffades. Väl må vi beklaga, att det skulle just vara denna graf,

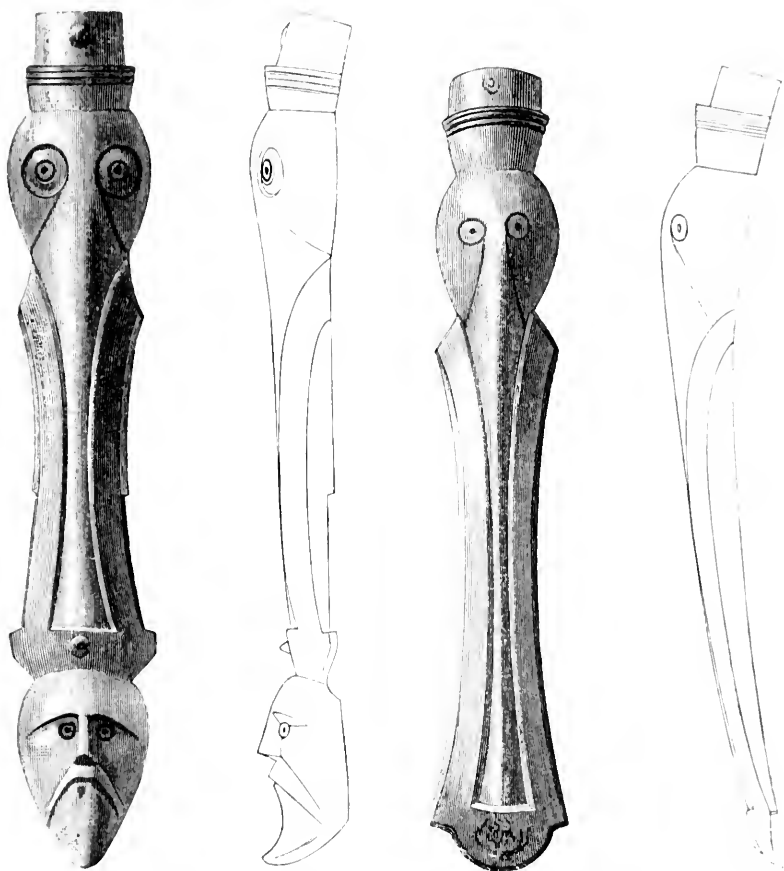

1. *Vendelgrafven I.*

som blef till den vigtigare delen utsatt för plundring år 1881.

Om hjelmkammens utseende lemnar fig. 1 ett begrepp. Sjelfva kammen är af brons, kälad och prydd med grupper af snedgående linier. Ur en grund ränna, anbragt längs sjelfva ryggen, uppstiga några platta tappar, vid hvilka är fäst en kantstäld, likaledes streckad ribba. Baktill afslutas kammen med ett stiliseradt djurhufvud (fig. 3), framtill med ett liknande djurhufvud, hvilket dock

nederst har ett menniskohufvud med starkt framskjuten haka och, synes det, mustascher (fig. 3). Vid detta främre ändstycke äro fästa två böjda, kraftiga, snedstreckade bihang, hvilkas upp- och omböjda ändar ytterst antaga

2—3. *Vendelgrafven I.*

gestalt af stiliserade djurhufvud. Något nässkydd har detta främre ändstycke icke varit: det har icke betäckt mera än näsroten.

Sjelfva hjelmen, hvars konturer nu dessvärre ej kunna

rekonstrueras, har bestått af hamradt jern. Kanterna hafva varit skodda med bronsribbor. Med sådana har äfven hjelmens yta varit fördelad i fyrkantiga fält, ordnade i två rader. Hvart fält är betäckt af en tunn bronsplåt, i hvilken figurer äro pressade. Å ett fält ses en ryttare, en undersätsig karl, med hjelm, rund sköld på venstra armen, ett langt spjut i den högra handen; framför och bakför hans hufvud flyger en fogel, framför hästens frambem ringlar sig en orm (fig. 4). En annan visar en ryttare, vänd åt motsatt håll; en ännu mindre karl griper

4—5. *Vendelgrafven I.*

hästen i tygeln. Å en tredje, som å ena hälften är illa skadad, ses å den andra delen en stående, framvänd man med en yxa i handen (fig. 5).

En bit af en likadan hjelmkam är funnen i en annan Vendelgraf. En tredje är funnen i den af gammalt kända Ulltunagrafven, äfven denna med det ena ändstycket i form af ett stiliseradt djurhufvud (jfr *Teckningar ur svenska Statens Historiska Museum*, häftet 1). En hjelmkam, dock olik dessa tre, i det den stiger upp mot framsidan,

förekommer i Vendelhjelmens bild fig. 4; framtill afslutas denna kam med ett stiliseradt djurhufvud.

Ulltunahjelmen har haft ett annat utseende än Vendelhjelmen i graf I; den har bestått af breda, sneda, korslagda jernribbor (jfr *Teckningar* h. 1). På en af de fyra på Öland funna bronsskifvorna med reliefbilder, som dr Stolpe i sin uppsats omtalar, finnas två krigare med hjelmar bildade af korslagda ribbor (fig. 6); från den hufvudet omslutande delen nedgå tvänne på enahanda sätt bildade kindskydd. På dessa hjelmar förekomma i stället för kam en svinbild. Svinbilder å hjelmar omtalas i Bjovulfs-

6. *Öland.*

sången. Äfven under den senare jernåldern, hvars förhållanden återspeglas i den fornnordiska litteraturen, finnas för hjelmen de poetiska benämningarna *hildisvin* och *hildigöltr*, stridssvin eller stridsgalt, namn, som synas antyda enahanda gestaltning[1]. Jag torde ej behöfva påpeka, att det i nyare tid förekommande bruket att å framställningar från vikingatiden pryda hjelmen med två vingar är gripet ur luften.

En tredje konstruktion finna vi i en engelsk hjelm,

---

[1] Jfr Månadsbladet nr 85—86.

funnen vid Benty Grange i Derbyshire. Den består af jernribbor, som från hjessans höjdpunkt gå ned till en hufvudet omslutande jernring. De nedgående jernribborna voro klädda med hornskifvor, snedt ställda, och med de yttre ändarne fästa vid hornribbor, som gingo ut från medelpunkten öfver hjessan. Alla nitnaglar hade silfverhufvud. På toppen fanns en bronsskifva och på denna ett stående djur af illa rostadt jern, som dock kan urskiljas vara ett svin. Med denna hjelm hittades prydnader, dekorerade med germanska slingornament, samt ett jernredskap, som synes hafva sin motsvarighet i Vendelgrafvarna (jfr Stolpes uppsats om Vendelfyndet). Det beskrifves på följande sätt: ett sexkloigt redskap, liknande en högaffel, med den skilnad, att tången, som å högaffeln stickes in i skaftet, är tillplattad och omböjd till en ögla. Äfven hittades i denna graf en jernkedja, som måhända varit en 'skärding'.

En hjelmstomme af liknande form, men bildad af bronsribbor utan svinbild, är funnen nära Cheltenham[1].

Lindenschmit kände år 1880 utom de två engelska hjelmarne endast en, från okändt fyndställe, som möjligen kunde hänföras till 'merovingisk' tid. Enligt hans beskrifning, upplyst af en figur[2], har äfven denna hjelm, upptill något spetsigare än de två engelska, sex från hjesspunkten till ett jernband nedlöpande bronsribbor, hvilka äro fastnitade vid sex bugtiga jernskifvor. Det nedra jernbandet är beklädt med bronsbleck (antagligen pressadt), å hvilket ses dels flere små foglar, dels ett framvändt menniskohufvud mellan två lejon. Ornamenten synas gifva rätt, att hänföra denna hjelm till en tidig germansk kultur.

Ulltuna- och Vendelhjelmarne samt hjelmbilderna å den öländska bronsskifvan äro derföre af stor betydelse för den germanska fornkunskapen.

---

[1] Rooch Smitt. *Collectanea antiqua*, del 2, s. 238 f.

[2] *Handbuch der germanischen Alterthumskunde*, del 1, s. 258.

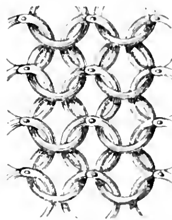
Att kindskydden voro normala torde kunna slutas af några de små krigaregestalter, hvilka förekomma på en af de tre stora guldhalskragarne, som utgöra en prydnad för Statens Historiska Museum (M. 167).

Då jag har gjort början med skyddsvapnen, vill jag en stund fortsätta med dem.

I nyss anförda arbete yttrar Lindenschmit, att någon brynja är ännu icke i Tyskland funnen i någon graf från merovingisk tid, att han icke känner mer än två fynd (ett från England), i hvilka möjligen lemningar af ring-

7. *Vestergötland.*

8. *Skåne.*

brynjor förekommit samt att man derföre kan med säkerhet antaga, att åtminstone under det femte och i början af det sjette århundradet ringbrynjor voro mycket sällsynta och att de då burits uteslutande af konungarne och de förnämste ädlingarne.

Äfven i detta afseende gifva de nordiska fynden goda upplysningar. Den å fig. 7 afbildade krigaren har tydligen en ringbrynja. Rester af en sådan förekommo i Vendelgrafven I och förekomma icke sällan i ännu tidigare nordiska fynd, t. ex. i Öremöllafyndet (fig. 8), som innehöll senromerska (halfbarbariska) arbeten.

9. *Ultuna. Sköldbuckla.*

Om sköldarne har dr Stolpe talat i sin uppsats och visat, att de varit runda, bildade af träribbor, att de hafva en rännformig metallkant, en kullrig buckla, som är indragen strax öfver brättet, samt ett langsträckt handtag; äfven hafva springorna varit täckta med metallribbor. En rund sköld ses å fig. 4. Då jag icke vill gå dr Stolpe i förväg med en teckning af den sköld han omtalar såsom funnen i en af grafvarna, nöjer jag mig med att i afseende på skölden i dennes helhet hänvisa till den blifvande detaljbeskrifningen af Vendelfynden. Jag vill här allenast påminna derom, att skölden ej alltid synes haft cirkelrund form.

Deremot torde det vara skäl att här tala om sköldbucklan, hvilken genom sin rika ornering är egnad att adraga sig vår synnerliga uppmärksamhet.

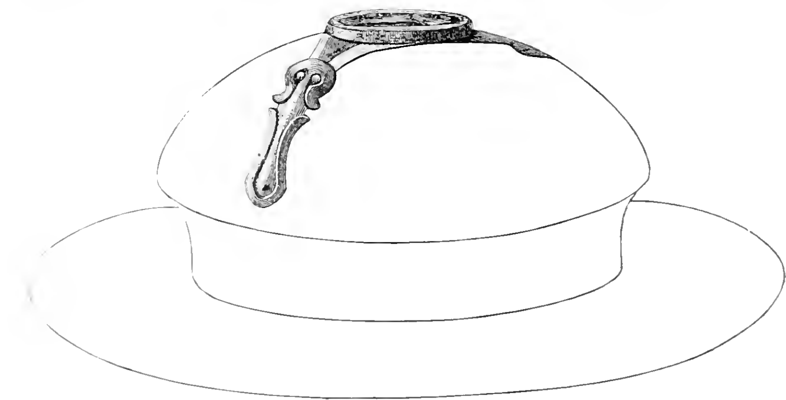
Bucklor af samma grundform som de vid Vendel och Ulltuna funna äro hittade flerstädes inom den germanska verlden. Men likheter förekomma äfven i fråga om dekoreringen.

Jag tager sköldbucklan från Ulltuna till utgångspunkt (fig. 9 a och b). Vi se brättet klädt med pressade bronsbleck, likasom den indragna delen närmast brättet. Toppen prydes af en rund, rikt och karakteristiskt ornerad skifformig knapp. Under denna se vi på jernet ett tunnt bronsbeslag, som skjuter ut i fyra tungor, hvar afslutad med ett stiliseradt djurhufvud. I vinklarne mellan dessa nedatgående ornament finnas breda, uppåtgående, likaledes af tunnt bronsbleck.

Af bucklan i Vendelgrafven I finnes allenast fragment bevarade. Äfven denna har en skifformig toppknapp, högre än den vi se i fig. 9, rikt ornerad, men för närvarande så oren, att jag ej här kan afbilda den. Toppbeslaget är analogt med det vi se å Ulltunabucklan, men är allenast tredeladt, samt mycket massivare (fig. 10). Ett liknande, massivt, tredeladt, djurhöfdadt beslag är funnet

i Norge: jag skall senare återkomma till detta och de föremål, som antagligen höra till samma fynd.

En bättre bevarad buckla hittade dr Stolpe i en annan Vendelgraf. Då tillgångarne i år ej medgifva hennes afbildande, får följande beskrifning göra tillfylles. Toppskifvan är massiv med tre fria, snedt framspringande böjda djurhufvud, liknande fig. 9, men mera urartade. Toppbeslaget af pressad brons har fyra nedgående tungor, slutande med mycket stiliserade hufvud. Å bucklorna ses ornament af genombrutet bronsbleck. Den indragna delen och brättet äro klädda med pressadt bronsbleck. Nagelbucklorna å brättet äro tunna och släta, med rundt

10. *Vendelgrafven I.*

mellanlägg, som har en pressad list utmed kanten. Sköldhandtaget är sönderganget, men kan återställas.

Liknande dekorering af sköldbucklor förekommer, såsom nyss sades, i det germanska utlandet.

I Cividale (Dalmatien) har man funnit en grafkista, som man anser innesluta qvarlefvorna af Gesulf, en frände till Longobardernas konung Albion. Sköldbucklan, som upptogs ur denna graf, är af jern med strålformigt från toppen utgående beslag af förgyld brons. Lindenschmit, som afbildat denna buckla, meddelar två andra med från toppen utgående tungformiga beslag, funna vid Dieters-

heim och förvarade i museet i Mainz samt ett liknande beslag till en tredje, som förvaras i museet i Karlsruhe[1]. På intet af dessa beslag afslutas emellertid tungorna med djurhufvud och toppknapparna synas icke hafva varit så rikt dekorerade som våra. I England synes man icke hafva funnit bucklebeslag af denna art.

Då de manliga grafvarna innehålla helt andra serier än de qvinliga, är det af vigt att se, huru dessa i Sverige funna bucklor bilda en föreningslänk, som gör jämförelser och sammanställningar möjliga. Bucklornas toppknappar

11—12. *Gotland.*

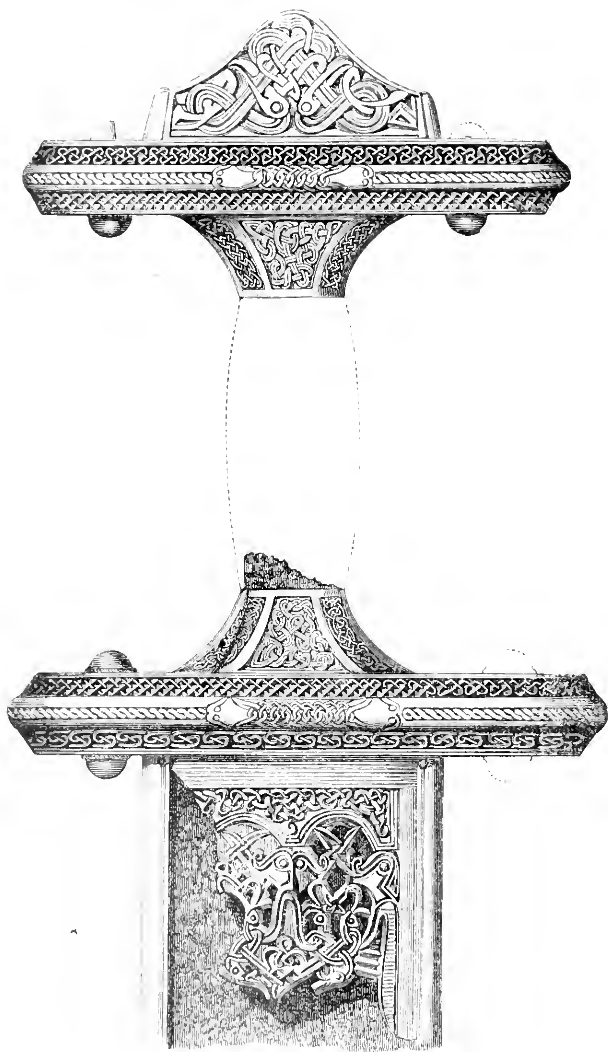
hafva nämligen nära frändskap med en form af spännen, som hittas i qvinnografvar. Man jämföre endast toppknappen i fig. 9 och den nära liknande å den andra sköldbucklan med de runda och låga gotländska spännen, af hvilka två är här återgifna (fig. 11 och 12).

Vi öfverga nu till svärden, af hvilka vi hafva mycket att lära.

Äfven här tillåter jag mig att gå ut från det ena Ulltunasvärdet (fig. 13). Rikt slingade djurgestalter fylla

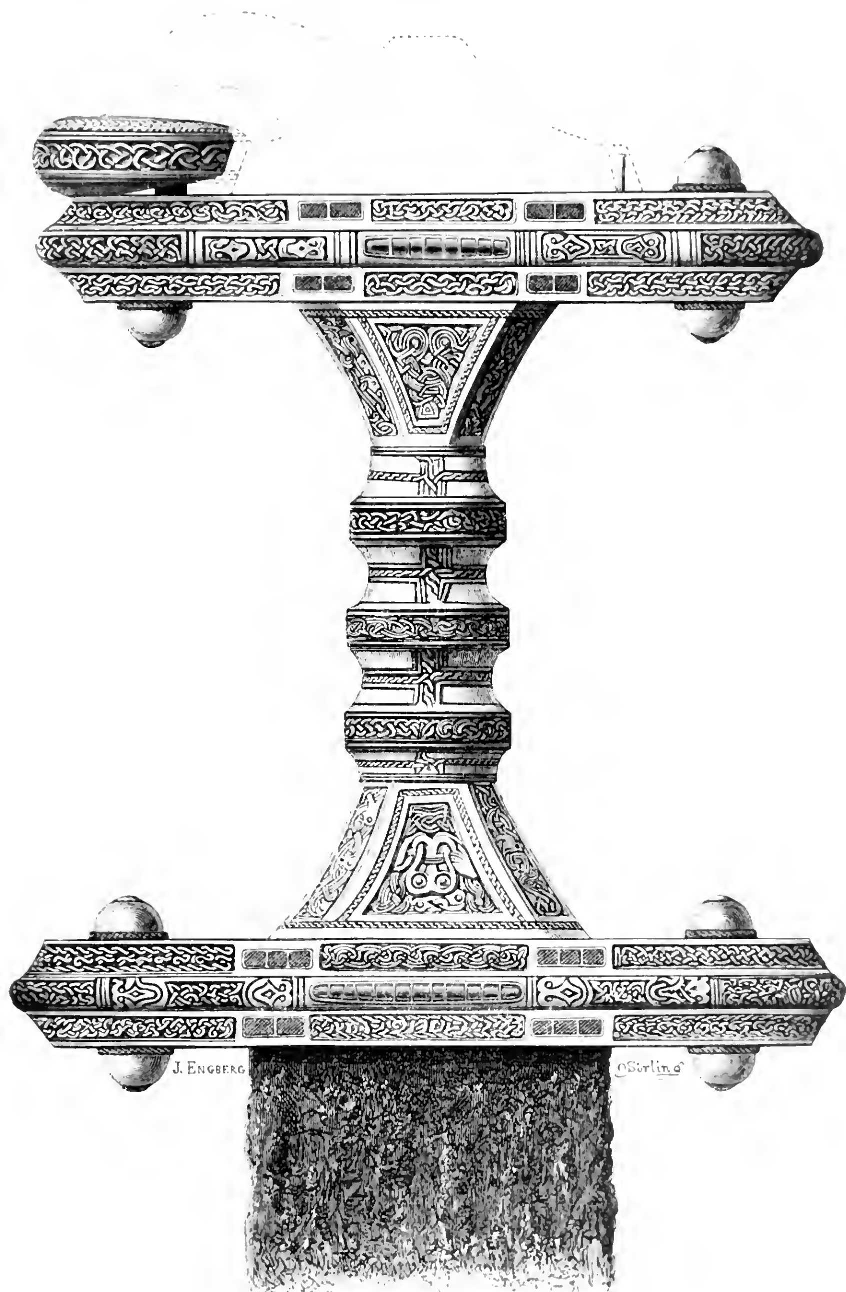
[1] Anf. arb. s. 79. 246, 147.

den tresidiga fästeknappens stora ytor. Rika lineära slingor fylla båda de på längden tredelade hjältena och kaffens båda ändbeslag.

13. *Ulltuna.*

Det bäst bevarade svärdfästet i Vendelgrafven I har med detta Ulltunafäste ett synnerligen nära slägttycke

14. *Vendelgrafven I.*

(fig. 14). Den tresidiga knappen felas dessvärre, men till ersättning är hela kaflen bevarad. Hjältena och kaflens midtdel hafva de rika lineära motiven, men å kaflens båda ändbeslag framträda animala motiv. Utstyrseln är i öfrigt mycket rik: silfver med dess naturliga färg, förgyldt silfver, niello, granater och fyra små stenar, hvilka göra tjenst som ögon.

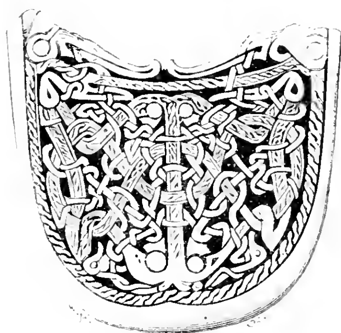
Den tresidiga knappen har här haft ett bihang, som dock ej är fullständigt bevaradt: en horisontelt lagd, rikt ornerad ring, från hvilken ett felande stycke, å figuren antydt med en prickad linie, böjt sig fram mot knappen. Sådana bihang, alltid förekommande endast å ena sidan af knappen, äro ganska ofta funna i Norden. Två svärdknappar med liknande bihang äro afbildade i Montelii *Svenska Fornsaker* fig. 411 och 412, den förra från Gotland, den senare från Vestergötland. Ett dylikt bihang af massivt guld är der afbildadt, fig. 413. Jag tillägger här, fig. 25, ett svärdfäste med samma slags bihang, funnet å den rika fyndplatsen Vallstenarum på Gotland. Enahanda bihang af massivt guld äro funna i Norge och Danmark, men svärdfästen med sidobihang af brons äro i dessa två land åtminstone ytterst sällsynta.

Att märka äro de tre ringformiga utsvällningarna å Vendelfästets kafle, hvilka gifva denna ett utseende, som i hög grad afviker från den senare jernålderns, medeltidens och den nyare tidens fästekaflar, men deremot lifligt påminna om de tre ringformiga förhöjningar, som ofta ses å äldre nordiska svärdfästen. Vi hafva här ett drag, som knyter Vendelgruppen samman med den föregående tidens former.

Mellan Vendelfästet och de utländska germanska svärdfästena finnas likheter. Sjelfva kaflen, hvilken ofta var arbetad i ett mjukare ämne, trä eller horn, har vanligen gått förlorad. När den i tyska fynd är bevarad, är den gemenligen smalast öfver midten. Ett svärd, förvaradt i

museet i Wiesbaden, har två ringformiga utsprång på kaflen, men eljes äro sådana utsprång utom Norden sällsynta. Jag påminner mig för tillfället icke ett enda, som har de i Norden så ofta förekommande tre ringarne. De två hjältena äro i allmänhet i utlandet enklare än hos oss. Det nedre, hvilket gör tjenst som parerstång, består ofta af en enkel metallskifva, mindre ofta på kontinenten, något oftare i England af två metallskifvor, som haft en mellanliggande fyllning och sammanhållits med nitnaglar. Det öfre hjältet är äfven enkelt eller saknas helt och hållet, i hvilket fall knappen stöter omedelbart intill kaflen. På ett svärd i Stuttgarts museum består detta öfre hjälte af tre metallskifvor (det mellersta längst och bredast), som haft mellanliggande fyllning — en anordning, hvilken man skulle kunna räkna som förebild till de på längden tredelade hjältena å Ulltuna- och Vendelsvärdena. I England träffar man stundom svärd, hvilkas öfre hjälte består af två metallskifvor, något skilda, hvadan de måste mellan sig hafva haft någon fyllning. Svärdsknappen är i allmänhet triangulär, men är gemenligen mindre och sluter sig oftast till det öfre hjältet i hela dess längd. Det är nästan endast i England vi finna, liksom hos oss, knappar, som äro märkbart kortare än hjältet och på samma gång utdragna på höjden. Ornerade fästeknappar förekomma här och der i det germanska utlandet, dock ej ofta. I England har man till och med funnit fästeknappar med det ensidiga bihanget, dock ej massivt och sammanhängande såsom i Norden, utan bildadt af två ringar, af hvilka den ena är fast, den andra flyttbar och har förmodligen tjenat som ändpunkt för ett snöre, med hvilket svärdet kunde bindas om handleden eller, under hvila, fästas vid kläderna. Vid Faversham i Kent är ett svärd funnet, å hvilket en vertikalt ställd ring afslutar den ena ändan af det öfre hjältet, och

sitter i denna en lös ring[1]. Ett annat fäste, funnet vid Gilton, likaledes i Kent, har den vertikala ringen fäst icke vid ändan af hjältet, utan på dettas öfre sida samt på fästeknappen[2]. Denna anordning är onekligen, såsom dr Stolpe framhåller, mera ursprunglig än den hos oss vanliga, men icke vågar jag derföre med honom häri se ett bevis för ett från England till Norden utgånget inflytande. De nordiska fästebihangen hafva, med bevarande af de ursprungliga konturerna, upphört att fylla den ursprungliga bestämmelsen. Deras tyngd gör det möjligt, att de användts för att gifva större svigt at svärdshugget.

15. *Vendelgrafven I.*

Som en egenhet må framhållas, att under det vi för de nordiska sköldbucklorna inom denna grupp finna större motsvarighet hos de tyska formerna, hafva de nordiska svärden i gruppen mera likhet med de engelska.

Två svärd upptogos ur Vendelgrafven I. Det ena är här äfven afbildadt, det andras fäste är mycket skadadt. Dock finnes så mycket qvar, att vi kunna se, huru man under samma tid använde varierande motiv. Sjelfva knappen har varit belagd med granater och å hjältena förekomma inkrusteringar af silfver.

[1] Roach Smith. *Collectanea antiqua*, del 6. pl. XXII.

[2] Akerman. *Pagan Saxondom* pl. XXIV.

Detta senare svärd har haft en läderskida med metallbeslag, af hvilka dock endast det nedersta är bevaradt. Fig. 15 visar dess rika slingmotiv. Insänkningarna mellan de silfverglänsande slingorna hafva väl sannolikt varit fyllda med niello.

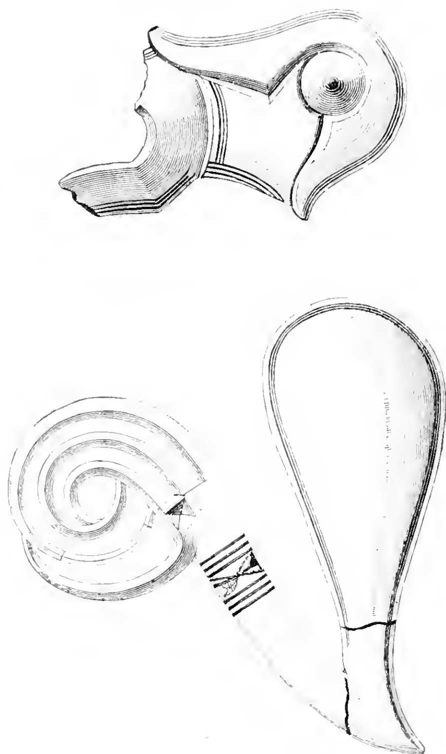
Af det först omtalade svärdets skidbeslag är mera bevaradt. Jag nöjer mig med att af dem i bild framlägga

16. *Vendelgrafven I.*

det nedersta jämte en del af det rännformiga kantbeslaget (fig. 16). Detta, nu temligen ergigt, torde hafva varit silfverglänsande; det rika sidobeslaget med dess animala motiv, af starkt förgyld brons, har den största likhet med den bevarade delen af det ena Ulltunasvärdets skidbeslag (jfr fig. 12).

Öfriga vapen i de tidigare Vendelgrafvarna äro spjut och pilar. Med afseende på de förra hänvisar jag till figurerna i dr Stolpes uppsats. Någon yxa är icke funnen i dessa grafvar, men den eller åtminstone en yxform, som på deras tid brukades, se vi i fig. 5.

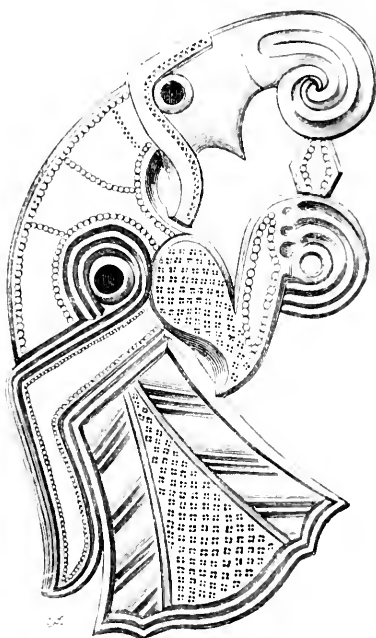

17. *Vendelgrafren I.*

Af stort intresse äro de beslag af hvarjehanda art, som hittades i dessa tidigare grafvar. Några af dem förtjena att här särskildt framhållas.

Fig. 17 visar tvänne starkt förgylda bronsbeslag. Det öfre, fragmentariskt, har tydligen förestält ett djurhufvud

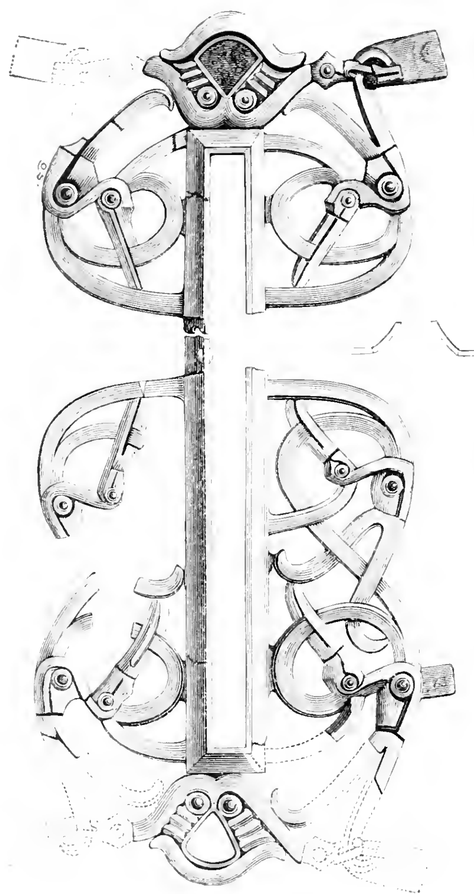
— ögat är i detta fall betecknande. Det nedre är uppenbarligen ett fogelben med stora, starkt böjda klor. Fragment förekomma af fyra hufvud, sinsemellan något olika men endast två ben hafva tillvaratagits, då den första grafven plundrades år 1881. Således äro helt visst två ben förkomna liksom de kroppar, hvilka antagligen funnits mellan hufvud och ben.

18. *Gotland.*

Som motstycke till dessa beslag torde vi kunna betrakta fig. 18, en fogelfigur af starkt förgyld brons, som jämte en annan likadan, fast motvänd, hittats samman med svärdfästet, fig. 24. På undersidan af dessa gotländska beslag finnes en liten tapp, med hvilken de varit fästa i något underlag. Hvar de haft sin plats vågar jag icke säga.

Fig. 19 visar ett annat beslag af förgyld brons, hvars bestämmelse är för mig okänd. En långsmal rektangulär öppning, bredare i undre än öfre kanten (jfr bifiguren)

19. *Vendelgrafven I.*

omslutes af en ram, från hvilken utspringa bandlika kroppar med stiliserade djurhufvud. Ögonen bestå af blekröda stenar. Huru langt detta beslag ursprungligen varit, kan nu ej afgöras.

Fig. 20 visar ett fyrsidigt bronsbeslag, antagligen hörande till betseltyget, höljdt af den finaste, mest invecklade ornering. Beslag af samma form, men med

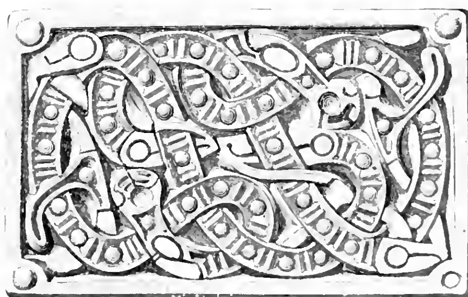

20. *Vendelgrafven I.*

21. *Gotland.*

enklare ornering, äro ofta funna på Gotland. Ett, funnet samman med svärdet fig. 25 och fogelbilden fig. 18, är här afbildadt fig. 21. Liknande beslag äro funna många

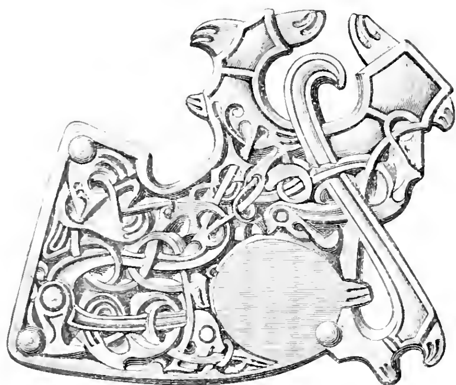
22. *Vendelgrafven VII.*

gånger äfven på Bornholm. Samma form, men med annan utstyrsel, förekommer i flere norska, danska och vesttyska fynd.

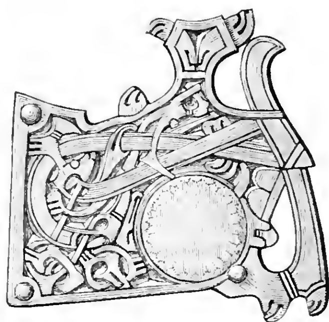
Fig. 22 visar ett rektangulärt beslag, likaledes hörande till remtyget, med klarare utpräglade grunddrag, men med detaljerna af det använda motivet (utom sjelfva bilden) i betydlig mon upplösta.

Fig. 23 och 24 visar två beslag af rikt förgyld brons med animala ornamentsmotiv stadda i ett långt fortskridet stadium af upplösning.

De hittills af mig framlagda profven å Vendelgrafvarnas innehåll upprullar för vår blick bilden af en

23.

24.

Vendelgrafven VII.

ganska rik kultur — rik på tillgångar och rik i sin utstyrsel.

I närvarande stund kan intet af de nordiska museerna gifva ett så godt begrepp om denna kulturgrupp, som Statens Historiska Museum, och det är derföre af största vigt att från svensk sida allt göres för att öfver den period, till hvilken denna märkliga grupp hör, sprida nödigt ljus. Om denna tid i vårt land lemnar historien oss så godt som inga upplysningar alls.

I Norge har uppenbarligen ett mycket rikt fynd, hörande till samma tid och grupp anträffats, men det har ej framdragits i ljuset genom en systematisk undersökning och synes icke ens helt hafva kommit fram, atminstone icke helt blifvit tillvarataget. Till detta fynd höra följande i Kristiania fornsaksamling förvarade föremal: ett ganska stort bältespänne af silfver och brons, med rika animala ornamentsmotiv, ett fyrkantigt beslag af brons, till utstyrseln ganska olikt de svenska, ett fogelhufvudformadt ändbeslag af brons, dels förgyldt, dels belagdt med en hvit metallblandning, ett tretungadt toppbeslag af brons, delvis förgyldt, till en sköldbuckla, hvar tunga slutande med ett stiliseradt djurhufvud, ett bältespänne, rikt orneradt, men endast med lineära motiv, med ringen i form af en oval och med nagot bredare oval fästskifva, ett bältebeslag som visar en S-formigt böjd kropp med ett djurhufvud i hvar ända (granater som ögon) o. s. v.

Än här än der i Norden uppenbara sig enstaka företeelser hörande till denna grupp, ibland hela graftlockar. Sa mycket framgar fullt säkert, att trots det nära slägttycket mellan alla dessa företeelser, förekomma likväl skiljaktigheter, hvilka det är nödigt att närmare studera. Studiet af dessa lokalgrupper inom Norden vinner i intresse derigenom, att det maste vidgas ut öfver vidsträcktare omraden: inom Englands och fastlandets germanska verld finna vi motsvarande grupper, med omisskänligt slägttycke och lika omisskänliga nyanser. Hela detta omrade maste underkastas en närmare jämförelse och vi skola derigenom vinna upplysningar om germansk kultur samt om fredlig samfärdsel under en period, för hvilken historien har föga att berätta, i synnerhet föga, som gäller fredliga förhallanden.

Det är emellertid icke min mening att här inlata mig pa undersökningar af detta slag, ty de passa bättre

dels i en uppsats om jernaldern på Gotland, som kommer att intagas i denna tidskrift, dels — och i synnerhet — i den vidlyftiga undersökning om den hedna tidens och medeltidens djurornamentik, som intages i den 28:de delen af k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar.

Såsom af dr Stolpe framhållits, sönderfaller grafflocken vid Vendels kyrka i två delar, en tidigare och en senare, ehuru grafvarna ligga så, att vi måste anse dem utgöra en enda grupp. Grafvarna ligga icke om hvarandra, så att någon skulle kunna anse, att tidsskilnaden mellan de två grupperna allenast är inbillad: de tidigare grafvarna upptaga den ena, de senare den andra ändan af flockens område. Då samtliga dessa grafvar omsluta män, ingen enda qvinnor eller barn, kunna vi icke anse denna grafflock utgöra en allmän begrafningsplats. Det synes rimligast att här jordats en rad af bygdhöfdingar, den ene efter den andre, alla måhända hörande till samma ätt. Det är derföre helt naturligt, att vi mellan den första och den sista grafven, skilda i tid, skönja en viss skiljaktighet i former.

Äfven om vi redan med afseende på den tidigare gruppen hafva skäl att klaga deröfver, att dels den första grafven blef i början så vårdslöst behandlad, dels att de öfriga blifvit redan i gammal tid plundrade, hafva vi ännu större skäl till klagan deruti, att de senare grafvarna, utom en, i följd af äldre plundring, innehålla så litet af mera utpräglad arbete.

Förhållandet mellan den tidigare jernålderns slutperiod — den s. k. mellanjernåldern — och den senare jernaldern är, som bekant, föremål för tvist. Under det t. ex. Worsaae anser den senare jernalderns kultur utgöra den direkta fortsättningen af mellanjernålderns, finner jag

mellan de två perioderna ett afbrott. Då man nu vid Vendel funnit i lokalt sammanhang grafvar från de två perioderna, inom ett graffält, som man börjat använda under mellanjernåldern och fortsatt att bruka under den senare jernåldern, borde vi här hafva kunnat utröna, hvilken af de två teorierna är den rätta.

Grafskicket är fullständigt detsamma. Dervid vill jag dock ej fästa mycken vigt. Grafskicket beror på de religiösa föreställningarna. Under olika perioder kunna samma föreställningar och med dem samma grafskick hafva förekommit, under samma period kunna de religiösa föreställningarna hafva vexlat och dermed äfven grafskicket. Vi hafva för öfrigt i detta fall icke att göra med möjligheter; erfarenheten visar, att denna möjlighet är verklighet.

Helt annat hade det varit, om vi hade kunnat vid granskningen af det ena grafinnehallet efter det andra se, huru de former, som herskade vid den tid, då graffältet började begagnas, småningom undergingo förvandlingar, småningom afklädde sig mellanjernålderns tycke för att i stället ikläda sig den senare jernålderns. Hade grafvarna varit orubbade, skulle det kanske hafva varit möjligt att göra en sådan undersökning. Nu är det omöjligt.

Dr Stolpe har visserligen fäst uppmärksamheten dervid, att sköldbucklorna i den senare flockens grafvar behålla ett drag, som är karakteriskt för den tidigare flockens bucklor. Detta drag är emellertid ensamt och betyder måhända icke så mycket, då erfarenheten i det germanska utlandet visat, att temligen stor nyckfullhet förekommit vid sköldbucklornas formande.

Sådan ställningen nu är, om vi hålla oss till de föremål, som äro rikare utstyrda och i hvilka vi derföre finna tillförlitligare vittnesbörd om de två periodernas kultur, ganska många föremål från den tidigare perioden, helt få från den senare, måste vi säga, att det är omöjligt att

mellan dem finna det sammanhang, som bör förekomma hos stadier af en och samma genom århundraden fortgående utveckling. Jag kommer att vidlyftigare inga på detta ämne i mitt arbete om djurornamentiken.

Dock vill jag redan här till förekommande af missförstånd, hvilket så mycket lättare kan uppkomma, då helt få arkeologer hysa samma uppfattning som jag af förhållandet mellan den tidigare och den senare jernåldern i Norden, nämna ytterligare några ord.

Då jag började studera vår jernålders förhållanden och första gången i tryck meddelade min uppfattning af dem (år 1866), hade jag mottagit ett synnerligen starkt intryck af kontrasten mellan de två periodernas kulturformer. Flere fornforskare hafva sedan dess framhållit än den ena än den andra företeelsen såsom bevisande för ett samband mellan den tidigare och den senare jernåldern, såsom hafvande sin upprinnelse inom den förra och sin fortsatta utveckling inom den senare, och man har på grund deraf påstått, att något afbrott icke finnes i kulturens utveckling inom våra bygder. Det var naturligt, då jag bland fynden i Statens Historiska Museum för snart tjugo år sedan utsöndrade den äldre jernålderns fynd, att kontrasten mot de senare typerna skulle allra först falla mig i ögonen, det var lätt att förbise enstaka beröringspunkter. Det arbete, i hvilket jag uttalade min uppfattning, var ett förstlingsarbete, mot hvilket det ej kunde vara svårt att finna anmärkningar. Jag har dock icke funnit skäl att uppgifva de grundtankar som der uttalas, hvarken på grund af fortsatt egen forskning eller på grund af de resultat, till hvilka andra forskare kommit. Ett och annat af försöken att uppvisa sammanhang mellan den tidigare och den senare jernåldern synas mig misslyckade. I andra fall synes ett sammanhang finnas, men icke större än det, som bildas, när två kulturformer komma med hvarandra i sådan beröring.

att den ena aflöser den andra. Lån af former och motiv blifva derigenom oundvikliga.

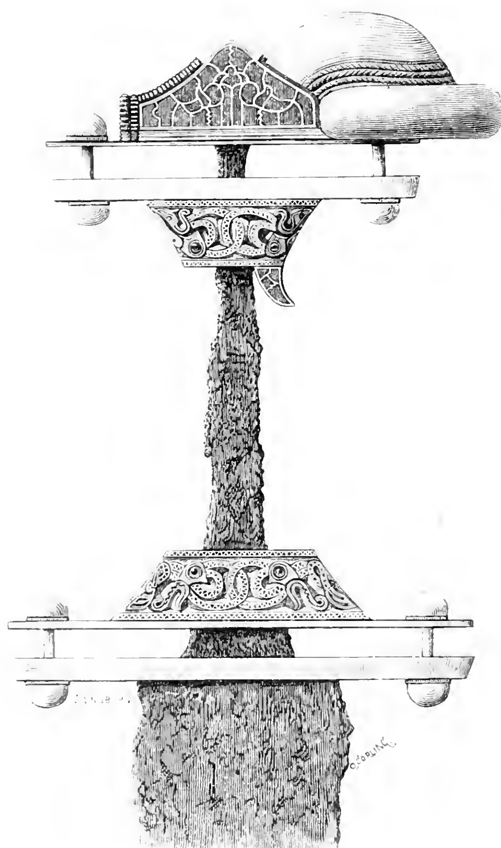
Ännu fordras visserligen nya fynd, för att vi skola kunna komma till full klarhet rörande dessa frågor. Men äfven under denna väntningens tid äro vi berättigade att af de antydningar, som nu kända facta gifva, draga vara slutsatser, låt vara att dessa måste i synnerlig grad ställas under framtidens dom. Här vill jag blott påminna om det ringa antalet af fynd och former, i hvilka man trott sig kunna skönja öfvergången från den ena perioden till den andra, det jämförelsevis stora besvär uppvisandet af denna öfvergång vållar, under det vi inom ett svenskt område, på Gotland, kunna utan möda följa öfvergångarne århundraden igenom från det ena stadiet till det andra, från — hvilket är det allra vigtigaste — från en början, som på det närmaste motsvarar den tidigare jernåldern på fastlandet, till en senare formation, som väsentligen skiljer sig från de senare företeelserna på fastlandet.

Jag besparar till framtiden en genomförd betraktelse af dessa förhållanden, med glädje helsande hvarje dessförinnan skeende försök att tyda gåtorna, vare sig dessa försök tala för mina teorier eller icke. Ju mera uppmärksamheten riktas på detta vigtiga kapitel af vår förhistoriska arkeologi, ur ju flere synpunkter detta sker, desto snarare kunna vi hoppas komma till den definitiva lösningen.

Hade den märkliga grafplatsen vid Vendel innehållit äfven qvinliga grafvar, med deras rika utstyrsel, hade vi tvifvelsutan redan nu kommit denna lösning vida närmare.

Ännu har allt för litet systematiskt arbete blifvit gjordt för att utröna flere vigtiga frågor, som möta oss under vår arkeologiska forskning. En af de vigtigaste är den: i hvilket förhållande står kulturen till nationaliteten? Vi kunna äfven formulera den så: i hvilken mon få vi från likheter och olikheter inom det arkeologiska

materialet sluta oss till folklig identitet eller skiljaktighet? För att komma till fullgiltigt besvarande af dessa frågor är det nödvändigt att i främsta rummet studera förhållanden i sådana land, i hvilka enligt fullt säkra historiska vittnesbörd olika folk sammanbott eller aflöst eller uppgått i hvarandra. Med den erfarenhet, som så vunnits, bör man kunna komma till några resultat från studiet af de faktiska minnena från vår forntid, om hvilken den tillförlitliga historien har så ytterst litet att säga.

25. *Gotland.*

Forskningar rörande Sveriges äldsta historia

af

Pontus Fahlbeck.

I.

Beovulfsqvädet såsom källa för nordisk fornhistoria.

Inledning.

Såsom titlarne här ofvan visa, utgör föreliggande afhandling en inom mycket tranga gränser hållen undersökning af Beovulfssagan. Det är som historiker, icke som litteraturkritiker och ännu mindre som filolog, jag företagit mig att granska densamma. Önskan att lära känna, en efter annan, källorna till Sveriges äldsta historia förde mig till läsningen jämväl af det gamla angelsaksiska qvädet. Jag trodde mig dervid snart finna, att de notiser rörande vårt land och folk i äldsta tid, som man härifrån serverat oss, allt sedan sagan först blef känd här i Norden, icke voro så alldeles riktiga. En noggrannare undersökning har sedan endast tjenat att styrka mig i denna tro, och jag går nu att framlägga resultaten af min granskning.

Jag har redan nämnt, att det är som historiker icke som filolog jag läst Beovulf. Detta oaktadt har jag, såsom läsaren skall finna, mer än en gang vagat mig inom filologiens råmärken. Det har varit omöjligt att helt undvika detta. Men jag kan å andra sidan säga, att jag aldrig beträdt dess område utan en hemlig bäfvan att ertappas

såsom obehörig person. Om så sker, har jag åtminstone ej varit omedveten om att så kunnat ske. Lyckligtvis beröras ej de historiska resultaten i någon väsentlig mon af utflykterna på detta område.

Framför den egentliga afhandlingen har jag satt en öfversigt af sagans innehåll. Den står helt och hållet utanför det vetenskapliga syftet med denna afhandling. Den är ock utan alla anspråk äfven såsom öfversigt. Hon har emellertid tillkommit dels för att bespara både läsaren och mig många eljes oundvikliga utredningar vid dryftningen af de särskilda punkter, hvarom undersökningen rör sig, dels ock för att gifva den svenske läsaren en om ock nödtorftig föreställning om innehållet af den i många hänseenden märkvärdiga dikten.

Vi ega icke i vår litteratur en öfversättning af detta det äldsta mer vidlyftiga vitnesbördet om vårt folk. Det är en skam att så är förhållandet. Danskarne ega sedan länge 2 öfversättningar af Beovulf, England 4, Tyskland minst lika många. Må vi kunna hoppas, att den äfven bland oss nyvaknade lusten att genomtränga vår forntids dunkel måtte rätt snart för svenske läsare afslöja den perla af äkta nordisk halt, som här döljer sig inom ett främmande skal.

Den text jag begagnat för citaten är:

GREIN. *Beovulf* etc., Göttingen 1867.

Jämte dennes har jag haft till mitt förfogande följande textupplagor:

KEMBLE, *The Anglo-Saxon poems of Beowulf* etc., 2 ed., London 1835;

THORPE, *The Anglo-Saxon poems of Beowulf*, etc., Oxford 1855;

SCHALDEMOSE, *Beo-Wulf* etc., 2 Udg., Kjöbenhavn 1851;

GRUNDTVIG, *Beowulfes Beorh*, Kjöbenhavn 1861;

HEYNE, *Beóvulf*, Paderborn 1873.

Den äldsta upplagan, Thorkelins af år 1815, lika litet som Wackerbarths och ledsamt nog Arnolds, den förres från år 1849, den senares från år 1876, har jag ej sett.

Af öfversättningar har jag utom dem, som förekomma i ofvan anförda textupplagor, haft tillgång till:

KEMBLE, *A translation of the Anglo-Saxon poem of Beowulf*, London 1837;

LEO, *Bëówulf*, Halle 1839;

ETTMÜLLER, *Beowulf*, Zürich 1840;

HEYNE, *Beowulf*, Paderborn 1863;

GREIN, *Dichtungen der Angelsachsen*, I, 2:te Aufl., Göttingen 1863;

WOLZOGEN, *Beowulf*, Leipzig 1872.

Simrocks tyska öfversättning har jag ej sett.

Af den textkritik, som redan i rikt mått kommit Beovulf till del, är det naturligen mycket, som jag icke sett. Det, hvarom jag i den vägen tagit kännedom, torde dock vara det vigtigaste, som hittills förebragts, och det är:

BUGGE, *Tidskrift for Philologie og Pædagogik* VIII, 40 ff.; 287 ff.;

Zeitschrift für Deutsche Philologie IV, 192 ff.;

RIEGER, *Ibidem*, III, 381 ff.;

MÜLLENHOFF, *Zeitschrift für Deutsches Alterthum v. Haupt. Neue Folge* II, 193 ff.;

och dessutom de smärre bidragen af Sievers och Kluge i *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Litteratur* IX, 135 ff.; 187 ff.

Slutligen är det mig ett nöje att få omnämna den afhandling öfver dikten, som F. Rönning detta år publicerat: *Beovulfs-Kvadet, en literær-historisk Undersøgelse*, Kbhavn 1883. Danmark har härmed lemnat ett nytt värderikt bidrag till upplysningen af det gamla qvädet.

I.

Öfversigt af sagans innehåll.

Beovulfsdikten sönderfaller efter innehållet närmast i två stora delar. Uti den förra skildras hjeltens bedrifter i hans ungdom hos konung Hrodgar i Danmark: den omfattar vv. 1—2199. Den andra upptages af berättelsen om hans sista stordad, då han såsom konung öfver Geaterna vid hög ålder kämpar med en drake och dervid sjelf dör: den omfattar vv. 2200—3183.

Den förra af dessa hufvudafdelningar kan åter naturligen uppdelas i fyra andra, upptagande hvar för sig en sjelfständig del af berättelsen. De angifvas i det följande genom särskilda öfverskrifter. Slutligen förekomma inom hvar och en af sistnämnda afdelningar liksom uti den senare stora hufvudafdelningen åter andra, motsvarande de särskilda momenten i den handling, hvaraf afdelningen upptages. Jag angifver dem och deras omfång genom de i sidans kant satta verstalen. Läsaren erhåller dermed kännedom om de respektive styckenas verkliga storlek och sålunda äfven om deras inbördes, något hvarutinnan denna öfversigt eljes måste missleda.

I.

(1—2199.)

Inledning.

(Vv. 1—198.)

1—67 Skalden inleder dikten med en framställning af det danska konungahuset, dervid började med stamfadern Sköld, Skefingen.

I några korta drag skildras dennes historia, hans krigarära och hans likfärd — till hafs på ett skepp —

påminnande om hans ankomst en gång som barn till landet, hvilken senare saga dermed antydes. Derefter några prisande ord om sonen Beovulf, fader till Halfdan, sjelf fader till fyra barn, bland dem den nuvarande konungen Hrodgar.

Sedan skalden på detta sätt förestält en af hufvudpersonerna uti den tilldragelse, som han närmast vill skildra, går han att angifva uppränningen till den sistnämnda sjelf.

Hrodgar byggde en präktig gästabudssal, som han lät 67–198
kalla *Heorot*, *Heort*, Hjort, ock der han sedan dagligen i festligt lag delte ringar med sina män samt lyssnade till bardernas sång och harpospel. Men detta behagade icke en afgrundsande vid namn Grendel — han, som andra dylika, en ättling af Kain — den der ägde sin bostad uti ett närbeläget träsk. En natt kom denne till salen, medan kämparne sofvo, och röfvade tretio ibland dem. Och så for han sedan fram alltjämt, utan att Hrodgar och hans män kunde råda bot derför. Förgäfves rådslogo de och förgäfves offrade de efter hednased på heliga ställen. Tolf vintrar varade landsplågan. Men ryktet derom spridde sig till alla land. Så blef det spordt äfven i Geataland af en kämpe vid konung Hugleiks hof.

Härmed har skalden på ett lika enkelt som konstnärligt sätt infört sin hjelte på scenen. Han fortsätter nu sålunda.

Beovulfs kamp med Grendel.

(Vv. 198—1250.)

Beovulf rustar sitt skepp och far med 14 utvalde 198–490
kämpar att bispringa Danskarne. Han mottages vid sin ankomst till landet efter ett dygns sjöresa af den danske utkiken, som spörjer honom, hvilka de äro och hvarifrån de komma. Han nämner sin härkomst och sitt ärende samt blir derefter ledsagad upp till Heorot. Hit anlände,

mötas Geaterna af en hirdman, som gör dem samma frågor. Beovulf nämner nu sitt namn samt begär att få tala vid Hrodgar. När denne af budet får höra, hvem hjelten är, blir han glad i hogen; han säger sig väl känna honom, kämpen med tretio mans styrka, liksom ock hans fader Eegtheov. Väl kommen inför konungen nämner Beovulf åter sitt namn samt sitt ärende, dervid han stolt erinrar om sina bedrifter samt förklarar sig vilja utan vapen kämpa med Grendel. Dör han, skall Hrodgar blott sända Hugleik, hans konung och frände, den brynja han bär.

Hrodgar helsar honom med glädje välkommen: han kände från forna tider hans fader och bevisade honom ock en gång en tjenst. Derefter omtalar han det elände, som Grendel fört öfver honom, och beder slutligen Beovulf med sina män sitta ned.

491—665 Nu bänkas Geaterna i salen och man fröjdar sig med öl och sång.

Men Hunferd, Ecglafs son, kan ej styra sin elaka tunga: han påstår, att Beovulf en gång blef besegrad i en kappsimning med Breca.

Dock, Beovulf blir honom ej svaret skyldig. Fem nätter hade han och Breca summit i vågorna, då en storm skilde dem åt. Väldigt stridde sedan Beovulf mot sjöodjuren och dödade af dem en mängd. Slutligen drefvo honom vind och våg till Finnaland. Bättre än han hade ingen kämpat, allra minst Hunferd och Danskarne, som ej vågade sig på Grendel.

Med glädje hörde konungen hjeltens ord och drottningen Valtheov gick salen rundt, bjudande bägaren och skänkande smycken. Då Beovulf mottager hornet ur hennes hand, lofvar han att segra eller dö i den förestående striden. Men qvällen är inne och den gamle konungen bryter upp, säger farväl at hjelten och lofvar honom stor belöning, om han lyckas i sitt företag.

Beovulf och hans män lägga sig till hvila i salen. 665—836
Redan sofva de, då Grendel kommer. Han får fatt i en utaf dem, rifver honom i stycken och slukar honom. Derefter tager han tag i Beovulf för att göra detsamma med honom. Men här mötes han af ett väldigt grepp och nu uppstår en fruktansvärd strid. Huset bäfvar dervid. Snart märker dock gästen, att han träffat på sin öfverman. Han vill fly, men kan ej, ty Beovulf håller den ena armen fast. Omsider lyckas han slita sig lös men med förlusten af hand och arm, hvilka Beovulf behåller.

När morgonen bräcker, församlas Danskarne från när 837—990
och fjerran för att se och erfara Beovulfs storverk. De följa till häst spåren efter den stympade Grendel och på återvägen sjunger en skald hjeltens lof. Han jämför honom med völsungen Sigmund, drakdödaren, och äfven Heremod, nämner han, den der blott kom ofärd åstad.

Slutligen komma äfven konungen och drottningen med svit. Den åldrige drottnen höjer sin röst och tackar Gud, som genom Beovulf frälst dem ur deras elände, samt lofvar hjelten stora belöningar. Beovulf beklagar blott, att han ej kunde visa Grendel hel och hållen: denne har dock fått lemna efter sig hand och arm och är hemfallen åt döden. — Nu tiger smädaren Hunferd, Ecglafs son.

Härefter prydes salen till fest. Hrodgar kommer med 991—1250
sin drottning och räcker Beovulf kostbara skänker, svärd, hjelm och brynja samt en bägare. Dertill gifver han honom 8 präktiga stridshästar. Äfven hjeltens följesvenner röna prof på kungens frikostighet och särskildt gifves bot för den af Geaterna, som Grendel slök.

Så vidtager gästabudet och sången tonar i salen. Den gäller striden på Finnsburg i Frisernas land, der Hnäf och många andre danske kämpar lömskt öfverföllos och dräptes, men som omsider slöt med att Finn sjelf vardt slagen och hans drottning förd till Danmark.

Vin och öl skänkas för kämparne af flitige svenner, men drottningen fyller sjelf bägaren åt sin åldrige make. Hon bjuder honom den med en uppmaning att ej med förbigående af fränden Rolf (Hrodulf) antaga den geatiske hjelten till stöd åt deras unge söner. Derefter går hon till Beovulf, der han sitter med desse vid sin sida; hon bjuder honom bägaren och skänker honom klenoder. Deribland var en halsked, med hvilken endast Brosingasmycket kunde förliknas i prakt, det smycke som Hama en gång röfvade från Ermanrik och Sverting sedan fick och efter honom Hugleik, men som senare gick förloradt i Frankernas land, då denne der stupade. Drottningen tilltalar Beovulf med höfviska ord, beder honom blifva vän med hennes söner samt prisar den endrägt, som råder i landet.

Så fortgick festen med gamman, tills tid var att åter gå till hvila.

Beovulfs kamp med Grendels moder.

(1251—1887.)

1251—1643 Medan kämparne nu sofva, kommer Grendels moder att hämnas sin son. Hon går in uti salen, hvarest Danskarne ligga på bänkarne med vapnen vid sidan. Hon blir genast röjd och strid uppstår; men hon får fatt uti en bland dem, Äskhere, Hrodgars bäste vän och rådgifvare, och honom släpar hon med sig som byte till träsket.

Stor är uppståndelsen och stor sorgen. Konungen låter kalla Beovulf. För honom utgjuter han sig i bitter klagan öfver hvad som skett. Han tror, att det måste vara Grendels moder, som så velat hämnas sin sons död. Hon bor uti ett vidrigt träsk ej långt borta. — Beovulf ber honom vara vid godt mod; han skall uppsöka henne, hvar hon än må dölja sig.

Alltså begifva sig nu konungen och Beovulf samt alle kämparne på väg till det hiskliga träsket. Komne dit, se de drakar och sjöormar vältra sig deri, medan neckar *(niceras)* sitta rundt om på klipporna. Af dessa fäller hjelten en med sin båge, och krigarne fiska upp honom med spjuten. Derefter rustar sig Beovulf att gå i vattnet och Hunferd lånar honom svärdet Hrunting, en kostlig klenod. Han tager afsked af Hrodgar, nämner sin sista vilja samt begifver sig uti.

Ett helt dygn behöfver han för att komma ned till bottnen. Hit anländ, gripes han af Grendels moder och släpas af henne in uti hennes boning. Den är hög och ljus och vattnet kommer der icke in. Här står nu striden. Svärdet Hrunting biter ej; hjelten är nära att duka under, då han får syn på ett väldigt jättesvärd, som hänger på salens vägg. Det griper han och dräper så sjöfrun. Han hugger derpå jämväl hufvudet af Grendel, som ligger der död på båren, och med detta begifver han sig åter upp ur djupet.

Konungen har emellertid med följe aflägsnat sig, troende att Geaternas hjelte med lifvet fått umgälla sin djerfhet. Endast Beovulfs egne följesmän sitta ännu sorgsne på stranden. De mottaga honom med glädje och med hjelten i spetsen begifva de sig derpå upp till Heort.

Med Grendels hufvud såsom segertecken träder Beo- 1611—1887
vulf med sina kämpar inför konungen; han helsar honom och förtäljer i korthet stridens gång. Han förärar konungen fästet af jättesvärdet, som han tog der nere — det öfriga hade förbränts af trollens blod, som kom derpå. På detta svärdfäste stod i runor skrifvet om giganternas strid i forntiden med Gud och om floden, som sedan kom.

Nu tager konungen till orda. Han prisar Beovulf, men varnar honom ock. Må han blifva ej blott en prydnad, utan ock ett stöd för sitt folk — ej lik Heremod, hvilken af öfvermod bragte ofärd öfver sig och Danmark. Herren

gifver ofta hjelten all verldens goda; men så kommer öfvermodet, eggadt af den onde anden, och han tycker sig ej hafva nog. Härför må Beovulf vakta sig, ty en gång brytes mannens kraft, af sjukdom eller svärd, af eld eller sjö eller af bräcklig ålderdom. Sjelf har Hrodgar i rikt mått fått erfara lyckans vexlingar, när Grendel kom och förbytte hans frid i gränslös jämmer. Han bjuder slutligen Beovulf sitta ned samt deltaga i gästabudet.

Dagen förgick i fröjd och natten kom. Men med solen står Beovulf upp, återlemnar Hunferd svärdet Hrunting samt går att taga afsked af konungen.

Han tackar för visad ynnest och lofvar Hrodgar sin hjelp, om hans fiender skulle ansätta honom. Komme Hredrik, den unge furstesonen, till Geaternas hof, skulle han der mottagas som vän.

Den gamle konungen prisar Beovulf för hans vänliga och förståndiga ord. Han spår honom Geaternas konungastol, i fall Hugleik skulle oförmodadt dö, samt fröjdar sig öfver de nya vänskapsband, som Beovulf knutit mellan Danskar och Geater. Slutligen begåfvar han honom ånyo med tolf klenoder samt tager med sorg afsked af honom.

Hemkomsten.

(1889—2199.)

1889—1963 Men Beovulf går med sina män till skeppet. På stranden träffar han åter sjövakten, som han skänker ett svärd; lastar så in sina undfångna håfvor samt seglar astad. Kommen till sitt hemland, mottages han af den geatiske utkiken och begifver sig genast upp till konungens gård, som ligger tätt vid hafsvallen.

Här herskar Hugleik med sin unga gemål Hygd, hvars milda och ljufliga väsen skalden skildrar, i det han som motsats framhåller Modthrydo, den gamle konung Offas gemål, vida beryktad för sin elakhet.

I dryckessalen mottages Beovulf af sin frände, konungen, som bjuder honom sitta ned bredvid sig, och sedan drottningen fylt bägarne, spörjer han honom om färden. Oro radde i hans sinne; nu tackar han Gud att se fränden åter. 1964—2199

Beovulf svarar och förtäljer utförligt om sitt mottagande hos Hrodgar. Härvid låter skalden honom i förbigående angifva sin uppfattning af förhållandet mellan Danskarne och Barderna, hvilkas konung Hrodgar dräpt. För att försona folken har han sedan trolofvat sin dotter Freavare med den slagnes son Ingeld. Dock tror ej Beovulf, att freden blir långvarig. Vidare förtäljer hjelten om sin dubbla kamp med Grendel och med Grendels moder. Slutligen nämner han de gafvor, som Hrodgar och hans drottning förärat honom. Af dessa öfverlemnar han såsom skänk åt Hugleik hjelm, brynja och svärd samt fyra hästar, åt Hygd bröstsmycket jemte tre hästar.

Sådan var Beovulf, säger skalden; med öppen hand mot vänner, en väldig kämpe och dock ej vild eller obändig. I sin ungdom var han föraktad och för feg ansedd, men snart vann han rykte och ära. — Nu hedras han af sin konung med ett kostligt svärd, ett fädernearf, med 7000 stycken jord, med gård och borg.

II.

(2200—3183.)

Härmed gör skalden ett språng i tiden af mer än 50 år. Hugleik är längesedan död och hans son Härdred likaså, den senare för de djerfve Skilfingarne (Svenskarne). Beovulf, ensam öfverlefvande af ätten, har ärft riket och besitter det nu på femtionde vintern. 2200—2323

Då händer sig, att en träl, flyende för sin herres vrede, vill gömma sig i en håla vid sjön. Här kommer han in uti en drakes bostad. På en stor skatt ligger vidundret försänkt i sömn. Skatten har en gång för lång tid sedan en man, den siste af sin stam, dolt här i berget. Bittert klagade han sin ätts öde och med kraftig besvärjelse bad han jorden hålla slägtarfvet qvar. Sjelf dog han snart och nu fick draken syn på det herrelösa godset. Redan rufvar han i 300 vintrar ostörd deröfver, då den fredlöse trälen kommer ditin och röfvar en skål — han vill dermed köpa sig sin herres gunst åter. När draken vaknar, märker han rofvet, far ut ur sin håla och rundt om högen, så åter in att räkna sin skatt. Han ser sig bestulen och besluter att hämnas. Med otålighet afvaktar han nattens inbrott. Då far han ut, spyende eld rundt om, brännande och härjande allt Geaternas land. Mot morgonen flyr han åter in i sin håla.

2324—2400 Med grämelse ser Beovulf sin herskarborg gå upp i lågor. Han besluter att uppsöka och dräpa draken, men dystra aningar, så som aldrig förr när han drog till strids, fylla hans sinne. Dock icke med härsmakt, ensam vill han uppsöka fienden.

Många voro de strider, som hjelten i sina dar utkämpat. Hård var kampen mot Grendel och lätt ej heller striden i Frisland, der Hugleik föll och Beovulf sam sig till räddning. Vid hemkomsten bjöd honom Hygd, den efterlefvande drottningen, tron och rike. Dock kunde han ej förmå sig att mottaga anbudet, så länge Härdred, Hugleiks unge son lefde. Men han styrde riket för honom, tills han blef vuxen. Då hände sig en gång, att Ottars söner[1], som gjort uppror mot konungen, Skilfingafursten, fredlöse sökte öfver hafvet fristad hos Härdred. Men detta blef Hugleiks son till ofärd, ty Angantyrs son[2] öfverföll

[1] Adils (*Eádgils*) och Eanmund.

[2] Angantyr, på angels. *Ongenþeów*, var en äldre konung i Sverige;

honom till gengäld härför med härsmakt och drap honom. Nu tog Beovulf Geaternas konungastol i besittning. Men ej försummade han att af Sveakonungen utkräfva vedergällning. Med vapen och män understödde han Adils öfver vidan sjö, och fäldes så konungen (Onela)[1]. Allt detta hade Beovulf lyckligen utfört och genomgått, då han nu kallades att kämpa mot draken.

Sjelf tolfte begifver han sig åstad med utvaldt folk 2401—2515
att uppsöka odjuret. Flyktingen-trälen, som vållat det onda, visar vägen. Men konungens själ är dyster och tungt hans sinne. Kommen till drakens bostad, sätter han sig på klippan och täljer sin lefnads saga:

---

nu regerade af hans båda söner den yngre, Onela. Se härom vidare i det följande.

[1] Andre öfversättare på annat sätt! Af vv. 2204 ff. ser man emellertid, att Härdred dödades vid ett öfverfall af Svenskarne. Anföraren för desse kallas 2387 *Ongenþióes bearn*, hvilket måste betyda »A:s son«. Det exempel på användningen af *bearn* i betydelsen af »afkomma, ättling«, som Heyne anför (*Beóvulf*, s. 100), bevisar intet. »*Israéla bearn*» kan lika litet som det sv. »Israels barn» ådagalägga, att *bearn*, barn i de respektive språken har den allmänna betydelsen af »afkomling«. — Men »Angantyrs barn» är densamme som Skilfingakonungen v. 2381, och denne måste här vara Onela. Att döma af denna text ensamt kunde man visserligen förledas att tro, att med *helm Scylfinga* här ingen annan afsages än den i näst föreg. vers nämnde Ottar, och att det således var mot fadern, de flyktande furstarne gjort uppror. Dock leder oss jämförelsen med 2611 ff. till den slutsatsen, att så icke kan vara förhållandet, utan att det är farbrodern Onela, mot hvilken Ottarssönerna upprest sig. Se härom mera i det följande! — Leo, Ettmüller och Wolzogen hafva en helt olika uppfattning af dessa ting, i det de påstå Veohstan, Viglafs fader, vara den *helm Scilfinga*, hvarom här är tal. Men detta är ett groft missförstånd. Vv. 2924 ff., der Angantyr på ett ställe uttryckligen kallas Ottars fader (2928), borde hafva lärt, att Ottar och Onela, icke Veohstan voro den förres söner, och att det alltså måste vara en af dem, som vid förevarande tillfälle är konung i Sverige.

Mangen[1] hård kamp i min ungdoms
Kraft jag bestått. Det träder nu
Fram för min själ. Sju vintrar jag var, då
Kungen mig tog, folkets herre, i sitt hus.
Gods och undfägnad mig Hredel gaf,
Slägtkär till sinnes. Ej han mig höll
Sämre i borgen än Herebald,
Hädkyn och Hugleik, sönerna sina.
Dräpt vardt den äldste af broders hand;
Hädkyn med pilen död honom fälde;
Felande målet, broder så broders
Baneman blef. Med böter ej kunde
Brottet försonas. Djupt grep det Hredel.
Hämnad dock ej den döde månd' blifva; ty
Svårt är för fader se son rida galgen.
Frid dock ej längre Geatfursten ägde,
Frätande sorg lifstråden gnagde.
Dog så snart Hredel, lemnande sönerna
Riket i arf.

Då vardt strid öfver vida vattnen;
Häftig stod kampen mellan
Svear och Geater, när
Angantyrs ättlingar, tappre i stridslek,
Fred öfver hafven ej hålla ville.
Vid Hreosnaberg de landgång gjorde.
Hämnades sedan fränderna mina;
Hädkyn till ofärd kampen dock vardt.
Derpå tog brodern bot, jag det sport, när
Eofors svärd klöf Angantyrs hjelm och
Skilfingadrottnen blek tog jorden. —
Hugleik mig sedan rikdom beskärde,

[1] Jag behöfver knappt säga, att denna såväl som senare pseudometriska öfversättningar är fri; jag vill blott tillägga, att äfven de utgöra sammandrag af originalet.

Arfgods och land. Men till gengäld
Gaf jag min arm och mitt svärd.
Ej han behöfde då hos Gepider[1]
Eller hos Danskar eller i Sverige
Köpa sig hjelp. Så i Frisland Däghrefn,
Hugernas hjelte, till bane jag vardt.
Icke med svärdet honom jag fälde,
Hjelten med handen händigt jag grep,
Bröt honom samman. —
Nu vill jag åter hjeltedad öfva,
Kämpa med draken med hand och med svärd.

Så qvad Beovulf. Derefter tager han afsked af en 2516—2711
hvar utaf sina följesmän samt säger sig slutligen vilja kämpa utan svärd. Blott med sköld och brynja och sina starka armar vill han strida med draken. Han bjuder krigarne stanna på afstand: ensam ville han utkämpa striden.

Han går till kullen, hvarur en eldström utgår, och manar draken med kraftiga ord till strid. Denne låter ej heller länge vänta på sig. Högen dånar, och ut kommer draken sprutande eld. Nu begynner striden. För Beovulf biter ej svärdet och draken är vild i sitt anfall. Förskräckte fly kämparne, som åskåda kampen, alle utom en, Viglaf, Veohstans son, den svenske hjelten[2]. Tänkande nu på allt det goda, som konungen gjort honom, på Vägmundingarnes rika boning, som han fått tillika med all

---

[1] Texten har *Gifðum*.

[2] Texten (2603) har *leód Scylfinga*, hvilket återgifves med Skilfingerfursten eller -hjelten. Enligt detta voro Viglaf och hans fader Veohstan befryndade med det svenska konungahuset. Att så kan vara fallet, är tydligt. Likväl är jag böjd för att antaga, det *Scylfinga* här är lika med *Sveóna* och för den skull angifver endast nationaliteten. Ett analogt fall erbjudes oss v. 348, hvarest Wulfgar, en af Hrodgars hirdmän kallas *Vendla leód* (se om denne mera nedan!). — På ett annat ställe angifves Viglaf såsom Vägmunding och derigenom befryndad med Beovulf; han säges till och med vara den siste af hans ätt.

den rätt, som hans fader egt, griper han skölden och sitt svärd. Det var det svärd, som Eanmund, Ottars son egt, då han draps af Veohstan. Onela gaf det till denne[1] och han lemnade det sedan i arf till sonen. Detta är Viglafs första strid. Med stränga ord förebrår han de andre deras feghet och otacksamhet. Nu skulle de bispringa honom, som gifvit dem ringar, i hans nöd. Sjelf är han snart vid den gamle konungens sida och uppmanar honom att hålla stånd. Men draken angriper åter med vildt mod, och den unge måste söka skydd bak Beovulfs sköld, ty hans egen förbrännes i ett nu. Men medan draken kämpar med Beovulf, sticker Viglaf honom underifrån med sitt svärd och slutligen skär honom den gamle kämpen med sin dolk tvärt af.

2711—2820 Men då nu striden är ändad, börja såren att svälla, drakgiftet verkar och den gamle konungen känner, att han skall dö.

»Gerna jag säge», qvad han, »att son jag egde,
Som kunde taga svärd och rustning i arf.
Femtio vintrar jag folket beherskat;
Grannar ej vågat störa min ro.
Nu har jag sutit min tid på tronen,
Svek jag ej öfvat, ej falska eder
Svor jag. Med fröjd kan jag säga,
Sjuk af dödssår, att intet slägtmord
folkens herre mig förebrå kan.»

Derefter bjuder han Viglaf hemta fram något af skatten, att han må fröjda sina ögon deråt, innan han dör. Viglaf går der in och tager ut bland annat ett guld-

[1] Jag ser mig ej bättre i stånd än andre att komma till rätta med detta stycke. Grein synes mig emellertid ha lyckats bäst. — Att med *him* v. 2616 menas Veohstan synes mig klart af orden: »*nô ymbe þâ fæhðe spræc, þeáh þe he his brôðor bearn âbredwade*» (2618 f.). Eanmund är Onelas brorsbarn, och det måste vara Onela, som är subjekt till *spræc*, efter som det följande *his* syftar på honom.

virkadt baner och ett urgammalt svärd. Beovulf ser dem och tackar Gud, att det till sist förunnats honom att at sitt folk förvärfva sådana klenoder. Derpå gifver han föreskrifter om sin grafhög:

Högen skall byggas på vågslagen udde;
Högt skall han resas på Hvalfisknäset,
Folket till hogkomst, att seglarn må se den
Fjerran från vågen stiga ur dunklet,
Nämna den Beovulfs berg.»

Slutligen tog han från halsen ringen af guld, lemnade den med hjelmen och brynjan åt Viglaf samt sade:

»Du är den siste utaf vår slägt,
Vägmundingarnes,
Ödet har kallat fränderna alle,
Hjeltar i kraft. — —
Jag vill nu följa dem.»

Så lydde hjeltens sista ord.

Sorgsen sitter den unge Viglaf vid den döde konun- 2821—3183
gen, ännu med vatten fuktande hans sår; då komma de tio andre följesmännen, skamfulle till sinnes. Strängt tilltalar han dem. Med otack hade de lönat sin herres gåfvor i salen. Nu måste de fly fredlöse, när det blir kändt, huru de svikit sin tro mot konungen; »bättre då döden än lif med vanära.» — Derpå sänder han bud om stridens utgång till konungaborgen, der folket församlat sig, oroligt väntande budskap om lif eller död.

Budet kommer och förkunnar sin herres men ock drakens död. Derpå bådar han mörka tider:

Strid är att vänta från Franker och Friser,
När de få höra vår konungs fall.
Fiendskap föddes, då Hugleik med härskepp
Landet hemsökte, och honom Hetvarer
Drapo med öfvermakt. Ty från den tiden

Ovänskap städs Merovingerna visat.
Svenskarnes folk dock ej mindre jag fruktar,
Ty vida är kändt, huru Angantyr drap
Hädkyn vid Hrefnaskogen, Hredlingsonen,
När han af öfvermod först hemsökte
Skilfingafolket. Strax Ottars gamle fader,
Aldrig och fruktansvärd gaf honom dråpslag,
Dräpte flottstyrarn, tog åter sin brud,
Aldriga modern till Ottar och Onela,
Röfvad på smycken; han fienden förföljde,
Tills den i Hrefnaved herrelös sig gömde.
Nu han med härsmakt de modlöse omslöt,
Höll dem der fångna natten igenom. När
Morgonen bräckte, han skulle dem alla
Dräpa med svärd eller hänga i galgen
Till byte för foglar. —
Men med dag kom hjelp, då de hornet
Hugleiks och stridslurn förnummo,
När till undsättning kampfursten kom.
Nu blef väldig strid mellan Svear och Geater.
Upp bröt den gamle kungen med hären,
Hinna han ville borgen och höjden,
Då han förmärkte Hugleiks folk.
Ej han sig trodde stånd kunna hålla,
Sjöfolket motstå och skatten värja,
Barn och gemål emot hafsfararne;
Derför den gamle flydde mot vallen.
Nu blef det Svenskarnes tur att fly,
Hugleiks att segra. Hän öfver fältet de
Ilande sprungo, då Hredlingaskaran
Stormade fram. Angantyr tvangs nu
Gammal, hvitharig, af svärdshugg att stanna;
Böja sig måste Skilfingadrottnen, när
Eofors kraft honom blifva bjöd.
Wonredingssonen, Wulf, honom slog med

Svärdet, men raskt sig aldrig kungen vände,
Gäldade åter med väldigt hugg:
Hjelmen han klöf och ned segnade kämpen.
Men då kom Eofor, brodern, och slog med
Jättesvärdet ett slag, så blodig sjönk kungen,
Folkets herde lifvet lät[1]. —
Vänliga händer Wulf förbinda;
Kungen plundras på hjelm och på svärd;
Brynjan desslikes man Hugleik bringar.
Herrliga gafvor han sedan gaf
Bröderna båda, när hem han kom,
Hundratusen af land och ringar i mängd;
Enda dottern åt Eofor han skänkte,

---

[1] Jag har temligen noggrant återgifvit detta stycke, vv. 2910—2981, och särskildt vissa delar af berättelsen om striden mellan Svenskarne och Geaterna. Det har skett, emedan samtlige öfversättarne, som jag känner, med undantag af en, Heyne, framställa saken på alldeles omvändt sätt. De låta Skiltingarne anfalla Geaterna; det sker genom att v. 2927 göra *Gûðscilfingas* till subjekt, *Geáta leóde* till objekt. Det bör vara tvärt om. Bevisen härför äro: 1) *for onmedlan ærest gesôhton* (2926): »först hemsökte af öfvermod», passar endast om den part, som på en gång började anfallet och fick sitt öfvermod qväst, — det är Hädkyn och Geaterna; 2) det heter v. 2955 om Angantyr, att han ej kunde försvara »skatt, hustru och barn», — men detta visar, att han är i eget land; och då det v. 2930 säges, att han tog sin brud d. v. s. gemal, så bör det uppfattas så, att Hädkyn vid det oförmodade öfverfallet tagit drottningen till fånga, men att hon nu åter befrias, när Hädkyn fälles; 3) af uttrycken *brimrîsan* (2930), *samannum* och *heáðolîðendum* (2954 f.) är klart, att Geaterna äro de, som kommit farande; 4) Hugleik säges, »då han kom hem», hafva gifvit Eofor och Wulf belöning (2992); 5) vv. 2479 ff. omtalas samma tilldragelse och der säges, att Geaterna härvid utförde ett hämdetåg: *pät*, d. ä. Skylfingarnes härjningar, *mægwine mîne* (Hugleik & Hädkyn) *gewræcan*. — Jag har redan nämnt, att Heyne öfversätter så, som det enligt min mening bör öfversättas; jag torde böra tillägga, att detta är uti 1:sta upplagan af hans öfversättning, bärande årtalet 1863. Uti textupplagan af år 1873 yttrar han intet om sin uppfattning af detta ställe.

Sådan var fäjden och derför jag fruktar
Svenskarnes anfall, när först de få höra
Hjeltens fall.

Derefter uppmanar han dem att följa till den döde konungen samt tillrusta hans likfärd. Guld skall ej fattas på bålet, ringar skola de offra och allt hvad drottnen med sitt lif köpt, skall smälta deri.

Ej är nu tid, fortsätter han, för man eller qvinna
Guldsmycken bära. Mången skön jungfru
Främmande jord skall smyckelös tråda, sen
Härfolkets herre upphört att le,
Fröjdas åt lek och sångens toner.
Fastmer skall kämpen spjutskaftet fatta;
Harpoklang ej mer männerna väcka,
Korpen blott sjunga liksång öfver döde,
Täljande örnen, hur han med vargen
Röfvade byte på blodad hed.

Så ljöd den sorgliga men ej osanna spådomen.

Skyndsamt begifva de sig härpå till valplatsen, der den gamle konungen ligger död och nära bredvid draken. Nu låg han slagen den lede luftseglaren, kunde ej längre rufva på skatten; han mätte 50 fot. Men Viglaf, Veohstans son, förtäljer striden och sitt besök inne i kullen, samt huru Beovulf förordnat om sin grafhög. Derefter går han in i högen med sju man, och de bära ut skatten. Guldet lastas på en vagn, men den döde konungen lägga de på en bår. Draken vältras i sjön och så begifva de sig i långsamt tåg till Hvalfisknäset. Der bygga de ett väldigt bål, behänga det med hjelmar, sköldar och brynjor och lägga konungen ofvan. Så blir det antändt; högt stiger lågan i vindstill luft, svart vältrar sig röken, men folket står klagande omkring.

Sedan uppkastade Vederfolket en hög på näset; vida var den synlig för seglaren. Tio dagar timrade de på

hjeltens vård, med mäktig vall omgafvo de bålets rester. I högen lade de ringar och guld och hela skatten, nyss hemtad ur jorden. Derpå redo tolf kämpar högen rundt, klagade folkets sorg och lofvade konungen. De förkunnade hans bedrifter och prisade hans verk, såsom det höfves att hedra en kär herre, när han död är.

Geaterna sade honom mildast vara bland konungar, menniskovänlig och blid, allom kär och främst i stordåd.

Geaternas konungahus.

Sverting[1].
|
Hereric[2]. — Hrêðel[3].

Barn av Hrêðel:
- Herebeald[4].
- Hæðcyn[5].
- Hygelác[6], g. m. Hygd, Häreðs dotter.
  - Heardrêd[8].
  - En dotter[9], g. m. Eofor, Vonrêds son.
- En dotter[7], g. m. Ecgþeóv, Wægmundingen.
  - Beóvulf[10].
    - Vigláf[11], Veohstâns son, Skilfingen.

Hredel dör af sorg öfver den olyckshändelse, hvarigenom den andre i ordningen af hans söner, Hädkyn,

[1] 1203. — Om Sverting verkligen var Hredels fader, kunna vi ej säga. Hvad vi veta är blott att Hugleik å anf. st. kallas *nefa Svertinges*.

[2] 2206. — Härdred, Hugleiks son, är *nefa Hererîces*. Möjligen är Hereric en anförvandt till Härdred, icke på fädernet utan på mödernet, se Müllenhoff, *Zeitschr. f. d. Alterthum v. Haupt*, II. 226 n.

[3] 2430 ff. m. fl. — De geatiske konungarne (Hädkyn och Hugleik) liksom äfven sjelfva folket kallas understundom Hredlingar (2960). Häraf torde man kunna sluta, att Hredel varit ättens stamfader på tronen.

[4] 2434. [5] 2434 m. fl. [6] 261 m. fl., m. fl.: 1926 (Hygd).

[7] 373 ff. Att Eegtheov är en Wägmunding veta vi endast af 2813 f., der Beovulf om Viglaf säger: »Du är den siste af vår ätt. Vägmundingarnes.» [8] 2370 ff., 2386. [9] 2997 f., 2964. f.

[10] Om Beovulf se nedan!

[11] 2813 f., 2602 ff. — Viglaf kallas å senare stället Veohstans son, Älfheres slägting *(mæg)* och Skiltingafursten *(leód Scylfinga;* härom

dödat sin äldre broder Herebald (2435 ff.). Han efterträddes emellertid af denne (2483: *H. Geáta dryhten*). Under Hädkyns tid ofredas landet af den svenske konungen Angantyrs söner (2472 ff.). För att hämnas detta begifva sig Hredlingarne öfver hafvet till Sverige med en här (2479 ff., 2924 ff.); dervid lyckas den ene, Hädkyn, att med en del af hären öfverraska den svenske konungen samt taga hans drottning till fånga[1]. Men Angantyr samlar i hast en skara, ansätter nu i sin ordning Hädkyn, befriar sin gemål, dräper inkräktaren samt kringränner hans folk i skogen Hrefnaved. Men nu anländer Hugleik, Hädkyns broder, som af någon anledning varit med en del af hären på annat håll[2]. När Angantyr får höra dennes stridslur, vill han fly till en borg, men upphinnes och i den strid, som nu utspinner sig, stupar han för Eofors hand. — Hugleik är nu konung. Han företager någon tid senare ett härnadståg till Frankiska riket (år 517); här stupar han (1205 ff., 2354 ff., 2910 ff.). På honom följer sonen Härdred såsom Geaternas konung. Under dennes omyndighetstid för fränden Beovulf styrelsen (2377 f.). Senare råkar han i förveckling med Svenskarne och detta blir hans bane (2379 ff.). Han har mottagit Ottarsönerna, Eanmund och Adils, hvilka gjort uppror men måst fly. Den uppbragte Sveakonungen öfverfaller till hämnd härför Härdred och dräper honom i hans eget hus. Så vardt Beovulf konung. För att hämnas frändens död understödjer han Adils uti ett företag mot den svenske konungen, som dervid vardt dödad (2391 f.). För öfrigt omtalas inga fejder under Beovulfs tid med Svenskarne, lika

---

se ofvan sid. 15 not. 2. På hvad sätt han var befryndad med Beovulf, få vi ej veta, ej heller af hvad grund han kallas Skilfingafursten.

[1] Att så tillgått bevisas deraf, att det strax efter heter, att Angantyr återtog eller befriade sin gemål.

[2] Så måste vi föreställa oss, att saken tillgått.

litet som med något annat folk. Femtio år har han herskat öfver Geaterna, då striden med draken medför hans död.

Hvem Beovulfs efterträdare blef, nämnes ej; dock tycker man sig förstå af ett och annat yttrande, att detta vardt Viglaf, hvilken Beovulf döende räcker sin halsring, och som han nämner »den siste af sin ätt» (2813). Märkas må för öfrigt, att budbärarens mörka spådomar rörande framtiden, se 3014 ff. (egentligen allt från v. 2910), helt visst gifva en utsigt öfver den kommande tidens historia, om ock skalden genom sitt »ej mycket ljög han i ord eller gerning» till sist, gifver honom i någon mon en dementi.

Beovulfs historia.

Vid 7 års ålder tog morfadern Hredel honom till sig och höll honom sedan såsom eget barn (2428 ff.). Som gosse var han ringaktad (2183 f.). Sedan vann han stort rykte för sin tretiomannastyrka (379) och genom utomordentliga bedrifter i sin första ungdom, kappsimningen med Breca och hvarjehanda strider mot jättar och odjur (419 ff.). Kom så färden till Danmark och kampen med Grendel och Grendels moder. Uti striderna med Svenskarne omtalas var hjelte ej; deremot deltog han i tåget till Frisland (Frankiska riket), dödade dervid Hugernas anförare Däghrefn samt — såsom det tyckes — sam sedan hem till Geataland (2501 f.; 2367 f.). Här erbjuder honom Hygd, Hugleiks enka, tron och rike med förbigående af sin egen son, Härdred (2369 f.). Beovulf afslår det lockande anbudet och först vid dennes död blir han konung. Så kommer slutligen striden mot draken och dermed hans död.

Svenskarnes konungahus.

Ongenþeóv[1].

Ôhthere[2]. — Onela[3] g. m. en dansk konungadotter.

Eánmund[4]. Eádgils[5].

Ättens namn är *Scilfingas, Scylfingas*, Skilfingar, eller kanhända rättare Skölfingar[6].

Angantyrs söner ofredade Geaterna. Derefter följde desses hämdetåg under Hädkyn och Hugleik, hvilket kostade den förre lifvet, men ock medförde Angantyrs död. — Skalden har rätt vidlyftigt skildrat denna strid; stycket derom är kanske i liffull verklighet det bästa af allt, hvad han bjuder oss. Jag har ofvan sökt gifva en föreställning derom. — Angantyr efterträdes af sin äldste son Ottar[7], men då denne dör, bemäktigar sig brodern Onela till förfång för Ottars söner, Eanmund och Adils, tronen. Antagligen voro de omyndige vid fadrens död, och har då farbrodren begagnat sig af sin ställning såsom förmyndare

[1] 2924 ff. [2] Ottar förekommer aldrig sjelf i dikten, om ej i berättelsen om *Ongenþeóves eaferan* v. 2475 f.; blott »Ottars söner» t. ex. 2380, »Ottars fäder» 2928. — Att Ottar var äldste sonen kan man sluta sig till deraf, att blott han nämnes på sist anf. st. Det är af samma orsak, Hredrik ensam nämnes v. 1836. — Att Ottar och Onela ännu voro barn eller åtminstone temligen unge vid faderns död, kan man leda sig till af v. 2955 f., der det heter, att Angantyr vid Hugleiks ankomst ej såg sig vån att värja skatt, hustru och »barn».

[3] 2932. Rörande uppgiften om hans äktenskap med en dansk konungadotter se nedan. [4] 2611 f. [5] 2392.

[6] Efter analogi med Sköldungar af *Scildingas, Scyldingas*. Härleder man ordet, ej af ett personnamn *Scilf, Scylf*, Skölf, utan af appellativet *Scilfing*, så blir Skilfingar den rätta formen.

[7] Denna uppgift liksom åtskilligt annat i den följande framställningen grundar sig uteslutande på berättelsen 2379 ff. om Ottars söner, som sökte tillflykt hos Härdred, samt på uppgiften 2611 ff., att Veohstan, som dödade Eanmund, derför icke ådrog sig Onelas fiendskap, oaktadt denne var hans brorson, utan fastmer, såsom det tyckes, hans tacksamhet. Man ledes häraf till antagandet, att den svenske konung, som omtalas v. 2381, är just Onela.

att tillvälla sig riket. När de blifva vuxne, söka de emellertid återtaga sitt arf, men nödgas fly till konung Härdred. Onela följer dem efter och dräper härvid den senare. Sjelf undergår han samma öde, då Adils, understödd af Beovulf, kort efter gör ett sjötåg till Sverige. Adils blef så konung.

Brodern Eanmund vardt dräpt af Veohstan, Viglafs fader, ännu medan Onela lefde.

Danskarnes konungahus.

Scyld, Scefing[1].

Beóvulf[2].

Healfdene[3].

- Heorogâr[4].
  - Heoroveard[8].
- Hroðgar[5] g. m. Veahlþeóv.
  - Hréðrik[10].
  - Hróðmund[11].
  - Freávaru[12] g. m. Ingeld, son till Froda, Bardernas konung.
- Halga[6].
  - Hróðulf[9].
- En dotter,[7] g. m. Skilfingafursten Onela.

Ätten heter *Scildingas, Scyldingas*, Sköldungar efter stamfadern *Scyld*, Sköld.

Närmast före Sköld var en konungslös tid. Kanhända hade den vallats deraf, att Danskarne fördrifvit sin förre

---

[1] 4. 26 ff. [2] 18. 53. [3] 57. [4] 61 f., 467 f. [5] 61 m. fl.: 612 (Valtheov). [6] 61.

[7] 62. — Detta efter Bugges gissning, att textens *Elan* är ett förderfvadt *Onelan*, och att i luckan, som förefinnes i manuskriptet efter detta ord, stått namnet på Halfdans dotter. Detta antagande synes mig vara vida att föredraga framför det vanliga, enligt hvilket luckan innehållit *Ongenþeórs* namn, medan *Ela* varit namnet på hans gemal. Se *Tidskr. for Philologie og Pædagogik* VIII. 42. [8] 2161.

[9] I likhet med andre har jag angifvit Hrodulf d. ä. Rolf såsom son till Halga. Dikten säger emellertid icke detta; den blott nämner Rolf såsom Hrodgars *mæg* (1015 ff., jfr 1180 ff.). Af drottningens ord å sist anf. st., der hon kallar honom »min R.» och vidare erinrar om, att »vi», hon och Hrodgar, bevisat honom välgerningar, kunde man snarare förmoda, att slägtskapen legat på hennes sida än på Hrodgars.

[10] 1189. [11] 1189. [12] 2022 (2064).

konung, hvilken väl då varit Heremod, son till Ecgvela, hvarom på tvenne ställen talas (901 ff., 1709 ff.).

Af Halfdans söner var först Heorogar konung (2158: *H. cyning*, jmf. 465 ff.), så efter dennes död Hrodgar. Vid den tid, då Beovulf uppträder, har den senare i 50 år haft väldet öfver Danskarne (1769). Han har i sin krafts dagar fört många krig (1770 ff.). Af dessa omtalas det med Barderna (2020 ff.); äfven har fordom strid rådt mellan Danskar och Geater (1855 ff.).

II.

Svéon.

Namnet *Svéon* förekommer i Beovulf på 4 ställen (2472, 2946, 2958 och 3001). På de båda sista är det förbundet med *leóđe*, folk, till *Sveóna leóđe*. Vid ett tillfälle kallas folket *Sveópeóđ* (2922). Riket eller landet heter *Sviórîce* (2383, 2495), — helt visst första gången Sveriges namn är nämndt inom litteraturen.

Den regerande konungaätten heter *Scilfingas*, Skilfingar, och härmed betecknas understundom äfven folket sjelf (2381, 2927: *Gûđscilfingas*, och möjligen äfven 2205: *Heađoscilfingas*). — Huruvida de i Beovulf nämnde *Svéon* äro Svear eller Svenskar, vill jag för tillfället ej yttra mig om.

Geátas.

Jämte *Geátas*[1] och *Geáta leóđe* förekomma såsom namn på Beovulfs folk mycket ofta jämväl *Vederas*, *Vedera leóđe*.

[1] Anmärkas bör kanske, att nominativformen, *Geátas*, ej förekommer i Beovulf, så vidt jag kunnat finna, undantagandes en gång, nämligen i sammansättningen *Sægeátas*, v. 1850.

Vedergeátas. Riket heter *Geáta land*, *Vedera land*, men en gång äfven *Vedermeare* (298). Som det geatiska konungahuset intet slägtnamn eger, förekommer det icke heller, att folket är benämdt efter detsamma (jfr dock ofvan s. 21 n. 3.)

Med undantag af fyra äldre författare, Kemble, Leo, Grundtvig och Schaldemose, samt en nyare, Haigh[1], hafva, så vidt jag vet[2], alle, som på ett eller annat sätt sysselsatt sig med Beovulfsdikten, uti dess *Geátas* sett forntidens *Gautar*. Grundtvig uttalar sin ovisshet om, hvar dessa Götar rätteligen äro att söka. Alle andre, Ettmüller, Thorpe, Grein, Heyne, Wolzogen m. fl. samt hela raden af kommentatorer, för att nu ej tala om de historiske författare, som omnämnt Beovulfsqvädet och dess uppgifter, finna dem uti Vest- och Östgötar, med ett ord uti vår historias Götar. Denna åsigt är nu obestridt herskande: jag kommer derför att sysselsätta mig egentligen endast med den.

Förenämnda åsigt grundar sig väl i främsta rummet på sjelfva namnet. Det angelsaksiska *Geátas* är ögonskenligen det nordiska *Gautar*. Men knappt mindre har en annan omständighet bidragit att stadga densamma, den nämligen att i dikten omtalas strider mellan Svenskarne och Geaterna. Det hör ju till något af det första, vi få lära om vårt land och folk, att de, såsom det heter, äro sammankomna af Svea och Göta. Och striden mellan Svear och Götar upptager uti historien om vår äldre

[1] Haighs arbete *The Anglo-Saxon Sagas* känner jag endast genom andre. — Beovulfs förste utgifvare Thorkelin, har äfven uttalat en annan åsigt än den sedan allmänna. Han gjorde Geaterna till Danskar. Jag har emellertid ej ansett mig behöfva taga vidare notis om hans upplaga.

[2] Såsom jag i Inledningen nämnde, har jag ej haft tillfälle att se Wackerbardt, Simrock eller Arnold. I denna punkt stämma de dock med den vanliga uppfattningen. — Dahlman, *Forschungen zur Geschichte Dänemarks*, har jag ansett mig kunna lemna obeaktad.

medeltid sedan gammalt hedersrummet. Helt naturligt måste man derför, när man i Beovulf fick läsa om Svenskar och Geater och om strider dem emellan, vid de senare komma att tänka på våra Götar.

Anmärkningsvis må tilläggas, att Thorpe tyckes finna ett ytterligare stöd för denna åsigt uti namnet *Vederas*, hvilket han anser vara samma ord, som förekommer i sjöns namn Vettern (*Beovulf, Index*). Han står dock, så vidt jag vet, ensam om denna uppfattning.

Det är, som man häraf ser, egentligen på yttre grunder, liggande utanför Beovulfssagan, som man fotat åsigten om Geaternas identitet med våra Götar. En noggrann undersökning af dikten sjelf med hänsyn till föreliggande fråga har deremot mig veterligen aldrig blifvit företagen. Icke ens de, som uttalat en från den allmänna afvikande uppfattning, hafva synnerligen befattat sig dermed, åtminstone hafva de icke riktat sin uppmärksamhet härvid åt det håll, dit hon bort riktas. Och likväl är det väl icke mer än rättvist, att man först af dikten sjelf söker svaret på frågan, hvilka dess Geater äro, innan man dömer deröfver. Endast om intet sådant svar står att vinna, må man afgöra saken, skalden ohörd. Nu gifver han dock ett ganska tydligt svar på en sådan fråga, blott man förstår att rätt ställa den senare och rätt tyda det förra. Naturligen kunna vi ej vänta oss att få ett svar lika på sak gående som frågan är. Några direkta upplysningar om Geaternas nationalitet innehåller tydligtvis dikten icke. Det vore en orimlighet att begära sådana. Skalden vet, hvilka Geaterna äro, och han förutsätter, att läsaren vet det ock.

Deremot saknas ingalunda dessa små, skenbart tillfälliga notiser, hvilka dock för den uppmärksamme läsaren röja den verld, hvari författarens tankar dväljas eller om hvilken de röra sig. Skalden skildrar Gaeten Beovulfs bedrifter, men dervid komma på mer än ett ställe de

yttre förhallanden, i hvilka dennes folk befann sig, helt naturligt fram. Man får på detta sätt en rad af sma biomständigheter, hvilka utgöra de nödvändiga konseqvenserna af den allmänna situation, hvari de handlande personerna och alltsa äfven skalden sjelf med sina tankar befinna sig. De äro icke ditsatta med afsigt eller för att dermed gifva en upplysning; nästan omedvetet hafva de flutit ur författarens penna, helt enkelt emedan de höra till och följa af sig sjelfva. Men de äro sa mycket tillförlitligare.

Det är dessa små biomständigheter vid framställningen af Geaterna uti Beovulfssagan, som skola lära oss, hvilka de äro. De utgöra lika manga svar, hvilka skalden, ehuru naturligen oafsigtligt, sjelf gifver oss pa den fraga, vi framstält. Man har försummat att akta pa dem; hade man det gjort, skulle man svårligen hafva kommit till den asigt, vid hvilken man nu stannat. Beovulfsdigtens Geater äro icke vara Götar, förutsatt naturligen, att man, sasom rättvist är, at skaldens egen uppfattning gifver obestridd hemul.

För att adagalägga detta vill jag framlägga följande fran dikten sjelf hemtade moment.

1) Geaternas konungaborg är belägen helt nära hafvet.

»Ej fjerran hade de att söka», heter det om Beovulf och hans följe, när de från Danmark återkommit till fädernestranden, »ej fjerran hade de att söka ringbrytaren: Hugleik Hredlingen bodde der med sitt hof nära sjövallen» (1921 ff.). — Detsamma inhemta vi af berättelsen om draken. Han bor i en kulle vid sjön (3131 f.) och ej långt derifrån ligger konungaborgen (framgar af berättelsen om tilldragelserna närmast efter konungens död: 2892 ff.)

Vi se häraf, att skalden tänker sig Geaternas hufvudort belägen vid hafvet. Andra omständigheter förekomma

äfven, som tyda derpå, att Geaterna voro förnämligast hänvisade till sjön.

Beovulf förordnar, att han skall ligga på Hronesnäs d. ä. Hvalfisknäset, och att en väldig hög der skall uppkastas till ett minne för hans folk, vida synlig, så att sjöfararne, vid hvilka vi närmast hafva att tänka på Geaterna sjelfve, må kalla honom Beovulfs berg (2802 ff.). — Vidare må nämnas, att samtlige Geaternas härfärder voro till sjös, hvarom mera nedan. Äfven må anföras Beovulfs kappsimning med Breca, hvilken egde rum i stora hafvet.

Och om vi slutligen också icke kunna lägga vidare vigt vid den tvänne gånger förekommande benämningen *Sægeátas* (1850, 1986), såsom föranledd närmast af versens behof[1], så förbjuder hon åtminstone dock antagandet, att Gaeterna varit ett inlandsfolk med ringa eller ingen kust. Allt sammanlagdt, måste vi fastmer nämna dem ett sjöfolk i eminent mening.

Men huru förlika de påpekade fakta med åsigten, att vi här hafva att göra med Vestgötarne? — Att här endast kan vara tal om Vestergötland och dess inbyggare, ej om Östergötland, bevisas af berättelsen om hjeltens resa till Danmark: han tillryggalägger den på ett dygn (219). — Om Vestgötarne hafva vi svårt att misstänka, att de en gång fört ett sjölif och varit ett sjöfolk i den mening, hvarom här är fråga. Icke heller är det oss bekant, att Vestergötlands hufvudbygd någonsin varit i vester, mot hafvet till. Så långt tillbaka vår kunskap räcker, är Skara Vestergötlands hufvudstad eller kanhända rättare förnämsta ort. Deremot ega vi, så vidt jag vet, intet minne af hvad slag det vara må, som talar om, att vid Göta

---

[1] På senare stället säges det om Beovulf och hans följesmän kommande fran resan och kan således anses föranledt just häraf. På det förra deremot afser det Geaterna i gemen och utan alla inskränkningar. På båda synes uttrycket dock närmst vara föranledt af versens behof.

elfs mynning, såsom Thorpe antager (*Beowulf*, XVII, XXIII, not. *b*), och såsom man med dessa förutsättningar måste antaga, Götarnes hufvudort legat.

Men, invändes det, mellan den tid, i hvilken Beovulfssagans händelser spela, 6:te seklet, och den, då vi få närmre kännedom om vårt land genom de isländska sagorna eller andra källor, ligger nära ett halft artusende. Under den tiden kunna många omhvälfningar egt rum, hvilka utplånat spåren af dessa äldre förhållanden och förändrat Götafolkets lifsvilkor. Det är möjligt — men jag tror det ej.

2) Vv. 2333—5 omtalas drakens framfart i Geaternas land:

Häfde ligdraca leóda fästen
eálond útan, eorðweard þone,
glêdum forgrunden.

[Med eld hade likdraken i grunden förgjort folkets borgar, ön utanför (och hela) detta landskapet].

Här talas om „ön utanför”. Att dervid tänka på en af de holmar, som finnas vid Göta elfs utlopp, låter sig icke göra. Vår skald visar sig i öfrigt icke vara så förtrogen med lokaliteterna, att vi kunna tilltro honom känna, ens att sådana der förekomma. Icke heller passar det i stycke med det öfriga att första *ealónd útan* om de små öar, som denna del af vår kust eger.

Skalden föreställer sig, att draken hemsöker hela Geatalandet, såsom vi se af vv. 2309 ff., och här på det ställe, hvarom fråga är, gifver han uttryck deråt genom att sammanfatta allt, rikets alla delar. När då jämte den del deraf, som låg på fastlandet, äfven ön eller möjligen öarna utanför nämnas, så kan det för visso icke vara någon liten öde holme eller låt vara äfven en mängd, som så särskildt framhålles. Det måste vara en stor ö, hvilken åtminstone tillnärmelsevis kan ställas vid sidan

om fastlandet. Men hvar finna en sådan utanför Vestergötland och vid Göta elfs mynning? Att åter tänka på Öland eller Gotland förbjuder oss hela situationen, vid Vesterhafvet.

Utgifvare och andre hafva äfven märkt den svårighet, som detta ställe erbjuder för den vanliga åsigten i frågan. Kemble föreslog att ändra texten till *eal lond;* Grundtvig ville hafva den till *eal on útan.* Bugge tillgriper en annan utväg (*Tidskr. for Philologie og Pædagogie,* VIII. 68). Han vill på detta ställe konstatera en ny betydelse för *éåland,* nemligen »sjöland». Men detta passar illa i stycke med hela belägenheten. Draken bor ute vid sjön, konungaborgen ligger också nära hafvet. Der han sjelf befinner sig är sålunda just sjölandet: det hemsöker han närmast — och härtill hänför sig *neán* v. 2317[1], — men så äfven, jämte hela inlandet, *eálond útan* — derpå syftar *feorran,* anf. v. *Eáland* har uppenbarligen här ingen annan betydelse än den vanliga af ö. Men när så är fallet, måste vi fastställa, att detta uttryck icke gerna låter förena sig med antagandet, att Geaterna äro våra Götar och särskildt Vestgötarne.

3) Vigtigare skäl ännu än de redan anförda tala emellertid emot, att Beovulfs Geáter äro desamme som Götarne.

På åtskilliga ställen omtalas den beröring, som de geatiske konungarne haft med Svenskarne. Dessa ställen

---

[1] Stycket lyder:

Väs päs vyrmes víg víde gesýne
nearofáges níð neán and feorran,
hû se gûðsceaða Geáta leóde
hatode and hýnde.

d. ä. ormens (drakens) krig var vida synligt, det fientliga anfallet nära och fjerran, huru den mannaskadaren hatade och ansatte Geaternas folk.

äro in alles fem, deraf de två — 1968 och 2204 f.[1] — blott låta första uti ett par ord hvardera, att strid egt rum mellan Svear och Geater. På de tre återstående förtäljas litet utförligare vissa episoder ur förhållandet mellan de båda folken under den tid, qvädet omfattar.

Vers 2379 ff. heter det:

Hyne vräcmäcgas
ofer sæ söthan, suna Ôtheres:
häfdon hý forhealden helm Scylfinga,
þone sêlestan sæcyninga,
þâra þe in Sviórice sinc brytnade,
mærne þeóden.

[Honom, d. ä. Härdred, sökte öfver sjön Ottars söner, landsflyktige; de hade gjort uppror mot Skilfingarnes furste, den bäste af sjökonungar, som i Sverige delade ringar, en präktig drotten].

Och vidare ett stycke längre ned, v. 2391 ff.:

Se þäs leódhryres leán gemunde
uferan dôgrum: Eádgilse vearð
feásceaftum freónd, folcê gestêpte
ofer sæ sîde sunu Ôhteres,
vigum and væpnum.

[Han, d. ä. Beovulf, glömde ej i en senare tid att återgälda den manspillan; han vardt Adils, den hjelplöse, till vän, understödde Ottars son, öfver sidan sjö med folk, kämpar och vapen].

De spärrade orden innehålla, hvad vi här hafva att gifva akt uppå. Svenskarne komma öfver sjön d. v. s.

[1] 1968 kallas Hugleik *bonan Ongenþeóes*, Angantyrs bane; och 2204 heter det om Härdred, att han dödades,

þâ hyne gesôthan on sigeþeóde
hearde hildefrecan Heaðoscilfingas,

d. ä., då de stridbare Skilfingarne hemsökte honom i spetsen för segerfolket.

öfver hafvet till Geaterna. Samma sak återkommer uti de båda andra ställen, som omtala förhållandet mellan de två folken och deras herskarhus. Det första af dessa, vv. 2472—89, innehåller följande strofer:

þâ wäs synn and sacu Sweona and Geáta
ofer wîd wäter wrôht gemæne,
herenîð hearda, syððan Hrêðel swealt
oððe him Ongenþeówes eaferan wæran
frome fyrdhwate, freóde ne woldon
ofer heafo healdan, ac ymb Hreosna beorh
eatolne inwitscear oft gefremedon.

[Då var strid och tvedrägt öfver vida vattnen mellan Svenskar och Geater, strid inbördes, hård härkamp, sedan Hredel gick bort och Angantyrs söner blefvo djerfve härsmän, ville ej hålla fred öfver hafvet, och vid Hreosnaberg ofta lömskt gjorde fruktansvärd landgång].

Det återstående och sista stycket, som talar om Svenskarne, omfattar vv. 2922—88. Det handlar om Geaternas infall i Sverige, eller rättare blott om en episod deri, den fäktning eller rad af fäktningar, hvari först Hädkyn, så Angantyr fäldes vid Hrefnaskogen (se ofvan öfversigten). Ehuru sålunda skalden här icke har anledning att framkomma med en fras liknande de ofvan nämnde, undslipper det honom dock äfven här i mer än ett uttryck, att de anfallande kommit öfver sjön. Så heter det v. 2930 med afseende på Hädkyn, att Angantyr nedhögg »sjöanföraren»: *âbreót brimwîsan*, och vidare v. 2953 ff.:

wiðres ne trûwode,
þät he sæmannum onsacan mihte,
heáðolîðendum hord forstandan,
bearn and brŷde.

[(Angantyr) trodde sig ej kunna göra motstånd, att han förmådde hålla stånd mot sjöhjeltarne, för hafsfararne värja skatten, hustru och barn].

När helst alltså skalden kommer att omtala Svenskarnes och Geaternas beröring med hvarandra, heter det »öfver sjön», »öfver hafvet» o. s. v. Men dessa uttryck stå der icke såsom afsigtligt gifna upplysningar; de äro fullkomligt tonlösa uti berättelsen. De utgöra blott accessoirer till framställningen, innehålla alltså biomständigheter, som nödvändigt höra samman med den skildrade tilldragelsen, och som, när den är gifven, följa af sig sjelfva. För Geaterna att komma till Svenskarne var att begifva sig öfver sjön, och sammalunda omvändt. Men detta bevisar, att skalden tänkt sig de båda folken skilda åt af vatten och det så, att ingen annan förbindelse mellan dem var möjlig än den öfver sjön. Han har icke särskildt omtalat detta, ty han förutsätter, att hvar man vet det; men han har å andra sidan icke kunnat undgå att här och hvar antyda det. Det har följt med framställningen af de båda folkens inbördes relationer, helt enkelt emedan det är ett moment, som icke kan skiljas derifrån; föreställningen om det ena innebär nödvändigt föreställningen om det andra. Men när så är fallet, när alltså Beovulfs Geater äro af vatten helt skilda från Svenskarne, huru går det då med antagandet om deras identitet med våra Götar?

Så vidt jag vet, har jämte Grundtvig endast Thorpe märkt detta förhållande. Den förre omnämner det om ock blott helt flyktigt och utan att deraf draga några vidare konseqvenser; det är emellertid tydligen det, som kommit honom att gissa på Gotland såsom Geaternas möjliga hemvist (*Beowulf*, LVI). Thorpe åter menar, att skalden tänkt på Mälaren, och att det är den alltså det gäller, när det heter, att Svenskarne anföllo öfver sjön o. s. v. (*Beowulf*, not. till 4937, s. 166). En Engelsman eller öfver hufvud en icke nordbo kan möjligen göra ett sådant antagande; för oss är det klart, att det vatten, som

här afses, icke kan vara nyss nämnde insjö eller öfver hufvud något annat än hafvet.

Detta borde för öfrigt äfven Thorpe hafva insett. De vidfogade epiteten *síde* och *víd*, 2394 och 2473 respektive, stå visserligen närmast för versens skull, men det är å andra sidan tydligt, att de stå der, endast emedan de kunna stå der, d. v. s. emedan de passa till saken sjelf. Hade skalden ej haft det vida hafvet utan en insjö i tankarne, skulle han ej tvänne gånger kunnat använda epitet, som passa blott för det förra, ej för den senare. Och är det icke tanken på det vida hafvet, som satt honom uttrycken i pennan, så måste det vara det stora afståndet mellan de båda folken och den långa färden alltså — ty äfven det kunde framkalla dessa uttryck — som föresväfvat honom. Men äfven så fattadt, blir det dock intet annat än hafvet, vi här hafva att göra med. Dessutom använder skalden på ett ställe just ordet *heaf*, haf och det dertill i så att säga förstärkt form, i plur.: »*ofer heafo*», öfver hafven (2477). — Thorpes uttydning af detta ord, »insjö», (*Beowulf, Index*), kan väl ej annorlunda betecknas än såsom ett godtyckligt hugskott.

Dock, hvartill dessa utläggningar? Vi hafva ofvan sett, att skalden uppenbarligen icke tänkt sig, att någon annan väg fanns från det ena folket till det andra än öfver sjön: och härmed äro alla vidare undersökningar öfverflödiga. Geaterna äro af hafvet skilda från Svenskarne; de kunna alltså icke bo på Skandinaviska halfön och således icke heller vara desamme som våra Götar.

Detta alltså är det första svar, som dikten sjelf gifver oss på vår fråga, hvilka dess Geater äro. Hvad de i de föregående momenten framhållna omständigheterna gjorde troligt, har genom den sist anförda blifvit fullt bevisadt. Geaterna äro icke våra Götar eller öfver hufvud bosatte på den skandinaviska halfön, detta är det enligt min mening ofrånkomliga resultatet af undersökningen. Och med

detta resultat stämmer i sjelfva verket allt hvad vi uti dikten i öfrigt inhemta om Geaterna. Vi skola finna det, när vi hinna till det positiva svaret på denna fråga, hvilka de äro. Innan jag tager itu dermed, vill jag emellertid med ännu ett par skäl öka tyngden af den bevisning, som blifvit förebragt, visserligen icke derför att jag anser det egentligen behöfligt utan snarast för att ej förbigå något, som hör till saken.

Af öfversigten här framför synes, att Geaterna gjorde härnadståg till Frisland och Frankiska riket, och att de betrakta Frankerna jämte Svenskarne såsom sina hufvudfiender. Men kunna vi, som känna landets belägenhet och dess inbyggares historia, rätt gerna tro, att det är Vestgötarne, som ega sådana förbindelser? Och låter det icke märkvärdigt för våra öron att höra en Vestgöte uttala farhågor för, att landet skall hemsökas med krig af Merovingerna?

En annan omständighet är i ännu högre grad egnad att väcka tvifvelsmål rörande den förmenta identiteten af Geaterna och Götarne. Det är den, att qvädet om Götafolket och dess hjelte är skrifven af en anglisk skald i England.

Sagan om Beovulf måste tydligen hafva uppstått hos det folk, hvars hjelte han var. Men huru har sagan kommit från Götaland till England? Och huru har en anglisk skald kunnat förmå sig att om ett främmande folk och dess män skrifva den digt, som vi nu ega? Man har gjort sig åtskillig möda att förklara detta, men med ringa framgång. Någon utflyttning från Götaland till England har icke egt rum, men utan en större sådan utflyttning är sagans vandring till den stora ön i vester icke gerna tänkbar. När skalden fattade henne i pennan, hvilket måste ha skett i början eller senast i midten af 700-talet, har han tagit henne från folket. Men att hon i England ursprungligen icke varit en folkegendom hos något annat

folk än det, som i henne såg en sin särskilda tillhörighet, det torde få anses som oomtvisteligt. Att hon sedan från den ursprunglige innehafvaren öfvergått jämväl till grannarne, med hvilka för öfrigt den förre snart sammansmälte till ett folk, Angelsaksarne, det må man gerna medgifva. Men med en flock af sitt folk måste hon ha vandrat öfver hafvet och endast så har hon fått burskap i England. Man vore frestad att tillägga, endast en ättling af Geatfolket har haft anledning att derom skrifva det qväde vi nu ega. Härmed vare huru som helst, nog af, sagan har icke kommit till England och der blifvit folkegendom med mindre än att hon följt med en del af sitt folk, men, som sagdt, någon utflyttning från Götaland eller öfver hufvud från den Skandinaviska halfön till England, känna vi ej till, och det är ingen sannolikhet för, att någon sådan egt rum. Svenskarne, deri Götarne inberäknade, deltogo ej i färderna till detta land, när ett par århundraden senare vikingatågen började.

Är det nu så, att Beovulfs Geater icke äro våra Götar, så blir frågan, hvar vi då hafva att söka dem. De författare, som uti sin uppfattning afvikit från den vanliga, hafva på mycket olika sätt besvarat densamma. Haigh, hvars arbete *The Anglo-Saxon Sagas* jag, såsom jag redan nämnt, känner endast genom andre, förlägger dem till norra England. Jag medgifver gerna, att de topografiska enskildheterna uti beskrifningen på Grendel-träsket o. s. v. kunna af skalden hafva hemtats från hans egen omgifning — det tyckes vara öfverensstämmelsen härutinnan med en viss trakt i närheten af Hartlepool, som ledt Haigh till uppställandet af denna hypotes. Men det är naturligt, att, äfven om så varit fallet, detta dock icke det ringaste har att göra med frågan, hvilka Geaterna äro.

En annan engelsk författare, Kemble, har trott sig återfinna dem uti Anglerna, hvilka enligt äldre engelska källor skulle bott söder om Jutarne i Slesvig (så Beda, Alfred den store uti sin öfversättning af Orosius o. s. v.). Men det är klart, att dessa åsigter, som icke det minsta taga hänsyn till namnet, *Geátas*, icke lemna något bidrag till lösningen af frågan. För öfrigt har Kemble kommit till sin åsigt endast genom en missuppfattning af ett visst ställe i texten, vv. 1925 ff., hvarom se närmare Ettmüller, *Beowulf*, 26 och Grundtvig, *Beowulf*, XLV, 156, hvilken senare här först återstält den rigtiga läsarten.

Grundtvig, den om Beovulf så högt förtjente forskaren, gissade, såsom redan blifvit nämndt, på Gotland såsom Geaternas hemvist. Detta antagande stämmer förträffligt med några af de omständigheter, som vi ofvan anfört, men ingalunda med alla. Så t. ex. kan man om Gotländingarne ännu mindre än om Götarne förmoda den i sagan omtalta lifliga förbindelsen med Friserna och Frankiska riket. För öfrigt strandar detta antagande på uppgiften, att Beovulf på ett dygn fullbordade resan till Danmark, hvilket väl vill säga Seland.

Leo slutligen och efter honom Schaldemose uttala den åsigten, att Geaterna äro Jutarne, invånarne i Jutland[1]. Den förre anför till stöd härför intet annat skäl, än att uti ett kapitel af kon. Alfreds öfversättning af Bedas Kyrkohistoria (I, 15) *Juti* återgifves med *Geátas*. Den senare lägger härtill det argument, som de uti sagan några gånger förekommande uttrycken *be sæm tweónum* och *Sædenig*, *Sædeland* enligt hans förmenande gifva vid

[1] Ännu en författare R. T. Hampson (*An Essay on the Geography of King Alfred* uti J. Bosworths *King Alfreds Anglo-Saxon Version of the compendious History of the World by Orosius*, London 1859) uttalar, oberoende af Leos äldre yttrande i ämnet samt, såsom det synes, (s. 33 f.), uteslutande af etymologiska grunder, identiteten mellan *Geats* och *Jutes or Goths*, såsom han å anf. st. uttrycker sig.

handen. Denna asigt har emellertid enstämmigt förkastats af alla efterföljande. Läsarten *Geátas* hos Beda förklaras bero på en misskrifning utaf en afskrifvare.

Likväl hafva Leo och Schaldemose enligt min öfvertygelse uttalat det riktiga. Beovulfs *Geátas* kunna inga andra vara än Jutarne. Vi ha icke mycket att välja på: Geaterna äro icke våra Götar, de kunna icke heller gerna vara Gutarne på Gotland; det återstår då intet annat än Jutarne, ty vi få dock icke lemna helt åsido den fingervisning, som namnet gifver.

Med detta antagande stämmer ock allt på det bästa i stycke.

Är Geataland Jutland, så är lätt förklaradt, att konungaborgen legat vid hafvet, och att Beovulfs grafhög uppkastats på Hvalfisknäset, likaså ock att draken, då han förödde landet, härjade äfven ön utanför, det är Fyen, eller möjligen någon annan af de danska öarna, Lässö, Samsö, som tillhört Beovulfs rike[1]. Vidare följer af detta antagande, att Svenskar och Geater måste öfver sjön söka hvarandra. Äfven förstå vi härmed, huru Geaterna kunde komma i fäjd med Friserna och det Frankiska riket, liksom ock huru Beovulfssagan förts till England och der besjungits af en anglisk skald: enskilda flockar af Jutarne följde med Saksar och Angler öfver till England (*Beda*, I, 15); genom dem förmedlades sedan sagans öfverflyttning till detta land. Slutligen förklaras häraf på ett tillfredsställande sätt ännu två omständigheter, som må tagas med i räkningen.

Den ena har jag redan berört; det är berättelsen om Beovulfs kappsimning med Breca. Täflingen slutade med att Beovulf af storm och sjögång drefs till *Finna land*. Och antingen man dermed vill förstå Fyen (så Schaldemose, *Beowulf*, 156) eller kon. Fins land i Frisland, så-

[1] Af gammalt har äfven Fyen, som bekant, hört till Jutland. Den gamle *Jydske Lov* omfattar denna ö jemte Samsö och Langeland.

som mig synes likligast med hänsyn till skildringen af hafvet å stället i fråga, så stämmer det förträffligt till antagandet, att vi hafva att söka vår hjelte på Jutland[1].

En annan omständighet af större betydelse är, att Geaterna mycket ofta kallas *Vederas*, *Vedergeátas*, och deras land *Vedera land* samt en gang äfven *Vedermeare* (298). Thorpes förslag att härleda detta namn från sjön Vettern har med rätta allmänt förkastats. Deremot är man nu ense om, att det är samma ord som i det tyska *Wetter*, vårt Väder, Vind. Med denna betydelse passar emellertid namnet *Vederas* och *Vedermeare* alldeles icke för Götarne och deras land, men deremot förträffligt till Jutland och dess invånare. Jutland må med skäl kunna kallas Vindmark.

Härmed har jag, så vidt jag kunnat finna, upptagit alla de hållpunkter för bestämmandet af Geaternas land, hvilka qvädet sjelf innehåller. De vitna alla enstämmigt och kategoriskt emot åsigten, att dermed förstås Götaland i Sverige. Deremot låta de samtliga väl förena sig med antagandet, att Jutland är Geaternas hemvist. Jag går nu att bemöta de invändningar, som jag förutser skola göras mot detta antagande.

Möjligen torde för någon den uti sagan omtalade lifliga beröringen med Svenskarne utgöra en anledning till tvifvel rörande identiteten af Geater och Jutar. Mellan Svenskar och Jutar ligger ett stort stycke väg. Jag erinrar emellertid i detta hänseende om Ynglingasagan, hvarest flerestädes omtalas härfärder af svenske konungar till Vendel i Jutland liksom omvändt danske eller jutske konungars tåg till Uppsala. Och särskildt är att beakta,

[1] Grundtvig tänker på Finland (*Beowulf*, namnlistan), och jag medgifver att i fråga om Beovulfs bedrifter kan man vänta sig allt. — Thorpe gissar på Finnveden i Halland, rätteligen Småland (*Beowulf*, *Index*), men det passar ej.

det nämnda saga berättar just om den Ottar, hvarom i Beovulfsqvädet är tal, att han stupade på ett tåg till Vendel (*Yngl.-S.*, kap. 31).

En annan invändning af historiskt slag torde möjligen vara den, att man enligt denna uppfattning af Geaternas nationalitet måste konstatera, att Jutland vid förevarande tid utgjort ett eget rike. Denna invändning väger dock icke tungt. Visserligen är jag med Jessen (*Undersøgelser til Nord. Oldhist.*, 38 ff.) fullt ense, att Gorm den gamle icke var den, som först samlade det senare Danmarks skilda delar till ett rike. Men hurudana förhållandena i det hänseendet varit under 500- och 600-talen, derom meddelar endast en annan källa, nämligen Procopius uti sin berättelse om Herulernas tåg upp i Sverige, någon upplysning. Hvad han dervid meddelar är emellertid så långt ifrån att strida emot antagandet af flere riken bland Danerna, såsom man märkvärdigt nog uttydt det, att det fastmer synes gifva ett kraftigt stöd deråt[1]. Det heter, sedan det omtalats, att Herulerna genomtågat åtskilliga andra folks områden: *μεθ' οὓς δὴ καὶ Δανῶν τὰ ἔθνη παρέδραμον* o. s. v. (*De bello Goth.* II. 15). Der står *Δανῶν τὰ ἔθνη*, „de danska folken“: detta uttryck innebär visserligen etnografisk identitet, men säkerligen ock politisk åtskilnad. Man jämföre strax nedan om Thuliterna: *τρισκαίδεκα ἔθνη — — βασιλεῖς τέ εἰσι κατὰ ἔθνος ἕκαστον.* En parallel erbjuder dessutom Taciti bekanta ord om Sueverna, *quorum non una — gens* o. s. v. (*Germ.* 38). *Δάνοι*, *Dani*, Danskar har blifvit en kollektivbenämning på de folk, som bodde i denna del af Norden, men detta hindrar icke, att de hvart för sig både egde egna namn och vid den tid, hvarom här är fråga, politisk sjelfständighet.

[1] En annan sak är, hvad vigt man öfver hufvud vill tillägga Procopii vittnesbörd om Nordens folk. I detta fall stämmer det emellertid med förhållandena, sådana de verkligen voro.

En märkvärdig illustration till Beovulfssagans politiska geografi beträffande Danmark erbjuder för öfrigt berättelsen om Ottars resa från slutet af 800-talet. Det heter nämligen der, att han, »seglande ut från Sciringesheal vid Kristianiafjorden, behöfde 5 dygn för att komma till Hedeby (i Slesvig), hvilket ligger mellan Vender, Saksar och Angler och hör till Danskarne. På resan dit hade han Danmark på babord och på styrbord under tre dagar öppna sjön, men under de två sista dagarne Gotland (d. ä. Jutland), Sillende (d. ä. S. Jutland) och många öar». Vidare tillägger han, »att han under dessa två dagar hade de öar, som tillhöra Danmark, på babord (*And hym wæs ðâ twegen dagas, on ðæt bæc-bord, þa igland, þe in Denemearce hyrað*: cap. 19, Bosworth, *King Alfred*, s. 21). Denna sista uppgift är märkvärdig. Man vore frestad att säga, att enligt denna framställning det danska riket ännu vid slutet af 800-talet omfattade utom sydv. Sverige (Halland och Skåne) blott några af de danska öarna (de öster om Stora Belt liggande, Seland, Laaland, Langeland och Falster: se Wulfstens resa: *Ibid.* cap. 20, s. 21) samt Slesvig. Jutland och återstoden af öarna hörde icke dit. Härpå vill jag nu ej hålla, oaktadt — jag anmärker det i förbigående — kung Alfreds geografiska beskrifning af Danmark, *ibid.* cap. 12, såsom angifvande blott de etnografiska förhållandena icke kan anföras till bevis för ett motsatt förhållande. Säkert är emellertid, att Ottar härmed angifvit en åtskilnad mellan Jutland och vissa öar å ena sidan samt Danmark med återstoden af öarna å andra, hvilken just motsvarar de politiskt geografiska förhållanden, som existerat på Beovulfs tid, d. v. s. under 500-talet. Anmärkningsvis erinrar jag för öfrigt ännu en gång om det kända förhållandet med konung Valdemars Jydske Lov och dess territoriela omfattning.

Ett inkast af annat slag mot identifieringen af Geater och Jutar är det, som skulle kunna hemtas af det i dikten

förekommande *eótenas*. Detta ord har af de fleste öfversättarne återgifvits med Jutar. Vore denna öfversättning riktig, kunde neppeligen antagandet, att Geaterna voro samma folk upprätthållas. Nu saknar emellertid en dylik tolkning af *eótenas* all verklig grund. Det är uteslutande af teoretiskt filologiska skäl som Kemble, Ettmüller, Thorpe, Grein, Heyne m. fl. så uttydt detta ord. Tager man deremot hänsyn, såsom man bör göra, till hvad texten sjelf fordrar för betydelse åt ordet å de ställen, der det förekommer, så kommer man till ett helt annat resultat.

På denna väg fann Grundtvig redan, att *eótenas* dels har betydelsen af »jättar, troll», dels ock på några ställen betecknar ett folknamn; dock opponerar han sig bestämdt emot att deri se Jutarne (*Beowulf*, 198). Nu senast har emellertid Rieger uppvisat (*Zeitschr. für Deutsche Philologie* III, 398 ff.), att ordet helt enkelt betyder »fiender», en betydelse som för öfrigt redan Leo gaf deråt (*Beówulf*, 67, n.; f. 80 ff.). Jag inskränker mig till att hänvisa till Riegers framställning. Blott det vill jag för egen del tillägga, att på alla de ställen der *eótenas* förekommer (vv. 112, 421, 668, 761, 883 o. s. v.), med undantag af fyra, sammanhanget bestämdt förbjuder att i detta ord se ett folknamn. På de ställen åter, der det möjligen skulle kunna så fattas, hvilka alla tillhöra episoden om öfverfallet på Finsburg (vv. 1072, 1088, 1141 och 1145) användes det om Friserna[1].

För fullständighetens skull må ännu en invändning af ungefär samma slag som den föregående upptagas till bemötande. Det är den, hvartill uttrycket *Vendla leód*

[1] Rieger anser, att det 1072 och 1145 syftar på Danskarne. För min del kan jag ej se annat, än att det äfven här, åtminstone å förra stället, gäller Friserna. Det säges, att Hildeburg ej hade skäl att prisa eoternas trohet (ordhållighet). Men detta böra vi väl anse vara sagdt om dem, som först gjorde anfall och derigenom, om ock medelbart, vållade henne sorg, alltså om Fin och hans folk. — Beträffande 1146 medgifver jag, att man kan anse *mid eotenum* syfta lika väl på Danskarne som på Friserna.

v. 348, användt om Vulfgar, en hirdman vid Hrodgars hof, skulle kunna gifva anledning. Man har öfversatt detta uttryck med fursten öfver Vendlerna d. v. s. invånarne i Vendsyssel i norra Jutland.

Dock detta inkast betyder ej mycket.

Ty äfven om *Vendlas* icke äro Vandalerna såsom Engelsmän och Tyskar förmena, utan inbyggarne i Vendsyssel[1], så är dermed dock långt ifrån sagdt, att desse utgjort ett folk för sig, ett sjelfständigt politiskt helt vid denna tid. *Vendla leód* behöfver ingalunda öfversättas med Vendlerfursten i betydelsen af Vendlernas herskare. Beovulf kallas kort förut (341) *Vedera leód* och så oftare (*Geáta leód*: 625, 669, 829 o. s. v.): sammalunda Viglaf v. 2603: *leód Scylfinga*. Detta är intet annat än ett *epitheton ornans* ungefär liktydigt med Geathjelten, Skilfingahjelten. Ja, i förevarande fall skulle *leód* i betydelsen af herskare, konung hafva varit högst opassande; Vulfgar är nämligen en hirdman och tjenare vid konung Hrodgars hof, ej blott en gäst, såsom han i egenskap af landsflyktig herskare skulle hafva varit (335 f.: »*ic eom Hróðgâres âr and ombiht*»; jfr. 358). — För öfrigt må väl kunna sägas, att med Vendlerna, invånarne i Vendsyssel, må det vara huru det vill; Geaterna få nog rum på jutska halfön dem oaktadt.

Jag kommer slutligen till den vigtigaste utaf de invändningar, som kunna göras emot antagandet, att Geaterna äro Jutarne. Det är den, som hemtas från sjelfva namnet. Hon är så mycket betydelsefullare, som hon på det närmaste sammanhänger med grundvalen för den gängse åsigten, hvars egentligen enda stöd, såsom ofvan blifvit påpekadt, just namnet är. *Geátas* är, säga filologerna, samma ord som det nordiska *Gautar*, vårt Götar. För Jutar hafva Angelsaksarne andra benämningar, såsom

[1] Schaldemose förlägger *Vendlas* till Vendsherred på Fyen och motliggande kust af Jutland (*Beowulf*, 160).

formerna *Jotum*, *Jutna*, *Ytum*, *Ytena*, *Eota* visa; äfven heter det *Geotas* (se exempelvis Rieger, *anf. st.* s. 400 f.). Detta argument tyckes vara afgörande. Skada blott att detsamma illa stämmer öfver ens med det resultat, hvartill textgranskningen synes komma. Denna tyckes nämligen leda till förkastande af alla de angifna namnformerna utom en, samtidigt med att hon fastställer *Geátas* såsom ett af Angelsaksarne brukadt namn på Jutarne. Jag kan här icke ingå uti en fullständig utredning af dessa ting, en utredning som för öfrigt hvad beträffar vissa utaf de anförda namnen svårligen kan gifva fullkomlig visshet, så länge inga bättre textupplagor utaf författarne i fråga finnas att tillgå. De vi nu hafva äro så godt som obrukbara för en textkritisk undersökning af detta slag. Jag skall alltså inskränka mig till att angifva det för mitt syfte oundgängligen nödvändiga.

Jotum och *Jutna* förekommer uti den angelsaksiska Krönikan vid året 449. Stycket, hvaruti Jutarne omtalas, är tydligen direkt taget från Bedas historia I, 15. Det förskrifver sig emellertid från en relativt mycket sen tid, 12:te seklet nemligen (se Earle, *Two of the Saxon Chronicles Parallel*, Oxford 1865, ad. ann. 449, jfr. pp. XXIII [in fine], XLIII, LIII). På något annat ställe än det nu nämnda förekommer icke detta namn uti den angelsaksiska litteraturen d. v. s. den på angelsaksiskt språk skrifna litteraturen (se likväl nedan).

Eota är ett *ἅπαξ λεγόμενον*. Vi träffa det endast uti konung Alfreds Öfversättning af Bedas historia IV, 16, och der göres för öfrigt platsen detsamma stridig af *Ytena*. Utaf de tre handskrifter, som Weloch jämfört för sin text, hafva blott de två *Eota*, den tredje, Cod. Benedict., af Weloch signerad B, deremot det nyss nämnda *Ytena*. Om öfver hufvud läsarten *Eota* skall bibehållas, måste han tydligen ändras till *Jota*, och kommer ordet då, ehuru visserligen här icke syftande på Jutarne i Jutland, att

verkligen innehålla Jutenamnet. Denna text blir i så fall den andra, som eger namnet *Jotas*. Man kan emellertid hysa tvifvel huruvida ej *Eota*, *Jota* bör helt och hallet utgå för att lemna rum för *Ytena* såsom det enda riktiga. Så som texten nu ser ut hos Beda, I, 15 och IV, 16 samt uti den angelsaksiska Krönikan vid året 449, allt å de ställen som beröra hithörande ting, torde det likväl få stå qvar.

Ytena förekommer, som nämndt är, uti en handskrift till Öfversättningen af Beda IV, 16, der två andra hafva *Eota*. Dessutom i formen *Ytum* på ett ställe uti machverket *Scopes Vidsid* (Thorpe, *Beovulf*, p. 219). Uti detta ord döljer sig emellertid icke något namn på Jutarne. Der det står, är det namn på den folkgrupp, som bodde på fastlandet midt emot ön Wight. Att denne i likhet med inbyggarne på sjelfva ön härstammade från Jutar, hvilka en gång slagit sig ned här, inverkar ej på betydelsen af namnet *Ytena*. *Cantvare* och *Vihtvare* voro tvenne andra namn på Jutar i England; lika litet som de är *Ytena* en namnform för Jutarne såsom Jutar d. v. s. för Jutarne i Jutland. Icke heller står ordet i någon språklig förbindelse med stammen *jut*. Det härleder sig nämligen från namnet Wight och bör troligen läsas *Vitena*, icke *Ytena*, såsom handskriften har det. Härom torde emellertid vara svårt att komma till full visshet, då man, såsom vi strax skola se, har en form *Uuihta* för Wight, *Uuihtii* för de Jutar, som bosatt sig på nämnda ö och angränsande fastland. Hvad som emellertid talar för att ändra *Ytena* till *Vitena* är, att denne Cod. Benedictinus allestädes för *Jutis* har *Vitis*, för *Jutarum* *Vitarum*, och nog tyckes det ligga nära till hands att antaga, det den som skref *Vitarum provinciam*, i öfversättningen återgaf detta med *Vitena land*. Härmed må nu vara, huru det vill, säkert är, att *Ytena* eller *Vitena* intet har att skaffa med namnet Jute, Jutar. Beviset gifva de texter, som omtala den germanska inflyttningen till England, *Beda* I, 15,

latinsk text och angelsaksisk öfversättning, den förr omtalta Krönikan, vid året 449, samt Ethelwerd uti sin krönika a motsvarande ställe. Vi inhemta af dessa texter, att en flock Jutar slog sig ned i Kent och fingo de deraf namnet *Cantuarii*, på angelsaksiska *Cantware*. En annan flock tog ön Wight, *Vecta*, i besittning och nedsatte sig till någon del äfven å fasta landet midt emot; desse fingo samfäldt namnet *Vectuarii*, *Vihtsætan* (Öfvers.), *Withware* (Krön.), hos Ethelwerd *Uuihtii*, hvilket i angelsaksisk form blir vårt *Vitas (Ytas)*[1]. — Denna benämning måste de ha erhållit redan mycket tidigt. Vi finna det deraf, att Beda ger Hengist och Horsa till fader *Victgilse*, till farfader *Vecta*, hvarjämte en senare insatt såsom ännu ett led i kedjan *Vitta*. Det är ön Wight, hvars namn här figurerar både i latinsk och angelsaksisk form såsom personnamn. Men detta har tydligen varit möjligt endast derigenom, att folket sjelf kallats Viter, hvilket namn åter, såsom man häraf torde finna, är härledt af namnet å den nyss omtalta ön och alltså icke står i något sammanhang med stammen *jut* i Jutar.

Det sagda bör vara nog för att visa, att *Ytena*, *Ytum* eller väl rättare *Vitena*, *Vitum*, uti våra texter alldeles intet har att skaffa med Jutarne i Jutland, ett resultat som i ingen mån rubbas derutaf, att namnet *Viti*, Viter snart nog i England och derefter äfven utanför detsamma verkligen blef namn på de sist nämnde. Detta har skett genom ett slags metonymi: Viterna, inbyggarne å ön Wight och

[1] Att *Vectuarii* o. s. v. omfattade äfven de på fastlandet bosatte Jutarne, ej blott öborna, säges uttryckligen af Beda: *Victuarii (Vectuarii), hoc est, ea gens quæ Vectam tenet insulam, et ea quæ usque hodie — — Jutarum (Vitarum) natio nominatur, posita contra ipsam insulam Vectam.* — Särdeles upplysande för frågan om uppkomsten af namnet *Viti*, Viter, är Ethelwerds berättelse: *Cantuarii de Giotis traxerunt originem; Uuhtii* (bör vara *Uuihtii*) *quoque, qui a Uuihta insula adhærente Brittanniæ nomen sortiti sunt* (*Monumenta hist. Brittan.* I. p. 502).

motliggande kustland, voro dock af jutsk härkomst, deraf Viter för Britterna synonymt med Jutar[1].

Bland de ofvan upptagna benämningarna på Jutarne förekommer till sist äfven *Geotas*. Härom har jag ej mycket att säga, endast det att ordet är helt och hållet en filologisk fiktion. Litteraturen har intet *Geotas* att uppvisa, ty icke få vi taga hänsyn till skriffelet *Geotena* för *Geátena*, uti Beovulf v. 443, det senare sjelf en nordengelsk dialektform för *Geáta* (se Ronning, *anf. arb.*, s. 93). Icke heller förmå de latinska formerna *Gioti* och *Giothi*, det förra hos Ethelwerd (11:te årh.), det senare hos Wilhelm af Malmsbury (12:te årh.), bevisa tillvaran af ett angelsaksiskt *Geotas*. Försöket slutligen att vinna burskap inom litteraturen åt denna namnform genom att korrigera vissa texter uti Alfreds Öfversättning af Beda, är just hvad jag strax skall söka tillbakavisa.

Resultatet af undersökningen blir alltså, att blott ett af de anförda namnen på Jutarne, nemligen *Jotas*, *Jutas*, verkligen begagnats. De öfriga hafva antingen gält ett helt annat folk eller ock alls icke förekommit. Härmed är den ena delen af min textgranskning till ända: jag öfvergår till den andra.

---

[1] Häraf läsarterna *Vitis* och *Vitarum* i handskrifterna till Beda och häraf bruket äfven utom England af denna benämning på Jutarne liksom *Vitland*, *Withesleth* för Jutland och Danmark i dess helhet, — så t. ex. hos den tyske annalisten Saxo från 13:de århundradet, uti det s. k. *Chronicon Erici regis*, troligen äfven i den svenska folkvisan (*Vitalahed*) o. s. v. — Den vanliga förklaringen, enligt hvilken detta namn skulle uppkommit genom en godtycklig omkastning i skrifsättet, *Vitæ* för *Jutæ*, är, såsom man häraf finner, helt och hållet gripen ur luften. Namnet kommer af Wight och är ursprungligen benämning endast på de å denna ö och midt emot å fastlandet bosatte Jutarne. Vitland åter är i första hand ön Wight såsom Viternas land — så uti *Cod. Benedictinus* till Beda IV, 16 och uti den angelsaksiska Krönikan på flere ställen (ad ann. 530, 998, 1001, 1013: *The Laud MS.*); sedan betyder det Viternas land i allmänhet och blir derigenom äfven namn på Jutland.

Den angelsaksiska litteraturen eger ännu ett ställe, der Jutarne omtalas, det är, såsom man lätt kan förstå, uti kon. Alfreds Öfversättning I, 15, samma ställe der Beda sjelf talar om detta folk. Här benämnas emellertid Jutarne icke *Jotas*, såsom i Krönikan utan *Geátas*. *Comon hi of þrim folcum þam strangestan Germanie, þæt of Seaxum and of Angle and of Geatum. Of Geata fruman syndon Cantware and Vihtsætan — — — — is þæt land þe Angulus is nemned betwyh Geatum and Seaxum* (*Ed. Welochi*, 1643). Det är här filologerna vilja ändra *Geátum* etc. till *Geotum* etc. Men samtidigt nödgas de då äfven rätta på tvenne andra texter. Uti Ottars Resa heter det om Jutland kap. 18, att midt emot Nordmanna land *is Gótland on oþre healfe ongean and siþþa Sillende* och uti kap. 19 säger Ottar om sin färd från Sciringesheal i Norge till Hedeby i Slesvig: *him wæs on þæt steorbord Gotland. Gótland (Gotland)*, säger man, bör vara *Geotland*.

Det är emot dessa ändringar jag vill inlägga en gensaga. De strida emot alla sunda principer för behandling af texter.

Att börja med vill jag anmärka, att manuskripten inga varianter innehålla, hvarken för *Geátas* eller för *Gôtland;* åtminstone komma inga sådana till synes uti de textupplagor, som vi ega, och dem jag varit i tillfälle att se. Men vidare har man i fråga om dessa texter icke tagit tillbörlig hänsyn till den inre sannolikheten för och möjligheten utaf, att här begåtts en oriktighet. Vill man förklara en läsart felaktig, måste man kunna visa, att felet med någon rimlighet kunnat begås af författare eller afskrifvare; kan detta icke ske, gör man rättast uti att låta läsarten vara sådan, som den är. Det är så förhållandet enligt min mening är här. På tre ställen omedelbart efter hvarandra och till en del i samma punkt står *Geátas;* på två ställen i två på hvarandra följande kapitel och i samma berättelse står *Gótland* — att nu antaga att här föreligger

beträffande de nämnda uttrycken ett fel, synes mig vara att tro författare eller afskrifvare om sämre än hvad man har rätt till. Ty de hafva dock hvar för sig velat skrifva, hvad rätt och riktigt var. Men frågan är vigtig för bedömandet utaf den föreliggande invändningen mot Geaternas och Jutarnes identitet, af dess värde och halt. Jag vill alltså ingå uti en närmare utläggning af saken.

Vi hafva fyra eller, om man så vill, fem möjligheter att räkna med; må vi eftertänka, hvad rimlighet de ega hvar för sig. Antingen ligger felet å författarnes sida eller å afskrifvarnes, och detta afskrifvarne i första hand, ty eljes skulle vi utan tvifvel ha varianter; eller slutligen hafva båda parterna del deri. I ena som andra fallet kan felaktigheten hafva tillkommit med afsigt, för hvilken händelse den tydligen icke var felaktighet i egentlig mening, ty den skrifvande trodde då, att han skref det riktiga, eller är hon en följd af oaktsamhet, i sig sjelf en missskrifning alltså. Det senare antagandet, hvilket ligger närmast till hands, och enligt hvilket alltså *Geátas* genom vårdslöshet och slarf skrifvits för *Geotas*, *Gôtland* för *Geotland*, visar sig dock vid närmare eftertanke ohållbart. Ty icke kan man gerna tänka sig, att en författare eller afskrifvare är så konseqvent i sin felskrifning, att han hvarje gång han fattar ordet i pennan, skrifver det galet och städse blott på ett vis. Att sådant kan hända en gång är lätt förklarligt, men ej så att det skulle ske i ena fallet tre, i andra två gånger, och på båda ställena i ett sammanhang. Förskrefve sig för öfrigt misstaget från författarne, kunde man vänta sig, att afskrifvarne skulle gjort något försök att rätta detsamma. Antager man för den skull, att här föreligger en felaktighet i de båda texterna, så låter det dock icke förena sig med reglerna för en varsam och sund textkritik, att förklara denna hafva tillkommit genom oaktsamhet. Men i så fall måste hon tillskrifvas okunnigheten, och då ha vi åter två möjligheter.

Antingen är det de respektive författarne, som icke vetat bättre, än att Jutarne hette *Geátas*, Jutland *Gôtland*, eller är det afskrifvarne, som förebraelsen för denna okunnighet drabbar. Det senare fallet förutsätter emellertid, att afskrifvarne ändrat sina föreliggande original, och detta tydligen endast emedan de ansett sig ega bättre kännedom om saken, — men det låter dock allt för otroligt. Och hvad skulle detta i öfrigt bevisa, om ej att det vid 1000-talet ungefär gifvits Angelsakser, hvilka kallat Jutarne *Geátas*, Jutland *Gôtland*? Antagandet åter, att det varit de respektive författarne, som begått en okunnighetsblunder, när de skrefvo *Geátas* och *Gôtland*, är ej rimligare det och leder för öfrigt endast till erkännandet, att dessa namn på Jutar och Jutland faktiskt varit i bruk på författarnes tid.

Slutligen låter äfven en femte möjlighet tänka sig, hvarigenom en oriktig läsart här kunnat inkomma, så nämligen att författarne på ett ställe genom oaktsamhet skrifvit så, som det nu står, och att sedan de respektive afskrifvarne i första hand i öfverensstämmelse med felet ändrat det riktiga. Men äfven detta är föga rimligt, ty helt visst var ingen Angelsaksare vid denna tid okunnig om hvad Jutarne och Jutland på hans eget tungomål borde heta. De erhöllo ju nästan årligen erinringar om Danskarnes och Nordmännens tillvara; dem böra de alltså hvar och en hafva väl känt till.

Slutet af denna textgranskning blir alltså, att läsarterna *Geátas* och *Gôtland* icke kunna med någon rimlighet utdömas, utan måste vi hålla till godo med dem, sådana de äro. Och resultatet utaf vår undersökning i det hela rörande den invändning vi hade att bemöta, är således, att Angelsaksarne brukat tvenne olika namn på Jutarne, det ena *Jotas*, det andra *Geátas*. De båda namnen hafva begagnats samtidigt, dock så att det ena efter hand gick ur bruk, sedan det andra vunnit burskap i

språket. *Jotas* är det yngre namnet och det har smaningom undanträngt *Geátas*, som är det äldre.

Utom i litteraturen från konung Alfreds tid, såsom vi nu sett, samt uti Beovulf, förekommer i tvenne andra texter af gammalt datum åtminstone spår utaf detta benämningssätt. Britten Nennius, som skref i början af nionde århundradet, upptager såsom den förste uti den långa ättraden till Hengist och Hors *Geat* (*Monum. hist. Britt.* I, p. 62). Man misstager sig, då man förklarar detta af Odins tillnamn *Gautr* i den nordiska poesien. Liksom vi uti ifrågavarande stamtafla hos Beda läsa *Victgilse*, *Vitta* och *Veeta*, blott emedan folket kallades Viter, så är äfven *Geat* folkets namn uti en eponymos. Ett analogon hafva vi i Yngl.-Sagan (kapp. 38, 20), der Göt och Dan sättas såsom de förste konungarne öfver Götar och Daner.— Den andra text, hvarest vi se ett minne utaf denna äldre benämning på Jutarne, står uti en samling af Edvard Bekännarens lagar, der det heter: *Guti vero similiter, cum veniunt, suscipi debent et protegi in regno isto — — — Ita constituit optimus Ina rex Anglorum* (Schmid, *Die Gesetze der Angelsachsen*, 2:te Aufl., s. 512). Denna text härrör visserligen från en jämförelsevis mycket sen tid, Edvard Bekännarens eller möjligen en ännu senare; jag håller dock före att namnet *Guti* liksom sjelfva bestämmelsen förskrifver sig från konung Inas lag och alltså utgör en erinran om den äldre tidens benämningssätt. Det gamla lagstadgandets *Geátas* har på latin återgifvits med *Guti*.

Det återstår nu endast att undanrödja den konflikt, som synes råda mellan textgranskningens resultat rörande namnet *Geátas* samt filologien och dess fordringar. Detta låter sig lyckligtvis äfven göra utan minsta svarighet. Konflikten är nämligen endast skenbar. Han bilägges genom att helt enkelt hålla textgranskningen och filologien hvar för sig inom sina behöriga gränser. Texterna lära oss,

att Angelsaksarne kallat Jutarne *Geátas*, Jutland *Gôtland*, men deraf följer icke, att *Geátas* är samma ord som Jutar, *Gôtland* som Jutland. Så trodde visserligen Leo, Schaldemose och alle andre, som känt sig bundna utaf texternas läsarter, men härutinnan misstogo de sig. Å andra sidan säger oss filologien väl, att namnen *Geátas* och Jutar, *Gôtland* och Jutland icke äro, språkligt sedt, identiska; men detta hindrar uppenbarligen icke, att Angelsaksarne kunnat kalla Jutarne för *Geátas*, Götar, och deras land för *Gôtland*, Gotarnes (Götarnes) land, och att dessa ord alltså faktiskt kunde beteckna detsamma. Slutet från den språkliga non-identiteten till den sakliga är icke mera berättigadt än det (Leos och andres), som utaf den sakliga identiteten vill konstatera den språkliga: *verba valent sicut nummi*. Konflikten upplöser sig sålunda uti den enkla slutsatsen, att Angelsaksarne i äldre tid kallat Jutarne Götar, Jutland Gotland. Icke i och för sig har *Geátas* betydelsen af Jutar, men hos Angelsaksarne har det varit namn på detta folk och sammalunda *Gôtland* på Jutland.

Huru man åter bör förklara nu angifna benämningssätt, är en sak, som icke hör hit. Sjelfva faktum, att detsamma varit brukligt, kan icke bortresonneras, och detta är för oss nog. Endast det vill jag i nämnda afseende påpeka, att ifrågavarande benämningssätt tyckes äfven här i Norden hafva i långt aflägsna tider varit vanligt och alltså Jutarnes ursprungliga namn varit Götar, Gotar, d. v. s. *Gautar*. Annorlunda kan man nämligen ej uttyda de utsagor, hvilka man här och hvar påträffar i den isländska litteraturen, att Jutland och Danmark i äldre tider hetat Gotland, Reidgotland. Vi finna dem i den yngre Eddan på två ställen (ed. AM. I, p. 374, 530), dessutom i företalet (I, 26), vidare i Hervararsagan (Bugges ed. s. 127), o. s. v. Dessa uppgifter äro ej att förbise;

de bestyrka de angelsaksiska källornas vitnesbörd, liksom de i sin ordning bestyrkas af dem[1].

Härmed har jag bemött den sista och vigtigaste utaf de invändningar, som med fog kunna göras mot identifieringen af Geaterna i Beovulf med Jutarne. Uti namnet ligger intet hinder för detta antagande; tvärt om gaf undersökningen rörande namnet i utbyte ett nytt stöd

[1] Vid mer än ett tillfälle här ofvan har jag satt namnen Götar och Gotar o. s. v. vid sidan af hvarandra på ett sätt, som antyder, att jag anser dem vara, såsom ord och språkformer betraktade, ungefär identiska. Detta tarfvar en förklaring. Det har under de sista årtiondena för den nordiska filologien gält såsom ett *crimen læsæ majestatis* att sammanställa de båda namnen Götar och Gotar på något sätt, som kunde antyda, att de vore egentligen samma ord, om ock naturligen roten erkändes vara gemensam. För icke-filologer har denna stränga åtskilnad städse synts temligen orimlig. Orden äro allt för lika och framför allt de folk, som dermed betecknats, allt för närbeslägtade, för att man skulle vilja släppa antagandet om en mycket nära frändskap mellan dem. Det måste derför helsas utaf historikern med det största bifall, när filologien under sin fortgående utveckling nu sjelf öppnar utsigt for den förklaringen, att de båda namnen blott äro tvenne olika former utaf samma ord. Det är de undersökningar rörande accentförhållandena i vårt äldre språk, hvilka i senare tid utförts särdeles af min kollega härstädes, dr Axel Kock, som gifvit detta uppslag. Man finner deraf följande. Ett ursprungligt *au* har i nordiska språk behandlats på olika sätt, beroende på, huruvida det hade eller saknade hufvudaccent. I det förra fallet qvarstod det som bekant i isländskan som *au (ǫu)* och utvecklades i fornsvenskan till *ö*: i det senare fallet öfvergick det till *o* (Kock, *Tydning af gamla svenska ord*, 1881, s. 1 ff.). På detta sätt har af den oaccentuerade konjunktionen *auk* blifvit isl. och fsv. *ok*, af *skautkónungr* (konung Olof Erikssons binamn) — fsv. *skotkónunger*, af *Gautstáver* namnet *Gut(t)staf*, af fsv. *brùþlaup* — fsv. *brullop* o. s. v., under det att vid sidan af dessa senare former (forn)svenskan äfven har *skötkonunger*, *Götstaf*, *brullöp*. Dessa äro snarast att förklara deraf, att man kunde accentuera icke blott *skautkónungr* utan äfven *skaùtkonungr*, icke blott *brùþlaup* utan äfven *bruþlaúp*; i äldre språket hafva nämligen massor af komposita

för Geaternas jutska börd. Detta blir alltså det positiva svaret på frågan om Geaternas nationalitet. Det ansluter sig förträffligt till det föregående negativa, som dock för oss var hufvudsak. Beovulfs Geater äro icke våra Götar, var hvad vi ofvan visade. Nu hafva vi funnit, att de utan allt tvifvel böra sökas på Jutland, att de äro Jutarne.

Att Beovulfs Geater utgjorde allt, hvad som på den tiden kallades Geater, Jutar, på Cimbriska halfön, derom

---

kunnat få hufvudaccenten fakultativt på första och andra sammansättningsleden (Kock, *Tidskrift för Filologi, N. R.* III, 247 noten). — Intet hindrar nu, att man jämte *Gaùtland* uttalat äfven *Gautlánd,* men vid denna senare accentuering utvecklades regelrätt *Gotland* på samma sätt som af nyss anförda *Gautstáver* blef *Gu(t)staf,* under det att *Gaùtland* gaf upphof åt *Götland.* — Såsom stöd för uttalet *Gautlánd* kan särskildt anföras, att ännu Lucidor *(Helicons Blomster,* Del. 4) accentuerar *Uplánd* [för denna upplysning liksom för det mesta uti denna filologiska utläggning har jag dr Kocks personliga meddelanden att tacka]. Ordet *gautar* ingår äfven som senare sammansättningsled i flere ord. De nord. språken hafva *Vestrgautar* (fsv. *Væstgötar), *Austgautar* (fsv. *Östgötar), *(H)reiðgautar [(H)reiðgotar; — Hraiþkutar* har Rökstenens inskrift såsom namn på Våmods folk, hvilka voro Östgötar (se Bugge, *Tolkning af runeinskriften etc.* s. 35 f.)], **Eygautar (Eygotar);* Beovulfs *Vedergeátas (Geátas = Gautar), Guðgeátas, Sægeátas* känna vi af det föregående. Då utan tvifvel dessa och dylika komposita fordom, liksom nu, i de nordiska språken kunde hafva hufvudaccenten på första stafvelsen, utvecklades regelrätt senare kompositionsledens *-gautar* till *-gotar,* jfr *brùþlaup — brullop.* Äfven i sådana sammansättningar som **(H)reiðgautaland — (H)reðgotaland, *Eygautaland — Eygotaland* var utvecklingen *au — o* regelrätt, ty sannolikt har man uttalat på samma sätt som nu t. ex. *Vèstman(na)land,* d. v. s. med hufvudaccent på första och biaccent på sista stafvelsen, men med den andra oaccentuerad. Men har man på denna väg fått *Gotland* och såsom senare kompositionsled *-gotar,* är det naturligt att äfven det osammansatta namnet på folket, *Gautar (Götar),* genom påverkan af landets namn och af *-gotar* kunde ombildas till *Gotar.* För öfrigt synas de angelsaksiska namnen *Geátas,* d. ä. *Gautar,* och *Gôtland,* hvilka samtidigt förekomma, bestyrka detta resonnemang: uti den nordiska dialekt, hvarifrån de lånats, har *au* utvecklats till *o* i landets namn, men detta *o* ännu icke derifrån inträngt i folkets.

kunna vi vara fullt säkra; en annan sak är, huruvida detta folk upptog hela det nuvarande Jutland, huruvida alltså Hredlingarnes och Beovulfs rike omfattade hela halfön. De få upplysningar i den vägen, qvädet innehaller, medgifva ingen visshet härutinnan; de tillata oss endast att säga, att till Geaternas rike hörde jämväl öar eller möjligen en ö (Fyen?), och väl äfven att det sträckte sig i vester till stora hafvet (kappsimningen med Breca företages troligen der). Antagligt är emellertid, att det upptog större delen af halfön eller hela det senare s. k. Norre-Jylland och sålunda egde en jämförelsevis rätt stor utsträckning.

Dene.

Danskarne benämnas uti Beovulf utom *Dene* jämväl *Sûðdene*, *Norðdene*, *Vestdene* och *Eástdene*.

Man vore frestad antaga, att skalden med dessa benämningar efter väderstrecken, hvilka förekomma vida oftare än det enkla *Dene*, afsett skilda grupper af det danska folket, så mycket mer som han icke i fråga om något annat af de folk, han nämner, brukar samma epitet. Likväl finner man lätt, att detta icke kan vara fallet. Hvar och en af dessa sammansatta benämningar står i st. f. det enkla *Dene* och har fullkomligt samma omfattning som det, betecknar alltså antingen hela det under Hrodgars spira förenade danska folket eller ock dennes närmaste omgifning. Sanningen häraf betyga de ställen, der *Dene* och *Sûðdene* o. s. v., eller t. ex. *Vestdene* och *Eástdene* användas om desamme i en och samma meningsföljd, (så t. ex. vv. 383, 389 och 392: *Vestdene* — *Dene* — *Eástdene*, allt om det danska folket i dess helhet; vv. 463 och 465: *Sûðdene* — *Dene*, i samma betydelse som ofvan;

v. 767 åter kallas Danskarne i Heort *Dene* och v. 783 *Norðdene*, o. s. v.). Anledningen till detta benämningssätt är uteslutande att söka uti versens behof. Det tvåstafviga *Dene* tyckes i allmänhet ej passa för densamme, derföre utbildas det med ännu en stafvelse, hvilket sker antingen så, att ett epitet sättes i början af ordet — utom de ofvan nämnda äfven *Hring*, *Gâr* och *Beorht* — eller genom att låta det få svag böjning, *Deniga* (155, 271, 350, 359, o. s. v.). Det enda man på grund af valet utaf epitet möjligen kunde förmoda rörande folk och rike, vore, att det senare egt ett spridt läge, på flere öar eller på öar och fastlandet. Det hade då varit tanken härpå, som kommit skalden att taga benämningen efter väderstrecken[1].

Jämte *Dene* kallas Danskarne i Beovulf efter sitt konungahus äfven *Scyldingas* (30, 53, 58, o. s. v.).

Landet och riket heter *Dena*, *Deniga* o. s. v. *land*, aldrig *Denameare* såsom dess senare namn är (Ottars Resa uti Kon. Alfreds Orosius, kap. 19). Dess omfattning kunna vi ej angifva. Uttrycken *Scedeland* (v. 19) och *Sceden-îg* (v. 1686), hvilka förekomma vid tal om danske konungar, medgifva ingen närmare bestämning häraf. Öfversättarne tolka orden olika, än såsom betecknande blott Skåne (Thorpe, Grein, Heyne m. fl.), än hela Skandinavien (Ettmüller). Andre åter betrakta ordet såsom ett appellativum, härleda det från *sceadan*, *scheiden*, dela, skilja, och återgifva det dels med det »delade landet», hvarmed då skulle förstås det danska riket (så Kemble[2]), dels med »skiljolandet», då dermed skulle afses Jutland (Geaternas land),

[1] Anmärkas må i förbigående, att Konung Alfred uti sin geografiska beskrifning af Germanien skiljer, ur etnografisk synpunkt, mellan *Sûðdene* och *Norðdene*; de förra tyckas vara Jutarne, de senare Danskarne på öarna och på det svenska fastlandet, i Skåne och Halland.

[2] *Beowulf*, s. 2: *the divided lands* = *Scedeland*; deremot återgifves *Scedenîg* v. 1686 oförändradt (s. 69).

som är ett skiljeland mellan tvenne haf (så Leo och Schaldemose). Om dessa sista tolkningar må jag säga med Grundtvig, att de äro mera fyndiga än sanna. Icke heller af de förra är någon i sak riktig; huruvida åter uti namnen, *Seeden-ig* — *Skandinavien, Skåne*, finnes någon frändskap, må de språklärde afgöra. Af dikten sjelf inhemta vi, att *Seedeland, Seeden-îg* tänkts såsom ett större geografiskt helt, hvari danska riket var innefattadt. Beovulf, Sköldungen, vardt berömd, heter det v. 18 f.: »vida gick hans rykte uti Seedelanden»; och på det senare stället kallas Hrodgar, den bäste af verldskonungar vid de två hafven, bland dem som delade skatter uti Seedenig (på Seedeön).

Icke heller uttrycket *be sæm tweónum*, hvilket förekommer på några ställen, kan gifva oss närmare upplysning om det danska rikets belägenhet och omfattning[1]. Det enda, vi med stöd af diktens egna antydningar härom kunna säga, är, att hufvudlandet deri, och der sedan Heort uppbygdes, utan tvifvel var en ö. Man finner detta, väl

[1] Detta uttryck har märkvärdigt nog för Schaldemose (*Beowulf*, s. 152 f.) utgjort förnämsta grunden, hvarför han för sin del identifierat Geater och Jutar. Uttrycket förekommer på 4 ställen, 858, 1297, 1685, 1956. På ett (1956) hänför det sig till den gamle Anglerkonungen Offa, som säges hafva varit »den bäste bland menniskors barn vid de två hafven». På två andra (1297 och 1685) är det uti en liknande fras hänfördt till Hrodgar, och blott på ett, det första, nämnes det i sammanhang med Beovulfs namn, men utan att syfta på dennes hemland, såsom Schaldemose förmenade. »Der blef Beovulfs hjeltedåd högt förkunnadt (af Danskarne, morgonen efter Grendelkampen); ofta sade de, att ej i söder, ej i nord, vid de två hafven, öfver jordens hela rund och under himlens vida hvälfning någon bättre fanns af sköldbeväpnade, någon riket (det danska) värdigare». Det är tydligt, att om uttrycket *be sæm tweónum* här skall anses syfta på ett visst land, detta är Danmark, ej Beovulfs hemland. Riktigast torde dock vara att anse, att det här icke eger någon sådan bestämd syftning. De båda hafven äro Nordsjön samt Östersjön med Kattegat: det är alltså blott skådeplatsen i stort för de händelser dikten skildrar, som skalden angifver med detta uttryck.

icke af Beovulfs resor eller af notisen om hans faders flykt till Hrodgar »öfver vågornas svall» (v. 464), ty detta följer af sig sjelf, då Geaterna voro Jutarne, och Heort icke kan tänkas hafva varit beläget på den Cimbriska halfön (i Slesvig), men af berättelsen om Sköld, att han utvidgade sitt välde, »till dess en hvar af de kringboende honom lyda måste öfver hvalfiskväg, (gifva) gyllene skatt» (v. 9 f.). Vi kunna väl sålunda anse som säkert, att Seland utgjort medelpunkten i Sköldungarnes rike. Hvad det mera omfattade, kunna vi ej säga, strängt taget icke ens, om det bestod af något mer än denna ö, ehuru såsom ofvan anmärktes, benämningarna *Vest, Eást*, o. s. v. *Dene* möjligen få anses tyda på en större utsträckning utaf detsamma, till andra öar och det svenska fastlandet.

III.

Några anmärkningar rörande Svenskarne.

Beovulfsqvädet innehåller ej synnerligen mycket om Svenskarne. De komma till tals blott vid sidan om diktens egentliga ämne och så att säga i andra hand, genom berättelser, lagda i tredje mans mun, om strider, som i äldre tid förts mellan Jutar och Svenskar. Vi äro likväl Beovulfsqvädets skald stor tack skyldige för det lilla, han meddelar. Dessa uppgifter på svenske konungar äro redan i och för sig af rätt stort värde, men ett vida större och, man kan nästan säga, oskattbart sådant erhålla de derigenom, att de stödja och gifva en fast kronologisk hållpunkt för de meddelanden rörande vår äldsta historia, som var enda och egentliga källa för dessa aflägsna tider, Ynglingasagan, innehåller. Ja, man kan gerna säga, att

vi först nu, sedan vi af Beovulfsqvädet hafva funnit nämnda sagas trovärdighet, ega rätt att betrakta henne eller rättare det qväde, hvarom hon är spunnen, såsom historisk källa. Förut kunde vi omöjligen veta, om ej allt deri var dikt, sasom tydligen fallet är med vissa delar, åtminstone uti sagan.

Den som eger förtjensten att hafva först beaktat Beovulfsqvädets betydelse såsom källa för Nordens historia och som öfver hufvud utredt, hvad det innehåller rörande nordiske och svenske konungar, samt ådagalagt identiteten mellan de i dikten nämnde konungarne och de nordiska sagornas, är Grundtvig. För vår svenska historieskrifning åter har Beovulf och dess uppgifter tillgodogjorts först af Hans Hildebrand uti afhandlingen *Svenska folket under hednatiden*, 1 uppl. 1866. Jag har redan ofvan framstält de i qvädet omtalte svenske konungarnes historia efter dettas egna uppgifter och har dertill intet att tillägga. En närmare utredning utaf förhållandet mellan dessa uppgifter och Ynglingasagans behöfver jag ej inlata mig på. En sådan utredning är, såsom nämndt, redan gjord, af Grundtvig och andre. Blott en anmärkning vill jag tillfoga.

P. A. Munch har antagit, att Onela uti vår dikt är samme person som den Ale den uppländske, med hvilken Adils, enligt Ynglingasagans kap. 33, låg i myckenn dela, och som stupade i ett slag å Väherns is. Bugge finner denna förmodan rigtig, och för egen del kan jag endast instämma deri, då såsom desse lärde visat, namnen Onela och Ale måste anses vara ett och samma (se *Zeitschrift für Deutsche Philologie* IV, s. 214). Uti Beouvulf angifves denne Onela, Ale, såsom broder till Ottar, alltså som farbroder till Adils, samt, hvad som är det vigtigaste, såsom regerande konung i Sverige. Tjodolfs qväde åter säger ej, hvem Ale (Onela) var, icke heller att han innehaft tronen, men det låter förstå, att Adils haft en svar

kamp med honom och att Ale dervid stupat[1]. Uti denna punkt kan således ingen egentlig olikhet sägas råda mellan Beovulfs uppgifter och Tjodolfs, tvärt om full öfverensstämmelse[2], ty icke lär man kunna begära, att den senare uti sitt qväde, som är så kortfattadt, skulle särskildt omnämnt Ales kanske helt kortvariga usurpation af väldet. Såsom sjelfständigt led uti ättraden kunde han åter icke ifrågakomma, ty Tjodolf gifver blott ett namn för hvarje generation.

En annan sak är det med Angantyr, som alldeles icke är nämnd uti Ynglingatalet, och på hvars plats Egil står. Här brister öfverensstämmelsen mellan Beovulf och det senare fullkomligt, ja man nödgas måhända konstatera en verklig motsägelse mellan deras uppgifter. Visserligen säger icke Tjodolf, att Egil, som han upptager uti ättraden framför Ottar i st. f. Angantyr, var den förres fader; den uppgiften är Snorres. Men antagligen har han väl sjelf trott, att så var händelsen. Under alla förhållanden måste vi i följd häraf konstatera, att Ynglingatalet icke allestädes upptager son efter fader. Men hvarken denna omständighet eller den, att Angantyr här är förbigången, bör rubba i det stora hela vår tillit till Tjodolfs qväde, särdeles för de senare leden uti kedjan. Vi hafva nämligen icke svårt att förstå, huru ett misstag af denna art kunnat begås af traditionen eller af skalden, när fråga är om tider så långt aflägsna från den senares egen.

Uti hvarje generation funnos helt visst flere medlemmar utaf Ynglingarnes ätt — vi finna det för ifråga-

---

[1] *Ala dolgr* är att fatta lika med *Ala bani*.

[2] Uti *sagan* förekommer visserligen en uppgift, som icke öfverensstämmer med Beovulfsqvädets; men den är vållad af ett missförstånd å Snorres sida. Utom Tjodolfs qväde har denne, såsom han sjelf låter förstå, uti Sköldungasagan haft en källa för Ales historia. Här har Ale haft tillnamnet »den uppländske», d. ä. från Uppland, från Uppsala. Snorre har emellertid uttydt det »från Upplanden» och dermed gjort Ale till en konung från norska Upplanden.

varande tid utaf Beovulf — och säkerligen var mer än en ibland dem konung. Det har sålunda funnits flere konungariken och flere samtida konungar, alle Ynglingar, — ett uttryck uti Beovulf, hvarom mera nedan, tyckes äfven antyda tillvaran af flere riken i Sverige vid denna tid[1]. Utaf desse konungar, led för led, har traditionen bevarat minnet företrädesvis af dem, som suto i Sigtuna (Uppsala), hvilket var stamsätet, liksom naturligen ock af dem, hvilka särskildt utmärkt sig på ett eller annat sätt. Förekom det nu, såsom vi lätt kunna tänka oss, att uti en generation konungen i Sigtuna vida öfverträffades i fråga om märkliga bedrifter eller öden utaf en frände sittande såsom konung i någon annan del af landet, så kunde det lätt gå så, att man för denne glömde Sigtunakonungen. Denne andre kom då att stå ensam qvar i ledet, medan den senare föll bort, och så kunde man få t. ex. Egil i st. f. Angantyr. Att med full visshet säga, huruvida denna förklaring är riktig, är naturligen omöjligt; men det är den, som ligger närmast till hands. Här är emellertid icke platsen att ingå uti en undersökning om dessa ting. Blott det vill jag med anledning af förhållandet mellan Ynglingasagan och Beovulf såsom korresponderande källor för svensk historia till sist säga rörande denna sagas, rättare Ynglingatalets, trovärdighet, att, när traditionen från Ottars och Ales samt Adils' tider kunnat bevara sig så ren ända fram emot slutet af 700-talet, som vi nu se att hon varit, vi hafva all rätt att antaga, att samtliga de följande leden uti ättraden äro riktiga. Vi äro med ett ord nu mer berättigade att betrakta Ynglingatalet och med behörig kritik äfven Ynglingasagan såsom god hi-

[1] Bekant är ju för öfrigt, att Snorre förklarar uppkomsten af de många små riken i Sverige, hvilka faktiskt existerade på Ingjald Illrådas tid, genom antagandet om delningar inom ätten, allt efter som denna grenade sig och landet uppröjdes (*Yngl. Saga*, kap. 40).

storisk källa: och för vissheten härom hafva vi uteslutande Beovulf att tacka.

En fråga rörande Svenskarne, som vi ännu ej haft före, är den om det svenska rikets, Angantyrs och hans söners, omfattning samt om betydelsen af *Sviorîce*. Ofvan vid tal om *Sveón* förbigick jag detta, men gaf dock en antydan om, att jag skulle återkomma dertill. Jag sade nämligen der, att jag för tillfället lemnade oafgjordt, huruvida *Sveón* borde återgifvas med Svear eller Svenskar. Svear *(Svíar)* är namn ursprungligen blott på Upplands inbyggare; Svenskar betecknar Sveaväldets invånare uti Sverige, och har alltså såsom folknamn haft mycket olika omfattning under olika tider. Frågas kan nu, hvad Beovulfs *Sveón* betecknar, Svearne blott eller, med vidare omfattning, Svenskarne. Härmed sammanhänga ock på det närmaste de först angifna frågorna, om vidden af Skilfingarnes rike o. s. v.

Fästa vi oss att börja med vid sjelfva namnet, *Sveón*, för att deraf söka erhålla svar på frågan, huruvida Beovulfs Svenskar äro Svearne d. v. s. Uppsvearne eller, i vidsträcktare betydelse, Svenskarne, måste jag genast bekänna, att det icke lemnar någon tillfredsställande upplysning i saken. Ordet förekommer, så vidt jag vet, blott uti ett skriftverk till inom den angelsaksiska litteraturen, det är uti konung Alfreds öfversättning af Orosius och der dels uti hans egen framställning af Europas geografi, dels uti Ottars och Vulfstens berättelser om sina färder i de nordiska farvattnen. Det heter här å förra stället (kap. 12), att Bornholmarne hafva norr om sig *Sweon* och vidare: *Sweon habbað be suðan him þone sæs earm Osti, and be eastan him Sermende, and be norðan ofer ða wêstennu is Cwên-land, and be westan-norðan him sindon Scride-Finnas, and be westan Norð-menn* (Bosworth, *anf. arb.*, s. 19).

Och uti Vulfstens resebeskrifning (kap. 20, *ibid.* s. 22) säges, att han på sin resa från Hedeby i Slesvig till Esterna, sedan han kommit förbi Bornholm, hade på babord de land, som kallas Blekinge, Möre, Öland och Gotland *and þas land hyrað to Sweon.* Å båda dessa ställen är *Sweon* detsamma som Svenskarne i vidsträckt betydelse; det afser hela det nuvarande Sveriges befolkning med undantag af Skånes, Hallands och väl äfven Bohusläns samt naturligen det först senare bebyggda öfre Norrlands (för riktigheten af dessa uppgifter se Ottars Resa, kap. 19, *ibid.* s. 21). Sammalunda måste *Sweoland*, som förekommer i Ottars berättelse (kap. 17, s. 21) återgifvas med Svenskarnes land d. v. s. Sverige, ej Svealand[1].

På konung Alfreds tid alltså betydde *Sweón* Svenskarne, icke Svearne, och det i ungefär enahanda omfattning som allt intill Brömsebro- och Roeskilde-frederna. Att emellertid häraf sluta till, att ordet förekommer i samma omfattning och betydelse hos Beovulf, vore dock förhastadt. Språkligt sedt lär det nog lika väl betyda Svear som Svenskar. Det enda vi på grund af det anförda kunna säga, är, att sjelfva namnet icke utgör något hinder för att återgifva *Sweón* i Beovulf med Svenskar, snarare tvärt om.

---

[1] Ottar är på detta ställe i färd med att gifva en geografisk beskrifning utaf Norge, *Norðmanna-land*, och angifver derpå äfven belägenheten af dess grannland. *Þonne is to-emnes þæm lande súðeweardum on oðre healfe þæs mores* (Kölen m. m.) *Sweoland* etc. — Svenskarnes land ligger på andra sidan om den stora fjällryggen at *söder* i förhållande till Norge. — För öfrigt må erinras, att Svealand liksom Götaland är en benämning, som först mycket sent uppkommit. Båda beteckna geografiska begrepp, icke politiska, icke heller etnografiska. Svealand är lika litet Svearnes land som Götaland Götarnes. Svearnes land är intet annat än Uppland. Det är af den anledningen, Adam af Bremen kan säga vid uppräkningen af Sveriges folk och beskrifningen af deras land, att Östergötland går ända upp till Mälaren (Birka): *Hist.* IV, 23: han känner nemligen icke Södermännen och deras land.

Vänder man sig åter till qvädet, för att derur erhålla sakliga upplysningar uti förevarande fråga, finner man snart, att det innehåller ytterst litet, som här kan vägleda omdömet. Det enda, jag vet att anföra, är *Sciórîce*, som förekommer tvenne gånger uti dikten. Efter sjelfva namnet att döma, Svenskarnes rike, betecknas dermed, ett politiskt helt. Men ser man närmare till å de båda ställena, der ordet förefinnes, visar det sig, att detta dock icke är så alldeles säkert. Å intetdera stället säges det om Skilfingarnes (Ynglingarnes) rike, och på det ena ser det ut efter orden att taga, som om i *Sciórîce* flere riken funnits. Det heter nemligen vers 2382 f. om Onela:

þone sêlestan sæcyninga,
þâra þe in Sciórîce sinc brytnade,

[den bäste bland sjökonungar, dem som i Sverige bröto ringar]. Häri tyckes ligga, att *Sciórîce* varit deladt i flere riken: det vore alltså närmast att fatta såsom ett geografiskt-nationelt helt af stor omfattning[1]. Äfven å det andra stället, v. 2495, synes ordet ega snarare en nationelt-geografisk betydelse än en politisk[2]. Samtidigt må beaktas, att uttrycket *Sciórîce*, i sammansmält form, icke *Sveóna rîce*, angifver namnet såsom ett verkligt nomen

[1] Anmärkas må emellertid, att man möjligen bör tolka detta *sæcyninga* etc. icke om samtidiga konungar utan om de efter hvarann följande. Man kan nämligen tänka sig, att skalden fält detta uttryck med hänsyn till sin standpunkt i tiden i förhållande till de skildrade tilldragelserna, icke från dessas egen. Likväl talar det andra ställe, hvarest samma fras förekommer, snarast för den förra och i texten angifna tolkningen. V. 1685 f. heter det om Hugleik, att han var den bäste af verldskonungar, *þâra þe on Sceden-igge sceattas dælde*. Scedenig är, såsom vi ofvan papekade, antagligen att första om hela den landkomplex, som utgöres af cimbriska halfön, de danska öarna och möjligen äfven sydligaste Sverige.

[2] Det är det stället, der Beovulf säger, att Hugleik med hans arm och hans svärd till sitt förfogande icke behöfde söka kämpar bland Gepider eller hos Danskar eller *in Sciórîce*.

proprium, och detta tyder åter på, att dess föremål, det dåvarande Sverige, hvad det än månde hafva omfattat, hunnit blifva ett konstant nationelt-geografiskt begrepp. Men *Sweóríce* är naturligen Svenskarnes land, om också icke Svenskarnes rike, alltså har *Sweón* i Beovulf såsom namn på svenska nationen samma yttre omfattning som detta. Man skulle alltså verkligen vara berättigad säga, att *Sweón* bör återgifvas med Svenskar — ovisst likväl i hvilken omfattning — icke med Svear. Som emellertid tolkningen utaf den text, hvarpå den vidsträcktare betydelsen af *Sweóríce* beror, är osäker, kan man icke med full visshet säga, att *Sweón* icke är Svearne d. v. s. Uppsvearne enbart. Men mycket talar mot att fastställa detta såsom undersökningens resultat.

Beträffande slutligen frågan om Scilfingarnes rike och dess omfattning, nödgas jag tillstå, att platt ingen upplysning derom står att vinna utur dikten sjelf. Ty den omständigheten, att med *Sweón*, hvarje gång de nämnas, förstås Angantyrs och hans söners Svenskar, kan icke bevisa, att deras rike omfattade samtlige Svenskar och således sammanföll med qvädets *Sweóríce*. En utanför stående nämner gerna folket efter nationen, till hvilken det hör. Den enda uppgift, som kan, i den grad man deråt vill skänka uppmärksamhet, gifva någon ledning härutinnan, är den, som vi finna uti Ynglingasagans kap. 33 rörande Ales (Onelas) strid med Adils. Slaget stod på Venerns is. Utgångspunkten för Ale har varit Uppland; Adils kom från Jutland (och Danmark). Att de möttes å nämnde sjös is, bevisar, att Ale herskat vida omkring i Sverige.

Det är i det hela ett ytterst magert resultat, som vi genom vår undersökning lyckats komma till, egentligen ej mer än det, att den vanliga åsigten, enligt hvilken *Sweón* uti Beovulf äro Svearne (Uppsvearne) enbart, näppeligen är hållbar. Dock äfven ett sådant resultat kan för vetenskapen utgöra en vinst.

Till sist några tidsbestämningar! Jag har i det föregående ej haft tillfälle att meddela några sådana, och de torde dock icke böra saknas uti denna uppsats, äfven om de tillhöra det, som blifvit af mina föregångare angifvet, och alltså icke utgöra något nytt.

Hugleiks tåg till frankiska riket och död derstädes år 515[1] utgör den fasta punkt, hvarifrån vi hafva att utgå. Häromkring ordna sig alla öfriga tilldragelser af sig sjelfva, och vi kunna alltså angifva tidpunkten äfven för hvar och en af dem, visserligen icke så synnerligen noga, men man får vara nöjd i fråga om dessa aflägsna tider uti vår historia, endast man på ett eller annat decennium när träffar det rätta.

När Hugleik stupar, är han icke mycket till åren kommen: hans son är ännu ett barn. Det härnadståg till Sverige, som han företog tillsammans med brodern Hädkyn, hvilket kostade denne lifvet, men som gjorde Hugleik till ensam konung, lär alltså icke kunna sättas tidigare än uti första artiondet utaf 500-talet, icke heller gerna senare.

---

[1] För kännedomen om detta årtal hafva vi att tacka den lyckliga omständigheten, att det frankiska rikets krönikeskrifvare Gregorius, biskop i Tours, och dennes efterföljare, Fredegar samt författaren till *Gesta Reg. Francorum* omtala Hugleiks infall. Gregorii berättelse lyder så: *Dani cum rege suo, nomine Chochilaico, evectu navali per mare Gallias appetunt. Egressique ad terras, pagum unum de regno Theuderici devastant atque captivant, oneratisque navibus tam de captivis quam de reliquis spoliis, reverti ad patriam cupiunt. Sed rex eorum in littus residebat, donec naves altum mare comprehenderent, ipse deinceps secuturus. Quod cum Theuderico nuntiatum fuisset, — — Theudebertum filium suum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit. Qui, interfecto rege, hostes navali prælio superatos opprimit, omnemque rapinam terræ restituit* (*Hist. eccl.* III, 3). Antydningarna i Beovulf om förloppet utaf sjelfva striden öfverensstämma fullkomligt med denna berättelse. Till yttermera visso se vi af *Gesta*, att den *pagus*, hvari Hugleik gjorde strandhugg, var *pagus Attuarii* (cap. XIX) — för att bibehålla textens ordasätt. Men Attuarierna äro Beovulfs *Hetware* vv. 2363, 2916). — Man obs. textens *Dani!*

Angantyr, som äfvenledes stupade dervid, efterträddes således omkring år 510 af sina båda söner Ottar och Ale — om eljes den senare fick någon del af riket vid faderns död. — Sedan, när Härdred, Hugleiks son, vuxit upp och sjelf öfvertagit styrelsen, söka Ottars söner, Adils och Eanmund, hos honom en tillflykt under kampen mot Ale, farbrodern, som undanträngt dem från deras arf. Ottars död torde följaktligen böra sättas vid år 530 ungefär. De härefter följande händelserna, Ales hämndetåg till Jutland, hvarvid den unge Härdred dräpes, samt Adils tåg upp i Sverige och Ales död tillhöra härmed detta årtionde. Slaget på Väneruns is, den sista tilldragelsen uti detta stycke svensk historia, har alltså stått omkring år 540.

Efter denna beräkning skulle Beovulfs kamp med draken och död hafva egt rum vid pass år 580.

Om redaktionen.

Det kunde tyckas, som om frågan om redaktionen såsom af väsentligen litterär-kritiskt intresse låge utanför den uppgift, hvilken blifvit satt för denna uppsats. Klart är likväl, att då man, såsom jag här gjort, tilldelar qvädet karaktären af historisk källa och antecknar dess uppgifter rörande t. ex. Svenskarne såsom tillförlitlig historia, är man äfven skyldig att visa, att det verkligen eger nämnde karaktär. Frågan om diktens värde såsom historisk källa för åter nödvändigt till frågan om redaktionen. För att bedöma hvad tro man bör sätta till dess utsagor rörande enskilda tilldragelser, vissa strider mellan Svenskar och Jutar och hvad dermed i sammanhang står m. m., måste man känna, huru dikten tillkommit, från hvilka källor den

härflyter, hvarifrån dess historiska apparat stammar o. s. v. Detta är så mycket mer af nöden, som Beovulf innehåller så mycket fantastiskt, till den rent diktade sagans område hörande, att man lätteligen deraf kan förledas att dit hänföra allt, att förkasta såsom ohistoriskt äfven det, som i sig sjelf icke är otroligt eller orimligt, blott derför att det befinner sig i sällskap med så mycket sådant och dertill städse spelar staffagets obetydliga rol till de vilda fantasiskapelserna som hufvudfigurer. Det fantastiska, hvilket utgör diktens egentliga ämne, gör det andra, som icke är sådant, misstänkt, och för att våga anföra detta såsom historiskt tillförlitligt måste man kunna förklara, huru det kommit i så dåligt sällskap, med andra ord man måste kunna angifva, hvarifrån det ena och det andra förskrifver sig, och huru båda elementen blifvit förenade i ett helt, nog af, huru dikten redigerats.

Lyckligtvis behöfver jag ej taga på mig ett så vidlyftigt arbete, som det ofvan angifna i hela dess omfattning är — om jag eljes vore man dertill; det är redan utfördt, till större delen åtminstone, utaf dem, som dertill äro bäst skickade. Frågan om Beovulfs redaktion har redan länge stått på dagordningen för litteratur- och textkritiken i Tyskland. Müllenhoff har egnat densamma en grundlig undersökning; och resultatet deraf är den omfattande utredning af spörsmålet, som han gifvit i Haupts *Zeitschrift für Deutsches Alterthum*, XIV, ss. 193—244. Vore emellertid detta allt, som i saken blifvit gjordt, så hade jag det oaktadt eller snarare just med anledning deraf måst här, ehuru motvillig, inlåta mig på en vidlyftig undersökning af dessa ting, ty utaf Müllenhoffs resultat i fråga om sjelfva redaktionen har jag icke kunnat godkänna ett enda. Ännu för ett år sedan hade jag befunnit mig uti denna nödvändighet, ty den Müllenhoffska teorien hade då ännu icke blifvit fullständigt bemött, om ock enstaka röster höjts emot densamma (så Bugge; se särskildt *Tidskr.*

for Philologie og Pædagogik, VIII, s. 299)[1], och alltså icke heller en enligt min mening riktig framställning af diktens redaktion gifvits. Under det sist förflutna året har emellertid en ung dansk vetenskapsidkare, hr F. Rönning, uti sin här redan omnämnda afhandling om Beovulf på ett särdeles förtjenstfullt sätt fullgjort både det ena och det andra. Jag skall i korthet angifva de resultat, hvartill han kommit.

Müllenhoff har på Beovulf och dess komposition tilllämpat den s. k. lieder-teorien. Han styckar alltså ut dikten i fem delar med inledningen, hvilka hvar och en få sin upphofsman, och låter så det hela uppstå genom en dubbel sammanarbetning af dessa delar, den sista företagen af en numero sex uti redaktionen af Beovulf (se Haupts *Zeitschrift*, XIV, s. 193 f.). Diktens stomme bildar berättelsen om Grendelkampen (vv. 194—836) samt den om Beovulfs strid med draken och död (vv. 2200—3183). Till grund för dessa ligga folksagor, men de hafva uppstått oberoende af hvarandra, och först såsom redan färdiga qväden, det förra utbildadt med berättelsen om kampen med Grendels moder m. m., hafva de utaf den siste af Beovulfsdiktarne sammanbundits till det, som det nu är. I öfverensstämmelse med denna teori återställer Müllenhoff qvädet genom utgallring af *in summa* 1395 versar till det utseende, som det bit för bit hade, innan delarne fogades samman af redaktörerna nr fem och sex. Inre motsägelser samt olikhet i stil utgöra för Müllenhoff kriterierna på riktigheten af hans åsigt.

Det är emot nu anförda teori Rönning vändt sig. Han upptager dervid och granskar de vigtigaste utaf de af Müllenhoff funna exemplen på motsägelse, sammalunda

---

[1] I Tyskland lär år 1877 en mera utförlig gensaga mot den Müllenhoffska teorien hafva afgifvits af Hornburg i Metz uti ett skolprogram, bärande titeln *Die Composition des Beowulf*. Jag har dock icke varit i tillfälle att taga kännedom derom.

hans påståenden om olikheter i ton och stil: slutligen undersöker han äfven, huruvida de af nämnde kritiker såsom sjelfständige ansedde delarne verkligen äro sådane. De resultat, hvartill Rönning kommer, äro: att motsägelser alldeles icke existera, der Müllenhoff trott sig finna sådana, eller äro allt för obetydliga för att derpå bygga ett slut i den antydda riktningen (s. 11—30); vidare att man kan skilja mellan tvenne arter af stil, ej mer, ehuru äfven dessa oftast så gå samman i dikten, att man ej rätt vet, hvar den ena börjar att visa sig, den andra slutar (ss. 31—39). Slutligen anser sig Rönning äfven böra förkasta påståendet om de enskilda delarnes sjelfständiga ursprung: de hänvisa till hvarandra på ett sådant sätt, att de senare icke kunna anses hafva tillkommit — i den form, de nu ega — utan de föregående, och särskildt kan den andra stora afdelningen, innehållande Beovulfs kamp med draken och död, icke fattas såsom ett sjelfständigt helt (ss. 40—87). Samtidigt framhåller Rönning, att Beovulfsqvädet uti alla sina delar förråder konstdiktningen, att det alltså icke är ett folkqväde, ehuru sådana ligga till grund för detsamma. Huruvida han anser, såsom man häraf kunde vänta, att qvädet, sådant vi nu ega det, är en mans verk eller tvennes, kan jag ej med bestämdhet säga; författaren uttrycker sig i denna punkt sväfvande (jfr ss. 10, 37, 88 ff.).

För egen del instämmer jag i allo uti Rönnings kritik af den Müllenhoffska teorien, och öfver hufvud antager jag hans åsigter såsom mina, blott med den reservationen, att jag icke vill erkänna mer än en författare till Beovulf. De olikheter i stil och framställning, hvilka förefinnas, kunna mycket väl förklaras utan ett sådant antagande. Men för att inse detta måste man ha gått ett steg längre uti undersökningen af redaktionen. Man måste kunna säga jämväl, hvarifrån diktens innehåll förskrifver sig, d. v. s. huruvida detta flutit ur en källa eller ur flere, och hvilka dessa källor i stort sedt äro. Det är

ock detta, som utgör historikerns intresse i fråga om diktens redaktion; han måste veta, hvilka dess källor äro, för att kunna bedöma värdet af dess uppgifter, dessas tillförlitlighet. Mer af denna anledning än för att utreda spörsmålet om författarskapet skall jag i all korthet inlåta mig på denna fråga. Rönning har icke upptagit henne till behandling och Müllenhoff har visserligen på sätt och vis besvarat densamma i och med sin teori om diktens tillkomst och sammansättning, men på ett sådant sätt, som hvarken jag eller någon annan af de med mig liktänkande rörande Beovulf kan vara belåten med. När jag emellertid här inlåter mig på utredningen utaf denna del af frågan om redaktionen, sker detta blott för att i stort söka angifva, såväl hvilka diktens källor äro, som hvad uti densamma härflyter från den ena och från den andra. Den noggrannare utredningen särskildt utaf det sista öfverlemnar jag åt litteraturkritikern och filologen.

Helt visst ingen, som läser Beovulf, om än så flyktigt, undgår att lägga märke till, att, medan vissa episoder uti framställningen, vissa tilldragelser och handlingar, äro idel fantasteri och orimlighet, det gifves andra, som bära alla inre tecken på natur och sanning. Det råder en ojämnhet i detta stycke uti innehållet, som ovilkorligen frapperar. Och ser man så litet närmare efter, upptäcker man snart, att det i Beovulf finnes i sjelfva verket tvenne skilda slag af innehåll, skilda i alla möjliga så inre som yttre hänseenden, till halt, föremål, omfång o. s. v. De äro fullständigt sammanväfda med hvarandra, eller kanhända rättare, det ena inväfdt uti det andras massa, men detta hindrar dock icke, att man lätt skiljer det ena slaget från det andra. Det ena är fantastiskt och orimligt allt igenom; det andra är nyktert och naturligt som vanlig historia eller som den natur och det lif, som deri är skildradt. Till denna inre grundatskilnad komma så andra, hvilka ställa de båda slagen af innehåll emot hvar-

andra som tvenne äfven i yttre matto skilda beståndsdelar uti qvädet. Det ena, det förra slaget, hänför sig uteslutande till Beovulfs person, hans handlingar och bedrifter; det andra till alla öfriga i dikten framstälda personer och handlingar; sammalunda höra tids- och sedeskildringarna till detta slag, äfvensom naturligen de reflexioner, vanligen med kristlig färgläggning, hvilka i så riklig mängd träffas inströdda uti berättelsen.

Denna olikhet beträffande hjelten i qvädet och dess öfriga personer gäller så noga, att man utan fara för öfverdrift kan säga, att allt som rör denne personligen, är fantastiskt och sagolikt, medan tvärt om allt som förtäljes om de senare, är naturligt och rimligt. Det enda nämnvärda undantag härifrån[1], jag kan erinra mig, är, att Hrodgar säges hafva regerat vid tiden för Grendelkampen *hund misseri*, femtio år. Uppgiften är ju icke i och för sig alldeles otrolig, men ser man så, att detsamma berättas om Beovulf, måste man antaga dess sagolika karaktär. Med detta enda undantag finner jag allt, som förtäljes om de på hjeltens tid lefvande konungarne, fullkomligt fritt från inre orimlighet och från allt sagolikt. Särskildt gäller detta om de notoriskt historiska personligheterna, Hugleik samt de svenske konungarne [Angantyr], Ottar, Ale (Onela), Adils [och Eanmund].

En åtskilnad af mera formel natur mellan de båda slagen af innehåll, men som icke mindre än den föregående karakteriserar hvartdera såsom en särskild beståndsdel, är, att det ena, det sagolika och som rör Beovulf, utgör sjelfva temat för framställningen, medan deremot det andra kommer fram blott såsom bisak, men på samma gång bildar staffaget till det förra. Det återgifver sålunda

[1] Att notiserna om Sköld (v. 4 ff.) och Sigmund (v. 875 ff.), två mytfigurer hvilka för öfrigt icke uppträda handlande uti dikten, blott flyktigt omnämnas, bära det sagolikas prägel, är helt naturligt och inverkar icke på ofvan uttalade omdöme.

den omgifning, hvarunti hjelten befinner sig, återspeglar den reala verld, hvari sagospelet uppföres; det utgör med ett ord sagans lokalisering i tiden som i rummet, eller hvad man kan kalla diktens historiska apparat. Men att märka är, att sammanhanget mellan denna yttre, reala verld såsom skådeplatsen för sagospelet och det senare sjelf, mellan de historiska händelser, som omtalas i dikten, samt hjeltens bedrifter och lif, är ytterst löst; ja, ofta nog existerar intet sammanhang mellan det ena och det andra, utom på omvägar och i andra hand, så t. ex. just i fråga om förhållandet till Svenskarne. Detta framställes också blott i form af berättelser, lagda i munnen på Beovulf och den namnlöse budbäraren[1] — och så äfven beträffande annat. I det stora hela bildar emellertid detta historiska stoff upprämningen, hvari sagans breda väf är inslagen.

Mot denna inre fördelning utaf de båda slagen af innehåll svarar naturligen den rent yttre anordningen deraf. Berättelserna om Beovulf upptaga den ojämförligt största delen af dikten, och uti dem äro notiserna om de samtida konungarne inflätade.

---

[1] Vanligen anses dennes tal (vv. 2900—3027) utgöra en interpolation. Det enda skäl, hvarpå man grundar ett sådant antagande, är, att det synes vara mindre vackert och passande, att tvenne berättelser rörande samma sak, men med olika vidlyftighet, förekomma uti dikten så nära hvarandra; man vill ej tilltro skalden en sådan osmaklighet. Slutledningen är icke mycket bindande. Ty hvarför mindre tilltro skalden detta än hans interpolator? och ser man ej exempel på osmakligheter hos nutida skalder? Icke få vi tro, att forntidens voro bättre än de. Nej, denna mani att skära bort utur de gamles verk här och hvar en bit blott derför, att den ej faller oss i smaken är en osed, som den kritiska vetenskapen i våra dagar borde hafva vuxit ifrån. Hvad nu särskildt detta stycke beträffar, så finner jag det föga troligt, att en man från senare tid, det 9:de, kanhända det 10:de seklet, skulle egt den noggranna kännedom om dessa ting och det intresse för dem och Norden, att han kunnat eller velat gifva en så detaljerad skildring deraf, som den vi här erhålla.

Jag har papekat, att i Beovulfsqvädet finnas tvenne skarpt skilda slag af innehåll. Jag anser, att man måste betrakta dem såsom tvenne skilda beståndsdelar, här förenade men ursprungligen ej sammanhörande. Hvartdera slaget måste ega sitt ursprung, det fantastiska och sagolika ett, det rimliga och nyktra ett annat; med andra ord sagorna om Beovulf måste förskrifva sig från ett håll, allt det andra, i stort sedt, från ett annat. Tvenne källors flöden äro här blandade samman. Jag tror mig lättast kunna ådagalägga detta genom att upptaga de olika slag, hvarutaf detta andra består, ett efter annat, och tillse, huruvida de hvart för sig kunna anses hafva tillhört sagorna om Beovulf, sådana dessa lefvat hos folket och förelegat skalden till behandling, — ty jag antager, att han hemtat nämnda sagor direkt från folket, icke från en redan färdig uppteckning eller bearbetning. Folksaga om Beovulf eller icke blir alltså det kännemärke, hvarefter vi skola gå vid denna inventering af diktens innehåll.

Att de reflexioner och betraktelser, oftast af kristlig halt, som i så rik mängd förekomma uti qvädet, icke tillhört folksagan om Beovulf, förstås af sig sjelf. De äro den reflekterande skaldens alldeles särskilda tillhörighet; han har tagit dem i egentlig mening från sig sjelf, från sin tanke- och känsloverld.

Ett annat slag äro de sede- och tidsskildringar, som här och hvar förefinnas, och hvilka väl kunna anses utgöra bland det bästa, qvädet innehåller. Sådana äro t. ex. skildringen af gästabudet hos Hrodgar före och efter Grendelkampen (vv. 491 ff.; 990 ff.) samt af Beovulfs likbränning och högläggning 3137 ff. Att de, sådana de nu föreligga, icke tillhört sagorna om Beovulf, derom kan intet tvifvel råda. Tonen och bredden i framställningen visa till fylles, att vi här hafva att göra med konstpoesi. En annan fråga är, huruvida de ej i något kortare form ingått uti folksagan. Den omständigheten, att uti den ena

af dessa skildringar, den om gästabudet före Grendelkampen, finnes inflickad en berättelse om Beovulf, hans kappsimning med Breca, tyckes tala för ett sådant antagande. För min del är jag dock böjd för att anse denna episod vara af skalden inpassad på sitt ställe och sålunda skildringen i dess helhet dennes verk.

Uti skildringen af gästabudet efter striden förekommer äfvenledes ett sådant inpass, berättelsen om kampen vid Finsburg, och den har uppenbarligen icke tillhört folksagorna om Beovulf. Äfven annorstädes uti liknande sammanhang påträffa vi dylika biberättelser, hvilka utan minsta tvifvel förskrifva sig från skalden, såsom då Beovulf vid hemkomsten gör Hugleik underkunnig (v. 2024 ff.) om förhållandet mellan Danskar och Barder, likaså de på några ställen förekommande jämförande anspelningarna på andra utanför dikten stående personer, hvarom mera nedan. Den omständigheten, att berättelsen i fråga handlar om Beovulf, bevisar icke mycket. Det är nämligen alldeles klart, att sagorna om Beovulf icke utgjort ett helt, utan hafva existerat såsom skilda sagor fullkomligt oberoende utaf hvarandra. En sådan utgör Grendelkampen med sin troligen senare tillkomna fortsättning uti kampen med Grendels moder, en annan striden med draken. Men jämte dessa stora sagor om Beovulf hafva ock funnits en hel del smärre berättelser eller rent af notiser om honom, och dessa hafva helt visst existerat lika isolerade från hvarandra och från de nämnda sagorna som de senare inbördes. Dessa smärre drag ur hjeltens lif äro utom den nyss nämnda täflingen med Breca, notisen om hans trettiomannastyrka (v. 379 f.), om den ringaktning, hvarför han var utsatt i sin ungdom (v. 2183 ff.), om hans deltagande i tåget till Frisland och hemfärd derifrån, samt möjligen äfven huru Hygd vid detta tillfälle bjöd honom sin hand och konungastolen (v. 2359 ff.). Alla dessa notiser och möjligen åtskilliga andra hafva jämte de båda sagorna

gatt bland folket, inbördes förbundna genom Beovulfs person endast så som perlorna utaf bandet. Det är vår skald, som först, om också ej samlat dem, dock sammanfört dem till ett helt, dervid flätande de mindre in uti de större eller uti de skildringar, som han sjelf gaf.

Att detta är händelsen med samtliga de sist anförda notiserna om Beovulf visar sammanhanget å de särskilda ställena mycket tydligt; huruvida detsamma gäller om hans täfling med Breca är svårare att säga. Emellertid synes mig detta vara likligast, och sålunda äfven att hela denna skildring af gästabudet hos Hrodgar, hvari berättelsen i fråga ingår som ett moment, är skaldens verk, icke en del af folksagan. Härmed vill jag dock ingalunda förneka, att ju icke denna kunnat innehålla en kortfattad notis om nämnda samqväm, liksom om andra tilldragelser af enahanda art, hvilka sedan under skaldens hand blifvit till hvad de nu i dikten äro, verkliga sedemålningar. Tonen och hela framställningen uti dessa skildringar förbjuda oss emellertid att i dem se stycken af folksagan. Intet uti dem röjer den sagoverld, hvari Beovulf och hans bedrifter höra hemma och framför allt: han framställes här sjelf såsom en helt vanlig menniska, blott såsom ett mönster af höfviskhet och ridderlig dygd. Men såsom jag fattar det — och det följande skall gifva bevis derför — har folksagan icke haft ett enda drag att förtälja om Beovulfs person eller om den situation, hvari han i hvarje särskildt fall befann sig, som ej burit pregel af det öfvernaturliga.

Det återstår ännu ett slag af innehåll, det tredje och sista, tillhörande den del af stoffet uti Beovulf, hvilken jag ofvan angaf såsom en särskild beståndsdel uti dikten. Det är allt eller åtminstone det allra mesta utaf det, som rör andra personer än Beovulf. Hit hör utom anspelningarna på personer tillhörande helt andra sagokretsar samt episoden om striden vid Finsburg ungefär allt det egent-

ligen historiska uti qvädet, således de danske konungarnes ättsaga och med obetydliga undantag jämväl de jutske konungarnes historia, deribland främst deras relationer till Svenskarne. Intet af allt detta har funnits uti folksagorna om Beovulf.

Beträffande anspelningarna på Sigmund (v. 875 ff.), på Heremod (v. 901, 1709) och på Modthrydo (v. 1931 ff.) ligger detta i öppen dag. De äro anbragta blott för att genom jämförelsen belysa och förherrliga den person, hvarom för tillfället är tal. De äro frukter af en estetiserande reflexion. Detsamma gäller så till vida äfven om striden vid Finsburg, som berättelsen härom af skalden inflätats uti skildringen af gästabudet blott för omvexlings skull och till prydnad. Till sagorna om Beovulf har denna berättelse icke hört. Hon har förefunnits uti ett särskildt qväde, hvilket, som bekant, vi ännu delvis hafva i behåll; sådan hon här föreligger, innehåller hon endast en öfversigt af tilldragelsen, d. v. s. ett sammandrag af den ursprungliga berättelsen och röjer jämväl dermed den reflekterande konstdiktarne.

Vända vi oss så till det egentligen historiska stoffet uti qvädet, deribland först den danska konungasagan, hvarmed dikten inledes, samt Danskarnes förhållande till Barderna (v. 2024 ff.), så kan på grund af såväl innehållet som anordningen icke något tvifvel råda, hvarifrån bådadera förskrifver sig. Dessa ting ligga så fjärran från Beovulf och hans bedrifter, att de omöjligen kunna tänkas hafva varit omnämnda uti sagorna om honom. Äfven tyder anordningen af det ena och det andra uti qvädet på den konstförfarne diktaren, som med noggrann beräkning bygger upp sitt verk. En inledning som denna kunde hedra hvilken skald som helst. — Af ungefär enahanda anledningar måste vi från sagorna om Beovulf vidare utmönstra de jutske konungarnes historia före Hugleiks tronbestigning. Det synes nämligen högst otroligt, att i folksagan

skulle hafva utförligt berättats om Hugleiks fader och bröder, då hon dock hade så litet, för att ej säga intet, att förtälja om hjeltens egen slägt och hans förfäder[1]. Äfven den omständigheten, att Hredlingarnes saga framställes blott i form af berättelse lagd i Beovulfs mun, visar tydligt, att hon icke tillhört folksagan utan förskrifver sig från skalden.

Vi komma slutligen till hvad qvädet har att förtälja om Hugleik, deri de tilldragelser inräknade, som förde denne på tronen, samt om sonen Heardred; det är den egentliga tidshistorien, hvaraf striden med Svenskarne upptager det största stycket. Båda de nämnde konungarne voro Beovulfs samtida: han var den enes kämpe, och för den andre förde han styrelsen under hans minderårighet samt efterträdde honom på tronen. Desses historia var Beovulfs egen. Den således, tycker man, bör väl hafva förekommit uti sagorna om honom. Ser man närmare till, finner man dock lätt, att så icke varit fallet. Ja, här mer än annorstädes ligger detta i öppen dag.

Den enda tilldragelse ur tidens historia, hvilken varit omnämnd i sagorna om Beovulf, har varit Hugleiks tåg till frankiska riket och död derstädes. De hafva nämligen — under formen af enstaka notiser, icke uti en sammanhängande saga — berättat om hjelten, att han dervid med sin blotta hand dräp Däghrefn, Hugleiks baneman (2503), räddade Brisingasmycket *(ibid.)*[2] och sedan sam hem till

[1] Notiserna om Beovulfs fader v. 459 ff. (hans flykt till Hrodgar efter dråpet på Völfingen Headulef) samt v. 374 f. (att han varit gift med Hredels dotter) är så godt som allt, som vi få veta af sådant slag. Huru mycket häraf varit upptaget i folksagan, är svårt att säga.

[2] Deremot kunna vi vara förvissade om, att hvad som berättas om detta smycke v. 1197 ff., icke förekommit i folksagorna om Beovulf. Skalden förliknar det halssmycke, Hrodgars drottning gifver Beovulf, med Brisingasmycket och förtäljer dervid det senares historia. Det är den sagokunnige diktaren, som här åter är framme, och som söker på detta sätt gifva åt framställningen omvexling och prydnad.

Jutland (v. 2367). Huruvida åter uppgiften, att Hygd nu bjöd honom sin hand och tronen, tillhört nämnda sagor, är ovisst; men alldeles säkert, att hans afslag på detta anbud icke omtalats uti dem. Det är den kristne hjelten, föresynen i allsköns dygd, och han som döende säger sig intet frukta inför Gud, ty han är ren för slägtmord, det är denne, den kristne skaldens Beovulf, icke folksagans, som här är framstäld. Denna handling har icke haft plats i folksagan, utan förskrifver sig från skalden, som haft att förbinda de historiska fakta med dennas uppgifter, här den att Beovulf efter Hugleik var Jutarnes konung.

Med nu anförda undantag har intet af det, som i qvädet förtäljes ur Hugleiks och Härdreds historia, d. v. s. deras förbindelser med Svenskarne, funnits omnämndt i sagorna om Beovulf. Vi kunna sluta dertill af det faktum, att denne icke uppträder och spelar någon rol uti nämnda historia. Visserligen låter skalden honom sjelf säga, att han i sin ungdom utkämpat många strider (v. 2426 f.), och att hans arm och svärd gjorde främmande krigsfolk för Hugleik obehöfligt (v. 2493 f.). Men af allt detta höra vi intet omtalas. Uti den märkliga skildringen af Hugleiks och Hädkyns anfall på Angantyr kommer Beovulf icke till synes, icke heller uti kampen mellan Ottarssönerna och Ale, hvilken ledde till Härdreds död och Beovulfs derpå följande tronbestigning. Väl heter det, att han understödde Adils med kämpar och vapen i dennes strid med farbrodern, men detta är ock allt; och den notisen lär nog få skrifvas på skaldens räkning i likhet med allt det öfriga, som berättas om dessa strider mellan Jutar och Svenskar. Det är sant, vid tiden för den första af dessa tilldragelser var Beovulf ännu ung, dock näppeligen barn alltjämt[1]; men huru som helst, kan man väl

[1] Som sju års gosse kom Beovulf till Hredels hof (v. 2428). Från nämnda tidpunkt och intill tåget mot Angantyr hafva många händelser inträffat; vi få väl antaga, att mellantiden utgjort ej så få

tro, att den folksaga, hvilken låter honom som gosse (v. 535) företaga simturen med Breca och för öfrigt endast har fabelaktiga ting att berätta om honom, skulle skytt att göra honom till hjelten äfven uti detta krig, i fall hon omnämnt detsamma? Att åter antaga, att sagan omtalat krig och historiska tilldragelser, uti hvilka hennes man icke spelat någon rol eller ens deltagit, det är fullkomligt orimligt; sådant vore stridande mot all folksagas natur. Och det vore det i detta fall så mycket mer, som man ovilkorligen måste vänta sig, att Beovulf ingripit uti dessa händelser, hvilka inträffade under hans tid, och hvaraf hans eget öde i så väsentlig mon berördes. Den enda slutsats, hvartill vi i detta stycke måste komma, är, att sagorna om Beovulf, hvilka väl i fråga om denne och hans bedrifter varit skaldens enda eller åtminstone hufvudsakliga källa, icke med ett ord omtalat beröringen mellan Jutar och Svenskar eller öfver hufvud meddelat någonting om deltagande å Beovulfs sida i strider och krig af vanligt slag, undantagandes, som nämndt är, uti tåget till Frisland.

En direkt bekräftelse på nu anförda slutsats kunna vi för öfrigt hemta ur Beovulfs egna ord. Uti det tal, som skalden låter sin hjelte hålla före kampen med draken, och hvaruti denne täljer sitt lifs historia eller rättare borde tälja henne, om något funnits att förtälja, omtalas Hredlingarnes ungdom och striden med Angantyr, den senare som en hörsägen (v. 2484), men om honom sjelf blott helt allmänt, att han var en väldig krigare i Hugleiks tjenst, och ändtligen äfven striden med Däghrefn i Frisland. Denna strid var alltså den enda bedrift med anknytning till en historisk tilldragelse, som skalden visste att förtälja om Beovulf. Hans deltagande uti tåget till det frankiska riket var allt, som berättades om honom såsom Hugleiks kämpe. Om Beovulf såsom Härdreds för-

år. För öfrigt tyder intet på, att Beovulf varit mycket yngre än sina slägtingar och fosterbröder.

myndare och arftagare och såsom konung öfver Jutarne hafva saga och tradition intet haft att förmäla af historiskt slag, ja icke något annat heller, drakstriden oafsedd. Foga vi härtill den anmärkningen, att äfven den enda handling på historisk botten, som berättas om Beovulf, bär det sagolikas och öfvermenskligas pregel, så få vi af allt detta ett nytt bevis derför, att sagorna om Beovulf icke innehållit något utaf den nyktra tidshistoria, som finnes uti qvädet.

Resultatet utaf var inventering af innehållet i Beovulf är alltså, att det sagolika och fantastiska, hvilket allt hänför sig till hjeltens person, tillhör folksagorna om honom, medan allt det andra förskrifver sig från annat håll, från skalden sjelf i första hand. Det utgör hans insats i fråga om stoffet. Men dermed är spörsmålet om källan för detta senare slag af innehåll ännu endast förberedelsevis besvarad, särdeles beträffande det egentligen historiska, hvars ursprung man skulle önska närmare känna. Klart är emellertid att längre än till den punkt, hvartill vi nu kommit uti denna sak, kunna vi icke komma. Vi ega intet medel att afgöra, hvarifrån den okände skalden hemtat sin historiska kunskap. Allt hvad vi kunna säga är, att detta historiska material icke funnits samladt uti en särskild saga — vi se det af anordningen och allt. — Vi kunna emellertid vara tillfreds med det resultat, hvartill vi kommit; vi veta, att notiserna om Svenskarne o. s. v. icke förekommit uti sagorna om Beovulf. Det var detta sällskap, det och intet annat, som gjorde dem misstänkta; befriade derifrån stå de såsom tillförlitliga historiska uppgifter. Vi äro ju nämligen i stånd att på tvänne punkter och från tvänne skilda håll, genom de frankiska källorna och genom de nordiska, kontrollera deras riktighet, och det ger oss full rätt att betrakta dem samtliga såsom god historia. Deras inre halt borgar äfven för deras trovärdighet. De bära utseende utaf fullt exakt historia; de äro utan spår till motsägelse eller öfverdrift eller denna färg-

läggning, som röjer, att det historiska stoffet varit utsatt för fantasiens bearbetning hos ett eller annat af sina medier.

Den slutsats alltså, hvartill denna undersökning rörande källorna till Beovulf berättigar, är, att dess uppgifter om personer och tilldragelser från hjeltens tid såsom ej tillhörande sagorna om honom och hans bedrifter äro fullt trovärdiga. Beovulfsqvädet måste, trots dess sagolika karakter i det stora hela, betraktas såsom en mycket tillförlitlig källa för Nordens äldsta historia[1].

---

[1] Åtminstone uti en not kan jag ej underlåta att yttra mig om frågan, hvilken den historiska kärnan uti Beovulf sjelf är, eller om ingen sådan finnes, om han endast är en mytfigur. En omständighet, som talar emot det senare alternativet, är, att skalden, hvilken dock så väl kände dessa tiders historia och alltså kunde kontrollera riktigheten af sagans egentligen enda uppgift af historiskt slag, den att Beovulf varit konung öfver Jutarne, att han, säger jag, gått in derpå. Han visar sig tydligen mycket angelägen om att åt hjelten häfda en plats i historien, att sammanbinda sagans uppgifter om Beovulf såsom Hugleiks man, och såsom den der nedlägger Grendel i konung Hrodgars tid och slutligen blir konung öfver Jutarne, med historiens utsagor om desse konungar och om Hugleiks son Härdred. Kunna vi nu antaga, att samme person, som visar sig ega så mycket historiskt sinne, skulle ha medgifvit ett sådant våld på all historia som att låta Beovulf vara konung öfver Jutarne, om aldrig någon konung funnits med det namnet, och dertill på en tid, då man visste, att andre innehaft tronen. Mig förefaller detta temligen otroligt. En person på skaldens tid kunde skänka tilltro till allt, hvad sagorna förtäljde om Beovulfs bedrifter, ty menniskornas fantasiverld var befolkad af troll och drakar, och man trodde på stordåd öfvade mot sådane af enskilde hjeltar med öfvermensklig kraft och under öfvernaturliga omständigheter. Men detta inverkar icke på hans sätt att betrakta historien. Till den respekt för det faktiska, som tillhör det germanska lynnet, hör ock att låta tingen och historien vara, hvad de äro. Man har icke med vett och vilja och för nöjes skull bara våldfört sig på henne. Våra förfäder kunde tro fantastiska sagor vara sann historia, emedan de icke betviflade tingens möjlighet, men de hafva icke, der historien var dem bekant, ändrat denna. Det förefaller mig för den

Sedan vi nu funnit, af hvilka element vårt qväde är sammansatt, är det icke svårt att förklara, hvarför uti detsamma råder här och hvar olikhet i stil och ton och i det hela tvänne skilda slag deraf. Skalden har hemtat innehållet till sin dikt från tvänne skilda håll. Hufvudmassan deraf har utgjorts af sagorna om Beovulf; allt det andra har han tagit annorstädes ifrån, dels ur sig sjelf, sin egen tanke- och känsloverld, dels från den fond af

skull betänkligt att helt utmönstra Beovulf ur de historiska personligheternas, ja ur de jutske konungarnes tal. Man tycker sig för öfrigt finna, att Beovulf åt tvänne sidor, genom sin fader samt genom Viglaf, Veohstans son, jämte hvilken han är en Vägmunding (2814), eger fäste uti verkligheten. Uppgifterna om Eegtheov och Viglaf tyda på historiska personer, och dessa äro dock så bundna till Beovulf eller han till dem, att ega de historisk verklighet — och det finnes ingen grund till att frånkänna dem detta — tyckes äfven den senare böra tillerkännas denna karakter. Huruvida folksagorna om Beovulf omtalat de nämnda personerna, är ej lätt att afgöra; detta följer nämligen beträffande Viglaf ingalunda deraf, att han deltager uti drakstriden. Skalden tyckes antyda Viglaf såsom Beovulfs efterträdare på Jutarnes tron, och då måste honom angeläget vara, för att erhålla historiskt sammanhang, att låta denne stå vid Beovulfs sida under hans sista stunder. — Är denna uppfattning riktig, har Beovulf varit en konung, om hvilken historien haft helt litet att förtälja, sagan så mycket mer. Orsaken hvarför just han blifvit medelpunkten för en så storartad sagodiktning, kunna vi ej angifva. Det vore dock ej första gången folkfantasien utkorat sin man bland de af historien mindre bemärkte. Slutligen må ock nämnas, att den omständigheten, att de handlingar och egenskaper, hvilka tilldelas Beovulf, äro idel fantasifoster, icke i och för sig bevisar, att han sjelf är en myt d. v. s. en produkt af samma fantasi. Bedrifter af sådant slag äro alster af folkfantasien; väl ursprungligen fästa vid en viss gudomlighet, i detta fallet t. ex. Tor, men sedan lösgjorda från detta samband, blifva de fristående skapelser, hvilka i kristen tid tilldelades hvem som helst, ej en blott, men flere; liksom omvändt på den, som en gång gjorts till hjelten uti en sagobedrift, många sådana hopades. Han blef en medelpunkt, kring hvilken saga efter saga slöt sig, tills han förlorade all verklighet och blef en fullständig sagofigur, öfvermenskligt i allt, i smått som i stort. Så torde det ha tillgått äfven med Beovulf.

samlad historisk kunskap, som han egde, dels ock från andra sagokretsar. Åtskilligt utaf detta och främst sjelfva det egentliga innehållet uti dikten, Beovulfssagorna, har förelegat i en viss på historisk väg utbildad form, visserligen icke så, att nämnda sagor utgjort färdiga qväden, ännu mindre funnits upptecknade i skrift, men dock hafva de haft uti den muntliga berättelsen en viss bestämd gestalt. Hvarje saga, hvilken en tid gått bland folket under dessa tider, har helt visst antagit en sådan. Det är denna gestalt, som skiner igenom här och hvar i qvädet. Och på samma sätt är det med de stycken och episoder, som hemtats från andra sagokretsar såsom Sköldungasagan, Modthrydos (Offas) saga, Finns-sagan o. s. v., af hvilka dertill några möjligen redan fått poetisk behandling. Skalden har uti sig upptagit allt, och allt har der genomgått en ombildningsprocess i formelt hänseende, men denna har icke kunnat afkläda det på detta sätt utifrån hemtade dess ursprungliga drägt och ikläda det den, som skaldens fantasi och begåfning gaf hans egna. Vid sidan om detta måste det förra synas mer eller mindre olikartadt, — detta och intet annat är enligt min mening orsaken till den berörda olikheten i ton och stil uti olika delar af qvädet.

Till sist äfven några ord om sjelfva författandet! Det kan synas öfverflödigt att orda härom, efter hvad som ofvan blifvit sagdt om stoffet uti dikten; jag vill äfven göra det endast för att dermed så att säga illustrera hvad som redan blifvit anfördt om redaktionen af Beovulf. Enligt min uppfattning har skalden gått till väga på fullkomligt enahanda sätt som en författare i våra dagar, hvilken sätter sig att öfver ett ämne från en förfluten tid skrifva en dikt. Sagan, balladen, slägttraditionen o. s. v. utgöra sjelfva temat. Till detta stoff skaffar sig författaren sedan genom studier, eller huru han kan, den historiska apparat, som skall utgöra marken, hvarpå de romantiska bilderna skola röra sig. Han förbinder sålunda

de uppgifter af historiskt slag, som innehallas uti balladen eller hvad det nu är, med den egentliga historiens och fäster dermed den förras händelser inom en historisk ram. Derjämte gifver han tids- och sedemalningar för att fylla taflan. — På enahanda sätt har Beovulfs skald gatt till väga, om ej i enskildheter, sa dock i det stora hela. Fran folkets mun har han mottagit sagorna och de strödda berättelserna om Beovulf. Han har sammanknutit sagans uppgifter om dennes person med historien, dermed beredt honom en plats deri och fotfäste på verklighetens grund. Sedan har han tecknat enskilda tilldragelser uti denna historia, de hvilka så att säga röjt rum för hjelten. Sa gaf han dertill tids- och sedeskildringar och hvad eljes hans fantasi kunde uttänka såsom passande och vackert, så, utom hvad som redan blifvit anfördt i den vägen, t. ex. skildringen af Grendelträsket m. m., v. 1404 ff., besvärjelsescenen v. 2247 ff. Möjligt är väl, att skaldens sedeskildringar gifva bilder utur hans samtids lif, icke fran de skildrade tilldragelsernas egen tid. Äfven i andra hänseenden, främst beträffande sjelfva ämnet, har fordran på inre sanning och deraf följande behandling af stoffet varit något annat hos Beovulfs skald än hos en nutida diktare; men i det stora hela är metoden densamma. Af det gifna ämnet, sådant det i sagorna förelag, har skalden med användning af all den historiska kunskap och poetiska begåfning, han egde, fritt komponerat sitt qväde. Det är äfven på detta sätt, icke genom antagandet om interpolationer, ett antagande hvilket för öfrigt icke later sig genomföra, som man skall förklara förekomsten af sa skiljaktigt innehåll och så många spridda delar, allt sammanfogadt och inväfdt uti hvartannat. Endast denna förklaring af diktens tillkomst later oss förstå dess byggnad i smatt som i stort.

Tillägg och rättelser.

Ofvan vid tal om Vitland förbigicks, att *Witland* uti Wulfstens Resa (kon. Alfreds Orosius, kap. 20; Bosworth, s. 22) är namn på landet öster om Weichsel, hvilket vid denna tid tillhörde Esterna. Jag tror dock icke, att det nordiska *Witheslêth*, *Wethlaheđh* och *Vitland* såsom namn på Jutland stå i något samband med Vitland.

På några ställen är af förbiseende namnet *Heardrêd* återgifvet med Heardred i st. f. Härdred.

Den förhistoriska fornforskarens metod och material.

Af

Oscar Montelius.

Den förhistoriska fornforskningens metod har länge varit lik naturforskningens. Liksom den senare vetenskapen har ock den förra numera inträdt i ett nytt stadium.

Naturforskaren nöjer sig ej längre med att beskrifva de olika arterna och studera deras lif. Han söker utforska det inre sammanhang, som förbinder dem, och visa, huru den ena arten har utvecklat sig ur den andra.

Det som arten är för naturforskaren, det är typen för fornforskaren. Till samma art räknas de naturens alster, som i allt väsentligt likna hvarandra, och som hafva gemensam härkomst. Samma definition kan, då fråga är om alster af menskligt arbete, användas på typen.

Den förhistoriska fornforskaren sätter ej längre till sin enda uppgift att beskrifva och jemföra fornsakerna från skilda länder och utforska lifvet i dessa länder under flydda tider. Han söker numera att spåra det inre sammanhanget mellan typerna och visa, huru den ena utvecklat sig ur den andra. Vi kalla detta *typologi*.

Innan man gjort sig förtrogen med den menskliga kulturens historia, är man benägen att anse den individuella friheten vara så stor, att typerna inom det menskliga arbetets verld ej kunna spela samma rol som arterna inom naturens. Snart finner man dock, att de verkligen

göra det, och att menniskoarbetenas typer lika väl som djur- och växtarterna lyda lagar för sin utveckling.

Typologien är icke gammal. I Sverige visa sig de första resultaten af denna metods användning omkring år 1870[1]. I England hade da varande öfverste Lane Fox, numera general Pitt Rivers, visserligen redan i senare hälften af 1860-talet typologiskt behandlat vapen och verktyg från sten- och bronsåldern; men emedan hans afhandling härom, »Primitive warfare», var införd i en icke-arkeologisk tidskrift *The Journal of the Royal United Service Institution* (1867—1869), förblef denna afhandling okänd för de svenska forskarne, till dess Franks på kongressen i Budapest fäste uppmärksamhet på den[2].

Ännu är väl icke typologiens uppgift så allmänt insedd, och hennes betydelse ej så allmänt erkänd, som de resultat hon redan vunnit kunde gifva henne anspråk att vänta. Men vi äro öfvertygade om, att hennes seger är viss.

Till sin princip är den typologiska undersökningen mycket enkel: vid studiet af en fornsaks grupp samlar man först ett så stort material som möjligt, ordnar det på det sätt som de särskilda typernas inre kriterier synas

---

[1] De vigtigaste svenska typologiska arbetena äro anförda i *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 6: 3 sid. 3 not, och i *Vitterh. Akademiens Handlingar*, 30 sid. 8 not. Vissa delar af H. Hildebrands *De förhistoriska folken i Europa* böra ock räknas hit. Utom Sverige visar sig samma metod mer eller mindre tydligt i arbeten af Undset, S. Müller, Aus'm Weerth, Tischler och några andra forskare. — Sådana sammanställningar af olika typer som Bertrands klassifikation af bronscelterna i *Revue archéologique* (1866 januari) kunna ej räknas till typologiska uppsatser, emedan man icke har fäst något afseende vid typernas inre sammanhang.

[2] *Compte-rendu du Congrès de Budapest* 1876, sid. 308. — General Pitt Rivers' betydande, i förening med South Kensington Museum utställda samling af etnografiska och arkeologiska föremål är ock ordnad efter en typologisk princip.

fordra och undersöker sedermera, huruvida de förhållanden, under hvilka de särskilda typerna anträffats, bekräfta riktigheten af den åsigt om typernas inbördes ålder, till hvilken man kommit.

Tillämpningen af denna princip ställer likväl stora fordringar på forskaren, och här såsom så ofta gäller det, att ju större vana man har, desto lättare är det att undvika möjliga fel.

Vid en typologisk undersökning måste man städse hafva blicken öppen för *alla* de omständigheter, som kunna utöfva inflytande på den föreliggande frågan. För hvarje slutsats, hvartill de typologiska förhållandena i och för sig synas leda, måste man se till, huruvida alla nu kända fyndomständigheter stämma öfverens med det vunna resultatet. Om så icke skulle vara fallet, kan detta bero derpå, att något fynd är osäkert eller missförstådt. Det kan dock äfven bero derpå, att en skilnad ej sällan finnes emellan typernas och exemplarens ålder, så att exemplar af en typ kunna fortfara att begagnas, äfven sedan en yngre typ utvecklat sig ur den förra.

Hvarje sammanställning af typer måste afse alla de olikheter, som kunna finnas i afseende på både form, ornament och arbetssätt. Derjemte bör man se till, huruvida någon af typerna kan vara en lokal form, med inskränkt utbredning, eller om de alla tillhöra hela det område, som är i fråga. Ej mindre vigtigt är att undersöka, huruvida ett historiskt sammanhang mellan typerna är möjligt, så att den, som synes hafva gifvit upphof åt en annan, verkligen tillhör ett sådant område och en sådan tid, att ett inflytande af detta slag kan hafva egt rum.

Sedan man genom jemförelse af alla dessa förhållanden uppstält en typserie, är det städse nödvändigt att särskildt undersöka, hvilken af seriens ändpunkter är äldst, och hvilken är yngst. Härom lemna i de flesta fall fynden säker upplysning; men äfven de inre kriterierna kunna

mangen gång på ett afgörande sätt gifva svar härpå. Man får dock ej utgå från den förutsättningen, att det simplare alltid är det äldre. Så är väl ofta fallet, men icke alltid. Det simpla kan stundom vara mycket ungt och en följd af formens eller ornamentens förfall[1].

Man kan icke nog betona det underbara deruti, att menniskan vid typernas skapande gjort så litet bruk af sin fria vilja. Steget från den ena typen till den andra, då det är fråga om alster af menskligt arbete, är vanligen lika kort som mellan två närstående arter inom djur- och växtverlden.

Hvarje trakt, hvarje århundrade, ja hvarje mansålder har sina särskilda typer, som nästan omärkligt glida öfver i hvarandra. Ju djupare man intränger i studiet af flydda tider, desto starkare gripes man af öfvertygelsen härom. Då så är, blir ock en följd deraf, att vi, om vi blott tillräckligt väl känna förhållandena, skola kunna säga, till hvilken trakt och hvilken tid hvarje typ hör.

För att nå ett säkert resultat af en typologisk undersökning, måste fornforskaren framför allt se till, att följande två vilkor uppfyllas.

Det första är, att han ej förblandar de särskilda typerna med hvarandra. Likasom man fordrar af naturforskaren, att han skall kunna skilja den ena arten från den andra; så måste man nämligen fordra af fornforskaren, att han skall kunna skilja den ena typen från den andra.

Det andra vilkoret är, att han beherskar materialet. Han måste, så vidt det är möjligt, väl känna allt det som för ämnets utredande nu står vetenskapen till buds. Detta möter dock betydande svårigheter på grund af det tillstånd, hvari materialet befinner sig.

---

[1] Ett exempel härpå hafva vi i de ovala spännbucklorna; se *Månadsbladet* 1877, sid. 483.

Då frågan härom är af stor vigt, men på många håll synes hafva blifvit alltför litet uppmärksammad, torde det vara berättigadt att här i största korthet redogöra för min uppfattning deraf.

De senaste årtiondena hafva högst betydligt ökat fyndens och de vetenskapliga iakttagelsernas antal, så att man för de flesta af Europas länder kan erhålla en öfversigt öfver deras förhistoriska förhållanden. Ett stort och synnerligen vigtigt område är dock tyvärr ännu så godt som okändt: från hela det europeiska Turkiet och dess nuvarande eller för detta lydländer vid Donau känner man knapt *något* förhistoriskt fynd.

Det storartade materialet från det öfriga Europa är emellertid spridt på hundratals samlingar, större och smärre, offentliga och privata. Härtill kommer, att många af dessa samlingar icke äro ordnade och beskrifna såsom de borde vara.

Forskarens arbete, som vore svårt, om allt det väsentliga från hvarje land funnes samladt på *ett* ställe och vore väl ordnadt, blir härigenom mångdubbelt svårare.

För att så vidt möjligt är minska svårigheterna, vore det derför ett önskningsmål, att det för hvarje land eller för hvarje större naturligt område funnes ett stort museum, som gåfve forskaren en fullständig och riktig öfversigt öfver detta områdes arkeologiska förhållanden. Då det i de allra flesta, om ej i alla, fall är omöjligt att till detta centralmuseum i original samla allt, som är tillvarataget inom området, bör sträfvandet gå ut derpå att dit samla:

1) så många af de inom området funna fornsakerna i original som möjligt;

2) afgjutningar af de vigtigaste dit hörande original, som ej kunna erhållas; samt

3) afbildningar och beskrifningar af *alla* de inom området funna fornsaker, som ej kunnat fås i original eller

afgjutning. Sådana beskrifningar böra lemnas äfven i de fall, då typen redan finnes i museet.

Derjemte bör man i museet samla förteckningar, afbildningar och beskrifningar af områdets alla fasta fornlemningar och deras innehåll.

Hvad anordningen af ett museum eller en enskild samling beträffar, bör först och främst allt det »inhemska», eller hvad som är funnet inom det område, hvilket samlingen egentligen representerar, vara skildt från det utom området anträffade.

Såsom hufvudindelningsgrund vid uppställandet af de inhemska fornsakerna bör man taga de stora perioderna. Inom hvarje period torde det i allmänhet vara lämpligast att ordna föremålen topografiskt, så att alla som anträffats inom samma del af området (inom samma landskap, amt, departement eller dyl.) uppställas tillsammans. Städse bör man emellertid strängt iakttaga, att allt som hör till ett och samma fynd hålles tillsammans.

I afseende på det utom samlingens egentliga område funna torde det böra bero på samlingens rikhaltighet och andra förhållanden, om man till hufvudindelningsgrund skall välja de stora perioderna eller de särskilda områdena. Det är naturligt, att äfven i denna del af samlingen, den må för öfrigt vara ordnad efter den ena eller den andra grunden, det som hör till samma fynd bör hållas tillsammans.

En skenbart oväsentlig omständighet, hvilken dock är af vida större vigt än man vanligen anser, kunna vi härvid icke lemna oberörd. De föremål, som äro uppsatta på väggen i ett skåp eller på skifvor af trä eller papp, böra i allmänhet vara fästa så, att de utan minsta svårighet kunna löstagas. För mången frågas besvarande är det nämligen nödvändigt, att man kan på nära håll se de särskilda fornsakerna från alla sidor.

Alla föremål måste naturligtvis vara numrerade, helst

i *en* oafbruten följd, da de numreras i den ordning de förvärfvats för samlingen, utan afseende pa den period de tillhöra eller pa andra förhallanden. Om samlingen är sa stor, att man anser det vara nödvändigt eller lämpligt att införa flera nummerserier, böra dessa i alla händelser vara mycket fa.

Det är saledes bäst, om ett föremal betecknas med t. ex. 7287, eller i nödfall B 320. Alldeles förkastliga äro deremot sadana beteckningssätt som B d II 87 och dylika; de voro ej ovanliga i äldre samlingar, men hafva tyvärr pa nagra ställen bibehallits alltför länge. I vissa samlingar är brukligt att äfven angifva tiden, da föremalet förvärfvades, sa att detta betecknas: 64 . 10 . 7 . 434 eller $^{873}/_{11}$. Allt sadant är dock föga lämpligt, emedan det, utan att medföra nagon nämnvärd fördel, lätt kräfver ett alltför stort antal siffror.

Allt som samlingen pa en gang erhaller, — det som hör till ett och samma fynd eller till samma större eller mindre privatsamling, — bör fa samma nummer. Om de dithörande föremalens antal är mycket stort, kan hvart och ett af dem utom hufvudnummern erhalla sin särskilda nummer (sasom 2109: 790). Det förefaller väl vara bättre att gifva hvarje föremal sin särskilda hufvudnummer. Men erfarenheten lär snart, att denna princip icke later sig genomföra: man kan ej gifva hvar och en af 100 till ett fynd hörande sma, hvarandra lika perlor sin olika nummer. Nummerna blifva äfven snart mangsiffriga, och da man skall anföra ett fynd, hvilket ju sa ofta förekommer, blir detta lätt obeqvämt, emedan man maste uppgifva bade det första och det sista till fyndet hörande föremalets nummer (t. ex. 25805—25828).

En mycket vigtig regel är, att den nummer ett föremal en gang fatt aldrig bör ändras.

Ett särskildt inventarium bör för hvarje nummer upptaga dels en fullständig och der sa behöfves, af en teck-

ning atföljd beskrifning på föremålet, så att det, om numrern går förlorad eller blir otydlig, kan igenkännas; dels allt hvad man kunnat erfara om härkomst och fyndomständigheter.

Ehuru det mesta af hvad jag nu sagt torde förefalla så enkelt, att man kunde anse onödigt att särskildt påpeka det, har jag ej tvekat att göra det, emedan erfarenheten lärt, att dessa enkla regler ännu alltför ofta åsidosättas ej blott i enskilda samlingar utan äfven i flera offentliga museer.

Jag har sökt betona vigten af att samlingarna äro ändamålsenligt ordnade. Ej mindre vigtigt torde emellertid vara, att de vetenskapliga skatter, som i dem förvaras, så mycket som möjligt göras tillgängliga för hela den lärda verlden.

För mången finare undersökning vore det väl mycket önskvärdt, om fornforskaren finge noga betrakta ett stort antal original från olika länder; och bäst vore naturligtvis, om han med egna ögon kunde se *allt*. Men detta är icke möjligt. I lyckligaste fall skulle han kunna en gång i sitt lif se alla samlingar i Europa, men inom kort skulle dessa hafva vuxit betydligt, och han kan endast hoppas att med längre eller kortare mellantid få återse de vigtigaste.

Då äfven i de länder, der verkliga centralmuseer finnas, flertalet af de mindre samlingarna innehålla en mängd värdefulla föremål, kunna således de särskilda forskarne endast derigenom sättas i tillfälle att beherska det väldiga materialet, att detta afbildas och beskrifves i så stor omfattning som möjligt. Härvid bör man ej förgäta, dels att äfven en i konstnärligt hänseende mindre god teckning, om den blott i hufvudsak är riktig, oftast är af större värde än en lång beskrifning; dels att det icke alltid är nog, att ett liknande föremål är afbildadt, eme-

dan just de skenbart små afvikelserna ofta kunna vara af stor betydelse.

Af vigt är att beskrifningen af hvarje fynd är gjord så, att läsaren kan bilda sig en riktig föreställning derom. Man träffar blott alltför ofta beskrifningar, som *icke* uppfylla detta billiga anspråk. Än är det icke angifvet, af hvilket ämne de särskilda föremålen äro, än gifves icke den minsta antydan om typen; och om det är ett graffynd som skildras, söker man ofta förgäfves upplysning både om grafvens art samt de olika föremålens läge, och kan icke ens se, om liket varit obrändt eller brändt. En sådan uppgift som t. ex., att man funnit en graf, innehållande ben jemte en yxa och ett spänne, är så godt som värdelös, emedan man ej deraf kan se, huru grafven och benen varit beskaffade, om yxan är af flinta, grönsten, brons eller jern, om spännet är af brons eller annan metall, samt icke får *någon* upplysning om dessa två föremåls utseende. Liknande fyndbeskrifningar äro dock ingalunda sällsynta.

Önskligt vore, om man för hvarje land hade en efter de stora perioderna ordnad samling af alla i landet förekommande typer, med fullständig uppgift om fyndomständigheterna för originalet till hvarje figur, samt om den samling der det förvaras[1]. Helst skulle äfven för

---

[1] Sådana samlingar, mer eller mindre motsvarande den i texten gifna beskrifningen, finnes redan för några länder: Lindenschmit, *Die Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit* (Mainz, 1864—1883); Worsaae, *Nordiske oldsager i det Kongelige Museum i Kjöbenhavn* Kjöbenhavn, 1859; första upplagan, med något afvikande titel, 1854); Montelius, *Svenska fornsaker* (Stockholm, 1872—74); Rygh, *Norske oldsager*, I (Christiania, 1880). — Dessutom finnas liknande arbeten för vissa större perioder och vissa områden, såsom t. ex. Madsen, *Afbildninger af danske oldsager og mindesmærker, Steenalderen* (Kjöbenhavn, 1868) och *Broncealderen* (1872—76); Chantre, *Études paléoethnologiques dans le bassin du Rhône, Age du bronze* (Paris, 1875—76) och *Premier âge du fer* (1880); Evans, *The ancient stone implements of Great Britain*

hvarje typ meddelas, om den är allmän i landet eller endast undantagsvis deri anträffats. I senare fallet borde detaljerad uppgift lemnas om de i landet funna exemplaren af typen.

Derjemte borde för hvarje land finnas en öfversigt öfver landets arkeologiska förhållanden i allmänhet, helst kronologiskt ordnad efter de stora perioderna; redogörelser för de särskilda slagen af fasta fornlemningar; kartor och tabeller öfver deras och öfver de vigtigaste fornsakstypernas utbredning m. m.

Mycket är visserligen redan i detta afseende gjort, men ännu äro tusentals fornsaker från Europas olika delar icke offentliggjorda, och en mängd af dem som äro afbildade eller beskrifna måste sammanletas ur talrika, svåröfversigtliga och ofta svåråtkomliga specialarbeten.

En sak vill jag ännu tillägga. Vid genomforskandet af ett museum, eller vid studiet af en samling afbildningar af fornsaker från ett visst område, är det visserligen nödigt, att man lägger noga märke till allt hvad som *finnes*. Men det är icke mindre nödigt att iakttaga hvad som *icke finnes*.

(London, 1872) och *The ancient bronze implements of Great Britain and Ireland* (1881); m. fl.

Det är naturligt, att fornforskaren i främsta rummet önskar få svar på de vigtigaste och intressantaste frågorna; men han får lika litet som någon annan förgäta varningen, att ej flyga högre än vingarna bära.

Lockande äro frågorna om namnen på de folk, som under den förhistoriska tidens olika skeden bebott vårt land; om de vägar, hvarpå de invandrat; om det sätt, hvarpå de utbredt sig; om de tider de kommit hit, det kulturstadium, hvarpå de då stått, och de framsteg de sedan gjort i odling. Men man får ej tro, att tiden strax är inne att besvara dem alla, och många af de misstag och förlöpningar, som fornforskarne låtit komma sig till last, hafva just varit en följd deraf, att man låtit förleda sig till att besvara dessa frågor, innan ännu ett sådant material och sådana förarbeten förelågo, som gjorde det möjligt att erhålla ett säkert svar. Materialet har emellertid nu så vuxit och forskningen så framskridit, att vi — om vi använda tillbörlig försigtighet — kunna börja behandla de flesta af de nämnda frågorna.

Två vigtiga frågor, med hvilka man i alla händelser först måste vara på det klara, äro:

1) Hvilka af de inom hvarje område funna föremålen äro förfärdigade der; hvilka äro införda, och hvarifrån hafva dessa kommit? samt

2) Till hvilken tid hör hvart och ett af dessa föremål, inhemska eller främmande?

Alla fornsaker, som hittas i ett land, få vi icke utan närmare undersökning anse vara förfärdigade der. Det

är redan på förhand sannolikt. att — i synnerhet då frågan gäller tiden efter stenålderns slut — några af dem äro införda från andra länder. För att utreda, om ett arbete af en viss typ är inhemskt eller främmande, eger man en metod, hvilken till sin teori är lika enkel, som den i praktiken kan vara invecklad och svår. Vi skulle vilja kalla denna metod den *statistiska*.

Metoden grundar sig på en sats, hvilken endast med orätt skulle kunna kallas en hypotes, emedan den eger goda anspråk på att betraktas såsom axiom. Den lyder: Om man af en noga bestämd och karakteristisk typ träffat ett stort antal exemplar inom ett visst område, men om utanför detta område aldrig eller jemförelsevis mycket sällan några exemplar deraf funnits, så är det i hög grad sannolikt, att typen är inhemsk i det förstnämnda området, d. v. s. att alla föremål af denna typ äro förfärdigade der, och att de få, som hittats annorstädes, blifvit förda derifrån till de ställen, der de träffats. Denna sannolikhet växer i samma mån, som man inom det i fråga varande området funnit typen i många exemplar, under det att den utanför detsamma aldrig eller mycket sällan träffats. Om det kända antalet exemplar af typen är tillräckligt stort, kan sannolikheten närma sig visshet så mycket, som det inom den empiriska forskningen är möjligt.

Härvid bör emellertid en omständighet iakttagas. Om man inom ett område funnit 25 exemplar af en typ, men de alla träffats på ett enda ställe, *kunna* dessa vara en handlandes förråd och införda utifrån. Finna vi i ett annat land äfven 25 exemplar af samma typ, men dessa hittats på 15 olika ställen, så är det sannolikt, att typen är inhemsk i sistnämnda land.

Vid en undersökning af detta slag måste man således fästa sig icke blott vid föremålens utan äfven vid fyndställenas antal. Äro t. ex. 50 exemplar funna på 45 olika ställen inom Italien och 2 exemplar på ett ställe

utom detta land, så är det sannolikt, att typen är inhemsk i Italien. Denna sannolikhet blir än större, om de respektive talen äro 100 exemplar på 75 olika ställen inom Italien och 4 exemplar på 3 ställen norr om alperna. Den kan kallas visshet, om man känner 200 exemplar från 160 italienska fynd, men endast 8 från 5 ställen norr om Alperna. Dessa åtta hafva då genom handel eller på annat sätt kommit till de land, der de träffats.

Med åberopande af förhållandena i vår tid har man visserligen sökt bevisa, att den nu beskrifna metoden icke är användbar. Man har sagt att, på samma sätt som engelska fabriker nu tillverka föremål af särskilda typer för Indien, så hafva äfven i forntiden på feniciska eller etruskiska fabriker särskilda typer kunnat förfärdigas för Skandinavien. Denna invändning mot påståendet, att de i fråga varande typerna äro inhemska i Norden, hvilar dock på ett dubbelt misstag.

För det första äro de nyss åsyftade föremål, som i England tillverkas för export till Indien, af typer, som uppstått i Indien och länge arbetats der, innan engelsmännen började att eftergöra dem. På samma sätt skulle man, *om* nyss anförda invändning egde någon grund, nödgas antaga, att de föremål, som förfärdigats i Södern för export till Norden, varit af typer, som utvecklats och blifvit inhemska här, innan de af fenicier eller etrusker eftergjordes. Men då bevisade man just riktigheten af den sats, som man ville kullstörta.

För det andra är det stor skilnad mellan förr och nu. Vår tids engelsmän kunna lätt göra sig lika förtrogna med Indiens geografi som med Englands. Under vår bronsålder — det är nämligen i synnerhet denna tid som härvid varit i fråga — stod deremot den geografiska kunskapen icke så högt. Större delen af vår bronsålder ligger bakom Roms grundläggning, och Italiens folk, hvilka i våra dagar knapt kunna skilja Sverige och Schweiz, hade

för 3000 år sedan säkerligen ej bättre reda på norra Europas geografi än nu. Detsamma gäller nog äfven om fenicierna. Då är det dock föga troligt, att feniciska och etruskiska fabriker tillverkat bronssvärd af en särskild typ för Skandinavien, eller spännen af en typ för Sverige och af en annan typ för Danmark, ja af olika typer för Skåne, Pommern och Hannover.

Ett sådant antagande är så orimligt, att man ej behöfver fästa sig dervid, att intet enda spänne t. ex. af den skånska typen hittats på den långa vägen mellan fabrikationsorten och Sverige, hvilket väl borde hafva inträffat, om antagandet varit riktigt.

Äfven andra medel än den statistiska metoden finnas emellertid för att utreda frågan, i hvilket land en typ är inhemsk. Dessa böra alltid användas jemte det som vi nu omtalat: men de äro i synnerhet af vigt, då det sistnämnda ej ger någon upplysning, såsom då i afseende på en typ antalet exemplar och fyndställen visar sig vara ungefär lika stort, eller lika litet, i de olika områdena. Vi måste då på annat sätt söka svaret på frågan om denna typs hemland.

Det enklaste är att i afseende på de talrika saker, som äro gjutna, efterse, huruvida man i något område funnit gjutformar för arbeten af den i fråga varande typen. Detta är ej sällan fallet, och vi hafva på det sättet fått mången värderik upplysning. Men det är för jemförelsevis få typer, som man träffat gjutformar, emedan med enstaka undantag ej andra formar än de af sten eller metall bibehållit sig till var tid, och i sådana formar hafva endast de enklare arbetena blifvit gjutna. De finare äro gjutna i formar af lera, hvilka så godt som aldrig bevarats till våra dagar.

Man har väl i den omständigheten, att gjutformar för sådana finare arbeten icke hittats i Norden, velat se

ett bevis derför, att dessa arbeten icke kunde vara förfärdigade här. Men då har man glömt, eller icke vetat, att sådana gjutformar ej heller i Italien eller andra sydliga länder någonsin anträffats.

Vigtiga upplysningar gifva äfven de exemplar, hvilka ännu äro i samma skick, som da de lemnade gjutformen, eller som på annat sätt visat sig vara halffärdiga. Dessa böra väl i de flesta fall anses vara arbetade i den trakt, der de träffats, ehuru man ej får förbise möjligheten af att de kunna vara förfärdigade annorstädes och blifvit i ofullbordadt skick förda till den plats, der man skulle lägga sista handen vid dem för att sedan använda dem. Sådana exemplar äro emellertid ej synnerligen ofta anträffade, och de kunna derför endast i jemförelsevis få fall hafva betydelse för den nu föreliggande frågan.

Af allmännare betydelse äro arbetssättet, ornamenteringen och det typologiska sammanhanget. Med tillhjelp af dem kan man ofta besvara den föreliggande frågan äfven i de fall, då den statistiska metoden ej lemnar någon upplysning, såsom då typen är känd i för litet antal exemplar, eller då man funnit ungefär lika många exemplar inom olika områden.

Om man i ett land finner ett bronsarbete som är drifvet, hamradt eller valsadt, men alla de bronser från samma tid, som man med säkerhet vet vara inhemska i detta land, äro gjutna, så kunna vi redan häraf draga den slutsatsen, att det förstnämnda arbetet sannolikt är infördt.

I afseende på ornamenteringen böra vi fästa vår uppmärksamhet både vid ornamentens art och vid det sätt, hvarpå de äro utförda. Har man i Sverige funnit ett arbete af en typ, om hvars hemland intet för öfrigt är kändt, men detta arbete är prydt med ornament, hvilka i anseende till formen och det sätt hvarpå de äro utförda öfverensstämma med de i Sverige och öfriga nordiska

länder vanliga, men inga dylika äro funna utanför Norden, så hafva vi all anledning att betrakta detta arbete såsom svenskt, eller åtminstone såsom nordiskt. Om det deremot hade visat sig, att detta arbete är orneradt på ett sätt, som afviker från det i Norden vanliga, men öfverensstämmer med det som vid samma tid förekommer i något annat område, så bör det betraktas såsom infördt från detta område, äfven om intet föremål af samma form ännu skulle vara kändt derifrån.

Af ej mindre vigt är det typologiska sammanhanget. Om det är obestridligt, att fyra typer A, B, C och D bilda en typologisk serie, och man vet, att typerna A, B och D äro inhemska i Italien, men af typen C — hvilken är utvecklad ur B och sjelf gifvit upphof åt D — så få exemplar äro kända, att den statistiska metoden ej ger någon upplysning om dess hemland; så tveka vi ej att förklara också denna typ för italiensk. Vi tveka icke att göra det, äfven om de få exemplar som äro kända skulle vara lika fördelade på Italien och andra länder. Vi tveka ej ens, om man af typen funnit ett par exemplar norr om Alperna, under det att intet ännu vore kändt från Italien sjelft; förutsatt endast, att de norr om Alperna funna exemplaren i afseende på det typologiska sammanhanget och ornamenteringen stå såsom främlingar i den trakt, der de träffats.

Vid undersökningar af det slag, som nu berörts, är det oundgängligen nödvändigt, att forskaren har öppen blick för de särskilda typerna, — äfven om olikheten icke skulle vara särdeles stor eller lätt i ögonen fallande, — samt att han känner förhållandena ej blott i sitt eget land utan äfven i det öfriga Europa, och om möjligt äfven i de delar af Asien och Afrika, som under den i fråga varande perioden stodo i förbindelse med vår verldsdel.

Nödvändigt är naturligtvis äfven vid dessa liksom andra undersökningar, att han kritiskt pröfvar frågan,

hvar de särskilda exemplaren äro funna. De som utan bestämd fynduppgift ligga i en samling, få icke anses vara funna i trakten, så vida icke särskilda omständigheter tala derför.

Svårare är frågan om den tid, från hvilken hvarje typ förskrifver sig.

I många fall hafva vi visserligen redan nu hunnit till en *absolut kronologi*, så att vi kunna uppgifva, till hvilket århundrade — eller till hvilken del af ett århundrade — före eller efter Kristi födelse en typ hör. Men ofta måste vi nöja oss med en *relativ kronologi*, eller med att visa, huru en grupp af fornsaker är äldre eller yngre än en annan. Det är sant, att vi i vissa fall kunna hoppas att en gång få utbyta en sådan relativ tidsbestämning mot en absolut; men i afseende på de äldsta tiderna, särskildt stenålderns tidigare skeden, torde vi vara dömda till att få stanna vid en ofullständig tidsuppgift.

En relativ tidsbestämning af ett lands fornminnen kan i de allra flesta fall erhållas redan genom ett studium af landets egna arkeologiska förhållanden, utan att man behöfver känna dem i andra länder. Härtill fordras endast, att ett tillräckligt material af säkra fynd föreligger, samt att man uppmärksamt studerar dessa fynds innehåll och de omständigheter, under hvilka de anträffats.

Om man från ett visst, ej alltför stort område[1] af det ifrågavarande landet känner två typer af svärd *A* och *B*, två typer af något annat vapen *a* och *b*, samt två typer af något smycke *α* och *β*; samt om det visar sig, att man vid flere tillfällen funnit typerna *A*, *a* och *α* tillsammans, och att åtskilliga andra fynd innehålla typerna

[1] Skulle området vara för stort, kan det inträffa, att den ena typen tillhör en del af området och den andra typen en annan del, samt att de af det skälet ej hittas tillsammans. Detta hindrar då naturligtvis icke, att sådana lokala typer kunna vara samtida.

B. *b* och *β*, under det att man aldrig funnit någon typ af den förra gruppen tillsammans med någon af den andra: — så är det mycket sannolikt, att dessa grupper höra till olika tider. Det blir sedan i de flesta fall ej svårt att afgöra, hvilkendera gruppen är äldst.

Härom kunna mången gång fynden sjelfva gifva direkt upplysning. Det händer nämligen ej sällan, att man i en hög eller i jorden träffar två grafvar, hvilka genom sitt läge visa, att den ena är äldre än den andra. På detta sätt hafva vi fått mången värderik upplysning om den relativa åldern af de saker, som legat i sådana grafvar.

Kraftig hjelp får man ock härvid af den typologiska undersökningen.

Vi antaga, att en sådan undersökning af en grupp, t. ex. spännen, visat, att tre typer *A*, *B* och *C* stå i det förhållande till hvarandra, att *A* gifvit upphof till *B* och *B* till *C*. Vi hafva då häruti ett starkt stöd för det antagandet, att de fornsaker, som pläga hittas tillhopa med *A*, äro äldre än de, som träffas tillsammans med *B*, men dessa i sin ordning äldre än de, som träffas jemte *C*.

Än starkare blir detta stöd, om undersökningen af flera samtida grupper leder till samma resultat. Visar det sig, att tre i samma land inhemska typer af bronskärl, *a*, *b* och *c*, förhålla sig till hvarandra så, att *a* är äldre än *b*, och *b* äldre än *c*; och om kärl af typen *a* vid flere tillfällen hittats jemte spännen af typen *A*, men aldrig med spännen af de andra båda typerna, under det att kärl af typen *b* visat sig vara samtida med spännen af typen *B*, och kärl af typen *c* samtida med spännen af typen *C*; — så hafva vi häruti ett ytterligare bevis för riktigheten af den relativa kronologi, hvartill vi leddes genom studiet af spännena.

I min afhandling Om tidsbestämning inom bronsåldern, med särskildt afseende på Skandinaviens, införd i 30:de delen af Vitterhets Akademiens Handlingar, lemnas

flere prof på sådana typologiska serier och på de upplysningar om den relativa kronologien under denna aflägsna period, som vi genom dem erhålla.

För att kunna utreda den absoluta kronologien för ett lands förhistoriska tid, är det vanligen ej nog att känna landets egna fornminnen och fynd. Den period, från hvilken inhemska mynt eller andra inskrifter finnas, är i allmänhet icke längre förhistorisk; och de fall, då vi för ett lands verkligen förhistoriska tid kunna få upplysning om kronologien genom främmande i fynden förekommande mynt, äro jemförelsevis få. Vida talrikare äro de fall, då vi af andra främmande arbeten, karakteristiska genom sin form eller sin ornering och träffade i landet tillsammans med inhemska fornsaker, vinna upplysning om dessa sakers ålder.

I flera svenska och danska bronsåldersfynd förekomma arbeten införda från Central-Europa. Vi kunna således vänta oss upplysning om dessa fynds absoluta ålder, så snart vi lärt känna de införda arbetenas ålder. Men härför är det nödvändigt att studera förhållandena i Central-Europa, och vi finna då lätt, att en säker kännedom om dem ej kan vinnas utan ett studium af de samtida företeelserna i Italien och de öfriga gamla kulturlanden vid Medelhafvet. Emedan den historiska tiden i dessa land börjar så mycket tidigare än norr om Alperna, hafva vi emellertid rätt att hoppas, att vi på denna väg skola kunna leta oss till en absolut kronologi äfven för mellersta och norra Europa, åtminstone från och med det första förkristna årtusendets början.

För att de undersökningar, om hvilka vi nu talat, verkligen skola leda till en säker kronologi, relativ eller absolut, är det nödvändigt att klart inse icke blott hvad som är en *typ*, utan äfven hvad som är ett *fynd*. Om fyndomständigheterna skola ega full bevisningskraft i det

nu förevarande fallet, böra de nämligen kritiskt granskas. Man måste kunna vara säker på, att de fornsaker, som äro i fråga, verkligen anträffats under sådana omständigheter, att de med skäl kunna anses hafva blifvit nedlagda vid samma tillfälle. Endast de saker, om hvilka detta gäller, få betraktas såsom hörande till ett fynd.

Särskildt i fråga om grafvar få vi således såsom ett fynd i denna mening endast betrakta det, som nedlagts vid qvarlefvorna af en och samma person. Det är ej ens alltid säkert, att hvad som hittas i samma graf verkligen ditkommit på en gång. Stundom innesluter nämligen en graf lemningar af två eller flera lik, och man måste då särskildt söka utreda, huruvida de blifvit begrafna på samma gång eller vid olika tillfällen. Det har ock visat sig, att någon gång en ganska lång tid ligger mellan den första och den sista begrafningen. Så har man i svenska och danska gånggrifter och hällkistor från stenåldern funnit bevis för, icke blott att några grafkamrar användts på olika tider under stenåldern, utan äfven att man i andra grafvar öfver lemningarna af de lik, som bisatts under nämnda period, nedlagt qvarlefvorna af personer, som lefvat under bronsåldern, stundom långt efter dess början[1]. Äfven i andra land har man funnit flera under stenåldern uppförda grafvar, som varit begagnade långt senare, till och med under romersk tid[2].

Man har också exempel derpå, att en samling fornsaker från bronsåldern, utan att ligga vid lemningar af något lik, anträffats i gången till en gånggrift[3].

---

[1] Montelius, *Sveriges forntid*, text, sid. 143, 91, 141 not 6; Henry Petersen i *Årböger f. nord. oldkynd.* 1881, sid. 323—325; *Månadsbladet* 1877, sid. 412 (Kinna-Sanden i Vestergötland); m. fl.

[2] *Matériaux pour l'histoire de l'homme*, 14 sid. 419 (jernsvärd af Hallstatt-typ); *Mémoires de la Société d'Emulation des Côtes-du-Nord*, tome XXI, sid. 34 (romerska mynt).

[3] *Årböger f. nord. oldkynd.* 1881, sid. 335 not.

Får man således vara försigtig med att anse det som träffats i samma graf höra till ett fynd, måste man med ännu större försigtighet behandla hvad som hittats i samma grafhög. Erfarenheten lär nämligen, att en sådan hög ofta inneshuter flera grafvar, och dessa kunna då tillhöra ganska vidt skilda tider. I Sverige och Danmark är det ej ovanligt att i samma hög träffa grafvar från olika delar af bronsåldern, eller grafvar från både stenåldern och bronsåldern. Någon gång finner man i samma hög grafvar från både bronsåldern och jernåldern, ja till och med från alla de tre stora perioderna[1]. Äfven i andra land har man mången gång i en och samma hög funnit grafvar från olika tider.

Om man endast vet, att några föremål anträffats i samma hög, men ej känner de närmare omständigheterna, kunna dessa föremål följaktligen icke på denna grund anses vara samtida, och ett sådant så kalladt fynd får icke användas såsom bevis.

Klart är, att ett graffält endast får anses för hvad det är, en större eller mindre samling grafvar, i de flesta fall tillkomna vid mycket skilda tider. Att betrakta graffältet vid Hallstatt eller en liknande nekropol som ett »fynd», vore lika orätt, som om man ville påstå, att alla grafvarna i Westminster Abbey eller på någon gammal, under århundraden begagnad kyrkogård vore samtida.

Det nu anförda visar, att fornforskaren vid en grafundersökning knapt kan vara för omsorgsfull. Han måste dervid noggrant angifva det ställe i en hög eller på en grafplats, der hvarje graf är belägen; lemna en fullständig beskrifning af grafven; samt upplysa, om den innehållit

[1] Zinck i *Årböger f. nord. oldkynd.* 1871, sid. 27; *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 5:te bandet, sid. 21. I en hög vid Vartofta och i ett röse vid Lundby, båda i Vestergötland, har jag funnit grafvar från alla tre perioderna: nederst från stenåldern, något högre upp från bronsåldern och öfverst från den äldre jernåldern.

lemningar af ett eller flera lik, och i senare fallet huru dessa legat i förhållande till hvarandra.

Det är måhända icke olämpligt att i sammanhang härmed påpeka några andra omständigheter, hvilka man vid undersökningen af en graf ej får förbise. Detta torde vara så mycket mera berättigadt, som erfarenheten lärt, att värdet af det vetenskapliga material, hvilket genom en grafundersökning vunnits, mången gång blifvit i icke ringa grad förminskadt derigenom, att man underlåtit att iakttaga eller att upplysa om vigtiga förhållanden. Vi få härvid ej förgäta, att hvarje ofullständig iakttagelse vid ett sådant tillfälle medför en oersättlig förlust, emedan man efter slutad undersökning ej kan godtgöra hvad man under densamma försummat.

Vid beskrifningen af en graf bör dess riktning alltid angifvas. Särskildt måste man noga efterse, huruvida lemningar finnas af någon kammare eller kista af trä, huru denna varit beskaffad, samt hvilket trädslag varit användt dertill. Af sådana grafvar från jernåldern finnes stundom föga mera qvar än de jernnitar, som sammanhållit träet. Någon gång träffas nitar hvilkas läge visa, att grafven innehållit ett större eller mindre fartyg, samt hvilken form och storlek detta haft.

Utom det förut nämnda bör den som undersöker en graf särskildt iakttaga och anteckna, om de döda blifvit jordade obrända eller blifvit brända. I afseende på hvarje obrändt lik bör han, så vidt möjligt är, uppgifva, om det begrafvits liggande eller sittande, om det blifvit lagdt på rygg eller på annat sätt, samt i hvilket väderstreck hufvud och fötter legat. Då fråga är om en graf med brända ben, bör han meddela, dels huruvida benen blifvit rentvättade, sedan de uppsamlats från den plats, der bålet stått, eller om de hopsamlats jemte vidfäst jord, kol och aska, dels huru de förvarats: i en stenkista, i ett lerkärl eller på annat sätt. Slutligen skall han fullständigt be-

skrifva alla i grafven funna fornsaker och andra föremål, med angifvande af den plats, der hvart och ett legat. Särskild uppmärksamhet bör egnas åt de djurben, som ej sällan träffas i grafvarna, och som kunna lemna synnerligen vigtiga upplysningar i flera afseenden.

Om grafven ej är mycket enkel, bifogas åtminstone en planteckning i bestämd skala. Hafva flera grafvar träffats i samma hög, böra en planteckning och en vertikal genomskärning af denna meddelas, för att visa de särskilda grafvarnas förhållande till hvarandra. Gäller undersökningen ett graffält, är det nödigt att på en i tillräckligt stor skala upprättad karta utmärka de olika grafvarnas läge.

Den som tagit kännedom om det här sagda, torde medgifva, att den förhistoriska fornforskaren nu eger ett så stort och hvarje år i vetenskapligt värde tillväxande material, samt att hans metod är så tillförlitlig, att de resultat, som han genom sitt arbete vinner, med fog kunna göra anspråk på likställighet med de inom andra grenar af vetenskapen vunna resultaten. Ännu sparas emellertid icke sällan den föreställningen, att fornkunskapen endast är en lös väfnad af lätt sönderrifna hypoteser. I var vetenskaps barndom, då dilettantismen spelade en alltför stor rol, var denna föreställning i viss man ursäktlig; nu är den i intet afseende berättigad.

Största delen af ofvanstående var skrifvet, innan jag lärde känna d:r Sophus Müller's uppsats om Den svenske typologi, sedan införd i *Arböger for nordisk oldkyndighed og historie* 1884, sid. 162—182[1]. D:r Müller söker häri visa, att den typologiska undersökningsmetoden, efter de olika betydelser, i hvilka denna beteckning användes, antingen blott kan föra till förmodanden, eller är fullständigt obrukbar såsom metod, eller måste sägas vara en begränsad användning af den förhistoriska arkeologiens allmänna undersökningsmetod. Typologien är således antingen icke någon ny, eller icke någon vetenskaplig metod (sid. 163). D:r Müller slutar med att säga: Det 'typologiska stadium' skall blifva en viss, lát oss hoppas, kort period af den svenska förhistoriska arkeologien efter 1870 (sid. 182).

Jag vågar emellertid fortfarande tro både på den typologiska metodens användbarhet och på dess framtid.

Den nedslående slutsats, hvartill d:r Müller kommit, beror dels på en missuppfattning af den svenska metoden, dels på en ofullständig bekantskap med typologisk forskning.

---

[1] Denna uppsats var först erbjuden åt *Nordisk tidskrift*, utgifven af Letterstedtska Föreningen genom mig, men jag ansåg mig icke kunna mottaga anbudet, emedan en diskussion om den metod, som bör användas i en vetenskap, har sin rätta plats i en för denna vetenskap afsedd facktidskrift och icke i en tidskrift, som har till sin uppgift att meddela en bildad, men utanför vetenskapen stående läsarekrets de vigtigaste resultaten af forskningen. Jag kunde med så mycket större skäl afböja anbudet, som d:r Müller vid uppsatsens öfversändande uttryckligen anhöll, att jag icke skulle intaga uppsatsen i *Nordisk tidskrift*, om jag funne sådant vara på minsta vis olämpligt.

Den metod, som de svenska typologerna använda, består icke blott deri att de undersöka alla nu kända fornsaker och deras fyndförhållanden, utan äfven deri att de söka vinna alla de upplysningar, som kunna erhållas genom ett studium af typernas inre sammanhang. Såsom jag i det föregående har visat, böra dessa båda undersökningar alltid fortgå jemnsides med hvarandra. Vid den i tryck lemnade framställningen måste man dock, för att vinna reda och öfversigt, först redogöra för den ena sidan af saken och sedan för den andra. Det var derför, som jag t. ex i min afhandling om Spännen från bronsåldern[1] först visade de särskilda formernas förhållande till hvarandra i afseende på åldern, så som detta framgår genom ett betraktande af typerna sjelfva, och sedan adagalade, att fyndförhållandena bekräftade riktigheten af det sålunda vunna resultatet.

Man kan med skäl kalla det »ett förunderligt och ganska oförsigtigt sätt att icke gå fram på den induktiva vägen och blott gripa till förmodanden, när iakttagelserna tryta, utan tvärtom att börja med hypoteserna» (sid. 175—176). Men en sådan beskrifning passar ej in på den typologiska metoden. Denna beror nämligen lika väl som undersökningen af fyndomständigheterna på ett skarpt iakttagande af faktiska förhållanden, och den har således samma anspråk på att kallas en induktiv väg. Då är det ock af föga vigt, i hvilken ordning en redogörelse för dessa båda slag af iakttagelser lemnas.

D:r Müller anser, att den metod, som söker vinna några resultat allenast genom ett aktgifvande på typerna, är obrukbar, och att den aldrig varit använd (sid. 176). Han säger, att man t. ex. vid den typologiska behandlingen af nordiska fornsaker från bronsåldern alltid går ut från den förutsättningen, att de äro nordiska typer

---

[1] I *Antiqvarisk tidskrift för Sverige*, 6: 3.

och tillhöra bronsåldern. Ja, det är sant, men detta förringar ej på något sätt sanningen af det påståendet, att man kan lösa problemet om dessa typers inbördes ålder allenast genom ett studium af dem sjelfva. För att lösa detta problem — och det är härom frågan är — tager typologen tills vidare ej hjelp af fyndförhållanden eller dylikt. Resultatet kan då med fullt skäl sägas vara vunnet allenast genom det typologiska studiet. Det är redan nämndt, att man sedan särskildt bör undersöka, huruvida detta resultat stämmer öfverens med kända fyndförhållanden.

Då man läser d:r Müllers uppsats, skulle man lätt kunna få den föreställningen, att de svenska fornforskarne icke i lika hög grad som andra fästa afseende vid fyndomständigheterna. Att de icke gjort sig skyldige till en sådan försummelse, visar sig emellertid af deras skrifter. Hvad mig enskildt beträffar, framgår detta bland annat af det försök till en närmare tidsbestämning inom bronsåldern, som samtidigt härmed införes i Vitterhets Akademiens Handlingar (30:de delen). Der redogör jag för *alla* säkra, för den föreliggande frågan vigtiga fynd, som nu äro kända från bronsåldern inom både Sverige, Norge och Danmark. Hvar och en kan då lätt öfvertyga sig om, huruvida fyndförhållandena bekräfta eller motsäga det resultat i afseende på bronsålderns perioder, hvartill jag bland annat genom typologiska undersökningar kommit.

När d:r Müller säger, att man icke kan vinna *något* säkert resultat genom den typologiska metoden, och att denna endast kan leda till hypoteser, eller rättare till förmodanden, — ty han skiljer med rätta mellan hypotes och förmodan, — så visar detta allenast, att han ännu är främmande för den typologiska metoden. Detta ådagalägges äfven af det sätt, hvarpå han (sid. 177) beskrifver, huru en typolog skulle ordna en påse mynt från Japan, China och Kambodscha. Den som på allvar sysselsatt sig

med typernas studium, — och det måste hvarje fornforskare nu göra, han må benämna metoden den svenske typologi eller icke, — den som blifvit genomträngd af det storartade i typseriernas sammanhang, den som fått blicken öppen för de nya vyer, hvilka för typologen öppna sig öfver den menskliga odlingens historia, han talar icke så. Men för den, som ej genom egen erfarenhet lärt känna det, kan man endast med svarighet bevisa, att det ofta ligger en stark bevisningskraft i en typologisk serie.

I sammanhang härmed står ock d:r Müllers påstående, att typologien icke är något annat än arkeologiens allmänna metod, använd allt ifrån den första tid, då vetenskapen började bilda sig. Detta är ett misstag, ty det är först i senaste tid, genom den typologiska metoden, som fornforskaren lärt sig icke allenast att riktigt skilja den ena typen från den andra, utan äfven att följa typernas utveckling ur hvarandra, på samma sätt som naturforskaren numera ej blott urskiljer arterna, utan ock söker deras inre sammanhang.

Orsaken till den från de svenska forskarnes afvikande uppfattning af den typologiska metodens betydelse, som fått ett uttryck i d:r Müllers uppsats, ligger enligt min mening till en icke ringa del deri, att de förra, innan de började arbeta såsom fornforskare, gjort sig mer eller mindre förtrogna med naturforskarnes metod. Det är naturligt, att den som icke på förhand känner denna metod, utan kommit in på den förhistoriska fornforskningens område från den klassiska arkeologiens eller från historiens, skall hafva svarare att förstå, hvad vi mena med en metod, som i sjelfva verket icke är något annat än den naturvetenskapliga, ehuru tillämpad icke på naturens alster utan på minnen från menniskans forntid.

Man kan emellertid på många skilda vägar sträfva framåt mot sanningen, och jag hoppas, att den meningsskiljaktighet, som nu yppat sig mellan de svenska forn-

forskarne och en af deras mest aktade danska medbröder snart skall utjemnas. Af den framställning af sin egen metod, som d:r Müller lär komma att lemna såsom en fortsättning af sin nu tryckta uppsats, skall det måhända visa sig, att skilnaden mellan hans metod och vår icke är så stor, som det nu kan synas.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1884.

Uppländska stenåldersfynd kända år 1884.

Af

W. Schürer von Waldheim.

Den vigt för kännedomen om bygdens utbredning i heden tid, som utan tvifvel kan tillmätas kunskapen om fornfyndens förekomst, har föranledt denna uppsats såsom tillägg till den likartade öfver de uppländska stenåldersfynden af år 1879, helst som under åren 1880—1884 rätt många dylika fynd kommit i dagen. Af skäl som anfördes i inledningen till förenämnda uppsats i *Antiqvarisk tidskrift för Sverige* 6: 1, kan ej heller denna föreliggande göra anspråk på fullständighet eller full noggrannhet. De äro båda att betrakta såsom ett statistiskt material, hvilket behöfver vidare sofras och bearbetas, och när samlingsarbetet genom dylika förteckningar blifvit undangjordt, torde någon få lust att kritiskt behandla så väl föremålen sjelfva, om hvilka han då vet hvar de skola sökas, som äfven alla lokaluppgifter och öfriga iakttagelser. Att hafva röjt marken för en fullgod vetenskaplig skörd på detta område är nu mitt mål, hvarmed jag tillsvidare får nöjas.

Om fyndens geografiska utbredning får man genom den bifogade öfversigtstabellen det sedan sist mera stadgade begrepp, att då landskapets norra och nordöstra delar fortfarande äro fattigast på stensaksfynd, förekomma dessa spridda, men ej så sällsynta, i den sydöstra delen ända ut i kustsocknarne, ännu något rikare i söder mot Mälarens kust och i stor myckenhet på Uppsalaslätten och dess omnejd, men mest i landskapets vestra, till Vestmanland gränsande del.

Det förefaller derjämte, som om vid den rikare förekomsten af dylika saker antalet af yxor utan skafthål och i allmänhet af de konstlösare formerna tillväxte i största proportion. Flintan synes i allmänhet förekomma mest der de andra sakerna äro talrikast — den aldrig borrade flintan således mest i närheten af de typer, som ständigt sakna borrning för skafthål, om det ej kan anses förhastadt att göra sådan sammanställning redan nu.

Den »arktiska» skiffern uppträder i ytterst få exemplar, och dess förekomst är som sig bör nomadlikt regellös.

Att kunna införa flertalet af de uppländska stenåldersfynden med noggrannhet på en karta i större skala är tills vidare ett önskemål,[1] hvars nående mycket försvåras genom det i allmänhet klena bevarandet af fynduppgifterna; jag tillåter mig fästa samlares uppmärksamhet på denna angelägna del af samlingsarbetet. Fyndens möjliga sammanhang med markförhållandena kan således tills vidare i de flesta fall ej utrönas. Vigtiga iakttagelser kunde nog eljes göras af sådant.

Nedanstående innefattar dels korta sifferuppgifter med några rättelser till förteckningen af år 1879, dels tillägg af hvad som senare blifvit kändt. De år 1879 kända fynden anföras här på så sätt, att t. ex. »en stenyxa» i afseende på dessa betecknar vare sig en hel eller någon del af en sådan, hvars närmare beskrifning återfinnes i 1879 års uppsats.

Till en början må här anföras om de förr nämnda samlingarne:

att Upplands fornminnesförening lemnat sina fornsaker till Uppsala universitets fornsamling (UM);

att Skandinavisk-etnografiska samlingen i Stockholm (SkES) numera, från och med år 1880, kallas Nordiska museet (NM);

att Göteborgs museum (GbgM) sålt sina förr dervid upptagna uppländska fornsaker till en hr Richard Duff, antagligen för annans räkning (!);

att kapten, numera major S. B. Ulfsparre i Stockholm sålt större delen af sina uppländska stensaker (Ulfsparre) till frih. Emanuel Cederström, som öfverlåtit dem till Uppsala universitets fornsamling (UM);

att brukspatron E. Trägardhs samling å Skälby (Trägårdh) efter hans död kommit till Statens Historiska Museum (StHM) under dess inventarienr 6,819;

att major Wimans samling har kommit till Uppsala universitets fornsamling (UM) den 16 september 1882.

Några först under senare åren mig bekanta samlingar äro:

Enköpings lägre elementarläroverks samling (Enköping), enligt benägna uppgifter af kollega H. Hallencreutz;

Vestmanlands fornminnesförenings samling i Vesterås (Vestm. saml.), om hvilken denna fornminnesförenings sekreterare pastor Karl Örström behagat lemna uppgifter;

Artisten Olof Sörlings samling i Stockholm (Sörling);

Samling, tillhörig professor Magnus Isæus i Stockholm (Isæus);

Samling hos kapten Wilhelm Nauckhoff, Kil & Lundby, (Nauckhoff);

Samling tillhörande borgmästaren O. V. Lundberg i Sala (O. V. Lundberg), allt enligt egarnes välvilliga meddelanden.

Här torde böra nämnas, att en stor mängd fornsaker af sten i vestra Uppland insamlats af personer, hvilka ty värr mera fäst sig vid den affärsmessiga sidan af saken än vid den noggrannhet i uppgifter om fyndorter m. m., som är nödig. Vid de till StHM och till UM nu hörande fynd har en dylik person, Erik Andersson, derför här an-

förts såsom sagesman i afseende på de saker, han dit inskaffat; han har likaså bidragit till tillväxten af samlingarne hos Söderbom, grefve Hamilton, O. V. Lundberg och kanske flere. Skulle nu genom hans medverkan fynduppgifterna ej här vara fullgoda, vet man dock, att han uppköpt fornsaker mest inom det område, för hvilket flertalet af hans fynd upptagits.

Vidare erinras att, i likhet med hvad i förra uppsatsen brukades, förkortningar här begagnas sålunda:

ATS = Antiqvarisk tidskrift för Sverige.

MBl = K. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad.

SFT = Svenska fornminnesföreningens tidskrift.

UFT = Upplands fornminnesförenings tidskrift.

VFA = Vestmanlands fornminnesförenings årsskrift.

M = *Svenska fornsaker* af O. Montelius o. s. v.

I 1879 års öfversigt af Upplandsfynden voro, såsom der angafs, ytmåtten för härad och städer beräknade efter siffror ur M. Höjer, *Konungariket Sverige*. Men erkännas bör, att en felaktig beräkning för städerna ej bör skyllas på den åberopade författaren.

Till förevarande uppsats för år 1884 åter hafva dylika uppgifter tagits ur *Sveriges officiella statistik, Befolkningsstatistik* för 1880.

Frösåkers härad

Börstils socken

1879: en spjutspets af flinta.

Gräsö sn

1879: en stenyxa med skafthål (dervid står topp. läs: tapp).

Hargs sn

1879: intet stenåldersfynd:

senare: »Vid ett torp **mellan kyrkan och Stockby** påträffades tvänne stenyxor, som hr R. Dybeck sedermera förvarade bland sina samlingar [Runa (folio) saml. 1, sid. 76]». UFT 9.

Närdinghundra härad

Knutby sn

1879: tre stenyxor med skafthål;

senare: båtformig stenyxa med förlängdt skafthål, 115 mm lång, 46 mm bred, 30 mm tvärt öfver hammaren och 65 mm tvärt öfver längs eggen, 13 mm genom skafthålet; af grönaktig stenart, polerad, väl arbetad, funnen vid **Sotter.** Nauckhoff nr 1;

stenyxa, 135 mm lång, 65 mm bred, funnen vid **Sotter.** Nauckhoff nr 3.

Faringe sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: stenyxa med skafthål, nära [illegible] M. 10. StHM 7.188.

Ununge sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Edsbro sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: främre sidan af en stenyxa med skafthål, yxan klufven längs efter (genom en spricka i stenen), 192 mm lång, 64 mm bred, funnen å **Smara** egor, vid skogsodling. Schürer 134.

Almunge sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: öfre delen af en stenyxa med skafthål egdes d. [illegible]/7 1883 af soldaten Gers på **Löfsta** egor, troligen hittad i Almunge sn för länge sedan;

öfre delen af en stenyxa med skafthål, funnen vid torpet **Sjöudden** under Stora Vesby för flere år sedan. Schürer 161.

Lyhundra härad

Söderby Karls sn

1879: en stenyxa med skafthål;
senare: stenyxa med skafthål, temligen stor, grof, vanlig form, endast mot eggen slipad, var funnen på odlingsmark å **Brölunda** egor och egdes af handelsbokhållaren G. Lovén, men förkom vid en eldsvåda i Norrby, våren 1883;
stenyxa med skafthål, vanlig form, hittades omkring år 1880 lös i åkerjorden (fastnade på en harf) i ett gärde på **Igelsta** egor, vester om landsvägen och söder om kyrklöten; yxan är slipad, synes borrad endast från främre sidan, och i skafthålet är en felborrning på så sätt, att i ena sidan deraf äro äro inrepade två skåror, horizontala i liggande yxan. Eges af hemmansegaren Erik Ersson i Vik, samma sn.

Lohärad sn

1879: en slipsten af sandsten.

Husby sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Bro och Vätö skeppslag

Vätö sn

1879: intet stenåldersfynd;
senare: stenyxa med skafthål, utvidgad deromkring. **Hargs by.** NM;

två hela stenyxor med skafthål, den ena dock så tunn i öfre ändan, att den äfven der synes hafva en egg; och
nedre delen af en stenyxa med skafthål. Alla tre för öfrigt af vanlig form. StHM 7,108.

Frötuna och Länna skeppslag

Frötuna sn

1879: en stenyxa med skafthål;
ett bryne af glimmerskiffer.

Länna sn

1879: tre stenyxor med skafthål.

Sjuhundra härad

Rimbo sn

1879: en stenyxa med skafthål;
en sänkesten eller klubba;
senare: en sandstensskifva med släta ytor ofvan och under samt med en rund grop borrad i den ena ytan, funnen i ett grustag på egorna till **Finnby**. Schürer 158;
oregelbundet sexsidig genomborrad sten, möjligen lemning efter en förstörd stenyxa; fyndförhållandena obekanta. Schürer 27.

Rö sn

1879: fyra stenyxor med skafthål (3 vanliga, 1 båtformig);
en spjutspets af flinta;
senare: eggen utaf en af de 4 nyssnämnda. (Schürer 123);
en bit ur venstra sidan af en yxa, som troligen haft skafthål, antagligen funnen i Rö sn. Schürer 155;

stenyxa utan skafthål af grönsten, oval genomskärning, för Roslagen ovanlig form, funnen under harfning å en åker på **Beatebergs** mark. Schürer 178;
mejsel af sten, ej flinta, men arbetad till en form snarlik en flintmejsels, oregelbundet fyrsidig med något bugtig, men nu illa skadad egg på den bredaste sidan, längd 98 mm, eggens bredd 40 mm. **Pasle.** Schürer 175.

Fasterna sn

1879: en mejsel;
en stenyxa;
en »vigge»;
en stenyxa med skafthål;
senare: två stenyxor med skafthål, funna vid **Svartsätra.** Schürer 162, 163.

Långhundra härad

Lagga sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Östuna sn

1879: fem stenyxor med skafthål;
en mejsel.

Husby sn

1879: en mejsel af sten;
en stenyxa med skafthål;
senare: yxa af sten, trind, utan hål; längd 180 mm, bredd i eggen 60 mm, största tjocklek 43 mm. **Frösättra gård.** Sörling 66;
en liten, ljus genomborrad sten, funnen vid plöjning, längd 20 mm. Enköping.

Närtuna sn

1879: en stenyxa med skafthål. (Denna, Schürer 76, nämnes i UFT 9);

senare: nedre delen af en stenyxa, något ryggad, som troligen haft skafthål. **Malmby**. Schürer 174.

Kårsta sn

1879: tre stenyxor med skafthål;

senare: stenyxa med skafthål, af egendomlig form, längd 163, största bredd (öfver hålet) 82, tjocklek 24, allt mm, ena ändan tvärt afskuren, den andra slutande i en nu trubbig spets, yxan är af lerskiffer, till färgen mörk med obetydlig dragning åt violett. Jfr *Congrès* 1874, tome I p. 287 fig. 9 (från Österbotten). I en på finska skrifven akademisk afhandling af Aspelin 1875 lär äfven en annan yxa af samma typ från Satakunta vara afbildad. (För upplysning härom liksom för många andra värdefulla meddelanden står jag i förbindelse till amanuensen G. Gustafson i Uppsala). Med Wimans samling till UM.

Össeby sn

1879: en stenyxa med skafthål (UM 1555; 5,75 decitum, bör vara 5,25. »Väger något öfver 3 *ll*»).

Gottröra sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: stenyxa med skafthål, svårt skadad, hittad i gammal åkerjord på **Vängsjöbergs** egor. Schürer 145;

stenyxa, nedre delen, afslagen i skafthålet, från **Ströbro**. Schürer 154.

Garns sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: stenyxa med påbörjadt skafthål, hvilket ter sig som en föga djup grop utan tapp; yxan 20 cm lång, ryggad temligen starkt på framsidan nedom skafthålet, baksidan något urkälad, eggen midtpå utsvängd i en låg spets, funnen vid **Stångberga**. Eges af ingeniör A. Santeson.

Erlinghundra härad

Alsike sn

1879: en mejsel af sten;
fyra stenyxor med skafthål.

Knifsta sn

1879: fyra stenyxor med skafthål;
två stenyxor;
en dolk af flinta;

senare: eggdelen af en stenyxa, som säkerligen haft skafthål, genomskärning rund;
öfre delen af en stenyxa med skafthål.
Dessa båda från **Trunsta** under Vrå. Kommo med Wimans samling till UM.

Vassunda sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Haga sn

1879: en stenyxa med skafthål. Vid denna borde stått: (Lundeberg 28).

S:t Olofs och S:t Pers snr

1879: två stenyxor med skafthål; 1 vanlig och 1 ovanlig.

Odensala sn

1879: sju stenyxor med skafthål; 6 vanliga, 1 ovanlig;
en stenmejsel;

senare: halmejsel af sten, 87 mm lång, djupt urhålkad, skadad;
stenyxa utan skafthål, tunn, bred, 117 mm lång, planslipade smalsidor.
Båda dessa från **Droppsta**; från Wiman till UM.

Husby sn

1879: en stenyxa med skafthål; från Wiman till UM;
senare: eggdelen af en stenyxa, som troligen haft skafthål, från **Kolsta**;
öfre delen af en stenyxa med skafthål;
brynsten af granulit, smal, 456 mm lång, fyrkantig genomskärning, funnen i en mosse.
Dessa tre komma från Wiman till UM.

Norrsunda sn

1879: en stenyxa.

Seminghundra härad

Skepptuna sn

1879: tre stenyxor med skafthål (stenyxan från Espesta är i StHM under nr 6.409).

Vidbo sn

1879: en stenyxa af det slag, som plägar hafva skafthål;
två stenyxor med skafthål;
(half stenyxa, Söderbom 3, är öfre delen, ej nedre).

Lunda sn

1879: en stenyxa med skafthål; vid den borde stått: (Lundeberg 9);
senare: stenyxa med skafthål, 151 mm lång, undersidan

platt, konkav på längden, öfversidan lindrigt ryggad, något skadad;
stenyxa med skafthål, 135 mm lång, mycket frätt utom eggen, som har sin slipade yta qvar.
Båda dessa från **Bergsbol**; från Wiman till UM;
fyrsidig, sned stenkil, omslipad, möjligen från den tillgränsande Frösunda sn. Schürer 169.

Sigtuna stad

1879: en stenyxa med skafthål, ovanlig.

Vallentuna härad

Angarns sn

1879: en pilspets af sten.

Hammarby sn

1879: intet stenaldersfynd;
senare: hammare af sten, med skafthål, 97 mm lång, afsmalnande mot de tvärt afskurna ändarne, **Johannesdal.** UM nr 1,467.

Åkers skeppslag

Riala sn

1879: aderton stenyxor med skafthål, deraf tolf vanliga och sex ovanliga;
en hålmejsel af sten;
en fyrsidig stenmejsel;
en stenkil;
(å sid. 11, rad. 3, 4 i 1879 års förteckning bör stå: skogen Allmora—Hallvastby, d. v. s. skogen mellan A. och H.);

senare: nedre delen af en genom skafthålet afslagen stenyxa, funnen i odling på en utmark till **Ekeby by**. Schnürer 168;
öfre delen af en genom skafthålet afslagen stenhammare. **Ekeby?** Schnürer 172;
nedre delen af en genom skafthålet afslagen stenyxa. **Ekeby?** Schnürer 173.

Kulla sn

1879: en stenyxa med skafthål;
senare: stenyxa med skafthål, vanlig form, ytan illa anfrätt af vatten, som gjort en mängd åslika förhöjningar liknande ett nätverk, på ytan, funnen vid **Hufboda**, Östana egor. StHM 7.438;
stenyxa med skafthål, vanlig form, nära 170 mm lång, grof och liksom knöligt vittrad på ytan. Tillhörde handlanden Blomqvist i Ekeby, Riala sn d. 16/6 1884, men skulle enligt egarens uppgift vara funnen i åkerjord (vid Vesby?) i Kulla sn.

Öster Åkers sn

1879: två stenyxor med skafthål.

Vermdö skeppslag

Vermdö sn

1879: en stenyxa med skafthål, ovanlig;
senare: stenyxa med påbörjadt skafthål och tapp deri. **Tjustvik**. StHM 7.142.

Bo kapellag i Vermdö sn

1879: en rätmejsel af sten;
en stenyxa med skafthål;
en stenmejsel eller yxa utan hål;
en spjutspets af skiffer.

(De tre sistnämnda — StHM 6,357 — omtalas i UFT 11 sålunda:
spjutspets af grasvart skiffer med hullingar och tånge, 17 cm lång;
stenyxa med skafthål, ljusgrå, en del afslagen, 11 cm lång:
mejsel af grå sten, slipad, frätt, 11 cm lång; funna våren 1879 å Lännersta egor, några hundra fot från Stäkets sund).
Spjutspetsen af skiffer i föregående fynd nämnes i SFT 11, sid. 162;
senare: en bred hålmejsel af grönsten med plana smalsidor, väl slipad. StHM 7,499: 1;
en spjutspets af skiffer, med tånge och hullingar, ganska lik M 52. StHM 7,499: 2. Omtalad i SFT 16.
Båda dessa funna på en åker å **Lännersta egor**, på en annan del af egorna än StHM 6,357.

Ingarö kapellag

1879: en stenyxa eller kil utan hål.

Danderyds skeppslag

Lidingö sn

1879: fem stenyxor med skafthål;
en stenyxa utan hål;
senare: stenyxa med skafthål. **Hersby** 1883. Zetterberg;
stenyxa med skafthål. **Skärsätra**. Inlöst af löjtnant O. Bergström.

Stockholm

1879: en stenyxa med skafthål.

Sollentuna härad

Eds sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Jerfälla sn

1879: en mejsel af sten.

Spånga sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Färentuna härad

Adelsö sn

1879: två stenyxor med skafthål, 1 vanlig, 1 ovanlig; en borrhålstapp från stenyxa;
senare: öfre delen af en stenyxa med hälften af skafthålet;
stenyxa, troligen med skafthål, 138 mm lång, 45 mm bred, funnen på 1860-talet. Den förra köpt i Hofgården, den senare i Lindeby; tillhöra hr R. Bergström d. 21/8 1881.

Ekerö sn

1879: en stenyxa med skafthål;
senare: en vacker, båtformig stenhammare. Från **Jungfrusunds grustag** vid Elmahage. StHM 7.510.

Sånga sn

1879: intet stenåldersfynd;
senare: stenyxa med skafthål; förvarad i Ö. Nibble nr 3, enligt uppgift af herr O. Sörling.

Örbyhus härad

Elfkarleby sn

1879: en stenyxa med skafthål, ovanlig (UM 1.554).

Vesslands sn

1879: en stenyxa med skafthål;
senare: stentrissa med rundt hål i midten, kanterna omkring hålet å ena sidan upphöjda, å den andra

urgröpta. Under förra hälften af innevarande århundrade funnen vid plöjning i en åker vid **Vestra Vads by**. Hos hr N. Sellergren:

två runda, med hål försedda stentrissor, funna i **Näs** by under plöjning på skilda tider, förkomna. De tre trissorna nämnas i UFT 7.

Tierps sn

1879: tre stenyxor med skafthål. De två af dem i UM hafva der nr 1.556 och 1.557;

två båtformiga stenhammare;

två stenyxor;

senare: två stenyxor med skafthål. StHM 6,841; nämnas i Mbl nr 115—118;

en bred hålmejsel af flinta, eggen svagt urhålkad. StHM 7.424.

Vendels sn

1879: en flintdolk;

fem stenyxor med skafthål (en af dessa, »ovanligt stor och klumpig, funnen vid plöjning vid Karby», bör utgå såsom förut af misstag upptagen här; den finnes under Össeby sn, funnen 1869);

en stenyxa utan skafthål;

senare: stenyxa med skafthål, funnen å **Ferkebo** egor; tillhörde d. 11/5 1880 länsman C. A. Ljungberg i Dannemora;

slipsten med flera slipytor, funnen vid **Alberga** tillsammans med 4 andra stenar jämte ett bryne af sandsten; allesammans hos Söderbom 187;

stenyxa med skafthål, funnen vid **Karby**. Söderbom 188;

stenyxa med ofullbordadt, från ena sidan börjadt skafthål med tapp, **Karby**. Söderbom 189;

trissa, diam. 70 mm, hålets diam. 25 mm. Nanckhoff 13.

stenhammare? med skafthål, 50 mm i tvärmått längs skafthålet och störst 64 mm tvärs detsamma; oval, nästan rund; på undersidan nedgår kring skafthålet en hylsa, påminnande om de båtformiga stenyxornas. Af en sådans midtstycke skulle denna hammare mycket väl kunna vara gjord. UM 1,412. Inköptes d. $^{21}/_{6}$ 1879 och kallades då i museet »knapp af svart sten, nyare?»

Olands härad

Hållnäs sn

1879: en stenyxa med skafthål:

Tegelsmora sn

1879: en flintdolk (hvars fyndort lär heta Päsarby eller Pesarby):
en stenyxa med skafthål, ovanlig = M 39.

Dannemora sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Stafby sn

1879: en stenyxa utan skafthål.

Alunda sn

1879: intet stenåldersfynd:
senare: stenyxa med skafthål. StHM 7,188.

Rasbo härad

Rasbokils sn

1879: två stenyxor med skafthål.

Rasbo sn

1879: en dolk af flinta (var i Schröders samling nr 5, hvarmed feltrycket i 1879 års förteckning rättas);
en flintknif (obs. eg. S. A. Lundeberg);
en stenyxa med skafthål. UM 897 (ej 896, såsom feltryckt i 1879 års förteckning).

Fundbo sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Norunda härad

Viksta sn

1879: en båtformig yxhammare med skafthål;
senare: stenyxa, afbruten vid skafthålet, nytt hål börjadt, tapp qvarsittande. Nauckhoff 2:
stenyxa, 115 mm lång, 55 mm bred, groft arbete. Nauckhoff 6.

Tensta sn

1879: en flintknif;
tre stenyxor (ATS 3);
en stenyxa med skafthål (obs. eg. S. A. Lundeberg);
senare: tre stenyxor med skafthål. **Säby**. Schürer 138—140;
en liten, väl slipad stenyxa med skafthål, af mindre vanlig form. Inga smalsidor; baksidan plan, framsidan starkt kullrig. Funnen på en åker å **Vattholma** bruks egor. StHM 7,412.

Björklinge sn

1879: sex stenyxor med skafthål. (Af dessa nämnas UM 9 i UFT 9 samt UM 8 och 9, Wimans tre och Schürer 67 i UFT 10). Wimans tre nu i UM;

två stenyxor utan hål (nämnas i UFT 10); dessa, som båda tillhört Wiman, äro nu i UM;
två spjutspetsar af skiffer nämnas i SFT nr 11 [4: 8] sid. 162 och UFT 10; den ena af dem utaf svart skiffer har nu i inventariet öfver UM fått nr 1,114;
en mejsel af sten (nämnes i UFT 10);
senare: tre stenyxor med skafthål. **Sandbro.** Söderbom 232—234;
stenyxa med skafthål, nedre delen. **Sandbro.** Söderbom 235;
stenyxa med skafthål, temligen anfrätt. **Sandbro.** Cederström 1,320;
stenyxa med skafthål, 119 mm lång, väl arbetad, funnen under dikning vid byn **Lund;** UM, inköptes d. 14/12 1880; allt enligt UFT 10. Nu med inventarie-nr 1,466 i UM, säges i Inv. vara 122 mm lång;
mejsel, och
tre stenyxor med skafthål, å en af dem ofullbordadt. Förestående 4 saker från **Skommarsbo.** O. V. Lundberg.
stenyxa, 120 mm lång, 60 mm bred, polerad. Nauckhoff 4.
stenyxa, 95 mm lång, 55 mm bred, groft arbete. Nauckhoff 7.
stenyxa, spetsen afslagen, 60 mm bred, polerad. Nauckhoff 10.

Lena sn

1879: sex stenyxor med skafthål;
en stenyxa;
en stenyxa utan skafthål (har i UM numera nr 1,413).

senare: stenyxa med skafthål, öfre delen. **Bolandet.** Söderbom 229.
stenyxa med skafthål, nedre delen. **Edshammar.** Söderbom 230.
stenyxa utan skafthål, halmejsel. **Edshammar.** Söderbom 231.
stenyxa med skafthål, mycket frätt, funnen i **Salsta grufva** år 1884. Cederström 1,305.

Erentuna sn

1879: tio stenyxor med skafthål (obs. en af dem i UM 157, ej 457);
fem stenyxor utan skafthål;
en konisk, oregelbunden sten med hål;
en spjutspets af flinta;
en dolk af flinta (härvid 1879: 889 och 891, skall vara 889—891);
en smal rätmejsel af flinta;
senare: två stenyxor med skafthål. **Fickby** (Fjukby?) Söderbom 236, 237;
fyrsidig mejsel af trapp, troligen från denna sn. Schürer 137.

Bälinge härad

Skuttunge sn

1879: fem stenyxor med skafthål;
två stenyxor utan skafthål;
en halmejsel af sten;
senare: stenyxa med skafthål, nedre delen. **Skuttunge by.** Söderbom 165;
stenyxa utan skafthål. **Skuttunge by.** Söderbom 168;
nedre delen af en mejsel af grönaktig stenart, bredd i eggen 25 mm. Funnen vid gräfning i en stenbacke å **Skuttunge bys egor;** Inkom till UM d. 10/6 1883.

stenyxa med skafthål, något söndrig. **Forsby**. Söderbom 185;
stenyxa med skafthål, nedre delen. **Forsby**. Söderbom 186;
stenyxa med skafthål. **Forsby**. Söderbom 309 a);
liten trekantig sten, yxformig, borrad från båda sidor, $1^1/_2$ tum. StHM 2,678.

Bälinge sn

1879: fyra stenyxor med skafthål;
en stenyxa med skafthål, ovanligt liten;
fyra båtformiga stenyxor (med skafthål);
två stenyxor utan skafthål;
en fyrkantig mejsel af sten, grundt håleggad;
en hålmejsel af sten med plana smalsidor;
en bred rätmejsel af sten;
ett större pilspetsbryne?
en mejsel af skiffer.
(Alla dessa 16 nämnas i UFT 11, der fyndstället för den sistnämnda skrifves Gedsva);

senare: stenyxa utan skafthål. **Svartarbo**. Söderbom 129;
stenyxa utan skafthål. **Oxsätra**. Söderbom 130;
stenmejsel, afslagen. **Oxsätra**. Söderbom 131;
yxa af mörkbrun flinta, oslipad, »af äldre form», ungefär lika med M 11, men betydligt bättre arbetad; längd 212 mm;
flintstycke »med spår af bearbetning», dock föga tydliga.
Båda dessa flintsaker från **Oxsätra by** i Bälinge sn enligt uppgift af Erik Andersson, som sålde dem till UM d. $^{22}/_{11}$ 1882;
stenyxa utan skafthål. **Gusterbo**. Söderbom 164;
stenyxa utan skafthål. **Gusbo**. Söderbom 209;
stenyxa med skafthål, nedre delen. **Gusbo**. Söderbom 210;

två stenyxor med skafthål, öfre delen. **Gusbo**. Söderbom 211, 212. (Obs. på Topogr. corpsens karta återfinnes ett Gustebo);

stenyxa utan skafthål. **Nyby**. Söderbom 182;

fragment af en stenyxa med skafthål. **Nyby**. Söderbom 183;

stenyxa med skafthål, något söndrig. **Ramsjö**. Söderbom 184;

stenyxa med skafthål, med utsvängd egg i båda ändarna. Se M fig. 39. **Skärplinge**. Söderbom 222;

stenyxa med skafthål. **Skogsängen**. Söderbom 223.

stenyxa utan skafthål. **Skogsängen**. Söderbom 224;

två stenyxor med skafthål, nedre delarne. **Krycklinge**. Söderbom 225 och 227;

stenyxa med ringartad upphöjning kring skafthålet, nedre delen. **Krycklinge**. Söderbom 226;

stenyxa utan skafthål, nedre delen. **Krycklinge**. Söderbom 288;

temligen liten stenyxa med skafthål, »vanlig form»: i häradsdomaren Per Perssons i **Svista** ego i början af år 1881;

rund skifva af sten med borradt hål i midten, slät och regelbunden, diam. 53 mm, hålets 15 mm, skifvans tjocklek 17 mm. Schürer 77.

stenyxa utan skafthål. Söderbom 310;

stenyxa med skafthål; ringartad upphöjning kring skafthålet och knapp på öfre ändan. Söderbom 311;

midtdelen af en afbruten stenyxa, som troligen haft skafthål, och har rännformiga fördjupningar längs smalsidorna. Söderbom.

Uppsala

1879: två stenyxor med skafthål;
två stenyxor;
en stenyxa utan hål;
en knif eller spjutspets af skiffer;
en stentrissa med hål;
senare: »en mindre mejsel af sämre flinta», funnen vid gräfning å akademiska apotekets gård vid **Svartbäcksgatan**. Tillhörde fil. kand. R. Arpi i början af år 1881;
yxa eller mejsel af gulbrun flinta, tydliga smalsidor, starkt afsmalnande uppåt, längd 94 mm; funnen vid gräfning »i en trädgårdsbänk» (sekundär fyndort?) i gården **Kungsgatan 33**. Inkom till UM d. $^{2}/_{11}$ 1882.

Ulleråkers härad

Jumkils sn

1879: två stenyxor med skafthål;
en stenyxa utan hål;
en stenyxa eller bred mejsel utan hål;
en bred rätmejsel af sten;
senare: yxa utan skafthål af skiffrig sten, 7 tum lång. Synes vara en mellanform mellan M 15 och M 26. **Dalkarlsbo**. Söderbom 97;
liten stenyxa utan skafthål. **Dalkarlsbo**. Söderbom 98;
stenyxa med skafthål, borradt framifrån; eggen mycket snednött åt främre kanten. »Förvarats länge i **Ekdalen**». Schürer 142;
eggdelen af en stenyxa med skafthål, afbruten i hålet, mycket låg; främre sidan kullrig, bakre sidan plan. Längd nu 116 mm. »Funnen

för länge sedan vid **Knutbo**». Till UM d. 12/4 1884:

mejsel af sten, plana smalsidor, fyrkantig genomskärning, platt upptill, eggen skadad, slipad, 115 mm lång. **Kalås**. Till UM d. 13/5 1884:

stenyxa med skafthål, nedre delen. Söderbom 99;

stenyxa med skafthål. Söderbom 309 b).

Börje sn

1879: tre stenyxor med skafthål;
en stenyxa;
en borrhålstapp af sten;
en sten för sädeskrossning eller slipning.

Vänge sn

sjutton stenyxor med skafthål;
två båtformiga stenyxor med skafthål;
fyra stenyxor utan skafthål;
två mejslar af sten;
en hålmejsel af sten;
en dolk af flinta.
(Alla de förestående nämnas i UFT 11.)
Hit lär äfven höra en förut under »Uppland utan närmare angifven fyndort» anförd stenyxa med skafthål, Norlin 308, UM 1,406, sedermera omtalad från Nästuna, denna sn;

senare: stenyxa med skafthål, söndrig. **Vänge by**. Söderbom 58;

stenyxa med skafthål, söndrig. **Lång Tibble**. Söderbom 296;

lång stenyxa med stort skafthål, funnen vid **Lång Tibble**. StHM 5,144. Se UFT 11;

mejsel af svart sten, tydliga smalsidor, afsmalnande uppåt, bredast i eggen, längd 77 mm. **Lång Tible**. Inkom till UM d. 7/1 1884 genom Erik Andersson;

stenyxa med skafthål. **Bergby**. Söderbom 297;

nedre delen af en smal hålmejsel af flinta, afslagen, eggen illa skadad. **Bergby**. Söderbom 298;

stenyxa med skafthål. **Bergby**. Söderbom 299 a);

sidan af en stenyxa med skafthål, tuslagen genom detta och afslagen i nedre ändan. **Kil**. Sörling 161;

öfre delen af en stenyxa med skafthål, tuslagen genom hålet. **Kil**. Sörling 162;

»främre delen» af en stenyxa. Nauckhoff 8;

spets af en mejsel, 45 mm bred. Nauckhoff 12;

stenyxa utan skafthål, öfre delen. Söderbom 300;

stenyxa utan skafthål, nedre delen. Söderbom 301.

Läby sn

1879: tre stenyxor med skafthål;
en spjutspets eller dolk af flinta.

Bondkyrka sn

1879: sex stenyxor med skafthål;

Näs sn

1879: två stenyxor med skafthål;
senare: half stenyxa, afbruten i skafthålet, öfre delen. Från **Högby**. Inkom till UM d. 1/1 1882.

Vaksala härad

Gamla Uppsala sn

1879: sexton stenyxor med skafthål;
två båtformiga stenyxor med skafthål;

en annan ovanlig stenyxa med skafthål;
två stenyxor utan skafthål (en af dem, UM 1,402, lär dock »troligen haft skafthål, eller varit ämnad att förses med sådant»);
en rätmejsel af sten;
en rätmejsel af flinta;
tre flintyxor;
en lansspets af flinta;
(af de ofvan anförda och d. $^{10}/_{10}$ 1879 i UM utan nr befintliga sakerna har
stenyxan med skafthål (eggen afslagen) från Lelunda, nu nr 1,401;
stenyxan utan skafthål (afslagen) från Lelunda nu nr 1,402;
båtformiga stenyxan med skafthål (afslagen) från Dufboda nu nr 1,403;
eggdelen af en rätmejsel af svart sten från Dufboda nu nr 1,404;
eggdelen af stenyxa med skafthål från Bredåker nu nr 1,409;
midten af stenyxa med skafthål = M 40 från Bredåker nu nr 1,410;
öfre delen af en stenyxa med skafthål från Nyboda nu nr 1,411);
(nummern i UM å stenyxan från Vedergärde bör rättas till 966 från förut uppgifna 996);
senare: stenyxa med skafthål, nedre delen. **Fullerö**. Söderbom 190;
stenyxa med skafthål. **Fullerö**. StHM 7,247;
stenyxa med skafthål, 203 mm lång. Funnen i **Fullerö**;
mejsel af mörkgrön stenart, väl slipad, 113 mm lång, 54 mm bred i eggen. Funnen på samma ställe och »tillsammans med» föregående. Uppgiften dock, hvad mejseln angår, något osäker.

Båda näst föregående inkomna till UM d. 25/9 1883.

Vaksala sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Danmarks sn

1879: en stenyxa med skafthål;
senare: bred rätmejsel med slipad egg, af flinta. Sörling 217.

Hagunda härad

Järlåsa sn

1879: en stenyxa med skafthål;
två båtformiga stenyxor med skafthål;
en bred rätmejsel eller flintyxa;
två lans- eller pilspetsar af flinta;
(pilspetsen UM 61 är ej af svensk flinta: redskapet liknar i hög grad de amerikanska pilspetsarne);
senare: stenyxa, funnen vid **Berg**. Cederström 995;
båtformig stenyxa med skafthål, funnen hösten 1882 i ett grustag i åsen vid **Nordanå**, 3—4 alnar djupt under ytan. Har tillhört kyrkoherden Evergren och inkom till UM d. 13/1 1884. Den är 179 mm lång, bredast öfver skafthålet, der sidorna ha svagt utstående knölar, eggen åt yxans bakre sida något förlängd. En skarpt markerad, upphöjd kant löper längs hela främre sidan; kring hålet är på bakre sidan en svag upphöjning, men ingen utskjutande holk. Banen tvärt afskuren, plan; ett stycke (i forntiden) afslaget vid dess ena öfversida. — Yxan satt fast i gruset (väggrus med stenar så stora »som bönor») och *drogs* fram, utan att det rasade. Inga

andra fornsaker eller fornlemningar i närheten:

stenyxa med skafthål. **Kättböle**. O. V. Lundberg.

Ålands sn

1879: en stenyxa med skafthål:

senare: stenyxa med skafthal, längd 102, bredd 49 mm. **Österby**:

stenyxa utan skafthål, längd 100, bredd 44 mm. **Österby**:

brynsten af granulit, afslagen, rektangelformig afskärning. **Österby**;

slipsten af qvarzit, fyrsidig med konkava sidor; längd 205 mm. **Ålbo**:

Fynduppgifterna om förestående 4 nr äro enligt Erik Andersson. Inkomna till UM den 27/1 1882.

Tibble sn

1879: tolf stenyxor med skafthål;

två båtformiga stenyxor med skafthål;

tre stenmejslar;

en slipsten, klubbformig;

en sten med två borrade hål;.

senare: mejsel, och

del af en mejsel; båda hos O. V. Lundberg;

mejsel af grön stenart, liten, smal, 61 mm lång, eggen obetydligt bugtig (hålmejsel?), öfre ändan skadad. **Häljsta**. Inkom till UM d. 5/2 1884;

stenyxa utan skafthål, 135 mm lång, trind, banen spetsig, bredast i eggen. Inkom till UM d. 14/2 1884.

Hagby sn

1879: tio stenyxor med skafthål;

två stenyxor utan skafthål;

två stenmejslar;

en rätmejsel af sten;
två halmejslar af sten;
en borrad sten, nästan cylindrisk;
en flintmejsel;
en halfmanformig skrapa af flinta;
senare: stenyxa utan skafthål. UM 1,482;
hammardelen af en stenyxa med skafthål. UM 1,483.
Båda från **Fögsta** (Fogsta?) i denna sn, enl. uppgift af Erik Andersson;
stenyxa med skafthål, 132 mm lång, smal, fyrsidig genomskärning, funnen i sank ängsmark;
eggdelen af en mejsel af grönaktig stenart, bredd 34 mm.
Dessa två funna på olika ställen på egorna till **Möjebro** gård. Inkomna till UM d. 6/2 1883;
öfre hälften (banen) af en stenyxa med skafthål, afbruten snedt öfver hålet, varit mycket låg öfver banen, grå prickig stenart. Styckets största längd (snedt öfver) 73 mm. **Korsängen?** Inkom till UM d. 7/4 1884 genom Erik Andersson;
en stenyxa (med skafthål?), blott hälften qvar. v. Essen, Vik.

Ramsta sn

1879: tre stenyxor med skafthål;
senare: stenyxa med skafthål. **Ramsta by**. Söderbom 268;
stenyxa med skafthål. **Skörsta**. Söderbom 267;
stenyxa med skafthål, (1881 »hittad nyligen»). Schürer 143.

Balingsta sn

1879: en båtformig stenyxa med skafthål (nu under nr 7,390 i StHM);

två spjutspetsar af flinta;
senare: två stenyxor med skafthål. Söderbom 206, 207;
stenyxa med en smal, rännformig fördjupning för skaftet. **Vik**. v. Essen, Vik.

Dalby sn

1879: två stenyxor med skafthål;
en stenyxa med skafthål, ovanlig form;
två stenyxor;
två stenmejslar;
senare: bred rät mejsel af flinta, 138 mm lång, 67 mm bred i eggen, tunn, sidorna raka, mycket smal upptill, slipad. Med Wimans samling till UM;

Vester Åkers sn

1879: två stenyxor med skafthål;
senare: stenyxa med skafthål, båtformig, utstående holk kring hålet och lindrigt antydd ändknapp. Från Wiman till UM.

Gryta sn

1879: sex stenyxor med skafthål;
en bred hålmejsel af flinta;
en dolk eller spjutspets af flinta;
senare: stenyxa med skafthål. **Höja**. Söderbom 196;
två stenyxor med skafthål, nedre delarne. **Höja**. Söderbom 197, 199;
stenyxa med skafthål, öfre delen. **Höja**. Söderbom 198;
två stenyxor utan skafthål. **Höja**. Söderbom 200, 201;
flintkärna. **Höja**. Söderbom 202;
rund skrapa af flinta. **Bärby**. Söderbom 203;
smal mejsel af skiffer. **Bärby**. Söderbom 204;
stenyxa med skafthål. **Salnecke**. Söderbom 175;

stenyxa med skafthål, söndrig. **Björnome.** v. Essen, Vik;
rund sten, 3 dec.-tum i diameter, 1½ tum tjock, med ett rundt hål i midten. v. Essen, Vik.

Lagunda härad

Nysätra sn

1879: sjutton stenyxor med skafthål;
två båtformiga stenyxor med skafthål;
fyra stenyxor utan skafthål (en af dessa sistnämnda, UM 892, står i 1879 års förteckning såsom med skafthål, men är utan sådant);
senare: stenyxa med skafthål, funnen vid gräfning å en gammal tomt i **Hammarby.** Liknande Schnittgers 98, år 1880 af pastor H. bortbytt till en kringresande uppköpare;
stenyxa med skafthål. **Hammarby.** O. V. Lundberg;
stenyxa med ett på ena sidan påbörjadt skafthål, i hvars midt en tapp qvarsitter. Från **Ryda.** v. Essen, Vik;
stenyxa utan skafthål. **Ryda gård.** Söderbom 299 b);
stenyxa utan skafthål. **Ryda,** enl. uppg. af Er. Andersson. UM 1,481;
stenyxa, som haft skafthål, sittande ovanligt långt uppåt, funnen i åker vid **Högby by.** Andersson.
stenyxa med skafthål. **Nysätra by.** Söderbom 284;
stenyxa med skafthål, spår af dylikt på öfre ändan. Från »**Nysätra by,** Uppland», enligt uppgift af Erik Andersson. Inkom till UM d. ²⁷/₁ 1882;

öfre delen af en stenyxa med skafthål:
öfre delen af en stenyxa utan skafthål, båda dessa från **Oxdjupet**. Inkomna till UM d. $^{4}/_{1}$ 1882:
stenyxa med skafthål, omslipad, från **Kärre**. Inkom till UM d. $^{12}/_{5}$ 1882:
stenyxa med ofullbordadt skafthål. 25 cm lång, **Resta**;
mejsel. **Resta**. De båda sista hos O. V. Lundberg:
hålmejsel. **Mosta** } O. V. Lundberg:
två flintspetsar. **Mosta** }
stenyxa med skafthål. Söderbom 308.
stenyxa med skafthål, afslagen. Söderbom 313;
eggdelen af en stenyxa, afbruten i skafthålet. Inkom till UM d. $^{12}/_{5}$ 1882.

Biskopskulla sn

1879: fyra stenyxor med skafthål:
senare: stenyxa med skafthål och »med utstående vinklar vid skafthålet». **Rönna**. Söderbom 191;
stenyxa med skafthål, »afslagen på längden», öfre delen. **Rönna**. Söderbom 192.
tre stenyxor utan skafthål. **Hormsta**. Söderbom 193—195:
stenyxa med skafthål } **Håmsta** (?)
öfre delen af en stenyxa med skafthål } O. V. Lundberg;
»en särdeles vackert arbetad hålmejsel af djupt svart stenart med mycket fint gry samt eggen ännu skarp som en rakknif. Den lär vara hittad i ett kärr eller en mosse i närheten af **Råby by**». Isæus:
stenyxa med skafthål, flat på en sida, för öfrigt kullrig, med lemningar af finslipning på

ytorna, synnerligast mot eggen. **Högstena by.** Isæus:

öfre delen af en stenyxa, som icke haft skafthål, inga smalsidor, funnen vid **Landsberga**. StHM 7,366: 3;

öfre delen af en stenyxa (med skafthål, »lär hafva funnits för icke så länge sedan, men blifvit bortslaget»). Isæus;

stenyxa med skafthål, »formen temligen flat, och de fyra planerna skärande hvarandra uti nära räta vinklar». Stenarten fast och grå, ytan slät. Isæus;

stenyxa med vidt skafthål åt ena sidan, samt kullriga ytor, af svartaktig färg, finhuggen men ej slipad annat än mot eggen. Isæus;

nedre delen af en finslipad båtformig stenyxa med skafthål, mörk rödbrun stenart med stora insprängda lösare, ljusa korn, afslagen i skafthålet, eggen kort, men temligen starkt utsvängd. Isæus;

stenyxa med skafthål, illa skadad i båda ändar. Isæus;

stenyxa med skafthål, vanlig sort, skadad i båda ändar. Isæus;

grof, sned kil, temligen rå, med två naturliga och två gjorda sidor, bildande olikstora vinklar. Isæus;

stenyxa med halfborradt skafthål och deri qvarsittande tapp. StHM 6,854;

kort halmejsel af storfläckig ljus flinta, sned i eggen och illa medfaren. Isæus;

två flintstycken af oregelbunden form. StHM 6,739. Från denna sn. enl. uppgift af Erik Andersson.

Fröslunda sn

1879: två stenyxor med skafthål.

Långtora sn

1879: en stenyxa med skafthål;
senare: stenyxa. **Långtora by.** StHM Inv. 6.804. Nämnes i MBl nr 115—118:
nedre delen af en stenyxa med skafthål. **Långtora gård:**
nedre delen af en stenyxa med skafthål (fragment). **Långtora gård:**
nedre delen af stenyxa med skafthål. **Wallby;**
mejsel. **Wallby.**
Dessa näst föregående fyra tillhöra O. V. Lundberg.

Giresta sn

1879: en yxhammare med skafthål.

Holms sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Hjelsta sn

1879: två stenyxor med skafthål (från Wiman till UM);
senare: öfre delen af en stenyxa med skafthål. **Hjelsta by.** Egts och eges såsom föregående.

Håbo härad

Sko sn

1879: en stenyxa med skafthål;
två mejslar af sten;
en lansspets af flinta.

Häggeby sn

1879: två stenyxor med skafthål.

Håtuna sn

1879: en stenyxa med skafthål, ovanlig;
en stenyxa med skafthål.

Öfver Grans sn

1879: fyra stenyxor med skafthål;
en stenyxa utan hål.

Kalmars sn

1879: två stenyxor med skafthål;
tre rätmejslar af flinta.

Bro härad

Näs sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Bro sn

1879: tre stenyxor med skafthål (från Wiman till UM);
senare: sidan af en stenyxa med skafthål. **Ryan, Lejondal**. Egts och eges såsom föregående.

Trögds härad

Herkeberga sn

1879: två stenyxor med skafthål;
senare: öfre delen af en stenyxa med skafthål, afbruten vid hålet, längd 68 mm, bredd 54 mm, tjocklek 38 mm. **Saflinge gård**. Sörling 65;
två stenyxor med skafthål. **Valgeby**. StHM 6,572: 2, 3. Se MBl 102;
stenyxa med skafthål, afslagen snedt öfver hålet;
stenyxa med påbörjadt skafthål, utan tapp.
Dessa båda från **Herkeberga by**. StHM 7,163;
stenyxa med skafthål. StHM. Inv. 6,625. Se MBl 105—108;

stenyxa med skafthål. v. Essen, Vik;
spjutspets af flinta, 4 dec.-t. lång. v. Essen, Vik.

Lislena sn

1879: sjutton stenyxor med skafthal;
en stenyxa med skafthal, sällsynt form;
en stenyxa utan skafthal;
en stenmejsel;

senare: stenyxa med skafthål, längd 161 mm, bredd 70 mm, tjocklek 66 mm. **Signilsbergs gård**. Sörling 60;
stenyxa med skafthål, längd 93, bredd 50, tjocklek 41 mm. **Hallarby**. Sörling 61;
mejsel af svart sten (ej flinta) med nästan plana smalsidor, väl slipad, funnen vid dikning å **Skillinge**. StHM 7,366: 1.

Villberga sn

1879: en stenyxa med skafthål, ovanligt liten;

senare: ett stort flintstycke med ett genomgående, af naturen bildadt hål nära ena ändan, från den andra ändan är ett stycke afslaget, längd 175, bredd 150 mm, funnet vid **Grillby**. StHM. Inv. 6,851. Nämnes i MBl nr 115—118;
stenyxa med skafthål, hvilket är i sned vinkel mot fram- och baksidorna, största bredden är vid hålet. Baktill är ett stycke afslaget. UM 1,468;
stenyxa med skafthål, i genomskärning vid hålet rektangelformig, afsats efter en borrning deruti. UM 1,469.

Boglösa sn

1879: två stenyxor med skafthal;
en tväryxa (?).

Kungs-Husby sn

1879: två stenyxor med skafthål;

en stenyxa utan skafthål, ovanligt liten (54 ej 45 mm), numera öfverlaten af Söderbom till StHM, der den har Inv. nr 6,529. Nämnes i UFT 12;

senare: båtformig stenyxa; skafthålet ej än borradt, men anläggning till upphöjd ring deromkring. Tillhör frih. Ernst Hermelin.

Hacksta sn

1879: intet stenaldersfynd;

senare: stor stenyxa med skafthål, funnen vid **Unsta**. StHM 6,484. Se MBl nr 97.

Husby Sjutolfts sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: nedre delen af en stenyxa med skafthål, afbruten vid hålet, längd 91, bredd 58, tjocklek 51 mm. Sörling 62;

öfre delen af en stenyxa med skafthål, afbruten vid hålet, längd 50, bredd 55, tjocklek 35 mm. Sörling 63;

bred rätmejsel af mörk sten, 93 mm lång, eggen bred, rak, plana smalsidor;

mejsel af sten (hålmejsel?), bred, tunn, med nästan parallela sidor, längd 89 mm;

mejsel af skiffrig sten, 53 mm lång, plana, skarpkantade smalsidor.

Förestående tre mejslar kommo med Wimans samling till UM.

Löts sn

1879: intet stenaldersfynd;

senare: stenmejsel, hittad i en aker vid **Bäddarö**. — Enköping saml., enligt redogörelse för läroverken i Uppland 1879—80.

Weckholms sn

1879: intet stenåldersfynd;
senare: stenyxa med skafthål, längd 130, bredd 50 mm, skadad. Funnen i **Säby**. Enköpings saml.

Torsvi sn

1879: intet stenåldersfynd;
senare: stenyxa med skafthål. Tillhör friherr. Ernst Hermelin.

Enköping

1879: intet stenåldersfynd;
senare: fragment af en stenyxa, funnen vid **Kyrkogårdsmuren**. Enköpings saml.;
en genomborrad trissa af sten, funnen vid planerandet af forna **Trätorget** 1878. Diam. = 47 mm. Enköpings saml.

Åsunda härad

Breds sn

1879: en stenyxa med skafthål;
en stenyxa med skafthål och tvärhammare;
en smal mejsel af flinta;
en flintknif;
två halfmånformiga skrapor af flinta;
senare: del af en stenyxa. **Eklunda**. Nauckhoff 11;
två halfva stenyxor med skafthål, nedre delarne. **Engesta**;
nedre delen af en stenyxa med skafthål } **Boda**.
mejsel } **Boda**.
De fyra sistnämnda tillhöra O. V. Lundberg.

Vårfrukyrka sn

1879: två stenyxor med skafthål;
en flintdolk (nämnes i MBl nr 95, 96);

senare: stenyxa med ofullbordadt skafthål, ovanlig form. **Ljung**. StHM 6,572: 1, se MBl nr 102;
liten, mycket nött stenyxa med skafthål, vanlig form, funnen vid **Jädra**. StHM 7,366: 2;
liten stenyxa med skafthål. StHM 6,621, se MBl nr 103, 104;
stenyxa utan hål, af grönsten; från denna sn, enligt Er. Andersson. StHM 6,739.

Tillinge sn

1879: åtta skedformiga skrapor af flinta, (enligt uppgift skall fyndstället för dessa, åtta, Kilsby, i senare tid blifvit lagdt under Lundby, hvaraf då den skenbara motsägelsen i tidigare uppgifter om stället förklaras);
senare: stenyxa, 115 mm lång, 65 mm bred, polerad, funnen vid **Kil**. Nauckhoff 5;
spjutspets af flinta, 120 mm lång, 37 mm bred; funnen vid **Kil**. Nauckhoff 14;
stenyxa utan skafthål, längd 305, bredd 75 mm, från **Wappa gård,** tillhör Enköpings saml.;
stenyxa, »främre delen». **Torgesta**. Nauckhoff 9;
två mejslar. **Tible**. O. V. Lundberg;
stenyxa med skafthål, 150 mm lång, ungefär qvadratisk genomskärning, på banen märke efter gammalt skafthål; (yxan är i forntiden begagnad med nya skafthålet). Nuvarande hålet har 2 genom felborrning uppkomna afsatser inuti och är betydligt vidare åt ena hållet, nemligen åt främre sidan. Bakre sidan är lindrigt konkav i breddriktningen. Eggen afslagen. **Tible;**
eggdelen af stenyxa med skafthål, afbruten i hålet, nu 89 mm lång, eggen varit något bakåt svängd. Skafthålet har kanske aldrig

varit fullbordadt: i sådant fall har det varit borradt från *ett* håll, ungefär 36 mm djupt, och endast 8 mm återstått oborrade. Huruvida tapp deri funnits eller icke, kan nu ej ses. **Tible**.

Båda de närmast förestående inkommo till UM den $^{22}/_{3}$ 1884 genom Erik Andersson;

en mejsel. **Berga**. O. V. Lundberg;

stenyxa med skafthål; och

två flintyxor; dessa tre sista i StHM under nr 6,752 äro från denna sn enligt uppgift af Erik Andersson, men särskildt i afseende på de två flintyxorna finnes anledning att starkt misstänka fynduppgiftens riktighet.

Svingarns sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Näs sn

1879: en stenyxa med skafthål;
en mejsel af sten.

Sparrsätra sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: en mejsel, 105 mm lång, 40 mm bred, funnen i en åker vid **Andersta**. Enköpings saml.;
två stenyxor, afslagna öfver skafthålet. StHM 6,739. Från denna sn, enligt uppgift af Erik Andersson.

Våla härad

Öster Våla sn

1879: en stenyxa med skafthål.

Harbo sn

1879: en stenyxa med skafthål;

en båtformig stenyxa med skafthål;
en stenmejsel.

Nora sn

1879: intet stenåldersfynd;
senare: stenyxa med skafthål. **Lilla Runhällen**. O. V. Lundberg;
stenyxa utan skafthål, trind, af grönsten. StHM 7,239: 2;
stenyxa utan skafthål. Söderbom 167.

Torstuna härad

Huddunge sn

1879: en stenmejsel;
senare: tre stenyxor utan skafthål. **Silbo**. Söderbom 138, 139, 181;
hålmejsel, afslagen vid spetsen. **Silbo**. Söderbom 140;
stenyxa utan skafthal, 108 mm lång, föga arbetad. **Silbo**;
stenyxa utan skafthal, 102 mm lång, trind, ytan ojämn. **Silbo**;
mejsel, 101 mm lång, tunn, afplattad, med skarpa kanter, eggen sned, skarpslipad. **Silbo**. De sistnämnda 3 sakerna till UM den $^{27}/_{1}$ 1884 (Erik Andersson);
stenyxa med skafthal, omkring 150 mm lang, med skafthålsholk på bakre sidan och »vackert arbetad». **Silbo**. O. V. Lundberg;
stenyxa med skafthål, »mycket vackert arbetad». **Sisselbo**. O. V. Lundberg;
stenyxa, »väl slipad och försedd med en holk kring skafthålet på insidan». Från **Håcksby**. Vestm. saml. 27;
stenyxa med skafthål, 160 mm lang, något skadad;

stenyxa, afbruten i ett gammalt skafthål, sedan försedd med ett nytt, nu 116 mm lång.

Båda dessa nästföregående från **S. Åmyra** (»Huddinge sn»), enligt uppgift af Erik Andersson. Inkomna till UM den $^{25}/_{5}$ 1882;

<table>
<tr><td>två stenmejslar och en del af en tredje sådan,
öfre del af stenyxa utan skafthål,
nedre del af stenyxa med skafthål,</td><td>från Norrmyra, egas af O. V. Lundberg;</td></tr>
</table>

stenyxa med skafthål, **Huddunge by**. O. V. Lundberg;

<table>
<tr><td>nedre delen af stenyxa med skafthål, »vackert arbetad»,
mejsel af sten,
stenyxa med skafthål,</td><td>Vesterbo, äfven dessa egas af O. V. Lundberg.</td></tr>
</table>

Hvittinge sn

1879: nio stenyxor med skafthål;
två stenyxor med skafthål, ovanligare form;
en fyrsidig stenyxa utan skafthål;
tre stenyxor utan skafthål, oval genomskärning;
en hålmejsel af flinta, omslipad till rät;

senare: stenyxa med skafthål. **Boksta**. Söderbom 100;
fem stenyxor utan skafthål. **Boksta**. Söderbom 170, 172, 174, 241, 251;
stenyxa med skafthål. **Boksta**. Vestm. saml. 519;
liten mejsel af grön sten, fyrsidig genomskärning, nästan jämnbred, längd 76 mm. Från **Boksta**, enligt uppgift af Erik Andersson. Inkom till UM den $^{11}/_{4}$ 1883;
mejsel af mörk, hård sten, 70 mm lång, bred och temligen tunn;

mejsel af mörk, hård sten, afslagen upptill.
Båda dessa från **Boksta**, enligt Erik Andersson och inkomna till UM den 22/5 1882;
stenyxa utan skafthål, 128 mm lång, rätt arbetad, endast eggen slipad. **Boksta**. Inkom till UM den 27/4 1884 (Erik Andersson);
stenyxa utan skafthål, af ljus sten, trind, endast eggen slipad, 126 mm lång. **Boksta**. Till UM den 6/5 1885, genom Erik Andersson;

två mejslar af sten, den ena något skadad, nedre delen af stenyxa utan skafthål, nedre del af stenyxa med skafthål, mejsel af flinta,	**Boksta**. O. V. Lundberg;

tre stenyxor utan skafthål. **Näsbo**. Söderbom 117—119;
två stenyxor med skafthål, söndriga. **Näsbo**. Söderbom 120, 121;
stenyxa med skafthål, nedre delen. **Högbo**. Söderbom 122;
hålmejsel af flinta. **Eklunda**. Söderbom 132;
stenyxa med skafthål, nedre delen. **Eklunda**. Söderbom 133;
stenyxa med ringartad förhöjning kring skafthålet, nedre delen. **Grimle by**. Söderbom 134;
stenyxa utan skafthål. **Grimle**. Söderbom 303;
två stenyxor utan skafthål. **Mälby**. Söderbom 135, 136;
stenyxa utan skafthål, 121 mm lång, med tydliga smalsidor;
stenyxa (eller mejsel) af grasspräcklig stenart, 104 mm lång, tydliga smalsidor, eggen sned.
Båda föregående från **Skattmansö**, enligt Erik Anderssom, och inkomna till UM den 22/5 1882;

nedre del af stenyxa utan skafthål, | från **Kätt-**
mejsel, något skadad, | **bo.** O. V.
nedre del af stenyxa med skafthål, | Lundberg;
öfre del af stenyxa med skafthål, |

tre mejslar af sten. **Holm.** O. V. Lundberg;

stenyxa med ofullbordadt skafthål. **Ängsbro.** O. V. Lundberg;

hälften af en stenyxa med skafthål, afbruten i hålet, 74 mm lång, bred, platt, mycket låg, ändan spetsig, men har icke egg, skafthålet har varit stort. **Brunnsätra.** Inkom till UM den 14/2 1884:

stenyxa med skafthål, lång och smal, ungefär fyrkantig genomskärning, skafthålet långt uppåt, banen liten, platt, bandelen något bakåt svängd, eggen afslagen, längd nu 199 mm. **Gillberga.** Inkom till UM den 6/5 1884, genom Erik Andersson:

eggdelen af stenyxa utan skafthål, har varit tunn, simpel, och troligen endast vid eggen slipad, oval genomskärning, längd nu 80 mm. **Sandvreten.** Till UM den 13/5 1884:

båtformig stenyxa med skafthål, nedre delen. Söderbom 101:

stenyxa med skafthål, | StHM 6,591;
tre stenyxor utan hål, af grönsten, |

fyra stenyxor med skafthål, | StHM 6,632;
två stenyxor utan hål, af grönsten, |

två stenyxor utan hål, af grönsten. StHM 6,752; (om de 12 sistnämnda är fynduppgiften af Erik Andersson);

eggdelen af en yxa eller mejsel af sten, nu 56 mm lång:

liten stenyxa utan skafthål, 82 mm lång, banen

trubbigt spetsad, bredast i eggen som är skadad.

Båda dessa till UM den 27/1 1884 (Erik Andersson;

borrhalstapp. Söderbom 302;

brynsten?, oregelbundet fyrsidig klump, kanske af naturlig form. NM 12.109;

yxa af flinta endast 4 dec.-tum lång. v. Essen, Vik;

yxa eller mejsel af gulaktig flinta, liten och tunn, delvis omknackad, 82 mm lång. Från denna sn, enligt uppgift af juden Pollack, som sålde yxan till UM den 21/10 1882;

stenyxa med skafthål, nedre delen. Söderbom 304.

Österunda sn

1879: åtta stenyxor med skafthål;

en båtformig stenyxa med skafthål;

två stenyxor med skafthål, ovanlig form;

två stenyxor utan skafthål;

senare: stenyxa med skafthål. **Ål.** Söderbom 102;

stenyxa med skafthål, öfre delen. **Ål.** Söderbom 114;

stenyxa utan skafthål, något söndrig. **Ål.** Söderbom 115;

stenyxa, troligen utan skafthål, afslagen. **Ål.** Söderbom 123;

öfre hälften af en stenyxa utan skafthål, oval genomskärning, längd 103, bredd 57 mm;

mejsel af sten, skarpt begränsade smalsidor, eggen sned, längd 106, bredd 44 mm;

fragment af slipsten med en slipyta.

De tre föregående äro från **Ål.** enligt Erik Andersson, och inkommo till UM den 27/1 1882;

öfre delen af en stenyxa, | från **Ål**, till-
nedre delarne af tre stenyxor, | höra O. V.
mejsel, | Lundberg;

stenyxa med skafthål, nedre delen. **Domta**. Söderbom 285;
liten, smal rätmejsel af flinta. **Domta**. Söderbom 306;
mejsel. **Domta**;
stenyxa med ofullbordadt skafthål. **Domta**;
stenyxa med skafthål. **Domta**;
stenyxa med skafthål utvidgad kring detsamma och med smal hammare, ovanlig form. **Domta**. Förestående fyra tillhöra O. V. Lundberg;
»främre» (nedre?) delen af en stenyxa, funnen i potatesland i **Lydinge** (år 1880 från pastor Höjer bortlemnad, enligt uppgift);
stenyxa med skafthål. **Lydinge**;
stenyxa med ofullbordadt skafthål och en deri qvarsittande tapp. Funnen vid **Sånnkarby löt**. StHM 6,811, nämnes i MBl 115—118. (Fynduppgiften af Erik Andersson;
stenyxa med skafthål, funnen å **Sånnkarby löt**. Kandidat Anderssons samling;
stenyxa, stor, tung, ofullbordad; der skafthålet bort sitta, synes på öfversidan en svag rund fördjupning; från denna och framåt eggen är framsidan svagt, men tydligt ryggad. Ungefär qvadratisk genomskärning, högst mot eggen, lägre mot den i yxans breddriktning rundade banen; eggen afslagen, längd nu 201 mm. **Brunnsta**;
litet fragment af (stenyxa eller) mejsel, slipad, som haft plana smalsidor; ett stycke af eggen och ena sidan qvar; längd 54 mm. **Sör Bångsbo**.

Båda förestående till UM den $^{7}/_{4}$ 1884, från Erik Andersson;

mejsel af svart sten, bredast i eggen, upptill spetsig, genomskärning oval, 103 mm lång, från torpet **Brunnsmossen**. Inkom till UM den $^{22}/_{3}$ 1884, från Erik Andersson;

två stenyxor med skafthål. Söderbom 106, 253;

stenyxa med skafthål, nedre delen. Söderbom 107;

»främre» (nedre?) delen af en mycket liten och fin, i skafthålet afslagen stenyxa. (Enligt uppgift egd år 1880 af pastor Höjer, men af honom bortbytt);

mejsel af sten, fyrsidig, upptill plan, eggen skadad, slipad, längd 89 mm. Inkom till UM den $^{27}/_{1}$ 1884, från Erik Andersson;

obetydligt fragment af stenyxa med märke efter skafthålet. Inkom till UM den $^{6}/_{5}$ 1884 från Erik Andersson;

liten hålmejsel (från Österunda sn?). Söderbom 305.

Torstuna sn

1879: sex stenyxor med skafthål;

en båtformig stenyxa med skafthål;

två stenyxor med skafthål, af andra ovanligare former;

fyra stenyxor utan skafthål. (En af dessa senare, Söderbom 39 är förut orätt uppgifven, såsom *med* skafthål).

(Det har uppgifvits att fyndstället för StHM 5.424 skall heta Åby. Fyndstället för Schürer 103 har äfven sagts: Kolsta);

senare: stenyxa med skafthål. **Härle**. Söderbom 213;

stenyxa med skafthål, nedre delen. **Väteby**. Söderbom 214;

oval sten med fördjupningar, knacksten? **Ekeby**. Söderbom 270;

stenyxa utan skafthål. **Ekeby**. Söderbom 240;

nedre del af stenyxa med skafthål. **Ekeby**. O. V. Lundberg.

spjutspets af flinta. **Torstuna by**. Söderbom 271;

stenyxa utan skafthål, nedre delen. **Torstuna by**. Söderbom 272;

stenyxa utan skafthål, nedre delen. **Grinda by**. Söderbom 273.

stenyxa, troligen med skafthål, öfre delen. **Grinda by**. Söderbom 274;

stenyxa med skafthål. **Sista by**. Schürer 141;

stenyxa med skafthål, liten, grabrun, funnen vid **Vappeby**;

knacksten med två urgröpningar, funnen vid **Vappeby** på 1820-talet.

De båda sistnämnda lära egts i början af år 1881 af teol. studeranden N. Sellergren;

hälften af en klubbformig slipsten, från **Nydala**. StHM 6.811; nämnes i MBl nr 115—118 (fynduppgift. af Er. Andersson);

stenyxa med skafthål, båtformig, varit utmärkt vacker och väl slipad, men bakre delen med banen är (i äldre tid) afslagen, och i senare tid har nästan hela ena sidans kant blifvit bortslagen; plan sidoyta, ehuru mycket smal (åtminstone från eggen till skafthålet); främre sidan slät, på bakre sidan en hög, prydlig holk kring skafthålet. Längd nu 184 mm. **Nydala**. Inkom till UM d. ⁷/₅ 1884 genom Erik Andersson;

mejsel, något skadad, funnen i **Orsta** 1882, egdes år 1883 af pastor Höjer;

nedre delen af en stenyxa med skafthål. **Spånga**. Schürer 171:
stenyxa med skafthål. **Tibble**. | Eg. O. V. Lundberg:
del af en yxa. **Tibble**.
mejsel. **Myrsjö**.
två stenyxor utan hål, af grönsten. StHM 6,739 (fynduppgiften af Erik Andersson):
stenyxa med skafthål, nu 124 mm lång, högst vid eggen, lägre mot banen, genomskärning fyrsidig, eggen afslagen. Inkom till UM d. $^{7}/_{1}$ 1884 genom Erik Andersson.

Hernevi sn

1879: inga stenåldersfynd;
senare: öfre delen af en i skafthålet afslagen stenyxa. **Rönna**. StHM 6,572: 4. Se Mbl 102:
flintdolk med kullrigt, tresidigt skaft, smalt blad. **Rönna**. StHM 6,572: 5. Se Mbl 102.

Simtuna härad

Vester Löfsta sn

1879: sex stenyxor med skafthål;
två stenyxor utan skafthål;
tre stenmejslar;
senare: stenyxa utan skafthål. **Sörby**. Söderbom 108.
eggen af en stenmejsel, från **Sörby**. Vestm. saml. 21:
stenyxa med skafthål. **Sörby**. O. V. Lundberg:
sländtrissa. **Sörby**. Vestmanl. saml. 136:
stenyxa med skafthål, öfre delen. **Horsbäck**. Söderbom 109:
två stenyxor utan skafthål. **Horsbäck**. Söderbom 110, 218:

stenyxa med skafthål, »vackert arbetad», | från **Horsbäck**.
tre mejslar, | Eg. O. V. Lundberg;

stenyxa, »slipad på insidan och nedanför skafthålet på yttersidan». **N. Horsbäck**. Vestm. saml. 14;

stenmejsel. **N. Horsbäck**. Vestm. saml. 18;

stenyxa med skafthål. **N. Horsbäck**. Vestm. saml. 59;

half stenyxa, som haft skafthål. **S. Horsbäck**. Vestm. saml. 8;

lemning af en stenmejsel, från **Sör Horsbäck**. Vestm. saml. 20;

stenyxa med skafthål, afslagen dervid, och nytt hål närmre eggen, slipad å ena sidan. **S. Horsbäck**. Vestm. saml. 35.

stenyxa med skafthål, öfre delen. **Heby**. Söderbom 111.

stenyxa, »smal, prydlig, med refflor längs efter fram- och baksidan, samt försedd med skafthål och knapp i ena ändan». **Heby**. Vestm. saml. 68;

stenyxa utan skafthål, längd 115 mm. **Heby**, enligt Er. Andersson. Inkom till UM d. 23/2 1882;

stenyxa utan skafthål, 109 mm lång, endast eggen slipad, skadad. Från **Heby åsen**, enligt Er. Andersson. UM 1,486;

stenyxa med skafthål. **Vansjö**. Vest. saml. 66;

stenyxa utan skafthål. **Sätterbo**. Vest. saml. 80;

två ländtrissor. **Hårsta**. Vestm. saml. 134, 135;

stenyxa med skafthål, längd 157 mm;

fragment af slipsten af sandsten. Båda de sistnämnda från **Röcklinge**, enligt Erik Andersson. Inkom till UM d. 23/2 1882;

stenyxa med skafthål. **Vigelsbo.**
mejsel. **Säfve:**
stenyxa med skafthål. **Vivastbo:**

mejsel. nedre del af stenyxa med skafthål. två stenyxor med skafthål, den större väl arbetad.	**Starfors:**

stenyxa med skafthål. **Arnebo:**
mejsel af flinta. **Littersbo:**
De nio sista tillhöra O. V. Lundberg:
stenyxa med skafthål. Söderbom 219:
stenyxa med skafthål, nedre delen. Söderbom 220:
stenyxa med skafthål. StHM 7.239: 1.

Altuna sn

1879: tre stenyxor med skafthål;
en båtformig stenyxa med skafthål;
en stenyxa med skafthål, trind;
en stenyxa utan skafthål;
en stenmejsel;
ett bryne;

senare: stenyxa med skafthål. **Säfva.** Söderbom 103;
fyra halfva stenyxor med skafthål, nedre delarne. **Säfva.** Söderbom 104, 112, 116, 217;
stenmejsel från **Säfva.** Vestm. saml. 25;
stenyxa, afslagen vid skafthålet. **Säfva.** Vestm. saml. 31;

mejsel, stenyxa med skafthål, »vackert arbetad», stenyxa utan skafthål, hålmejsel, två mejslar af flinta,	från **Säfva.** Eg. O. V. Lundberg:

stenyxa utan skafthål, simpel, knölig, endast

eggen slipad, grundform trind, mot banen afsmalnande: längd 162 mm. **Säfva**.

eggdelen af stenyxa med skafthål, afbruten i hålet, vacker, väl slipad. I brottytan märkas (senare?) afslipningar. **Säfva**. Dessa båda nästföregående inkomna till UM den $^{6}/_{5}$ 1884 genom Erik Andersson:

stenyxa med skafthål. **Billerstena**. Söderbom 215:

stenyxa, tydligen ämnad att förses med skafthål. **Billerstena**. Söderbom 221:

nedre del af stenyxa med skafthål.
spjutspets af flinta. | **Billerstena**. Eg. O. V. Lundberg:

stenyxa med skafthål, tuslagen på längden. **Flosta**. Söderbom 216:

två mejslar. **Flosta**. O. V. Lundberg:

stenyxa utan skafthål. **Nyby**. O. V. Lundberg;

nedre del af stenyxa med skafthål.
mejsel.
stenyxa med å båda sidor påbörjadt skafthål. | **Refvelsta**. O. V. Lundberg:

nedre del af stenyxa med skafthål. **Tengbo**. O. V. Lundberg:

öfre del af stenyxa med skafthål.
nedre del af stenyxa med skafthål. | **Drefle**. O. V. Lundberg:

stenyxa med skafthål, simpel, mycket frätt, hålet nästan utslitet åt ena sidan: längd 105 mm. **Göksbo**. Inkom till UM d. $^{6}/_{5}$ 1884 genom Erik Andersson:

nedre delen af en stenyxa med skafthål: nytt skafthål är påbörjadt bredvid det andra. Söderbom 177:

stenyxa med skafthål,
stenyxa utan hål, af grönsten. | StHM 6.632:

öfre delen af en i hålet afslagen stenyxa. StHM 6,739.
(Dessa tre sista äro enligt Erik Andersson från denna sn.)

Tärna sn

1879: en stenyxa med skafthål;
en stenmejsel;
senare: mejsel af sten. **Bertbo**.
mejsel af sten. **Fastbarbo**.
nedre del af stenyxa utan skafthål. **Tärna by**.
| Eg. O. V. Lundberg;
öfre delen af en i hålet afslagen stenyxa.
två stenyxor utan hål, af grönsten.
| StHM 6,739. Enl. Er. Andersson från denna sn.

Simtuna sn

1879: sex stenyxor med skafthål (tre af dem hafva nu i UM nr 1,416, 1,420, 1,424);
en båtformig stenyxa med skafthål;
en stenyxa med skafthål, annan ovanlig form;
en spjutspets af grå skiffer (tillhör numera O. Söderbom under nr 276);
en trissa af sten (nu i UM nr 1,452);
en slipsten af sandsten;
en spjutspets af flinta;
en flintspån;
en sten af stympad konisk form;
(hit hör ock möjligen nedre delen af stenyxa med skafthål, U 21, UM 1,434, förut upptagen under Uppland);
senare: en tunn klubba? af gråsten, med inknackad rand, men för öfrigt oarbetad. Funnen vid **Karleby**. Schürer 136;

stenyxa med skafthål,
öfre del af stenyxa med skafthål,
hålmejsel af flinta, — **Karleby**. Tillhöra O. V. Lundberg;

half stenyxa, polerad, har haft skafthål. **Vad**. Vestm. saml. 520;

stenyxa med skafthål. **Vad**. Vestm. saml. 523;

nedre delen af en stenyxa med skafthål, afbruten i hålet. Från **Vad** i denna sn enligt uppgift af Er. Andersson. UM 1,485;

stenyxa med skafthål. **Vad**. O. V. Lundberg;

två halfva stenyxor, som haft skafthål. **Stångby**. Vestm. saml. 541, 542;

öfre delarne af två stenyxor med skafthål,
nedre delarne af tre stenyxor med skafthål,
två mejslar,
nedre delen af en mejsel, — **Stångby**. O. V. Lundberg;

stenyxa med skafthål vid midten och rännformig fördjupning nedåt sidorna, nästan trind. **Hufrestad**. StHM 7,243;

liten, bladformig pilspets af flinta, kanterna tandade. **Hufrestad**. StHM 7,242;

stenyxa utan skafthål, af ljus stenart, mycket skadad, eggen afslagen, har varit slipad. Från **Staf**, enligt uppgift af Erik Andersson. Inkom till UM d. 11/4 1883;

stenyxa med skafthål. **Lundby**. O. V. Lundberg;

nedre del af stenyxa med skafthål,
öfre del af stenyxa med skafthål,
mejsel af flinta,
pil- eller spjutspets af flinta, — **Björk**. O. V. Lundberg;

nedre del af stenyxa med skafthål,
mejsel, — **Svinn**. O. V. Lundberg;

mindre del af yxa. **Sjöbo**. O. V. Lundberg;
nedre del af stenyxa med skafthål, »väl arbetad». **Gribby**. O. V. Lundberg:
hålmejsel af flinta, | **Bortomta**.
mejsel af flinta, | O. V. Lundberg;
del af spjutspets af flinta. **Kaby**. O. V. Lundberg;
spjutspets af skiffer, 263 mm lång, afbruten upptill (och nedtill), ungefär jemnbred, inga hullingar. **Marby**. (Erik Andersson). Inkom till UM d. 27/1 1884.
stenyxa med skafthål, nu 148 mm lång, båtformig, men temligen simpel; det trånga hålet har på bakre sidan en nu skadad, föga utstående holk; yxans främre sida starkt kullrig; spetsen och banen afslagna; lång och smal. **Marby**.
mejsel af sten, tunn, bred, eggen rak, upptill skadad, längd 78, bredd i eggen 46 mm. **Marby**:
Båda näst föregående till UM d. 22/3 1884 från Erik Andersson:
stenyxa med påbörjadt skafthål och qvarsittande tapp, spetsen afslagen. Cederström 1,004:
två slipstenar, afslagna, med flera slipytor, |
öfversta delen af en i hålet afslagen yxa, | StHM 6,739:
tre stenyxor utan hål, |
en mejsel af grönsten. |
(alla dessa sju äro från denna sn enligt uppgift af Erik Andersson).

Norrby sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: tunn finslipad skifferyxa med ett litet hål ofvantill, afbruten; hålet, som är midt igenom bredsidornas öfre ända i yxans tunnaste del, synes ämnadt för ett snöre, hvari redskapet skulle bäras. Liknar temligen fig. 13 i Minnen från lapparnes stenålder i Sverige af Oscar Montelius, men är af ljust grönaktig flammig skiffer; eggen saknas; nuvarande längd är 116 mm och största bredden 43 mm. Hålet är såsom det å fig. 32 i Montelii Svenska fornsaker. Enligt uppgift funnen i en åker vid **Kumla by**. Schürer 135.

halmejsel, spetsen af en yxa, | **Kumla by**. O. V. Lundberg;

stenyxa med skafthål, stenyxa utan skafthål, stenmejsel, | **Isätra**. Vestm. saml. 79, 82, 83;

nedre delen af en stenyxa med skafthål. **Isätra**. O. V. Lundberg;

stenyxa utan skafthål; funnen i **Kärrbäcks by** af denna sn enligt uppgift af Erik Andersson. UM 1,484;

mejsel. **Ölsta**. O. V. Lundberg;

stenyxa med skafthål, 151 mm lång, hög, banen oregelbunden, eggen sned. **Sörbäck**. Inkommen till UM d. 27/1 1884. Erik Andersson.

Enåkers sn

1879: intet stenåldersfynd;

senare: »pilspets» af flinta (spjutspets eller dolk?), 170 mm lång. **Österbo**;

stenyxa med skafthål, tveeggad. **Ingbo**. Båda dessa tillhöra O. V. Lundberg;

två yxor af grönsten, utan hål. StHM 6,632 (från denna sn, enligt Erik Andersson).

Fröshults sn

1879: intet stenåldersfynd;
senare: stenyxa med skafthål, | **Gestre**. O. V. Lund-
hammare med skafthål. | berg.

Från Simtuna härad, utan särskildt angifven sn

1879: sjutton stenyxor med skafthål (sexton af dem nu i UM under nris 1,417, 1,418, 1,419, 1,421, 1,422, 1,423, 1,425, 1,429, 1,430, 1,431, 1432, 1,433, 1,435, 1,436, 1,438, 1,439);
två hålformiga stenyxor med skafthål (nu i UM 1,427, 1,428);
tre stenyxor med skafthål, andra ovanliga former (i UM nu under nr 1,437, 1,426, 1,441);
en slipsten af granit (nu i UM nr 1,415). Säges i Inv. vara af kalksten, hvarjemte måtten der angifvas något afvikande;
en borrhålstapp;
två mejslar eller stenyxor utan skafthål. UM 1,442, 1,443;
en hålmejsel af sten;
en hålmejsel af flinta;
ett egendomligt verktyg af skiffer. UM 1,444. (Vid de sjutton förstnämnda bör anmärkas, att UM 1,418 hade i Ulfsparres samling nr 4, och att i 1879 års förteckning säges »Ulfsparre 23 (eller 27)» om den som senare betecknas med UM 1,436; orden (»eller 27») böra der utgå, samt att för Ulfsparres stenyxor nr 5 och 8 hänvisningen M 59 och M 60 är oriktigt uttryckt: härmed afses ej figurer till Montelii Sveriges forntid, Atlas utan sa-

dana med dessa nr i samme författares text till förenämnda Atlas.)

(Åtminstone 19 af de föremål som uppräknas härofvan skulle enligt Inventariet öfver UM vara från Simtuna sn.)

Torstuna och Simtuna härad

Huddunge, V. Löfsta och Enåkers snr

senare än 1879: elfva stenyxor med skafthål, nedre delen af en stenyxa med skafthål, tolf mejslar af sten, del af en mejsel af sten, | eges af O. V. Lundberg.

Trakten af Enköping

1879: fyra halfmånformiga skrapor af flinta;

senare: en och en half stenyxa. Enköpings saml.;

en båtformig stenhammare, ituslagen; båda bitarne finnas;

tre stenyxor med skafthål; vanlig form.

De fyra sistnämnda äro i StHM under nr 7.374.

Roslagen, utan angifven socken

1879: en stenyxa utan skafthål.

Uppland, utan närmare angifven fyndort

1879: fjorton stenyxor med skafthål. (Norlins 307, 308, 310 äro i UM under nr 1.406, 1.405,

1,407. Den första af dem har äfven uppgifvits vara från Nästuna, Vänge sn; och Ulfsparre 21, UM 1,434 från Simtuna sn enligt annan uppgift);
två stenyxor med skafthål, ovanligare former;
fem mejslar af sten;
en hålmejsel af sten;
ett yxämne af flinta (U 78 är i UM 1,455 och kallas i Inv. »flintstycke, stort, groft, 207 mm. långt, bearbetadt, ofullbordadt». Fynduppgiften »misstänkt»;
två flintyxor (Ulfsparre 79 har i UM nr 1,456; säges vara 177 mm lång, af typen M 21). (Ulfsparre 83 har i UM nr 1,460);
eggdelen af en hålmejsel af flinta; Ulfsparre 80 — UM 1,457;
fyra flintspåner eller knifvar (Ulfsparre 77 — UM 1,454 lär å annat ställe uppgifvas såsom funnen i Vestergötland. U 82 är UM 1,459. U 89 är UM 1,463);
en flintdolk. Ulfsparre 84 är UM 1,465. (»Hopsatt af 2 stycken, som säkerligen icke höra tillsammans»);
en spjutspets af flinta. Ulfsparre 81 är UM 1,458;
en konisk, genomborrad sten. Schürer 8, cj 18;
en stentrissa;

senare: stenyxa utan skafthål. Söderbom 124. Kulligare, men nära = M 26, med rännformiga fördjupningar längs de smala sidorna;
två stenyxor. StHM Inv. 6,810 och 6,854. Båda två nämnas i Mbl nr 115—118;
rund, genomborrad stenskifva. Antagligen funnen i närheten af Uppsala. Schürer 9.

ett groft redskap af flinta, möjligen en såg. 7—8 cm långt, knappt 3 cm högt. v. Essen, Vik;

öfre delen af en stenyxa, afslagen i skafthålet. Schürer 165;

rund, nästan klotformig sten, genomborrad, diam. 53 och 58 mm, höjd 38 mm, hålet trångt borradt från båda sidor. Ingen uppgift om fyndort. Troligen Uppland. UM nr 1,765;

eggdelen af en stenyxa med skafthål. UM 1,471;

stenyxa utan skafthål, 120 mm lång, trind. UM 1,472;

smal mejsel af grå flinta, slipad, eggen afbruten. UM 1,473;

flintspets af svartbrun flinta (till en spjutspets eller dolk). UM 1,474;

flintspetsar, två stycken, till spjutspets eller dolk. UM 1,475, 1,476;

flintspån, liten, af mörkgrå flinta, 60 mm lång, ytan glatt. UM 1,477;

stenyxa utan skafthål, 122 mm lång, afsmalnande uppåt mot den platta banen, nertill temligen bred. UM 1,480;

(Förestående åtta föremål UM 1,471—77, 1,480, äro till museet inköpta från juden Pollack, under så sväfvande fynduppgifter att de ej förtjena anföras; dock torde af dem framgå, att de flesta sakerna förskrifva sig från vestra Uppland);

stenyxa med skafthål, 116 mm lång, 65 mm bred, skadad i bakre delen på två ställen, eggen nästan rak, öfversidan mycket kullrig. Tillhört dr G. Brunius. Uppland. UM 1,479;

smal rätmejsel af flinta: uppgifven såsom från trakten af Uppsala. Söderbom 312;

grönstensyxa utan skafthål, med tydliga smalsidor. Uppland. StHM 7.354: 2.

Juni 1885.

Öfversigt af uppländska stensaksfynd, som kunna tillhöra stenåldern, kända år 1884.

Område: Utvidd i qv.-mil	Område: Namn	Af flinta: Yxor och mejslar	Af flinta: Dolkar och spjutspetsar	Af flinta: Skrapor	Af flinta: Spåner och dylikt	Af skiffer: Mejslar	Af skiffer: Spjutspetsar	Af andra stenslag: Mejslar och yxor utan skafthål	Af andra stenslag: Yxor och hammare med skafthål: Vanliga eller obeskrifna former	Af andra stenslag: Yxor och hammare med skafthål: Båtformiga och andra ovanliga slag	Af andra stenslag: Borrhålstappar	Af andra stenslag: Bryn- och slipstenar	Af andra stenslag: Andra föremål	Summa	Område: Antal på qv.-milen	Område: Namn
8,9878	Frösakers härad	—	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	4	0,44	Frösåkers härad.
0,0163	Öregrunds stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Öregrunds stad.
0,0116	Östhammars d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Östhammars d:o.
3,0617	Väddö o. Häfverö skeppslag	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Väddö o. Häfverö skeppsl.
6,0873	Närdinghundra härad	—	—	—	—	—	—	—	8	2	—	—	—	10	1,64	Närdinghundra härad.
2,5121	Lyhundra d:o	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	5	1,99	Lyhundra d:o.
2,0406	Bro och Vätö skeppslag	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	4	1,96	Bro och Vätö skeppslag.
3,4297	Frötuna och Länna d:o	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	—	5	1,45	Frötuna och Länna d:o.
2,4758	Sjuhundra härad	—	1	—	—	—	—	4	9	1	—	—	3	18	7,25	Sjuhundra härad.
3,7891	Långhundra d:o	—	—	—	—	—	—	3	15	2	—	—	1	21	5,54	Långhundra d:o.
2,5558	Erlinghundra d:o	—	1	—	—	—	—	4	25	2	—	1	—	33	12,91	Erlinghundra d:o.
2,0618	Seminghundra d:o	—	—	—	—	—	—	1	8	1	—	—	—	10	4,85	Seminghundra d:o.
[illegible]	Vallentuna d:o	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	1	[illegible]	[illegible]	[illegible]	1	[illegible]	[illegible]	Vallentuna d:o.

0,0363	Norrtelge stad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Norrtelge stad.
0,0166	Vaxholms d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Vaxholms d:o.
0,0102	Sigtuna d:o	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	Sigtuna d:o.
0,2867	Stockholms d:o	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	Stockholms d:o.
1,9061	Sollentuna härad	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	3	1,57	Sollentuna härad.
1,8660	Färentuna d:o	—	—	—	—	—	—	—	5	2	1	—	—	8	4,28	Färentuna d:o.
10,2162	Örbyhus d:o	1	1	—	—	—	—	1	14	5	—	1	4	27	2,63	Örbyhus d:o.
11,4915	Olands d:o	—	1	—	—	—	—	1	3	1	—	—	—	6	0,52	Olands d:o.
2,4228	Rasbo d:o	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	6	2,47	Rasbo d:o.
3,2272	Norunda d:o	1	3	—	—	—	2	12	47	4	—	—	1	70	21,69	Norunda d:o.
2,2962	Bälinge d:o	1	—	—	1	1	—	19	21	10	—	1	2	56	24,38	Bälinge d:o.
0,1350	Uppsala stad	2	—	—	—	—	1	1	4	—	—	—	1	9	—	Uppsala stad.
2,1207	Ulleråkers härad	1	2	—	—	—	—	17	47	2	1	1	1	72	33,95	Ullesakers härad.
1,1993	Vaksala d:o	5	1	—	—	—	—	3	22	3	—	—	—	31	28,31	Vaksala d:o.
2,9351	Hagunda d:o	4	5	2	1	1	—	22	56	9	—	3	3	106	36,13	Hagunda d:o.
1,7821	Lagunda d:o	1	2	—	2	—	—	16	53	6	—	—	—	80	14,89	Lagunda d:o.
1,9532	Habo d:o	3	1	—	—	—	—	3	10	1	—	—	—	18	9,21	Habo d:o.
1,3152	Bro d:o	—	—	—		—		—	5	—	—	—	—	5	3,80	Bro d:o.
3,2915	Trögds d:o	—	1	—	1	—	—	9	39	3	—	—		53	16,10	Trögds d:o
0,1036	Enköpings stad			—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	2	—	Enköpings stad.
2,0165	Åsunda härad	3	3	10	—	—	—	8	17	3	—	—		41	21,81	Åsunda härad.
5,7825	Vala d:o	—	—	—	—	—	—	3	3	1	—		—	7	1,21	Vala d:o.
3,7102	Torstuna d:o	6	2	—	—	—	—	71	80	14	1	3	2	182	49,05	Torstuna d:o.
5,2816	Simtuna d:o	8	6		1	1	2	57	102	12	1	6	7	203	38,41	Simtuna d:o
—	Obestämd trakt i Uppland	6	6	5	4	—	—	24	36	3			4	88		Obestämd trakt i Uppland.
113,0158	Summa	42	39	17	10	3	7	291	679	98	4	18	31	1,239	10,96*	

* Medeltal.

Fördelning af uppländska stensaker 1884 efter egarne.

Egare	Flinta				Skiffer		Andra stenslag					Summa	Anmärkningar
	Yxor och mejslar	Dolkar och spjutspetsar	Skrapor	Spåner o. d.	Mejslar	Spjutspetsar	Yxor utan skafthål	Yxor med skafthål	Borrhålstappar	Bryn- och slipstenar	Andra föremål		
Uppsala universitets fornsamling	19	15	—	5*	—	2	67	145	1	8	4	266	* 1 flintstycke.
Statens historiska museum	6	8	13	4*	1	3	40	115	1	5	2	198	* 3 flintstycken.
Herr Otto Söderbom	4	1	2	1*	1	1	56	126	1	1	1	195	* flintkärna.
Borgmästare O. V. Lundberg	8	6	—	—	—	—	60	82	—	—	—	156	
Herr W. Schürer von Waldheim	—	1	—	—	1	—	12	80	—	2	8	101	
Friherre Em. Cederström	—	1	—	—	—	—	21	60	—	—	1	83	
Friherre von Essen, Vik	1	1	1	—	—	—	5	23	—	1	1	33	
Vestmanlands fornminnesförening	—	—	—	—	—	—	7	14	—	—	3	21	
Kapten W. Nauckhoff	—	1	—	—	—	—	1	12	—	—	1	15	
Grefve G. M. Hamilton	—	—	1	—	—	—	4	7	—	—	1	13	
Kandidaten Frans Andersson	1	—	—	—	—	—	1	11	—	—	—	13	
Nordiska museum	—	—	—	—	—	—	1	11	—	1	—	13	
Friherre von Essen, Signilsberg	—	—	—	—	—	—	2	8	—	—	—	10	
Professor M. Isæus	1	—	—	—	—	—	2	7	—	—	—	10	
Enköpings lägre elem.-läroverk	—	—	—	—	—	—	3	4	—	—	2	9	
Artisten O. Sörling	1	—	—	—	—	—	1	7	—	—	—	9	
Herr H. Zetterberg	—	—	—	—	—	—	1	4	—	—	—	5	
Friherre G. L. Oxenstierna	—	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—	3	
Herr C. Hammer	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3	
Strengnäs högre elem.-läroverk	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2	
Pite lägre elem.-läroverk	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
Kristinehamns lägre elem.-läroverk	—	1*	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	* flintknif.
Gefle högre elem.-läroverk	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
Dannemora folkskola	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
Hos 34 olika egare	1	1	—	—	—	—	2	37	—	—	3	44	
Hos okände egare, eller förkomna	—	2	—	—	—	1	3	16	1	—	4	27	
Summa	42	39	17	10	3	7	291	777	4	18	31	1,239	

Grafundersökningar på Gotland

af

Gabriel Gustafson.

I.

Graffältet vid Bjärs i Lärbro socken.

Den 15 juni 1877 anlände jag till Lärbro.

Omkring 1/4 mil söder om Lärbro kyrka ligger gården Bjärs; från gården norrut sträcker sig en ås, nedanför hvilken, på östra sidan, gårdsvägen till Lärbro kyrka går. V om densamma utbreder sig en liten myr, hvars vatten utfaller icke i den nära liggande Vägumevik, från hvilken den skiljes af höjder[1], utan först 1/2 mil söderut i Bogevik, hvarifrån det ändtligen, efter en så ansenlig omväg, genom de s. k. Sju strömmar finner en väg till hafvet. Den ofvannämnda åsen är omkring 35 m bred ofvanpå, den östra sluttningen ungefär 12 m och åt V sluttar den mera långsamt ner mot myren, som ligger betydligt djupare; dess höjd öfver jordytan åt öster är 2,5—3 m; på ett ställe å östra sidan hade en genomskärning gjorts för erhållande af grus och visade sig der öfverst *a*, ett lager, 0,17 m djupt, af grästorf och mylla.

[1] På denna höjd, öster om myrens aflopps-bäck och helt nära gården Gislauser i den s. k. burghagen, synas lemningar af en borg, bestående af en med större stenar besatt, vallartad krets, som innesluter ett ganska vidsträckt rum. Om denna borg och om åsen afskärande grafvar, jfr *Månadsbladet* 1881, s. 105 och 104.

blandadt med sten, *b*, groft grus, 1,15 m, och derunder, *c*, finare grus. En mindre del af åsen var odlad, den öfriga delen användes till betesmark.

Längst mot N växte skog och der fanns en samling runda, mycket låga grafhögar samt några ringar af satta stenar (en sådan undersöktes; se nedanför fynd 17). Söderut derifrån var en liten åkerlapp upptagen och med denna, som skildes från skogsdungen af en gärdesgård, började den mark, som tillhörde f. d. sjökaptenen O. Ahlqvist (Bjärs), inom hvars egor jag mest höll mig. S om åkerstycket sträckte sig åsen, bevuxen af gräs samt buskar och ett och annat träd, vid pass 150 m ned till en 'stentun', som går tvärs öfver densamma. Hela denna del, som kallas Äskåker (eller stora Äskåker: äsk = trädslaget ask), är beströdd med grafvar, grafrösen eller grafkullar, af hvilka dock de flesta äro blott obetydligt höjda öfver marken, ja nästan omärkliga. Dessutom förekomma — och det är egentligen med dem som åsen är beströdd — en mängd små hällkistor af ganska egendomlig beskaffenhet. Deras närvara röjes vanligen genom ett hörn af en på ända stående kalkhäll, som sticker i dagen — man följer med spaden och får stenens hela öfre kant klar, men snart visar sig vid dess ända en annan vinkelrätt mot den första och till slut har man för sig, efter något letande, en liten kista, bestående af 4 kalkhällar, utan öfverliggare, utan stenlagd botten och utan omslutande hög eller något som helst skydd ofvantill. Af sådana grafkistor räknade jag 22, men troligen finnes minst dubbelt så många; det var nämligen i de flesta fall ganska svårt att upptäcka dem, ty vanligen var det blott ett enda uppskjutande hörn, som förrådde dem, och jag gissar, att många äro helt och hållet betäckta af gräs och buskar, så att endast genom en systematisk genomgräfning af hela åsens yta alla skulle kunna upptäckas. Hvad nu dessa grafvars ursprungliga form beträffar — det kan ju alltid sättas i fråga, att de

ej ursprungligen varit sådana de nu äro, ehuru jag för min del är öfvertygad derom — så måste jag anmärka, att enligt egaren, kapten Ahlqvist, för en 30—40 år sedan en stor mängd kalkflisor hemförts till gården från denna ås, af hvilka somliga skulle ha varit ända till 3 alnar langa, samt att dessa varit just öfverliggarne till de ofvan nämnda kistorna. Detta är väl knappast troligt, ty nu står ingen enda sådan öfverliggare att finna och icke skördade man väl så grundligt, att icke en enda häll återstod, och för öfrigt är det svårt att inse, hvarför man icke tog äfven sidostenarne, då de ej stodo djupare än 1 ½—2 fot, slutligen är det ju ganska länge sedan detta skulle ha tilldragit sig och det är icke så visst, att man noggrannt erinrat sig stället, hvarifrån de togos; på åkern nedanför ses stora stenhopar, troligen hopplockade efter raserade grafrösen, som möjligen varit försedda med större kistor, hvarifrån man kunde ha fått dem. Slutligen må tilläggas, att kapten Ahlqvist förklarade, att alla små gropar som förekommo på åsen äfven varit grafkistor, från hvilka man borttagit sidohällarna.

På denna del af åsen förekommo äfven stenar satta i sådan form, att det möjligen är fragment af en skeppssättning, som då skulle ha stått Ö—V; endast 7 stenar återstå, samt slutligen åsens största märkvärdighet, de af hr Ahlqvist så kallade skyttegrafvarna. Omkring 10 m i S från det ofvannämnda åkerstycket finnes nämligen tremne vallar, om man får så benämna dessa obetydliga upphöjningar, med fyra grafvar löpande tvärs öfver åsen — de hafva tillsammans en bredd af 14 meter — och 75 steg söderut finnas åter 3 vallar med mellanliggande 2 grafvar, tillsammans 9—10 m i bredd; de sträcka sig tvärs öfver åsens jämna del och icke ner på de sluttande sidorna. Af hvad anledning de tillkommit lär väl vara ganska svårt att bestämma.

S om den ofvan omtalade stentunen vidtager Lilla

Åskaker och nu sluttar åsen så småningom tills den ner mot gården alldeles försvinner. Man hade här hemtat grus och för detta ändamål skurit bort en del af åsslutt-ningens sida och, som jag sedan skall visa, hade man derigenom gräft bort hälften af en graf och ett stycke af en annan; troligen hade väl ock en eller annan graf alldeles borttagits. Man omtalar ock, att det ganska ofta hittats små röda, gröna eller hvita perlor, dels i grusgropen, dels hemma i trädgården, dit gruset förts. Hvad fornsaker af jern beträffar, så är det ganska troligt att man icke alls fäst sig vid eller tillvaratagit något »jernskräp». Till egarens ursäkt må anföras, att de borttagna grafvarna helt säkert högst obetydligt höjt sig öfver marken och blott med svårighet kunnat igenkännas såsom fornlemningar. Vid första besöket i grusgrafven omtalade kapten Ahlqvist att han i grustagets kant en gång för flere år sedan sett något spetsigt sticka fram, att han ryckt på det och så slutligen lyckats få fram en hel 'jernsabel', som af honom öfverlemnades till hr Bolinder, då egare af Takstens gård i Lärbro, nu bosatt i Stockholm. Fyndstället utpekades noga och utan att ana, att något fanns qvar, började jag med en pinne peta undan gruset för att möjligen få se någon kantsten eller märken af kista, men det skulle snart visa sig att en hel mängd saker blifvit qvarlemnade och att 'jernsabeln' långt ifrån var det enda som innehölls i denna graf. Genom sin rikedom ingaf den mig glada förhoppningar för de följande gräfningarna, men den befanns sedan hafva varit den rikaste af dem alla som jag undersökte.

Jag börjar nu fyndbeskrifningen med detta

Fynd nr 1.

Ur det småningom nedrasande gruset framletades:

1. En nästan hel och ett fragment af en *bronsbrakteat*.

med dels från baksidan indrifna, dels inslagna sirater, nämligen 3 djurhufvud och åt det fjerde hallet en ovalformig utböjning, inåt kanten försedd med raka streck d. v. s. hela anordningen öfverensstämmer med den som ses på guldbrakteaten M. 587[1] (likaledes från Gotland), men ingen ögla finnes här på det hall der den aberopade fig. har en sådan; en sådan *kan* dock ha sutit på motsatta kanten, der nu ett stycke är borta. Brakteatens diameter är 37 mm. Det andra fragmentet öfverensstämmer med det nyss beskrifna till form och sirater; ej heller der synas spår af ögla.

2. Några få *glasperlor* och hopsmälta klumpar af dylika, hvita, blå, gula och gröna.

3. En eneggad *jernknif* med mycket lång tange; hela knifvens längd 156 mm, bladets bredd midtpå 18, tjockleken i ryggen ungefär 3 mm, eggen i spetsen tillbakaböjd mot ryggen. Tången, som har samma tjocklek som knifbladet, är åt eggsidan ej skild från bladet, men har å ryggsidan ett tvärt hak. Längs bladets rygg skönjas genom rosten två parallela linier på begge sidorna. Yttersta knifsudden är afbruten.

4. En hel och en hälft af rund *stenkula* (petrifikat).

5. Två tydligen tillhopa hörande fragment af en *benknapp* med rundt hål i midten; knappens diameter kan väl ha varit 30 mm, hålets ungefär 10 mm, höjden några få mm.

6. Två fragment af en *jernnyckel*, af samma slag som M. 498; den är ganska simpel — skaftet helt enkelt samma jernten som bildar nyckelns öfre del utan några bearbetningar, ändan är böjd åt sidan och bildar sålunda med skaftet en ögla. Skaftets längd ungefär 65, det böjda midtstyckets 23 och axets nuvarande längd 32 mm.

7. Några få fragment af tunna *hylsefonniga hängprydnader af brons* (jfr *Månadsbladet* 1879 s. 165 fig. 45).

[1] Jfr bronsbrakteaten *Månadsbladet* 1879, s. 165 fig. 44.

8. Ett litet fragment (3 länkar) af en *bronskedja*.

9. Ett litet *bronsföremål*, rhomboidiskt, buktigt, i ena ändan en ögla, den andra slutande i en spets, försedt med nio små hål anordnade i två hvarandra korsande linier; längd från öglan till spetsen 30 mm.

Allt detta anträffades på ett djup af omkring 35 cm under öfverkanten; en utgräfning gjordes af 60 cm bredd och sträckande sig ungefär lika långt in i backen. Öfver fornsakerna och de brända benbitarna, som jämte dem hittades, funnos flere mindre flata stenar, möjligen betäckning till en kista; dock påträffades inga tvärstående sidohällar. Dessa kunde dock ha blifvit förut utdragna vid grushemtning, ty tydligt syntes, att det jag undersökte endast var ena (norra) hälften af grafven, af hvilken en större eller mindre del förut blifvit borttagen.

Gräfningen fortsattes djupare och flere fornsaker hittades 40—45 cm djupt.

10. Ett tveeggadt *jernsvärd*, hoplagdt i tre delar. Ehuru det är illa medtaget af rost, kan man dock längs hela klingans midt på bägge sidor urskilja en svagt insänkt rand af ungefär 15 mm bredd. Genom tångens yttersta spets är borradt ett litet hål. Svärdets hela längd är 89 cm (precis 3 fot), deraf tångens längd 12,5 cm; bredden vid tången 45 mm, vid midten 41 mm; klingan smalnar småningom utåt och slutar med en temligen trubbig spets, dock ej så trubbig som på svärdet M. 507, hvilket detta för öfrigt liknar, utom att knapp och parerstycke här icke finnas.

11. Tre stycken af jern, möjligen tillhopahörande och bildande en *spjutspets*. Holken fortsätter ett stycke uppåt bladet på sådant sätt, att djupa skåror blifvit gjorda på bägge sidor om en midtlinie, som sålunda blifvit skarpt framstående. På öfre delen närmast bladet har holken en qvadratformig genomskärning, som på nedersta hälften öfvergår till rundt fyrkantig eller qvadratformig med af-

rundade hörn; nertill går en jernten eller nagel tvärs igenom, utan fullt märkbara spår på utsidan; ganska långt inne i skafthalet sitta bitar af brända ben, hvilket förhållande tyckes visa, att spjutspetsen oskaftad blifvit nedlagd i grafven. Stycket med holken är 180 mm långt, deraf holken 85 mm; holkens diameter nertill 26—28 mm, bladets bredd upptill, der det är afbrutet, 40 och dess största bredd, litet nedanför, 45 mm; det andra styckets längd 170 mm, bredd nertill 37, upptill 18 mm; det tredje styckets längd 80 mm, bredd nertill 17 mm. Visserligen är spetsens tjocklek större än isynnerhet midtstyckets, men detta skulle väl kunna bero på, att detta senare förlorat något af sin ursprungliga tjocklek; det är för öfrigt något böjdt och tyckes varit utsatt för värre behandling än de bägge andra. Om man alltså antar, att de hört tillsammans (och detta så mycket mera som konturerna passa in) och mellan *a* och *b* antar ett bortfallet stycke af 20—25 mm längd, hvilket synes passa in med bladets småningom skeende afsmalning, skulle hela spjutspetsen få en längd af 45 cm eller något öfver $1\frac{1}{2}$ fot.

12. *Spjutspets eller snarare pilspets* af jern. 130 mm lång och 17 mm bred, der bredden är störst, nämligen endast omkring 25 mm från spetsen; holkens diameter nertill ungefär 10 mm; illa medfaren af rost, holken på ena sidan öppen ett stycke uppåt; holken rund, bladet platt.

13. Två stycken tydligen hörande tillsammans och utgörande en *pilspets* (spjutspets?) af jern. Bladet är 55 mm långt och 16 mm bredt och försedt med en upphöjd kant längs midten från spetsen nedåt, i hvilken jernet nu liksom sprungit upp i tunna flakor; denna pilspets tyckes vara af en annan sorts jern eller annat smide än alla andra jernsaker i detta fynd, eller kanske olikheten beror på att dessa stycken legat bättre skyddade. Skafthylsan, bildad endast genom hopvikning, hvarvid kanterna dock sluta tätt intill hvarandra, är 60 mm lång,

nedtill afrundadt fyrkantigt, öppningen nertill 6 mm. Troligen fattas ej mycket, om ens något, så att man kan antaga spetsens hela ursprungliga längd ungefär 115—120 mm.

14. *Pilspets* af jern sönderbruten (troligen vid framdragandet) i 3 delar. Dess längd 98 mm; största bredden, endast omkr. 15 mm från spetsen, är 11 mm. Holken, ytterst förrostad, tyckes ha varit ungefär 8 mm i diameter nertill.

15. En *sölja* af jern med dertill hörande rembeslag; detta senares längd ungefär 30, bredd 20 mm; söljan proportionel derefter.

16. En mycken liten *sölja* af jern med fragment af tillhörande rembeslag, spänntornen afbruten; sjelfva söljan af ytterst klent gods, dess längd och bredd ungefär 18 mm.

17. Fyra temligen fullständiga samt fragment af flere *nitnaglar* af jern, med stora kullriga hufvuden, — »uniformsknapparna i officerens rock» enligt min medhjelpares förmenande, ty att det i denna graf legat en »officer», det syntes ju på sabeln, som han fått med sig. Hufvudenas diameter 32—35 mm, deras höjd 10—12; efter hvad den ena nageln, som är nedtill fullständig, utvisar, måste skölden eller hvad det föremålet kunnat vara, hvars bräder de hafva omfattat, hafva varit 8 mm tjock. På undersidan slutar niten i en tunn rund knapp med en liten upphöjning midti.

18. Ett stycke af *handtaget till en sköld* af jern, styckets längd 92 mm.

19. Några mindre *fragment* af jern.

20. Fyra små bitar af en *benkam*, med märken af nithål samt med sirater, bestående af längs kanterna gående två inristade linier.

21. *Kolbitar;* samt

22. *Brända ben;* bland hvilka kunna bestämmas[1] 2 *får*tänder och 2 menniskotänder, 1 astragalus, 1 mellanhandben och flere falanger af *hund;* de flesta troligen *menniskoben;* ehuru endast några få kunde bestämdt igenkännas som sådana.

På 50 cm djup mötte bottengrus och intet vidare påträffades

Sedan jag dagen efter den, då nu beskrifna fynd gjordes, återvändt till Bjärs för att der uppslå mitt högqvarter, beslöt jag att undersöka en del af de på åsen förekommande hällkistorna. De äro här anförda i ordning från N till S, ehuru de icke undersökts i denna ordning.

Fynd nr 2 (hällkista nr 1).

Denna kista ligger nära 20 m norr om den södra skyttegrafven, på åsens vestra hälft. Torfven aftogs och jag fick smaningom alla 4 hällarnas öfre kanter klara. Kistan rektangulär (N—S) med en sten på hvar sida, utom på den östra, som hade 3 stenar, hvilka voro infallna i nästan halfva grafven, och troligen ursprungligen hafva varit en enda sten. Stenarnes längd: 82, 62, 16, 31, 43 och 58 cm. Vid 28 cm djup var mera stenbundet, en gråsten stor som ett barnhufvud anträffades samt flere mindre kalkstenar, som här och ända till 30—35 cm djup förekommo så tätt, att det nästan såg ut som ett ordentligt lager af små flata stenar; troligen dock tillfälligt. Vid 38 cm djup började brända benbitar, mycket små, att visa sig och lågo tätt utbredda öfver hela eller

[1] De till fynden hörande benbitarne äro undersökta af docenten T. Tullberg.

större delen af kistan ända till inemot 50 cm djup, då ett naturligt lager af gulbrunt leraktigt grus, uppblandadt med sten, vidtog och grafven slutade utan något lager af sten eller någon stenhäll på bottnen. Hällarne voro 45 cm djupa.

I denna grafkista hittades:

1. 40 cm djupt, nästan midt i grafven, det bakre ändstycket af en *bältesölja* af brons lik M. 337, men med endast tre längsgående ribbor. Ytterst tre runda hål, i ett qvarsitter en nit, som visar att sjelfva bältet icke kan kan hafva varit mycket tjockare än 1 mm; som prydnad förekomma tre inslagna cirklar med medelpunkt.

2. På 44 cm djup och ungefär i samma läge som föregående bakre hälften af en *fibula* af brons; den är af samma typ som de 2 andra bronsfibulor, som hittades i dessa grafkistor, blott betydligt mindre; på bågens topp en fyrkantig upphöjning (på de 2 andra äro dessa runda): huru nålen varit fästad syns icke nu, då såväl nålen som hela öfre hälften af spännet är borta, men om den varit så beskaffad som på de andra, hvilka den för öfrigt fullkomligt liknar, så motsvarar fibulan någorlunda M. 329, om de 3 utsprången upptill borttagas och sjelfva bågen tänkes slät (som på föregående fig. M. 328); dertill kommer, att här knappen på bågens topp är fyrkantig och mycket mindre.

3. Vid sållningen af den uppgräfda jorden anträffades 2 små fragment af en *benkam* med hvardera 2 qvarsittande bronsnaglar. Dessutom funnos några mycket små fragment af nämnda kam, det ena med en inslagen cirkel med midtpunkt.

4. En mängd mycket små och tunna *fragment af lerkärl.*

5. Några *kolbitar.*

6. *Brända ben;* intet bestämbart, utom en *menniskotand.*

Fynd nr 3 (hällkista nr 2).

Belägen 3,30 m SSV från föregående. Kistan (NO—SV) bildad af fyra stenar, hvilkas längd var 85, 54, 95 och 58 cm. Sedan torfven blifvit aftagen, visade sig stenblandad svartmylla, vid 32 cm starkt uppblandad med små kalkstenar, nästan som en stenläggning, fastän ofullständigt och oregelbundet. I SÖ hörnet, på 39 cm djup, träffades 2 någorlunda stora lerkärlsbitar; litet längre inåt på samma djup en bit af bottnen till ett lerkärl och benbitar, på ungefär samma djup ett af elden till en del smält bronsstycke; i SÖ ändan litet djupare en liten benbit med sirater. Der de första krukbitarne anträffades, fanns alltjämt flere, så att det visat sig, att krukan stått der eller (troligare) mesta delen fallit der, när hon blifvit nedkastad. Deromkring funnos ock de flesta benbitarne, bland dem flere små tänder. Ännu vid 47 cm djup var fullt med benbitar och krukskärfvor i detta hörn. På andra hållet äfven benskärfvor och bitar af lerkärl, men mera sparsamt; i den NV ändan funnos några fragment af en benkam med bronsnaglar. Hällarne voro 46—50 cm höga. Lerblandadt stengrus i bottnen.

Af de grafkistor jag nu undersökt fann jag, att benbitar, krukskärfvor och annat, som kunde hittas, låg huller om buller, så att t. ex. krukbitar, funna på helt olika håll, ja, på olika djup, sedermera kunde befinnas höra tillsammans o. s. v. Derför togos hädanefter inga noggranna mått på de ställen, der fornsaker anträffades, emedan detta icke hade ringaste betydelse, då troligen allt, som fanns i dessa kistor, blifvit hopskrapadt ur lemningarna efter bålet, som dock troligen, i anseende till den ringa mängden af kol m. m., icke stått på samma ställe som grafven, och utan ordning nedlagts i kistan.

I denna grafkista påträffades alltså:

1. Ett af elden alldeles förderfvadt *beslag* (?) af brons af egendomlig form, nu oigenkänlig, då det af elden delvis smält och förvridits, flere nitnaglar synas; nu omkring 50 mm långt.

2. Sju stycken bitar af *benkam*, hvaraf 5 med hvardera en bronsnit; 4 af dessa bitar höra till kammens midtstycke, hvarifrån tänderna utgått, och de öfriga till de på sidorna fastnitade med sirater (parallela linier och halfcirklar med midtpunkt) prydda, upptill bågiga styckena. Af naglarnes längd synes, att kammens största tjocklek upptill varit 11—12 mm.

3. *Lerkärlsbitar*, en mängd, större och mindre, deribland större delen af bottnen, som visar, att dess diameter varit omkring 75 mm. Några bitar ha kunnat sammanfogas, så att deraf blifvit tvänne stycken, tillhörande krukans öfre del, hvaraf visar sig, att diametern vid öfre kanten troligen varit 105—110 mm; från den utåtsvängda öfverkanten i lodrät linie till den höjd, der krukan, åter utsvängd, har sin största vidd, är 55—60 mm; hur hög hela krukan varit kan nu ej utrönas. Öfre delen är på flere ställen utsirad. Kring halsens smalaste del löper en upphöjd rand, som genom sneda inristade streck fått utseende af ett snodt band, liksom ock kanten, der krukan är vidast, är på samma sätt försedd med sneda streck; ofvanför det först omtalade bandet, liksom äfven mellan detta och den vidaste kanten, äro flere rader af smärre streck ordnade i dubbla horisontela linier, troligen med stämpel intryckta, på några ställen afbrutna af en lodrätt gående likadan rad samt på sidorna derom tre troligen med särskild stämpel inslagna figurer i form af fyrekriga hjul (hjulringen och ekrarne *upphöjda*). Lergodset är tämligen fint och ganska tunnt.

4. Några få små *kolbitar*, och

5. Brända *benbitar;* flere kunde igenkännas som *menniskoben*, deribland åtskilliga mellersta falanger på

menniskohand; samt *obrända:* en tibia och 2 öfverarmben af *padda* (?).

Fynd nr 4 (röse nr 1).

Härefter företogs undersökning af ett lagt rundt röse, bestående af större och mindre kullerstenar med jord emellan, det enda röse som förmärktes på åsens högsta del. Det ligger alldeles midt på densamma, ungefär 15 m S om södra skyttegrafven. Dess diameter i N—S var 4.5 och i Ö—V 5 m och dess höjd ungefär 0.5 m.

Arbetet började från S och SV medels stenarnes åtkastande; buskar måste upprifvas och pickan användes att lösgöra ganska stora kullerstenar; äfven kalkhällsstycken anträffades oupphörligt. Något djupare låg i denna kant af röset en fyrkantig kalkhäll, 40—42 cm i qvadrat, men intet märktes derunder. Isynnerhet ute i rösets kant flere stora kalk- och gråstenar, stora som en mansbörda. Längre in mot midten, på 30—35 cm djup, träffades halfbrändt träkol, möjligen nerfallet efteråt mellan stenarne. Längre fram i röset ungefär 1 tum djupt, hittades två benbitar, som troligen nedfallit senare. På 40 cm djup i rösets midt hittades första krukskärfvan. Ungefär 1 m från N kanten hittades strax under de öfversta stenarne och torfvorna bitar af lerkruka, tänder samt en hopsmält glasklump. Hela röset genomgräfdes tämligen djupt, men intet vidare märktes. Här hittades sålunda endast:

1. En *glasklump*, svart eller blåsvart.
2. *Lerkruksbitar*, ganska små, några få med svagt märkbara intryck.
3. *Kolbitar*, några få, samt
4. Brända *benbitar* och några obrända: bland benen kunde bestämmas 1 *fårtand* samt nedre delen af öfverarm af *får*.

Fynd nr 5 (hällkista nr 3).

Belägen midt på åsen vid S kanten af de norra skyttegrafvarne och 30—35 m NO om grafkistan nr 1 (se fynd nr 2). Stenarnes längd 72, 70, 83 och 65 cm, djup 45—52 cm. Ej så mycket sten i denna som i de föregående; eljes lika.

På 38 cm djup första benbiten; sedan en hel hop, glest fördelta på hela kistans botten, dock jämförelsevis ganska sparsamt. På 45—50 cm djup ett stycke af en lerkruka, någorlunda stort; intet vidare anträffades. Slutligen hann jag på omkring 57 cm djup till det vanliga rödgula lerblandade lagret. Den upptagna jorden sållades och några benbitar anträffades der.

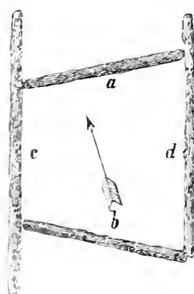
Här påträffades således endast:

1. En enda *lerkärlsbit* af krukans öfre kant, ornerad med två längsgående band, från det undra uppstiga sneda emot hvarandra riktade band, hvilkas anknytningspunkt vid det öfre bandet utmärkes af en liten rundel med ett hakkors (böjda armar), jämför fig. 2.

2. Ett par stycken små *kolbitar* samt

3. Brända *benbitar*, deribland en *menniskotand.*

Fynd nr 6 (hällkista nr 4).

1.

Belägen vid N kanten af de södra skyttevallarne på åsens V sida, 17 m i SSV från hällkistan nr 2 (fynd nr 3).

Midt i kistan (fig. 1), hvars N och S sidostenar voro till hälften infallna, växte en liten ekbuske, som uppfyllde hela öfre delen af kistan med sina rötter och vållade stort besvär.

Midt i kistan, 32 cm djupt, bland ekrötterna, träffades ett större obrändt ben

och strax inunder detta en spelbricka af ben; äfvenledes midt i kistan, men på 44 cm djup, tre större krukbitar; för öfrigt allt som vanligt. I denna kista påträffades:

1. En *spelbricka* af ben, alldeles lik och lika stor med M. 451; dess diameter är 40, höjd 25 mm, i bottnens midt ett hål, som går ett helt litet stycke snedt upp i benmassan; likaså från brickans topp ett snedt hål in.

2. *Lerkärlsbitar*, tre af öfverkanten, prydda med sirater alldeles på samma sätt som de under fynd nr 3 omtalade fragmenten, men här är den runda stämpeln, hvaraf endast två i rad, af annan beskaffenhet; den visar ett hakkors med bugtiga armar (fig. 2). Vidare ett stort stycke (det största jag i denna graf fick sammanhängande, 13×9 cm) af krukans buk, räckande ända ned till bottnen. Då väl detta stycke äfven uppåt bör vara någorlunda fullständigt, blir (om man tilllägger det förut omtalade stycket) kärlets höjd sannolikt 17—18 cm. Ytterligare några skärfvor af kärl hittades, deribland en med sirat af sneda streck[1].

2.

3. Fyra små bitar af *benkam*, tre med hvar sin nitnagel, och den fjerde med · .

4. Tre små *glasklumpar* med grönaktig färg.

5. Några få mycket små *kolbitar*.

6. Brända *benbitar*, hvaribland en klo, närmast liknande en *björnklo*, samt *obrända:* stycke af underarmbenet hos *häst (ko?)* afskuret, spår af våldsam behandling; en astragalus och några andra ben af *får;* 4 lårben af en *gnagare* (trol. *Arvicola*, möjligen en liten *ratta?*), ett ben af *groda* och 3 kotor af en *fisk*.

Fynd nr 7 (hällkista nr 5).

Denna kista, den största af alla jag undersökt, 132 cm lång, 72—79 cm bred, 60 cm djup, ligger liksom den

[1] Kärlen af samma form som M. 391, dock synes ej spår af någon grepe.

föregående strax N om de södra skyttegrafvarne, men på åsens östra del; den ena långsidans häll saknades, troligen har den i senare tid blifvit borttagen.

Redan i jordbrynet hittades inne i NV hörnet en kärlbit med sirater och ett stycke derifrån, ungefär 15 cm djupt, ett obrändt ben, 11 cm langt; dessa saker kunna möjligtvis hafva kommit så högt upp till kistans kant, då den fjerde sidostenen borttogs. Gräfningen fortsattes nedåt; kistan var full med större och mindre gråstenar och flata kalkstenar, hvilka vid 45—50 cm djup tycktes bilda ett någorlunda jämt lager, åtminstone mot S ändan, dock mycket oregelbundet. Vid 55 cm djup anträffades det gula naturliga lagret, som alltid utgjorde kistornas botten; midti anträffades några brända benbitar.

Här fanns alltså endast:

1. En *lerkärlsbit* med sirater af samma slag som de i fynd nr 3 och 6, men med två trearmiga figurer i midten. Denna kruka tyckes ha varit ganska liten; den har endast 10—12 mm mellan de båda banden (på smalaste stället af halsen och på kanten, der krukan är bredast).

2. Ett *obrändt ben* — bakre kanonbenet af *får*.

3. *Brända benbitar.*

Fynd nr 8 (hällkista nr 6).

Kistan, belägen ungefär 5 m S om södra skyttegrafven midt på åsen och endast 1.5—2 m S om den s. k. skeppssättningens S kant, hade i behåll blott två i vinkel ställda hällar, 78 och 58 cm langa och 47—54 cm djupa. På de andra hållen synas inga hällar, de äro troligen senare borttagna; på S sidan en mängd kullerstenar öfver hvarandra, så att der *möjligen* skulle kunna ha varit en gråstensvall i st. f. häll, dock ej troligt. N hällen sprucken i tu.

Vid 30 cm djup invid V hällen hittades ett stycke af en lerkruka; benbitarne (deribland en obränd benpipa) förekommo längre ner mot bottnen och äfven midt i kistan. Här fanns således endast:

1. Ett stycke af *lerkärl* (öfre kanten) af högst tarflig form, utan sirater, ganska tjockt och godt lergods.

2. *Ben*, hvaribland nedre ändan af tibia hos *får*.

Fynd nr 9 (hällkista nr 7).

Ungefär 5 m Ö eller OSO om föregående; ganska liten, 62 cm lång, 40 cm bred och 39—45 cm djup. Af ena långhällen är södra stycket krossadt, en större del på öfre kanten än på den undre, som är nära fullständig.

I denna kista var allt som vanligt. Här hittades brända benbitar samt flere stora krukbitar jämte en mängd små, flere med instämplade sirater. Af dessa bitar ha sedan omkring 30 kunnat hopsättas, så att ett något så när fullständigt kärl uppstått. Bland de brända benen anträffades sedan två små kambitar; spår af kol anträffades äfven.

Här fanns alltså:

1. Två bitar af *benkam* med ⊙ på bägge sidor: således har denna kam bestått af ett enda, icke flere hopnitade stycken.

2. Lerkärlbitar, af hvilka ett *lerkärl* blifvit sammansatt. Dess höjd är nära 145 mm, diametern vid öfre kanten 130—135, diametern vid midtkanten, der kärlet är vidast, 170—175, diametern i bottnen ungefär 90 mm. Kärlet har ett öra, som går från midtkanten uppåt i samma linie som kärlets nedre del och har sedan böjt sig in till öfre kanten. Kring halsen går ett med långa inristade sneda streck försedt upphöjdt band, som måste vara efter kärlets formande *påsatt*, ity att det ännu med knif kan lossas från kärlet; ofvanför bandet en rad in-

slagna fyrkantiga stämpelfigurer lika dem som uppkomma af en vanlig munlacksstämpel och nedanför, mellan det omtalta bandet och krukans midtkant, som är streckad med sneda streck, löpa rundt kring krukan två rader af nyssnämnda stämplade fyrkanter, afbrutna af omvexlande 1 och 2 runda stämplar, liknande de här ofvan vid fynd nr 6 beskrifna, men med sex armar. Godset är ganska groft, af grå färg, och tycks ha varit utsatt för stark hetta; stora bubblor flerestädes invändigt. — Dessutom finnas flere bitar till samma kärl, som icke kunna passas in, samt 2 eller 3 af ett annat lerkärl; de ha åtminstone annan färg och leran tyckes vara af annan beskaffenhet.

3. *Kol*, samt

4. Brända *benbitar*, hvaribland flere fingerfalanger, en yttersta stortåfalang och 1 tand, allt af *menniska;* samt *obrända:* tänder af *får*.

Fynd nr 10 (hällkista nr 8).

2,60 m SO från föregående, i åsens östra kant, på ganska stark sluttning; dock mycket väl bibehållen, ehuru hällarne luta. Hällarnes längd voro 43, 44, 72 och 78 cm, deras djup 33, 36, 42 och 46 cm.

Vid genomgräfningen befanns allt som vanligt. Här påträffades:

1. Två fragment af en *bronsfibula*, som ej kunde sammansättas, men dock höra ihop. Det nedre stycket är försedt med en (nu skadad) nålhylsa och är i nedre kanten treflikigt eller rättare tvåflikigt (triangelformigt med inåtsvängda sidor) med en tillsatt flik mellan de bägge yttersta; det andra fragmentet, utgörande spännets båge, är ganska högt hvälfdt och på toppen försedt med den hos denna spännetyp vanliga runda upphöjningen, som här blifvit prydd med koncentriska ringar och midt-

punkt. Bagens yta tyckes ha varit delad i tre, en plan i midten och på sidorna sluttande. Vid öfre ändan, som är afbruten, men som har fortsatts ungefär på samma sätt som M. 328—330, nedgår ett stycke, i hvars nedre ända synes hälften af det hål, hvari den lilla tvärstång sutit, öfver hvilken nålens öfre ända varit upprullad.

2. 8 större och 8 mycket små bitar af en *benkam;* 5 af midtstycket, utan sirater, men med början till tänder samt med nithål och flere qvarsittande bronsnitar, samt flere mindre bitar af de vid sidorna pånitade styckena. Dessa äro försedda med sirater: i kanterna linier med dervid fogade cirkelbågar med midtpunkt, och på andra ställen större 2 koncentriska ringar med midtpunkt; en af dem är omgifven med halfcirklar med midtpunkt. En lös nitnagel af brons är 12 mm lång, utvisande kammens största tjocklek upptill.

3. Några stycken af *lerkärl*, utan sirater.

4. Brända *ben*, hvaribland kunde igenkännas 1 tand och ett stycke af tinningsbenet hos *menniska*.

Fynd nr 11 (hällkista nr 9).

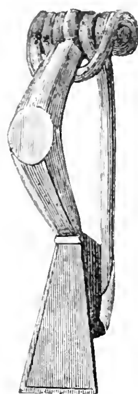
Knappt 5 m NOtO om stenröset (se fynd nr 4) och ungefär midt emellan detta och föregående hällkista, 12 m S om södra skyttegrafvens kant. Kistan är regelbundet fyrkantig; hon är 80 cm lång, 60 cm bred, 38—45 cm djup.

Ett litet stycke ner i kistan anträffades skärfvor af lerkärl och några benbitar — sparsamt, sedan alldeles intet, ej ens ben ända till 42 cm djup, då åter ben anträffades; för öfrigt som vanligt.

I denna grafkista hittades:

1. En *fibula* af brons, alldeles fullständig (fig. 3). Nedre delen i form af en langsträckt triangel, flat och utan prydnader utom en liten fin rand längs kanten

rundtom; bågen, höghvälfd, ej kullrig utan delad i 3 längsgående ytor och på toppen försedd med en låg rund upphöjning. Upptill slutar bågen i en rund skifva, hvarigenom går en tvärstång, endast 15 mm lång; kring denna är nålens öfre ända lindad så, att den börjar till venster om midtskifvan och tätt intill denna, går 3 hvarf rundtom, sedan i en båge under spännet till tvärstångens andra ända, derefter 3 hvarf inåt och slutligen som nål rakt fram under spännet ini halfva hylsan. Denna fibula är således en varietet af de för Gotland karakteristiska (se Hans Hildebrand, *Bidrag till spännets historia*), som äro afbildade M. 328, 329 och 330. Dess längd är 52 mm.

3.

2. Ett *rembeslag med sölja;* den senare mycket liten, det förra mycket smalt och eget nog bestående af endast *en* platta, på hvars ena sida remmen varit fäst med 2 bronsnitar, som finnas qvar; längd 45 mm, bredd 10 och 17 mm.

3. Tre obetydliga bitar af en *benkam;* den ena ett litet fragment af kammens midtstycke, den egentliga kammen, ur hvilken tänderna varit utskurna, med 2 bronsnitar fästadt vid ett stycke af ena sidans med sirater försedda benbeklädnad; dessa sirater äro här en rand med vidhängande halfcirklar med midtpunkt, allt längs kanten.

4. Stycken af *lerkärl*, af hvilka några kunnat hopsättas, så att 4 större stycken nu finnas jämte några mindre. Att döma af krökningen hos det stycke, som finnes qvar af öfre kanten, skulle kärlets diameter här varit ganska stor, nämligen 16 cm; denna kant har ej varit mycket utåtböjd, utan uppstiger med endast svag lutning utåt från halsens smalaste ställe, der ett band prydt med sneda streck varit påsatt (ett stycke af detta band finnes löst); dernedanför äro med stämplar inslagna

rhombiska rutade figurer; kanten der kärlet varit vidast är försedd med sneda streck. Af de qvarvarande styckena kan jag icke säga något bestämdt om kärlets form. Lergodset är fint och starkt samt mycket tjockt, nämligen från 5 (i öfversta kanten) till 8 mm.

5. Några *kolbitar*.

6. *Brända ben*, icke bestämbara, utom några *menniskotänder*.

Fynd nr 12 (hällkista nr 10).

På åsens Ö sida vidpass 30 m S om föregående, midt i en gångstig, som här går fram öfver åsen; längd 75 cm, bredd 45—48 cm, djup 41—44 cm; svår att undersöka, ty jorden och gruset mycket hårdt tilltrampade till följd af gångstigen.

Här fanns endast:

1. Några *kolbitar*.

2. *Ben*, nämligen endast 3 ytterst små brända benbitar af vanligt slag och ett litet fint, obrändt ben — ulna af en liten *fogel*.

Fynd nr 13 (hällkista nr 11).

2,88 m SSV om föregående, vid gångstigens venstra kant, 91 cm lång, 57 cm bred, 41 cm djup. Den ena hällen är alldeles slät inåt och 8 cm tjock, nära dubbelt mot det vanliga. At N fattas häll, troligen har den blifvit borttagen till byggnadssten; dock må anmärkas, att der träffas en hop små gråstenar, men visserligen sparsamt och troligen icke någon vall. Hällen på motsvarande sida fanns betydligt inlutad i kistan, men är nu upprest. För öfrigt allt som vanligt. — Här träffades endast:

1. Två små bitar af *benkam* med spår af nithål: det ena stycket med början till tänder, det andra med sirater: linier med vidhängande halfcirklar utan midtpunkt.

2. Stycken af *lerkärl*, deribland bottnen något så när fullständig; den synes ursprungligen ha haft en diameter af 10 cm och är mycket slät och jämn på undersidan. Ett ganska långt stycke af öfre kanten finnes i behåll och af dess krökning visar sig, att kärlet haft en diameter i mynningen af icke mindre än 18 cm. Tre stycken ha kunnat sammansättas, så att kärlets öfre bugtningar visa sig; öfverkanten har uppstigit nästan lodrätt med lindrig böjning utåt; sedan har kärlet böjts starkt utåt och slutligen i en tvär vinkel öfvergått till den egentliga, bukiga delen, som måste ha varit ganska hög; afsatsen (om jag så får kalla den) är prydd med intryckta sneda streck och stämpelfigurer lika dem som förekomma i fynd nr 6. Lergodset är fint, starkt och ganska tjockt (5—6 mm i öfverkanten). Märkvärdigt är hvilken liten del af det stora kärlet, som har blifvit nerlagd i grafven — jag skulle tro att det nu finnes i behåll knappt $^1/_5$ af det hela.

3. *Brända ben*, obestämbara.

Fynd nr 14 (hällkista nr 12).

6,5 m StV från föregående, regelbundet fyrkantig, 78—80 cm lång, 50—54 cm bred, 42—45 cm djup.

På 18—25 cm djup träffades mindre, flata kalkstenar och derunder svartbrändt lager med kolstycken, och detta isynnerhet i S hälften af kistan; under (och äfven något uti) detta lager fanns fullt med ben, mest brända, men äfven några ganska stora obrända, af hvilka några lågo tätt intill brända bitar. Vid 42—45 cm djup påträffades det gulaktiga, lerhaltiga bottenlagret.

I denna kista hittades:

1. Ett litet fyrkantigt *ändbeslag till en rem* af brons. Det är försedt med 2 bronsnaglar med jämförelsevis stora hufvuden på uppsidan, hvilka naglar på baksidan fasthålla ett aflångt litet stycke af brons; midt på ena sidan är kanten nersänkt och derinnanför är ett hål tvärsigenom stycket, som synes vara gjordt för att deri fästa en motsvarande hake. Hela stycket är på det håll, längs hvilket remmen måste ha gått, endast 12 och på motsatta hållet 17 mm.

2. Ett litet *fragment af brons*, bakstycke till en sölja, tvärt afbrutet i nedre ändan, baktill slätt, längd 23 mm.

3. En mängd små, tunna *lerkärlsbitar* utan sirater, samt ett fragment af och ett nästan helt öra, som tydligen sutit upptill på ett lerkärl, utgående vågrätt från dess öfverkant och sedan ner i rät vinkel, samt med en liten bugtning förenat sig med en utstående del af kärlet. Detta öra är såväl upptill som på sidan siradt med verkliga spiraler, den ena jämte den andra, så många som kunnat få rum. Jfr *Strale, Grafkärl funna i svensk jord*, pl. IX fig. 25.

4. En mängd *kolbitar*.

5. *Brända ben*, hvaribland *menniskotänder*; en obränd större tand.

Fynd nr 15 (hällkista nr 13).

4,2 m SSV om föregående, nästan qvadratisk, 55×52 cm, 35—36 cm djup.

På 18—25 cm djup träffades mindre, flata kalkstenar och derunder ett svartbrändt lager; vid 25—30 cm djup brända ben, hvaraf en del voro, i jämförelse med dem från de andra kistorna, ganska stora, samt något litet kol.

Här påträffades:

1. Två små fragment af *benkam*, utan sirater; det ena med hälften af ett nithål.

2. Två små fragment af *lerkärl.*

3. Några *kolbitar.*

4. *Brända ben*, obestämbara, samt *obrända:* flere *får*tänder.

Fynd nr 16 (hällkista nr 14).

Knappt 6 m V om kistan nr 12 (fynd nr 14); ovanligt liten, längd 52—56 cm, bredd 35—38 cm.

Hällen på V sidan, som är djupare åt S ändan än åt den N, hvilar på underlagda kalkflisor, ett förhållande, som icke förekom i någon annan grafkista.

Genast uppe vid hällarnes kant hittades en oxeltand och bitar af lerkärl, och litet längre ned äfven några obrända ben- och lerkärlsskärfvor; på 30—40 cm djup förekom det egentliga graflagret med brända ben, stora lerkärlsbitar och det öfriga, som anträffades.

I denna kista hittades:

1. Ett *ändbeslag af brons* till en rem (jfr M. 304); det öfre stycket, som är tjockare än det öfriga, är klufvet ända till midten; i öfre kanten förenas de bägge styckena af två små nitar, som knappast synas på utsidan; längd 50, största bredd 18 mm.

2. En *sölja af brons* med spänntorn af jern, bränd och böjd; framtill en insänkning för tornen, som var ytterst smal och medtagen af rost och sköt fram ur en stor rostklump; den har efter upptagandet fallit sönder. Söljans bredd framtill ungefär 28 mm.

3. Stycken af en *bronsfibula*, nämligen en af elden smält klump, som tillhört spännets nedre del, med ännu synlig nålhylsa; en ungefär 42 mm lång bronsbit, troligen spännets nål samt några små fragment af densamma, och slutligen två små bitar af nålens spiralläggning.

4. Fem större och några mindre bitar af *benkam*, hvaraf en från kammens ena ända, med midstycket och

på dess ena sida med 2 bronsnaglar fastsatt ett stycke af sidornas tunnare, ornerade beklädnad. Orneringen består här endast af 2 parallela ränder längs med kanterna.

5. En mängd stycken samt en hop små skärfvor af *lerkärl*, som af stark eld blifvit alldeles svartbrända och sotiga samt till en del omböjda och förvridna, hvilket gör att nu ej något helt kan åstadkommas; dock har jag kunnat hopsätta nästan hela bottnen, hvaraf visar sig att den haft en diameter af ungefär 8 cm; äfven af öfverkanten ha sammanhängande stycken kunnat erhållas, af hvilkas böjning kan slutas, att den haft en diameter af ungefär 10 cm. — Kärlet har varit af ganska groft gods (qvartskorn och annat märkas i massan), af simpel form, utan öra och saknande sirater.

6. *Brända* ben, troligen menniskoben, ehuru intet säkert igenkänligt; samt *obrända:* 2:ne *får*tänder och några fragment.

Fynd nr 17 (stenkrets nr 1).

Jag har förut nämnt, att det kapten Ahlqvist tillhöriga stycket af åsen norrut begränsades af en stenmur och att på andra sidan denna åsen, som nu utbreder sig och längre fram kröker sig åt NV, var bevuxt med skog och buskar. Ett litet stycke in i denna äng, som tillhör nämndeman Englund, och strax vid gångstigen, ligger bland flere låga runda rösen och stensatta ringar den här i fråga varande, som af mig undersöktes. Dess diameter N—S 3 m, Ö—V 3,1 m (fig. 4).

Tre af stenarne voro kalkstenar, de öfriga gråstenar.

Det inre var icke alls kullrigt, utan jämnhögt, så att kantstenarne stodo 20—30 cm högt öfver den kringliggande marken och inuti låg jord- och stenfyllningen jämnhögt med kantstenarne. Inuti ringen var mycket sten, deribland flere stora, utgörande en styf mansbörda. Sedan de öfversta stenarne blifvit borttagna, anträffades ungefär i midten vid bortskyfflande af en jordtorfva ett ganska stort stycke af öfre kanten till ett lerkärl, som tydligen icke varit utsatt för eld och som var af helt annan beskaffenhet än de lerkärlsstycken, som sedan anträffades. Litet längre åt V fanns under en sten, ungefär så djupt som den kringliggande markens yta, en del benbitar. Mellan de öfversta kullerstenarne och derunder hittades ock en rund sten och en röd klump liknande tegel; dessa tillvaratogos, ehuru det väl lär vara högst tvifvelaktigt, om de ha något med grafven att göra. I södra delen hittades ock benbitar på samma djup som de förra, vid upptagandet af en större kalksten. Något djupare stötte jag på ett alldeles kolsvart lager, som sträckte sig öfver den vestra halfvan af ringens midt och varierade i tjocklek från en tunn rand till 3—4 cm. Detta lager var uppfyldt med brända benbitar, alldeles sotade lerkärlskärfvor och en mängd punkter af lysande grön färg, som visade sig vara lemningar af små halfperlor af brons; åtskilliga sådana kunde ock räddas mer eller mindre hela. Flata stenar, som upptogos ur detta lager, voro alldeles svartbrända undertill; de hade tydligen blifvit kastade på de rykande lemningarne af bålet, ty att bålet stått här, det blef mig alldeles klart vid undersökningen. Dock må anmärkas, att kol icke anträffades i så stora stycken, att något kunde tillvaratagas och ej heller i någon ovanligt stor mängd. Utanför det nämnda lagret af grafmörja hittades äfven benbitar, men mindre brända och sparsammare; här och der förekommo äfven utom det nämnda lagret små svarta fläckar, i synnerhet under en eller annan flat sten. Grus

och jord genomgräfdes och genomfingrades ända till öfver 30 cm djup, då naturligt grus vidtog. Den uppkastade jorden sållades och några få fragment af bronsperlor samt benbitar hittades der. Några spadtag gjordes djupt ner och öfvertygades jag, att grafstället var slut. Alla 16 kantstenarne upplyftades, men under ingen anträffades något. Sedan sålunda undersökningen var afslutad, påkastades först de upptagna stenarne, och sedan jorden samt slutligen grästorfvorna, så att utseendet blef som förut.

Här hittades:

1. En hop *halfperlor* af brons, de flesta voro alldeles förvittrade, andra hade smält ihop till gröna klumpar, en del voro så bräckliga, att de vid första beröring föllo sönder, och det kunde oaktadt största försigtighet lyckas mig att rädda endast några få; jag har sedan räknat 26 alldeles hela eller något så när fullständiga bland högen af halfva och klumpar; bland dessa äro några dubbla, ovisst om de smält ihop eller ursprungligen varit sammansatta; alla ha vid nedre kanten 2 mycket små hål midt emot hvarandra i och för perlornas fästande. De fullständiga visa, att de varit något mer än halfklotformiga, så att största genomskärningen ligger något litet öfver nedre kanten; denna nedre kants diameter är hos de minsta 4 och hos de största 6 mm.

2. Lerkärlbitar, svartbrända och sotiga, af hvilka ett *lerkärl*, ovanligt litet, kunnat hopsättas, fastän det blifvit snedt och vindt till följe af eldens inverkan på de särskilda styckena; måtten äro: diameter i öfre kanten 39 mm, diameter i kanten der kärlet är vidast ungefär 62 mm, diameter i bottnen 29 mm, ungefärlig höjd 55 mm. Den vidaste kanten är här belägen nästan midt på kärlet och från den sluttar ytan jämnt uppåt och nedåt ungefär lika långt på bägge hållen; vid öfre sluttningens slut bildar en kort, uppstående, lindrigt utåtböjd kant kärlets

öfversta rand; strax ofvan midten är kärlet prydt med 2 parallela linier, som äro ytterst vårdslöst dragna; mellan och ofvanför dessa linier äro intryckta tätt jämte hvarandra runda fördjupningar (3 mm i diameter), ordnade i rader; lergodset är för en så liten kruka förvånande tjockt (från 5 ända till 8 mm) och hårdt som sten, så att det är omöjligt att med fingrarne afbryta något[1].

3. Ett stycke af ett annat *lerkärl*, som tydligen icke varit i elden och som också hittades i jordbrynet; det tyckes vid första påseendet vara en bit af kärlets öfre del, med dess jämna öfverkant, men svårt är i så fall att förklara det brott, som synes på insidan just nedanför kanten, der ett stycke visar sig vara afbrutet. På utsidan synes måhända märke efter ett öra.

4. *Brända ben*, hvaribland 2 bestämbara af *menniska* (af hals och hufvud) samt åtminstone ett, som *icke* kan vara menniska.

5. Slutligen en rund eller tillrundad *stenkula*, diameter 35—40 mm samt en *lerklump* och ett oregelbundet stycke rödt brändt *tegel(?)*, alla dessa, liksom lerkärlsbiten nr 3 här ofvanför, hittade i jordbrynet, hvadan det är ovisst, om de höra till sjelfva graffyndet; detta är dock ganska troligt, då grafstället icke synes förut varit rubbadt.

Fynd nr 18 (liten, låg grafhög nr 1).

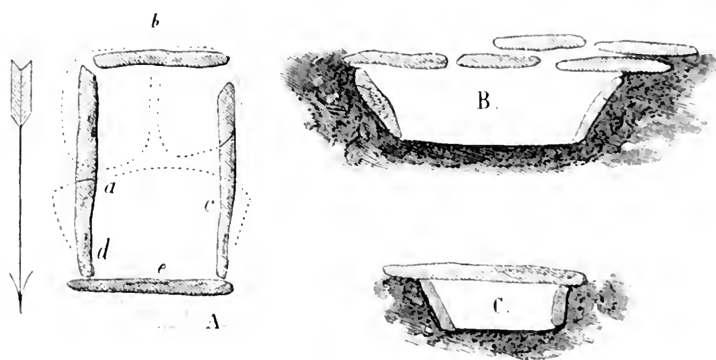
Belägen i åsens S ända i Lilla Äskåker ett litet stycke i S eller SSO från det ställe, der fyndet nr 1 gjordes, har denna graf blifvit skadad genom samma grustag. Den bestod af en svagt upphöjd, knappt märkbar kulle af

---

[1] Detta kärl påminner om ett kärl hos Stråle, *Grafkärl funna i svensk jord* pl. VIII fig. 20, men synes aldrig haft grepe. Ornamenten likna de sämre typerna inom den grupp, till hvilken lerkärlet M. 391 hör.

ungefär 3 m i diameter, hvars V kant ungefär ½ m inåt blifvit, på sätt omtaladt är, bortskuren. I kullen en häll-kista, bredd nertill 32 cm, upptill 54 cm, längd nertill 67 cm, upptill 95 cm (fig. 5).

Hällarne åt N, S och Ö lutade starkt, endast V hällen stod alldeles upprätt och var endast 18 cm hög. Hällarne voro omkring 4 cm tjocka; grafvens djup 25 cm och så höga äro ungefär alla hällarne. Från kistans botten till högens öfverkant 54 cm. Ofvanpå kistan lågo 3 hällar, af hvilka två mindre betäckte södra och en större norra hälften; dessutom lågo deröfver flere hällar eller

5.

rättare flata kalkstenar, större och mindre, den ena öfver den andra. Hvad som ledde mig att undersöka denna graf var icke så mycket högens märkbarhet, utan fastmer den omständigheten att små benbitar träffades ute i grustagskanten. Jag började gräfva inåt, tills kistan påträffades; i den genomgräfda gången utanför kistan hittades brända ben, perlor och bitar af en bronskedja. Inuti kistan hittades brända ben, en jernknif, perlor m. m. Vid fortsatt undersökning hittades, vid gräfningen norrut närmast utanför grafven, flere benbitar och en liten röd, spetsig, aflång perla; för öfrigt anträffades intet utanför kistan.

Här erhöllos följande fornsaker:

1. En *jernknif*, eneggad, med skafttånge, mycket långsträckt spetsig; eggen böjande sig bakåt mot ryggens spets; tången, som är af samma tjocklek som knifven (således platt), skiljes från bladet genom hak både på rygg- och eggsidan; klumpar af ben och annat äro fastrostade här och der på knifven. Längd 236 mm, tångens längd 90 mm, bladets bredd ungefär 20, ryggens tjocklek i medeltal 3 mm. I yttersta udden af tången, som är afbruten, tyckes ha varit ett litet hål.

2. En *nyckel* af jern af samma typ som M. 498, med 3 tänder på axet liksom der. Ändan af skaftet är afbruten; böjningarnes vinklar äro ej fullt räta, utan något mindre; axstyckets längd är 37, midstyckets 36 och skaftets 68 mm; de öfriga styckena ha en bredd af 8 mot en tjocklek af ungefär 3 mm.

3. Tre tunna, böjda trådlika jernbitar, som vid närmare påseende befunnos passa ihop och hafva bildat en slags *armring* af jern; det tunna stycket, af hvilket de bestå, är platt på insidan och bugtigt utåt; de bägge ändarne närma sig hvarandra på ett afstånd af 33 mm; ringen är en oval med ungefär 69 mm längd och 49 bredd innantill, men tyckes ha blifvit af eld eller andra orsaker omböjd, ty öppningen sitter icke midt på ena långsidan, utan något på sned; dock har det möjligen varit så ursprungligen, isynnerhet som ovalen nu är fullkomligt regelbundet böjd; tenens groflek är endast 3 mm. Dessutom hittades några små jernfragment.

4. Stycken af ett stort *bågformigt spänne af brons* liknande M. 445. — *a)* Nedre hälften med nålhylsan undertill, prydd på samma sätt som den citerade figuren, utom att de bägge på sidorna anbragta runda upphöjningarne här äro flyttade högre upp mot bågen, der på fig. de öfre armarne af den med granater besatta treudden befinner sig, hvarför ock nämnda treudd här motsvaras af

en långsträckt, smal dosformig infattning, som varit fylld med samma hvita ämne som ännu sitter qvar i den nedersta rundeln; dessa sista äro genomborrade, i hålet sitter ett litet bronsstift, som på nedre sidan är utbredt till ett rundt nithufvud och på den öfre försedt med en kapselformad knapp; knappen är nämligen ihålig och försedd med ett litet lock, som synes på ett afbrutet sådant stift, hvilket finnes löst bland de öfriga fragmenten. — *b)* En rund skifva af brons, genom hvars midt går ett jernstift; på undre sidan är det försedt med 2:ne öglor eller genomborrade tappar för fastsättande vid egentliga spännet och upptill har det i midten en rund insänkning, som väl varit fylld med något ämne; i ena kanten har detta stycke ett snedt gående litet hål. — *c)* Ett rundt fragment, som förmodligen utgjort spännets öfre del; undertill är en jernklump, märke efter nålens fäste, för öfrigt är det så skadadt af elden, att nu intet kan sägas om dess ursprungliga form. — Dessutom finnas 3 fragment af brons, som möjligen höra hit.

5. Ett litet *hängsmycke af brons*, bestående af en tunn triangelformig bronsplatta, prydd längs kanterna med 2 fina ränder och innanför dem en rad mycket små intryckta trianglar; upptill i den afrundade spetsen ett större hål och i den nedre kanten 5 små hål, genom hvilka gått små bronsringar (2 finnas qvar), vid hvilka hängt bronskedjor, af hvilka en och ett par länkar af en annan ännu hänga qvar; dessutom finnas flere långa och kortare stycken af kedjorna; ett af dessa visar, att de nertill varit försedda med (eller möjligen afbrutna af) ett litet sammanhängande bronsstycke; sjelfva bronsplattans längd är 30, och dess bredd nertill 20 mm; kedjorna bestå af små cirkelrunda länkar, alla likadana[1].

[1] Detta bronssmycke jämte tillhörande kedjor utgör del af sammanbindningslänken mellan tvänne spännen; jfr *Månadsbladet* nr 71 och 72, fig. 65.

6. En mängd *perlor*, af hvilka 44, de bäst bibehållna, blifvit uppträdda på ett snöre; ungefär hälften äro röda, nära lika många hvita och några gröna; de flesta äro runda, större och mindre. Alla hvita äro af långsträckt cylindrisk form med inåtsvängda sidor och 4 af de röda hafva ett långdraget rörformigt utseende och afsmalna åt ena ändan; 2 små hvita slutligen äro så tunna, att de se ut som en liten rund platta genomborrad. De flesta tyckas vara af glas eller glasfluss; de hvita se ut att vara af ben, de röda af lera, men äro bägge sorterna af ett hårdt glas- eller stenartadt ämne. Utom dessa på snöret funnos ungefär lika många fragment, hopsmälta o. s. v.

7. Fragment af *benkam*, några med märken af nithål, de flesta med sirater, några på båda sidor; dessa bestå af 3 parallela linier längs kanten samt cirklar eller snarare ellipser med midtpunkt; dessa tyckas vara ordnade 6 i hvarje grupp; de stycken, i hvars ena sida tänderna varit utskurna, äro här tunnare än vanligt och nertill vid tändernas början, dit förmodligen de påsatta betäckningarne icke nådde, försedda med sirater.

8. En mängd stycken af *lerkärl* af mycket groft gods med ful grågul färg. Hela kärlet utom öfversta kanten och nere vid bottnen har varit försedt med en mängd vårdslöst, men ganska djupt instuckna punkter, ordnade i rader, som upptill gå lodrätt, men midt på kärlet i vågrät riktning; dessa rader äro dock mycket vårdslöst ordnade och mycket oregelbundna. Bottnen är 70 mm i diameter. Kärlet tyckes hafva haft en egendomlig form. Efter mycket besvär har det lyckats mig att sammansätta några större stycken, ehuru tyvärr icke hela kärlets form blifvit tydlig. Så mycket synes dock, att det från bottnen helt obetydligt vidgat sig ända till kärlets vidaste kant, som har sutit ovanligt lågt nere, troligen endast 60—70 mm från bottnen. Derefter har lerkärlet så småningom smalnat ända till mynningen, der

kanten varit lindrigt utatböjd; denna öfre del tyckes hafva varit ungefär 80—90 mm hög, hvadan således hela kärlets höjd skulle ha varit omkring 15 cm; den smalaste delen af halsen närmast under öfverkanten har haft en diameter af ungefär 50 mm invändigt.

9. *Brända ben*, hvaribland 2 halskotor, några falanger(?) och tänder af *menniska* samt en klofalang och en mellanfalang af *lo(!)*

Fynd nr 19 (låg, rund grafkulle nr 2).

Belägen i lilla Äskaker 3 m Ö om föregående.

Dess höjd var högst obetydlig, dess diameter omkring 5 m; dock var det svårt att bestämma, hur långt den räckte, ty den öfvergick så småningom till jämn mark. En gång gräfdes tvärt igenom kullen och från dennes midt en sidogång ut på ena sidan, utan att något annat anträffades än 2 små obestämbara, obrända benbitar; för öfrigt hvarken ben, kol eller fornsaker, ej heller minsta skymt till kista. Som arbetet var mödosamt och tidsödande, ty marken var hård och stenbunden, genomgräfdes icke hela kullen.

Fynd nr 20 (skeppssättning).

Ett stycke SO om Bjärs på en höjd benämnd Klinthagen, tillhörig bonden Larsson, Glästäde; i närheten finnes ännu en skeppssättning. Denna, som sträcker sig i riktningen VSV—ONO, är tämligen illa handterad och många stenar äro rubbade från den ursprungliga platsen; dock qvarstå ännu tillräckligt många, för att göra den till en ganska vacker fornlemning. Alla stenarna äro ganska låga (några sticka jämnt och nätt fram öfver jordytan) utom de bägge ändstenarna, af hvilka den vestra

är 98 cm hög, 1 m bred och 2,80 m i omkrets nertill, dessutom gick den 42 cm djupt ner i jorden; den östra ändstenen 86 cm hög ofvan jord, 80 cm bred och 2,50 m i omkrets nertill. Två af de öfriga voro resp. 45 och 38 cm höga, de öfriga vore lägre. At N eller NV sidan var backsluttning neråt. Inom kantstenarna var en höjning af ungefär 15—20 cm. Innanför N kantlinien hittades strax under torfven en hel mängd benbitar, brända; 15—20 cm djupt en hop små flata stenar, som voro svarta undertill; derunder svart jord samt en och annan benbit. Under stenen, ungefär i midten, träffades en större tand; en sådan hittades också på motsatta sidan. I närheten hittades ett stycke af lerkärl, alla dessa föremål strax under grästorfven. Inom skeppet anträffades först ett lager af grästorf, rötter, mull, blandadt med större och mindre stenar, sedan grus med blott mull. I detta grus gräfdes ända till 60 cm djupt utan att något anträffades. De flesta af stenarna togos upp, men intet hittades under dem. Slutligen återställdes skeppet till samma form det haft före undersökningens början.

Här hittades alltså endast:

1. En liten bit af *lerkärl* af groft ämne utan sirater.

2. *Ben*, hvaribland en *menniskotand*, ett litet stycke tandgård (menniska?), flere stycken af ett *horn*, 2 tänder af *ko*, och en calcaneus af *Phoca annulata (foetida)*.

Uppsala i april 1878.

Sedan k. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien den 27 maj 1878 på min ansökan behagat tilldela mig ett anslag af 200 kronor för fortsättande af de sommaren 1877 påbörjade grafundersökningarne i Lärbro, infann jag mig den påföljande 27 augusti vid Bjärs gård i nämnda socken och började arbetet med undersökning

af de ännu återstående små grafkistorna på åsen strax N om Bjärs gård, för hvilken undersökning nu här närmast följer en detaljerad redogörelse.

Fynd nr 21 (hällkista nr 15).

Belägen alldeles intill de i förra berättelsen s. k. norra skyttegrafvarnas S kant på åsens vestra del och ungefär 19 m V om den till föregående årets fynd hörande grafkistan nr 3. Kistan är nästan qvadratisk, de respektive hällarnas längd 58, 62, 76 och 80 cm, deras djup 45 cm.

Innehållet öfverensstämde helt och hållet med hvad som iakttagits föregående år — hela kistan fylld med jord, hvaruti förekommer, i kistans nedre hälft eller på dess botten, ett utbredt lager, på de flesta ställen ganska glest, af brända benbitar med deri strödda bitar af lerkärl o. s. v.

Den nu i fråga varande kistan var en bland de fattigaste af de hittills undersökta, ehuru dessa grafvar i allmänhet visst icke utmärka sig för någon rikedom. I NÖ hörnet låg en större gråsten af nästan matematiskt noggrannt oval form, längd 21, bredd 17, tjocklek 13 cm. — Här anträffades endast:

1. Några få *lerkärlsbitar.*
2. *Brända benbitar.*

Fynd nr 22 (hällkista nr 16).

Belägen ungefär 5 m Ö (med någon dragning åt S) om föregående. Hällarnas längd 55, 60, 90, 90[1] cm, deras djup 48—50 cm. — Här anträffades endast en hand full *brända benbitar*, liggande i en hög på ett ställe. Bland dessa märktes en liten fingerfalang af menniska, alldeles

[1] De två senare stå rakt N—S.

fullständig, ehuru bränd. Flere tänder funnos sammanhängande, men föllo genast i sär. Intet annat.

Fynd nr 23 (hällkista nr 17).

Belägen något öfver 8 m SV om föregående. — Kistan snedt rektangulär, stenarnas längd 75, 30, 74 och 40 cm, djup 40 cm.

I denna kista träffades endast några få, små *brända benbitar* och intet vidare.

Fynd nr 24 (hällkista nr 18).

Belägen vid norra skyttegrafvens S kant, liggande parallelt med föregående årets hällkista nr 3 och 3.5 m Ö om denna. Den är regelbundet rektangelformad, med de längre hällarna i N—S, och ganska stor; hällarnas längd: 64, 65, 106, 108 cm, deras djup 60 cm.

På 40—45 cm djup anträffades *obrända ben*, af ett särskildt egendomligt ruggigt utseende, samt under och jämte dessa sparsamt *brända benbitar;* längre ner på vissa fläckar *ganska stora brända ben.* Intet vidare.

Bland benen förekommo[1] *obrända* af *får* (en hop kotor etc.) samt *brända*, troligen *menniska* (en tand igenkänlig.

Fynd nr 25 (hällkista nr 19).

Belägen 6,5 m StV från föregående års hällkista nr 3. Kistan snedt fyrsidig. Stenarnas mått 70, 55, 60 (något lutande utåt) och 55 (infallen) cm, djup 50 cm.

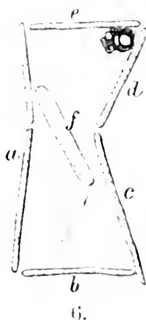
[1] För bestämmandet af benen står jag i förbindelse hos docenten dr T. Tullberg, som godhetsfullt undersökt äfven detta års fynd i sådant hänseende.

Här hittades endast:

1. En liten obetydlig *skärfva af lerkärl.*
2. 3 mycket små *brända benbitar.*

Fynd nr 26 (hällkista nr 20).

Belägen 2 m OSO från föregående. Endast den södra halfvan var i böjan synlig och jag trodde mig ha att göra med en ovanligt liten kista, den upptogs till bottnen och ett 2 tum tjockt ramsvart lager med ganska mycket *kol* och deribland *brända benbitar* (ehuru just ej så många)

6.

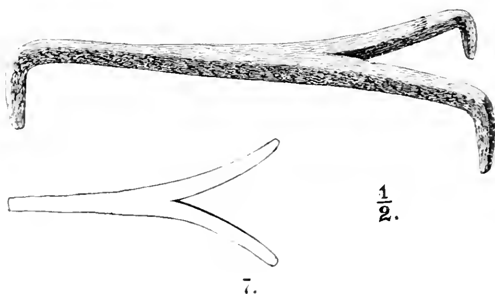
Längd af *a* 90 cm
b 40
c 50
d 45
e 38
Hällarnas djup 40

genomgräfdes, men då kolet fortsatte fram under kalkhällen *f* och äfven derunder lerkärlsbitar anträffades, måste denna häll med stor svårighet upptagas, hvarvid kistans fortsättning norrut uppdagades. Ungefär i midten anträffades ett egendomligt, trearmadt jernföremål, som, om jag ej bedrager mig, låg ofvan benlagret. I norra delen af kistan fortsattes detta lager med kol och ben och i det NÖ hörnet påträffades ett lerkärl, den första gång jag i dessa grafvar funnit ett sådant i någorlunda helt tillstånd. Det afhöljdes försigtigt och befanns ligga med bottnen i vädret, krossadt och tillplattadt, således utan omsorg nedvräkt. Sedan de öfre bitarna blifvit upptagna, anträffades derunder bitarna af kärlets andra sida. Några af de till

detta kärl hörande stycken hittades, som nämndt, i kistans midt.

Här fanns alltså:

1. Ett egendomligt, *trearmadt jernföremål*, förfärdigadt af ett smalt jernstycke, hvars ena ända (ej fullt hälften) blifvit klufven och delarna utspärrade; de sålunda bildade trenne armarnas ändar äro nedböjda i rät vinkel och spetsade (fig. 7). Längd från ena ändan till klyfningspunkten 78, derifrån till ena armens spets 58, de nerböjda spetsarnas längd 15, allt mm; den ena spetsen är afbruten.

7.

2. En *lerkärl med ett öra*, nu lyckligen hopsatt, af samma typ som de förut i dessa grafvar funna, dock är här öfvergången ifrån bukens nedre till dess öfre del icke så skarpt markerad som förut varit fallet, hvarjämte öfverdelen (halsen och öfverkanten) här är ungefär lika hög som buken och sålunda ej så underordnad som hos några förut funna kärl (jämför t. ex. det som förekom i föregående års fynd nr 9). Kring halsen går ett band, som genom sneda streck får ett snoddlikt utseende; krukans vidaste kant är likaledes prydd med små, grofva, sneda streck, fältet mellan båda dessa linier är orneradt med sneda parallela streck, små inslagna, enkla cirklar, något större dubbelcirklar samt med stämplar i form af sjustråliga stjernor eller hjul, alla dessa motiv samman-

ställda, men på ett ganska oregelbundet eller slarfvigt sätt[1]. Kärlet är försedt med ett öra, som vågrätt utgår från öfversta kanten, och efter en tvär, nästan rätvinklig, böjning löper ner till krukans vidaste kant; dess öfre platta del är prydd med 9 små cirklar. Men det märkligaste är att örat är *genomborradt* med en fin kanal, som går från örats yttersta del upptill och utmynnar nere i krukan. (Jfr en dylik genomborrad hank från Bornholm, afbildad af Vedel, *Årböger* 1870, s. 13, samt en annan sådan från Gotland i Statens Historiska Museum[2].

Kärlets hela höjd 136 mm, deraf från bottnen till den vidaste kanten 70—75, diameter: störst 150, i bottnen 86, upptill något öfver 120 mm.

3. En liten bit af *benkam* med spår af tänder.

4. *Kol.*

5. *Brända ben*, troligen af menniska, ehuru intet igenkänligt.

Fynd nr 27 (hällkista nr 21).

Belägen (fig. 8) på åsens Ö del, 23 steg S om de norra skyttegrafvarna och alldeles rätt i S från föregående års hällkista nr 3, 6,5 m SO från föregående fynd nr 25.

Sedan den öfverliggande myllan blifvit bortskaffad, anträffades på ett djup af ung. 30 cm. ett lager af mindre, flata kalkstenar, strax derunder en massa obrända djurben, de flesta söndersplittrade, och slutligen omedelbart under detta de vanliga brända benbitarna.

Här hittades:

1. Fragment af *fibula af brons;* det trekantiga nedre

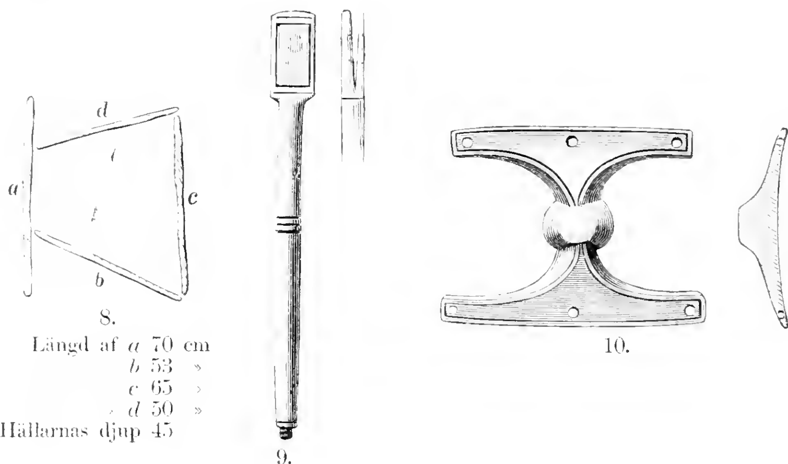
---

[1] Orneringen påminner om den, som förekommer å halsen till lerkärlet från Endregårda backe i Endre sn, hvilket är afbildadt Strale, *Grafkärl funna i svensk jord*, pl. VII. fig. 11.

[2] Funnet vid Broa i Halla sn. Inv. 4284.

stycket med den derunder sittande nalhylsan ännu igenkänlig. För öfrigt hopsmält till en klump.

2. Ett *ändbeslag af brons* (fig. 9): upptill en aflangt fyrkantig platta, prydd med parallela linier längs kanterna, samt klufven för insättande af remmen och försedd med en bronsnit; för öfrigt trind och smal, sylformig, på midten prydd med 3 insänkta parallela linier. Nertill troligen ofullständig, försedd med något, som nästan ser ut som ett slags skrufgängor.

8.
Längd af *a* 70 cm
b 53 »
c 65 »
d 50 »
Hällarnas djup 45

9.

10.

3. *Del af bronsbeslag* till ett bälte (fig. 10). Den ena sidan är bristfällig, så att ett nithål saknas. En bibehallen nit visar att läderremmen knappt varit tjockare än 1 mm.

Längd 33, bredd 27 mm.

4. En *klump af brons och jern*, kanske fragment af en bronssölja med jernnål. — Dessutom 2 bronsklumpar.

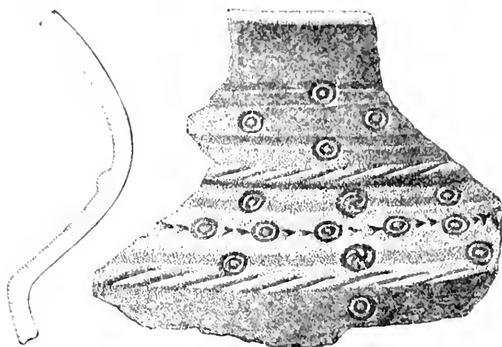
5. *Lerkärlsbitar*, hvaribland ett större stycke, som visar att kärlet varit af samma typ, som förut anträffats. Orneradt (fig. 11) med inslagna stämplar, dels två koncentriska cirklar, dels sådana som äro afbildade fig. 2, samt slutligen med en rad instuckna kilformiga ornament. Likaså

förekomma de med sneda streck bildade snoddlika ornamenten kring halsen och på den tvära branten, der kärlet är vidast. Att döma af bugtningen tyckes kärlet, helt, haft en diameter, der det är vidast, af omkring 17 cm.

6. *Kol*, och

7. En massa *obrända ben*, deribland *ko:* stycken af öfverarmbenet, skulderblad, splittrade refben etc., en del *sönderhuggna; får:* bit af käke, tänder (samt en del ben af *padda*).

Brända ben: intet igenkänligt, troligen menniska.

11.

Fynd nr 28 (hällkista nr 22).

Belägen 1,80 m i SO från föregående, i norra kanten af ett gammalt, nu öfvergifvet åkerstycke, som sträcker sig längs åsens östra kant ett stycke nedat S. Kistan rektangulär, stenarnas längd 83, 57, 80 och 53 cm, djup 45.

Här anträffades endast:

1. Ett par *lerkärlsbitar*, utan ornament, icke upplysande angående krukans form o. s. v.

2. Några få små *brända benbitar*, besynnerligt nog alldeles hvita, som om de legat i dagen någon tid.

Fynd nr 29 (hällkista nr 23).

Belägen i SVtS från föregående.

Denna kista, belägen på ett ställe, som förut användts till åker, bestod af endast en häll, 70 cm lång, 45 cm djup och stående rätt i N—S. Vid ena ändan märktes fragment af ena sidohällen, de öfriga hade förmodligen vid åkerns plöjning gått förlorade.

På den qvarstående hällens östra sida anträffades grafven. Vid 35—40 cm djup förekom ett tätt lager brända benbitar, som nådde ända ned till det gula, orörda bottengruset. Benbitarna voro här ovanligt stora; en af de största mättes och befans vara 15 cm lång, vid upptagandet gingo dock de flesta sönder och än mer under den följande transporten. Allt detta endast i kistans norra hälft, i den södra fanns intet. Mot den halfva hällen i norr lågo benbitarna packade tätt intill densamma, men på andra sidan derom fanns intet och kistan har alltså varit färdiggjord, innan benbitarna nedkastades. Här hittades:

1. Ett stycke af en *benkam* med en bronsnit, ett stycke af den med parallela linier ornerade, tunnare och finare benbeklädnaden till densamma, äfven med spår af bronsnit samt några tänder till samma kam, hvilken har varit jämförelsevis stor; från kammens rygg till tändernas början (största afståndet) 30 mm, en af de yttersta tändernas längd 25 mm.

2. En liten *klump eller kula af brons,*

3. *Kol,* och

4. *Brända ben,* deribland stycken af menniskokotor och menniskoskalle.

Fynd nr 30 (hällkista nr 24).

Belägen 10 m SVtS om föregående fynd nr 28 och jämte ett träd, hvars rötter jämte en otalig massa

myror försvarade undersökningen. Af kistan återstå två i vinkel ställda stenar, längd 62 och 75 cm, djupet som vanligt.

Här anträffades blott några få *obrända* ben.

Fynd nr 31 (hällkista nr 25).

Belägen 4 m VSV om föregående, midt på åsen, och 2,75 m NtO om föregående års hällkista nr 1.

Den södra hällen saknas alldeles, de öfriga hafva en längd af 95, 65 och 67 cm, ett djup af 55 cm.

Här anträffades ben.

a) *obrändt:* en underkäk af *svin*,

b) *brända:* några få små.

Fynd nr 32 (hällkista nr 26).

Belägen 3,75 m V om föregående års hällkista nr 2. Kistan snedt fyrkantig; hällarnas längd 50, 50, 74 och ? cm, deras djup 42 cm.

En häll lutade något inåt, en annan, den fjerde, var infallen och uppbröts med jernspett. Strax derunder anträffades, när jag med spaden upplyfte den nedrasade jorden, ett alldeles kolsvart lager med stora brända benbitar. Försigtigt upptogos de öfversta, hvarvid påträffades ett lerkärl, helt (det första alldeles hela i dessa grafvar — jfr fynd 27) liggande på buken i kistans SV hörn. Det var fyldt till något mer än hälften med jord, hvari förekommo benbitar och kol, således alldeles lika med den omgifvande mullen. Icke heller här har sålunda kärlet blifvit omsorgsfullt nedsatt i grafven, utan, liksom i de öfriga, nerväkt, och att det bibehållit sig är en ren tillfällighet. Dess öfre kant låg endast 28 cm under jordytan. Från samma djup hittades brända benbitar ända ner i det gula bottengruset.

i hvilket svartbrända fläckar gingo ganska långt ner; graflagret var alltså här ovanligt mäktigt, på sina ställen ända till 12 cm. — På olika ställen i kistan hittades:

1. En mycket liten *sölja af brons* (fig. 12); ringen oval, på framsidan försedd med ett utsprång med en fåra för nålen att hvila i; på motsatta sidan den vanliga bronsplattan, som här är afbruten och skadad; största längd 20, bredd 17 mm.

2. En mycket liten, cirkelrund, trind *bronsring;* diameter 13 mm.

12.

13.

3. Några *bronsfragment* och klumpar, hvaribland ett rektangelformigt, tunnt, oprydt beslagstycke med ett nithål.

4. Flere fragment af *benkam*, hvaribland ett stycke, försedt med 4 ännu bibehållna tänder och med de tunna benbeklädnaderna ännu qvarsittande på bägge sidor, fasthållna af 3 nitnaglar af brons; de tunna pånitade benskifvorna äro prydda längs kanten med halfcirklar; de ännu fastsittande tändernas längd är 28 mm. Af fragmenten tyckes framgå, att kammen varit minst 10 cm lång och kanske 5 cm hög midt på; öfre kanten har bildat en böjd linie på öfre sidan, men en rak linie på nedre kanten, hvarifrån tänderna utgå, allt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med *Månadsbladet* 1878, s. 736, fig. 41.

5. Ett *lerkärl* (fig. 13), utan öra, af simpel form och annan typ än den vanliga. Vid bukens öfre kant inknpet till ett slags hals, som dock genast åter utvidgar sig och slutar i en lindrigt utåt böjd öfverkant. Hela öfre partiet utgör endast knappt en fjerdedel af hela kärlets höjd. Vid halsens början märkas de vanliga sneda streecken, som i en cirkelrad löpa rundt kring kärlet, men som här, då de icke äro anbragta på en skarpt markerad kant, mista sin betydelse, och förekomma temligen omotiverade. I bottnen var vid upptagandet ett hål och på flere ställen på kärletsutsida hafva lösa stycken affallit. — Kärlets höjd 100 mm, hvaraf halsen eller öfverdelen ungefär 23 mm; diameter midt på 120, i öfre kanten 95 och i bottnen 62 mm.

6. *Kol*, och

7. *Brända ben*, deribland flere tydligen igenkänliga som *menniskoben*, såsom tå- och fingerfalanger, stycken af käken etc.

Fynd nr 33 (hällkista nr 27).

Belägen 1,70 m SSO om föregående. Den N och V hällen saknas, den S och Ö hafva längd af 63 och 80 cm, djup af 50—52.

Här anträffades på nära 40 cm djup ett enda obrändt refben och strax derunder brända benbitar, dock icke just talrikt. Bland dessa hittades midt i kistan och i början af graflagret de nedan uppräknade fornsakerna. Nere på bottnen invid S hällen förekommo de små fina obrända benen (padda), som väl icke hafva något med grafven att göra. — Här fanns följande:

1. *Fibula af brons*, ofullständig. Endast sjelfva bygeln med dess nertill utskjutande triangelformiga slutstycke, som uppbär nålhållaren, finnes qvar; nålen med dess öfre spiralläggning borta; bygeln afbruten i halet, hvarigenom tvärstången gått. Samma typ som från föregående år, men detta exemplar saknar den runda skifvan

på midten af bygeln, som icke heller är tredelad, utan jämnrund; för öfrigt skadad af eld. Längd 42 mm.

2. *Fibula af brons*, ofullständig. Bygeln, som är kort och hög, är ofvanpå försedd med en smal ås och på toppen med en rund, platt yta; tvärstången med dess spirallagda tråd är här ganska lång (23 mm). Ofvanför denna tvärstång sitta nu några af elden vanställda utsprång, ovisst om de tillfälligtvis smält fast der, eller ursprungligen bildat ett utsprång, motsvarande det, som ofta förekommer på sådana spännen (M. 329, 330, 332). Det nedersta stycket saknas alldeles och är afbrutet vid bygelns ända.

3. Ett *ändbeslag af brons* till en rem (jfr M. 304); det öfre stycket är klufvet för insättande af remmen och försedt med 2 nitar af brons. Längd 68 mm, bredd upptill 22 mm.

4. En *sölja af brons;* på plattans undersida och i dess yttre kant är en smal, tunn bronsskifva med tvänne nitar fastsatt, för att fasthålla remmen.

5. Ett litet *bronsfragment* samt ett stycke bronstråd (fragment af fibula?).

6. En större blå och en mindre röd *perla,* båda runda, en klump af hopsmälta hvita och röda perlor samt en klump af blått glas.

7. Ett stycke af en *benkam* med 2 bronsnitar och fragment af tänder samt några stycken af den tunna benbeklädnaden till densamma. Dessa senare äro prydda med de vanliga ornamenten, halfcirklar med midtpunkt.

8. Stycken af *lerkärl* af smutsgrå färg. Ett större stycke, som kunnat hopsättas, visar, att det varit af den för dessa grafvar vanliga typen. På den sluttande ytan, som utgör bukens öfre parti förekomma de vanliga ornamenten, här bestående af små enkla, inslagna cirkelfigurer, större tredubbla, koncentriska d:o samt otydliga 8-stråliga stjernformiga stämplar, sammanställda i rhomboider. Kärlet

tyckes ha varit försedt med ett öra, nedanför hvilket mycket långa ränder äro dragna utåt öfver buken, sålunda bildande ganska enkla ornament. Från kärlets vidaste kant till brädden af kärlet 54 mm; hela krukans höjd har troligtvis varit ungefär 15 cm. Dessutom förekommer ett litet lerkärlstycke af tjockare gods och något olika färg, prydt med täta rader af intryckta spetsiga trekanter eller rättare vinklar, hvilket sålunda förmodligen tillhört ett *andra lerkärl*.

9. *Kol*, och

10. *Obrända ben:* refben af idislare samt af padda. *Brända ben:* intet igenkänligt.

Fynd nr 34 (hällkista nr 28).

Belägen nära 3 m i V från föregående.

Endast en häll, sprucken midtpå och stående i NNV—SSO samt 1,30 m lång, fanns qvar. Grafinnehållet träffades V om denna häll, men har troligen blifvit rubbadt, ty lerkärlsstycken hittades ganska högt upp. Här hittades endast:

1. *Lerkärlsbitar;* kärlet har tydligen varit af den vanliga formen med det snoddlika ornamentet kring halsen, fältet der nedanför orneradt och öfvergången till bukens vidaste del med skarp vinkel. Ornamenten bestå här, på de få stycken, som finnas qvar, af runda inslagna stämplar (jfr fig. 12, men otydligt, hur många armar) samt med ett spetsigt instrument intryckta hak, af hvilka senare äfven förekommer en rad, omgifven af parallela streck, på halsen ofvanför snodden. Kärlet synes varit temligen stor.

2. *Obrända ben:* en kota, fragmentarisk, af *hund eller får* samt padda;

Brända ben: ett par små.

Fynd nr 35 (hällkista nr 29).

Belägen 7.75 m NNO om efterföljande. — Kistan fyrkantig, hällarnas längd 65, 52, 72 och 62 cm, djup 42—45 cm.

Här träffades redan på 25—30 cm djup en sönderfallande större djurkäk. Vid samma djup började ett ganska mäktigt graflager med brända ben och kol, som räckte ända ner till bottengruset.

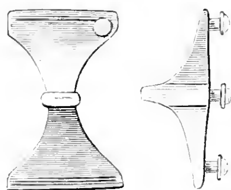
Här hittades:

1. Ett obetydligt stycke af *lerkärl.*
2. *Obrända ben:* stycken af *kokäk.*

Brända ben, deribland fragment af *menniskokotor.*

Fynd nr 36 (hällkista nr 30).

Belägen på åsens Ö del i f. d. åkerstycket och 3,5 m OSO från föregående års hällkista nr 5. Den V hällen, 1 m lång, stod i NNV (litet mera åt N)—SSO, N och S hällarna voro infallna mot hvarandra, tydligen förorsakadt genom plöjning, den Ö saknades. Här fanns:

14.

1. Ett *rembeslag* af brons (fig. 14). Det har en bronsnit i hvart hörn och en under midten; det af nitarna genomborrade föremålet har varit ungefär 2 mm tjockt. Beslagets är i längd 25, största bredd 15 mm; spetsen är nu ungefär 10 mm hög från baksidan räknad.

2. Några små *fragment af brons*, hvaribland ett, som är försedt med en bronsnit, tydligen är ett stycke af ett liknande beslag.

3. Två bitar af *benkam*, lika med de förut omnämnda.

4. Några stycken af ett *lerkärl* af vanlig form, men af ett gråaktigt, fult och mycket löst och dåligt lergods. Här förekommo som ornament dubbla koncentriska cirkelfigurer, de killika spetsarna samt snoddornamenten. Om kärlets storlek kan af de bevarade bitarna intet inhemtas.

5. *Kol.*

6. *Obrända ben:* fragment af ett *horn* med desskringliggande delar af skallen, ben af *ung fogel* och padda: *brända ben* — intet igenkänligt.

Fynd nr 37 (hällkista nr 31).

Belägen 1,20 m. i NV från föregående års hällkista nr 7. — Kistan fyrkantig, hällarnas längd 56, 65, 58 och 54 cm, djup 45 cm. N och S hällarna äro på insidan (af naturen) gropiga eller refflade, men på utsidan släta.

Här anträffades följande:

1. Lerkärlsbitar tillhörande *2:ne olika kärl*, det ena af alldeles samma form och ornament som de i föregående fynd vanliga: det är af samma gulröda lergods som det från hällkistan nr 34, har samma höga, lindrigt utböjda öfverkant, samma snoddlika ornament och deröfver en rad intryckta spetsar eller kilar mellan parallela linier. Af den del, som på dessa kärl företrädesvis är ornerad, finnes intet qvar, dock märkas spår af de runda stämplarna. — Af det andra kärlet finnas blott några stycken af öfre delen, som uppstiger nästan lodrätt med mycket lindrig böjning utåt och nertill öfvergår i tvär vinkel och utan ornament till den nedre delen. — Bägge kärlen hafva synbarligen varit ganska stora, och blott en mycket ringa del är qvar.

2. *Kol*, och

3. *Brända ben*, hvaribland igenkännas stycken af hjernskålen och af falanger af *menniska*.

Fynd nr 38 (hällkista nr 32).

Belägen knappt 1 m StV från föregående. Endast en häll fanns qvar, 92 cm lång, 50 cm djup och stående i NNV—SSO. Graflagret träffades Ö om densamma; under ett lager af mindre, flata kalkstenar förekommo brända ben samt en stor mängd lerkärlsbitar, och detta öfver hela kistan, men mest i S hörnet och midten. Nere på bottnen nära hällen fanns en krökt större tand (se nedan). Här hittades:

1. En *skifva af brons*, som af elden blifvit förderfvad och oigenkänlig.

2. En mängd *lerkärlsbitar*, som blifvit, så långt möjligt varit, sammansatta, hvarvid visat sig att här funnits icke mindre än *fyra olika kärl*.

a) Det största, af hvilket öfra halfvan kunnat nästan fullständigt hopsättas, är af den vanliga typen, dock ovanligt stort och utan öra. Kärlets vidaste kant har varit belagd med ett särskildt löst band af lera, prydt med de öfliga sneda strecken, men som nu öfver allt bortfallit. Der ofvanför det inåt sluttande fältet, som här är mycket smalt, med ornament, här bestående af figurer bildade af tvänne trianglar och omgifvande af fyra cirklar, placerade på något afstånd från hvarandra. Der ofvanför ett snoddornament, påsatt, och sist, kring halsens smalaste del, en rad små cirklar. Diameter i öfverkanten 182 mm, i vidaste kanten 210 mm, ungefärliga höjden 18—20 cm.

b) Ett mindre kärl af samma typ och med alldeles samma ornament, dock med ännu skarpare afsats — som här är försedd med små sneda streck utan påsatt band — än vanligt midtpå, samt försedt med öra, som dock nu saknas. Lergodset fint och mycket tunnt, bräckligt. Kärlets höjd ungefär 135 mm, hvaraf öfre partiet 58 mm. Diameter vidast 153, i bottnen ungefär 75 mm.

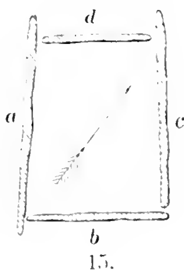
c) Ett enda stycke af ett *rikt ornoradt kärl*, till-

hörande samma grupp som de förra. Stycket tillhör det lutande planet af bukens öfre del och begränsas nertill af ett pasatt tjockt snoddornament, med dubbla sneda streck, som bilda vinkel mot hvarandra. Ornamenten bestå af stämplar, qvadratiska och rutade (jfr föreg. års hällkista nr 7) på kant ställda samt omgifna i hörnen af 4 små cirklar, alltså öfverensstämmande med dem, som förekomma å den ena af de vid Valla i Klinte funna guldhalsringarna (*Månadsbladet* 1876, s. 221). Detta ornament tyckes fortfara äfven något senare, jfr en guldbrakteat från Halland, afbildad i *Årböger* 1870, pl. 17, fig. 2.

d) Några få stycken af ett *litet kärl*, till formen ungefär af samma typ som de föregående, men alldeles utan sirater. Höjden från vidaste kanten till kärlets öfverkant endast 4(!) cm. Kärlets hela höjd har svårligen varit mera än 9—11 cm och dess diameter upptill 9 cm. Det är af mycket bräckligt lergods.

3. *Brända ben*, hvaribland små stycken af *menniskoskalle*, samt en obränd(?) *häst*tand.

Fynd nr 39 (hällkista nr 33).

15.

Längd af *a* 71 cm
b 50
c 76
d 42
Hällarnas djup 12

Belägen 7 m SO till S från föregående års hällkista nr 8. I denna hittades några få *obrända ben och intet annat;* frånvaran af de brända benen är här anmärkningsvärd, ty med undantag af denna (i hällkistan nr 10 berodde deras frånvara troligen på mindre noggrann under-

sökning) samt den långa kistan med skelett (se nedanför) hafva alla grafkistor innehållit brända ben. Förhållandet här är så mycket märkligare, som de här funna benen, ehuru fragmentariska, likna menniskoben; de äro nemligen: stycke af hjernskålen af ett litet barn, delar af ben och arm hos ett barn, och en liten menniskofalang; dessutom förekommer en liten *får*tand. — Har väl ett litet barn här blifvit obrändt begrafvet (de flesta delarna af skelettet skulle då vara upplösta) eller har äfven här det egentliga liket varit brändt, ehuru benbitarna undgått uppmärksamhet, något som ej behöfver väcka förvåning, då jag i vissa andra kistor, oaktadt den sorgfälligaste undersökning, ej funnit mer än 2 eller 3 små skärfvor af sådana?

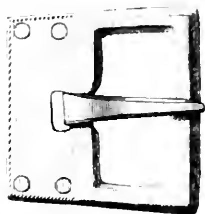
Fynd nr 40 (hällkista nr 34, *lång*).

Belägen 38 steg norrut från norra skyttegrafvarnes N kant på åsens V del och ungefär 43 m NV (liten dragning åt N) från föregående hällkista nr 38. I denna graf, som utom storleken (den är 2 m lång och nära 70 cm bred), i öfrigt hvad anordningen beträffar öfverensstämde med de små hällkistorna, anträffades ett *menniskoskelett*, deri afvikande från alla föregående (jfr dock närmast föregående). Men detta skelett, som låg på kistans botten, d. v. s. ungefär jämnhögt med sidohällarnes underkanter (50 cm under jordytan), befanns i ett högst egendomligt tillstånd. Ryggraden med en del refben, hela högra armen och bägge underbenen med fötterna (dessa riktade uppåt) funnos i alldeles orubbadt tillstånd; högra lårbenet, venstra bäckenbenet och de bägge venstra underarmbenen funnos mer eller mindre rubbade från sitt ursprungliga läge; af hufvudskålen, som var tilltygad ungefär som om den blifvit sprängd af ett skott krut, lågo de största styckena på sin ursprungliga plats, flere mindre skärfvor strödda utmed kroppens venstra sida, öfverkäken med ansigtspartierna vid venstra knäskålen

och underkäken upp- och nedvänd, på högra axeln, under det slutligen venstra öfverarmen, venstra lårbenet(?) och högra bäckenbenet, samt kanske ännu några mindre märkbara ben, totalt saknades. Då de bägge underbenen ligga orubbade och i sitt *riktiga förhållande inbördes* och sålunda naturligtvis kroppen måste blifvit ostympad nedlagd, så återstår intet annat, än att benen blifvit rubbade och delvis helt och hållet bortförda af råttor eller andra djur. Vid högra öfverarmen upp emot axeln låg ett stycke af ett lerkärl, midt emot på venstra sidan en liten bronsring med krok. Sedan allt var upptaget genomletades jorden under skelettet och bland det uppskoflade hittades en bronssölja, således ovisst hvar den legat, men bestämdt *under* skelettet, och troligen vid dess midt.

Här anträffades alltså;

1. En *bronssölja*, fyrkantig, med kort bakstycke, på undersidan försedt med 4 bronsnitar att fästa remmen; bredast på framsidan, svagt afsmalnande bakåt. Bredd framtill 27, längd 25 mm (fig. 16).

16.

2. En liten rund *bronsring* med en deri löst fasthängande, till ögla omböjd bronsten; ringen är ej trind, utan afplattad i jämna ytor, diameter 19—20 mm.

3. Några stycken af nedre delen af ett *lerkärl*, mycket bugtig, af temligen löst lergods, till färgen mörkare än hos de vanliga kärlen.

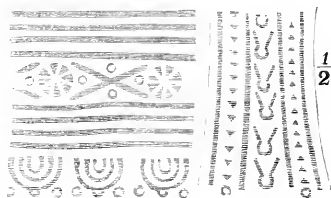
4. *Skelettet*, defekt, som ofvan är angifvet.

Fynd nr 41 (hällkista nr 35, *lång*).

Belägen 25—30 cm(!) N om föregående och i linie med denna (N—S).

Den föregående kistan innehöll ett skelett; denna, som är belägen en knapp fot från den förra och i alldeles samma riktning, med samma längd (denna något smalare), samma djup (50 cm) o. s. v., samt sålunda väl

17.

måste anses byggd samtidigt, innehöll *brändt lik*. Brända benbitar anträffades, ehuru sparsamt, öfver hela kistans utsträckning, men mest i N ändan. I det NÖ hörnet hittades redan ganska högt upp små krukskärfvor, som tilltogo i antal nedåt, tills på 25—30 cm djup alldeles inne i hörnet anträffades ett större med öra försedt stycke af ett präktigt orneradt kärl, liggande med den konkava sidan uppåt.

Här fanns sålunda intet annat än

1. Det omtalade *lerkärlstycket* (fig. 17), af samma typ som den i dessa grafvar vanliga, dock med vissa modifikationer. Halsen är icke så mycket indragen, öfvergången till buken icke så tvär, de snoddlika ornamenten saknas alldeles, det breda och platta örat icke så mycket utsvängdt. Ornamenten äro här på följande sätt anbragta: på bukens vidaste kant en rad små cirklar, derofvan en rad 3-dubbla koncentriska halfcirklar, ställda med bugtningen nedåt, deröfver tvänne rader med 4 jämnlöpande linier och mellan dessa rader stämplar i form af 8-ekriga hjul; mellan de sistnämnda synas två sneda linier, som korsa hvarandra och i deras vinklar fyra små cirklar. Örat är prydt med två parallela linier i hvarje kant, omslutande en rad små trekantiga instuckna hak, och längs örats midt en rad tvågreniga figurer. Som man ser öfverensstämmer allt ganska noga med fragmentet från Endregarda, afbildadt i *Månadsbladet* 1876 sid. 214, hvilket af dr Hildebrand der visas vara en yngre utveckling af denna grupps kärl. Är den på anfördt ställe gjorda jämförelsen mellan dessa kärls tvågreniga ornament och liknande på en granatprydd sölja (M 432) berättigad (kanske dertill skulle kunna läggas, att ungefär motsvarande till det här funna kärlets konentriska halfcirklar förekommer på guldbrakteater, jfr *Årböger* 1870 pl. 17, fig. 5 och pl. 23 fig. 9, bägge från Danmark) —, så föres detta kärl ner till den »tredje gotländska spännegruppen» (se Hildebrands uppsatser i Månadsbladet), under det i allmänhet hällkistorna på Bjärsbaken tillhöra andra gruppen. — Kärlets vidd i öfverkanten ungefär 13 cm; höjden af öfverdelen 6 cm.

2. *Brända benbitar*, oigenkänliga.

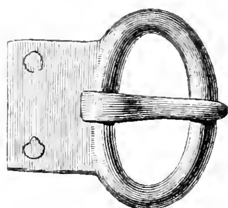
I detta sammanhang må upptagas fyra hällkistor af samma beskaffenhet som de förut behandlade, men be-

lägna på åsens N del i den i förra berättelsen omtalade Englunds hage och i närheten af fjorarets fynd nr 17, som visade sig troligen tillhöra en äldre tid än hällkistorna.

Fynd nr 42 (hällkista nr 36).

Denna och de bägge följande belägna tätt intill hvarandra. Den föregående är undersökta stenringen (fynd nr 17) är belägen 13 m rakt i Ö från den östra hällen af hällkistan 44.

Denna kista, som i jämförelse med de öfriga, förut undersökta, är ganska liten (inre längd 60, inre bredd

18.

35 cm) var till sitt innehåll fullkomligt öfverensstämmande med dessa. Här hittades:

1. En *sölja* af brons (fig. 18) af oval form, alldeles lik den i hällkistan nr 27 hittade, blott att den baktill utgående remhållaren här är mycket smalare; under denna sitter ett tunnt och smalt bronsstycke (nu skadadt) fästadt med 2 bronsnitar. Söljans bredd 26, längd 28 mm.

2. Några få, ej ornerade, stycken af *lerkärl*, deribland ett öra, mycket bredt och platt (tunnt), upptill försedt med en inslagen rund stämpel, otydlig inuti. På ett litet fragment spår af det vanliga snoddornamentet.

3. *Brända benbitar.*

Fynd nr 43 (hällkista nr 37).

Den minsta af alla hittills undersökta kistor, ungefär qvadratisk med något mer än 1 fots sida. På bottnen af denna lilla hala hittades några få brända *benskärfvor*.

Fynd nr 44 (hällkista nr 38).

I denna kista, något större än de begge föregående (längd 96, bredd 45 cm), anträffades brända benbitar öfver hela bottnen, dock icke jämnt utbredt, utan i små högar. Här fanns:

1. Bitar af *lerkärl*, som varit af den vanliga typen och försedt med ett öra, bredt och tunnt, samt med en upphöjd ås längs midten. Ornamenten äro en platt och mycket utbredd snodd, rader af spetsiga instuckna hak, samt runda stämplar, troligen af samma art som fig. 2.

2. *Kol*, och

3. En *kotand* samt *brända ben*, hvaribland bitar af en *menniskoskalle*.

Fynd nr 45 (hällkista nr 39).

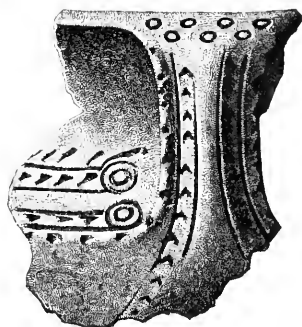
Belägen ungefär 40 steg i NVtV från stenringen (fjorårets fynd 17). Hel längd 1,30 m.

Denna kista var förut plundrad, och det helt nyligen, så att benbitar o. s. v. ännu lågo uppkastade jämte densamma, men plundringen var, som vanligt, icke fullständig, utan graflagret var endast delvis upprifvet. Det föreföll mig, som om kistan ursprungligen varit delad i två delar, så att ett qvadratiskt rum genom en tvärhäll varit afskildt i dess södra ända (0,45 × 0,48 m), men ingenting kan derom med säkerhet sägas. I denna södra del hittade jag åtminstone endast *brända benbitar*, under det i den öfriga delen förekommo *obrända* ben och *der-*

under de brända, ehuru allt sparsammare ju längre mot norr. — Här hittades:

1. En liten smält *brons-klump* eller droppe.

3. Bitar af *lerkärl* af vanlig typ med jämnbredt platt öra (fig. 19). Kring halsen det upphöjda snoddornamentet, kring bukens vidaste kant de sneda strecken, på fältet mellan dess linier 2:ne rader med ganska grofva trekantiga instuckna hak samt runda stämplar och slutligen ofvanför snoddornamentet en rad små instuckna hak. Med tvänne rader sådana hak är äfven örat prydt, hvarje rad omgifven af 2 parallela linier, hvarförutom kanterna äro

19.

försedda med inskurna hak. Ofvantill der örat förenar sig med krukans öfverkant äro några små cirkelfigurer.

3. *Obrända ben* af *får* ock *ko*, samt *brända* ben, *oigenkänliga.*

Sedan nu ett antal af 39 hällkistor eller, med afräknande af nr 40, 41 och 45, som äro något olika beskaffade, åtminstone 36 blifvit undersökta, torde det vara på sin plats att göra en sammanställning af den vanliga beskaffenheten hos dessa grafvar. Liket har varit brändt å bål, troligen med full beklädnad, eftersom de anträffade

fornsakerna mest tillhöra denna, och å balet har äfven ett och annat blifvit lagdt, vanligtvis endast ett lerkärl. Vid förbränningen synes en måltid egt rum, hvarvid förekommit får, ko, mindre ofta fisk och fogel. En kista af tunna kalkhällar, vanligen rektangelformig och mestadels omkring 80 cm lång (den minsta 40, den största 132 cm lång), 50—55 cm bred och 45 cm djup (minst 35, störst 50 cm djup), d. v. s. respektive 2,7, 1,7, 1,5 svenska fot, har blifvit å annat ställe färdigbyggd, och dit har man vårdslöst nedkastat de från balet utan synnerlig noggrannhet hopskrapade lämningarna: benbitar, kolstycken och fornsaker, hvarmed följt askblandad jord, brända stenar o. s. v. Härofvanpå hafva ofta de efter måltiden eller offret qvarblifna djurbenen blifvit nedkastade samt någon gång betäckta af ett lager små flata stenar, hvarefter kistan fyllts. Hurnvida den sedan blifvit täckt af en häll, ett jordlager eller en mindre hög kan icke bestämmas: sådant saknas visserligen nu, men anledning finnes att misstänka, att förhållandet varit annorlunda. Begrafningssättet påminner i mycket om »brandpletterne», som vid samma tid förekommo på Bornholm. Hvad fornsakerna beträffar så har det normala varit: bitar af ett lerkärl och emellanåt någon liten bronssak eller fragment af benkam. Jern har förekommit *endast en gång* (det besynnerliga jernföremålet i hällkistan 26) samt som nål i en bronssölja i hällkistan 16 (spår i hällkistan 27), så att icke blott vapen, utan äfven verktyg (t. ex. knifvar) totalt saknas i dessa grafvar, hvilkas fornsaker nästan uteslutande tillhöra beklädnaden (fibulor, söljor, benkammar, rembeslag). — Till slut meddelas här en tabell öfver alla 39 grafvarnas innehåll (se följande sida).

På Bjärsåsen undersöktes äfven denna sommar tre grafvar af annan beskaffenhet, belägna på åsens norra del

Fyndens nr.	*Obrända* ben.	*Brända* ben.	Lerkärl: samma grupp som M. 391.	Lerkärl: simplare samt (ovissa).	Benkam.	Fibula.	Sölja.	Rembeslag: = M. 304.	Rembeslag: andra.	Bronsring.	Perlor och glasklumpar.	Spelbricka.	Jernföremål.	Bronsfragment.
2		×		(×)	×	×	(×)							
3		×	×		×									×
5		×	×											
6	×	×	×		×						××	×		
7	×	×	×											
8	×	×		×										
9	×	×	×		×									
10		×		(×)	×	×								
11		×	×		×	×	×							
12	×	×												
13		×	×		×									
14		×	(×)				(×)		(×)					
15	×	×		(×)	×									
16	×	×		(×)	×	×	×	×						
21		×		(×)										
22		×												
23		×												
24	×	×												
25		×		(×)										
26		×	×		×								×	
27	×	×	×			×			××					×××
28		×		(×)										
29		×			×									×
30	×													
31	×	×												
32		×		×	×		×			×				×××
33	×	×	×(×)		×	××	×	×			××			××
34	×	×	×											
35	×	×		(×)										
36	×	×	×		×				×(×)					×
37		×	×	×										
38		×	××(×)	(×)										×
39	×													
40	skelett			×			×			×				
41		×	×											
42		×	(×)				×							
43		×	×											
44	×	×												
45	×	×	×											×
S:a	19	36	22	13	14	7	8	2	5	2	4	1	1	13

i Englunds kallgärsåker (d. v. s. kalfgärdes-), alltså i närheten af de fyra sist beskrifna hällkistorna.

Fynd nr 46 (låg grafkulle med kista nr 1).

Mycket låg, nästan omärklig, 4—4,50 m i diameter, belägen 35 steg i NVtN från stenringen (fjorårets fynd 17). I midten var en fördjupning, hvari syntes kanterna af kistans hällar, och öfver hvars ena del låg ett större gråstensblock, 1,30 m langt, troligen förut *rest å grafhögen*, fast nu kullstörtadt.

Kistan var förut plundrad. I kistans S ända (den stod nästan rakt i N—S) hittades en mängd *obrända ben*, deribland flere menniskoben, men utan någon ordning, i SO hörnet fanns en *spelbricka af ben*, vid V sidohällen en större nyckel af jern samt längre mot N en liten ring och *en perla*; fornsakernas läge dock ovigtigt, ty hela denna ända var alldeles kringrörd af skattgräfvaren. Litet bättre blef det dock längre in mot kistans midt; der märktes vid omkring 45 cm djup ett större lager af sma och större flata stenar och derunder *en samling af djurben*, de flesta af hund. Det är möjligt, att hunden varit hel nerlagd i grafven, ty en del kotor funnos sammanhängande o. s. v.; dock kan intet med visshet sägas, i följd af plundringen. Bottnen utgjordes af ljusare grus och träffades på 60 cm djup. Kistans längd något öfver 2 meter. Här hittades:

1. En *nyckel af jern*, af samma grundform som M 498; skaftet bredt (15 mm), nertill försedt med en vinkelrätt mot detsamma ställd ögla; upptill smal, uppböjd, försedd med 2 tänder. Skaftets längd 10,5 cm, hela nyckelns största längd nära 20 cm.

2. En *jernknif*, fragmentarisk, tangen och nedre delen af bladet samt spetsen. Bladets rygg ganska bred, med

ett tvärt hak skild från tången, på eggsidan deremot småningom skeende öfvergång. Bladets längd antagligen omkring 10 cm (?), tångens 74 mm.

3. Flere *jernfragment*, deribland hälften af en ring

4. En rund, tunn och klen *ring af silfver*(?), passande till fingerring; diameter 22 mm — sjelfva tenens bredd ytterst obetydlig (1 mm).

6. En *spelbricka af ben*, genomborrad: diameter 38, höjd 13 mm.

7. En mängd tunna stycken af ett slags svart, beckliknande, brännbart ämne.

8. Några få, icke ornerade stycken af *lerkärl* af mörkt lergods.

9. *Obrända ben:* kotor, underben, falanger, nyckelben, armben, etc. af *menniska*, en mängd ben af en stor *hund*, såsom käk, öfverarm, kotor, svanskotor etc., några få ben af *får* (tibia, käkstycke etc.) samt slutligen ett öfverarmben af *säl*.

Fynd nr 47 (låg grafhög eller fylld stenring).

Belägen 8.5 m NO från fjorårets fynd nr 17. Diameter 6 m; ordentligt kantsatt med ungefär 32 försvarliga gråstenar, stenfylld inuti och endast obetydligt kullrig. Midtpå ett större gråstensblock (1,20 m langt, 56 cm bredast och 50 cm tjockt) nu kullfallet, men troligen förut *rest på högen*. Här anträffades endast några *brända benbitar*, obestämbara, samt spår af brons.

Fynd nr 48 (röse).

Ett större grafröse af *kalkflisor*, beläget 55 steg NOtO från fjorårets fynd nr 17, alldeles rundt, utan något slags

fotkedja. Diameter nära 10 m, höjd 75 cm, diameter af den platta delen af öfversidan 6—7 m. I midten en större buske, jord, grus m. m., men utikring bygdt nästan som en kallmur af flata kalkstenar, lagda på hvarandra, utan jord emellan, så att man längre ner i högen ofta råkade på långa halor mellan stenarna. Gråsten var i hela röset sällsynt. Jag gick ner ungefär i högens midt, men något åt nordost. Vid 60—70 cm djup träffades liggande löst mellan stenarna kraniedelar af *får*, ett helt *kokranium*, som föll sönder, samt en fibula, falanger, 2 ryggkotor och refben af *katt*(?). Sedan jag kommit ungefär 3 fot djupt utan att något syntes, träffades två större kalkflisor jämte hvarandra, men ej heller under dem fanns något spår af begrafning. Jag gick derefter in åt SV och träffade en duktig, på kant stående kalkhäll med öfverliggande häll. Under denna hittades endast ett par *djurtänder*.

II.

Graf vid Lärbro kyrka.

Fynd nr 1 (rud grafhög?)

Belägen Ö eller NO om kyrkan, nerunder bergsbranterna; strax jämte kullen äro klipphällarna fullsatta med sliprännor. Då jag trodde, att denna hög, som ligger alldeles ensam vid sliprännorna strax under bergsbranten och således alldeles vid stranden af det i forna tider befintliga genomloppet (att ett sådant funnits visar sig tydligen af det sanka, vattensjuka lågland, som sträcker sig mellan de från N och S mot hvarandra långt inskjutande Kapellshamns- och Vägumevikarna), kunde vara af intresse,

beslöt jag att öppna den[1]. Högens diameter var 4,5 m, dess höjd omkring 1 svensk fot; den var på ena sidan till en stor del bildad af en uppstående jordfast kalkpynt och för öfrigt placerad på den ojämna kalkklippan. Jag började under gräfningen alltmer frukta, att det alls icke varit någon grafhög, utan helt simpelt en eldstad, ehuru det är svårt att förklara, hvarför en hög blifvit uppkastad deröfver; dock må anmärkas att högens form ej var så synnerligen regelbunden. Emellertid gjordes en genomgräfning och ungefär midt i träffades en hel mängd kol i ganska stora stycken; ehuru gräfningen fortsattes både länge och väl, hittades intet annat än några benbitar. Fastän det sålunda väl icke kan ha varit en graf, vill man dock gerna sätta den ensamma kullen i förbindelse med de ovanligt talrika sliprännorna vid sidan, om man ock icke kan instämma med de besökande Tyskarna, som funno saken helt klar: »här, i kullen, har man smidt sina svärd och derpå slipat dem i sliprännorna».

Bland benbitarna voro: 2:dra halskotan af *får* samt en framtand (trasig) och en kindtand af *häst*.

Undersökt år 1877.

III.

Graffältet vid Pavals i Lärbro socken.

I norra ändan af den till Pavals gård hörande *kyrkhagen* och strax S om Keilungs gård ligger ett väldigt röse af blandade kalkflisor och gråsten, med en stor toppgrop, hvari växer en gran. Röset är omkring 27 m i

---

[1]) Anledningen, hvarför jag på detta sätt gick långt utom mitt en gång valda område, var den, att prins Friedrich Karl af Preussen på sin genomresa öfver Gotland önskade se några fornlemningar och man måste då välja någon, som låg nära stora landsvägen.

diameter och ungefär 2 m högt, med en kantring af ansenliga stenar, till en del bibehallen. Kring detta röse förekommer en samling sma grafkullar, en stor del skadade, mest åt N, af hvilka några undersöktes, hvaröfver beskrifningen här följer.

Fynd nr 1 (röse nr 1).

Litet, lågt röse af gråsten utan tydlig fotkedja, obetydlig höjd öfver jordytan. Högens midt genomgräfdes, hvarvid träffades stora gråstenar (dubbel mansbörda) någorlunda ordentligt satta i ring, och mellan dem, i ett hål på ungefär 60 cm i qvadrat, brända ben och lerkärlsbitar ända till 50 cm djup. Med ena kanten hvilande på de i ring satta gråstenarna, lågo flere kalkhällar, sluttande utåt; under en sådan hittades 2 obrända refben. Under de stora gråstenarna fanns intet. De anträffade fornsakerna funnos bland de brända benen. Här hittades:

1. En mycket liten *jernknif*; den ganska breda ryggen af bladet skild från tången genom ett hak; bladets längd 66 mm, tångens längd nu 26 mm, men afbruten, dock har det felande stycket icke varit langt, kanske 15 mm.

2. En *märla af jern*.

3. Tvänne *fragment af jern*, det ena en liten trind ten med en rund ögla i ena ändan, afbruten i den andra.

4. En hel mängd *lerkärlsstycken*, af hvilka en del kunnat sammansättas. Kärlet har varit ganska stort, af simpel form, föga bugtigt, nästan jämnbredt och utan särskild hals, någonting i samma väg som M. 657. Det har varit 16 cm högt, diametern i öfverkanten 16,5 cm (ungefär), i bottnen ungefär 12 cm; fast och hardt lergods.

5. *Obrända ben*: ett par refben af större husdjur.

Brända ben, icke bestämbara.

Fynd nr 2 (röse nr 2).

Liten låg kulle, med otydliga lemningar af fotkedja, 3,75 m i diameter, bestående af större och mindre gråstenar. I midten träffades obrända ben och derunder ett svartbrändt lager med mycket kol (endast några bitar medtogos) samt sparsamt med brända benbitar. Bland dessa hittades ett litet jernföremål, dessutom förekommo märken efter brons. Graflagret var något öfver 1 qvadratmeter. Här fanns:

20.

1. Ett *ändbeslag af jern* till en rem af vidstående form, naturlig storlek, klufven upptill och försedd med en jernnit; längd 45 mm, fig. 20.

2. *Kol.*

3. *Obrända ben:* en furcula, radius, tibior etc. af en *fogel* (troligen *höns*); två stycken af större ben, afhuggna, det ena med märke efter skarpt hugg. — *Brända ben*, obestämbara.

Fynd nr 3 (röse nr 3).

Liten låg grafkulle af nästan omärklig höjd, diameter ungefär 3 m, som utomkring varit omgifven af en ring (diameter 5,90 m) med mindre, satta stenar. Ur högens midt framkom vid den första afröjningen och upptagandet af stenar ett litet lerkärl, som lyckligtvis ej gick sönder; det låg ungefär $^1/_2$ fot under jordytan. Vid samma obetydliga djup funnos obrända ben, längre ner brända, och dervid en jernknif. — Här hittades alltså:

1. Ungefär hela bladet af en *jernknif* med ett litet stycke af tången; eggen skild från tången med ett djupt hak, äfven på ryggsidan en, mindre märkbar, afsats; bla-

det är ganska bredt (20—22 mm) och är nu 68 cm langt, men har varit kanske något längre; af tangen är blott ett litet stycke qvar.

2. En mycket liten *lerkruka* (fig. 21), utan ornament, till storlek och form jämförlig med M. 390, dock något större diameter af det flata bottenstycket, samt en god del mindre. Höjd 5 cm(!), diameter i öfverkanten 7 cm, under bottnen 42 mm.

3. *Obrända ben:* tänder, mellanfotsben etc. af ett *får.*

Brända ben, oigenkänliga.

21.

Fynd nr 4 (röse nr 4).

Röse af gråsten utan fotkedja, 5,50 m i diameter, 50—60 cm högt. I midten under ganska stora stenar (full mansbörda) obrända ben samt derunder svartbrändt lager med brända ben, kolbitar etc., dock mycket sparsamt. Intet annat anträffades. De *obrända benen* tillhörde en stor *hund* (falanger, mellanfotsben, 2 radii, ulnor, 2 tibior, stycken af öfverarmben, bäcken, fibula, skulderblad), ett litet, ungt *får* (kanonben, öfverarmben, stycke af underkäk). Bland de *brända benen* ett *stycke af underkäk af hund*, de öfriga obestämbara, möjligen ett stycke af *menniskofalang*(?)

Fynd nr 5 (röse nr 5).

Ett mycket litet och lågt röse, med en liten hög brända ben ett stycke ner i midten af grafven.

Fynd nr 6 (röse nr 6).

Röse af gråsten, i midten ganska stora sådana; knappt en fot djupt under dessa påträffades graflagret, brända ben, kolstycken, samt deribland lerkärlsbitar, jernfragment och en stoppnål af jern. Här hittades alltså:

1. Några *jernstycken*, troligen fragment af en *jernknif*, hoprostade till stora klumpar, så att intet om dem kan sägas.

2. En *jernnål* (fig. 22) med aflångt öga i ena ändan, lindrigt hopböjd, i motsats till föregående ganska väl bibehållen. Längd 7 cm.

3. *Bronsfragment*, små; efter all sannolikhet stycken af den spirallagda tråden af en *bronsfibula;* det är så mycket större skada att intet vidare af fibulan finnes bibehållet, som den, om den träffats hel, kunnat lemna visshet, om dessa grafvar tillhöra den »första gotländska spännegruppen».

4. *Kol*, och

5. *Brända benbitar*, några få.

22.

Undersökningen gjord 1878.

IV.

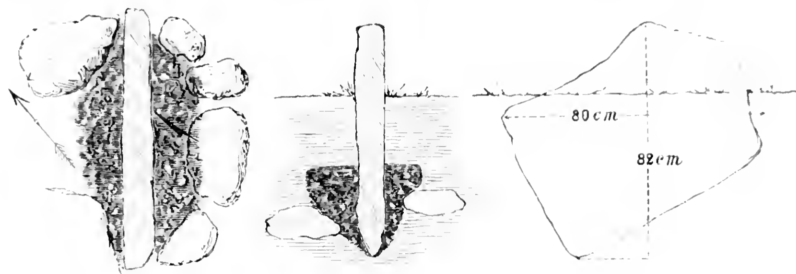
Graffältet på Lekarehed i Lärbro socken.

Vid Laxells gård, tillhörande Liffride hemman, och vid Lekarehed, på N sidan om landsvägen, ligger ett väldigt röse af blandad kalk- och gråsten, med till en del bibehållen fotkedja, 30 m i diameter och efter ögonmått

10—12 fot högt, försedt med toppgrop. Kring denna jätte ligger en liten flock på 20—25 grafvar, af hvilka några undersöktes.

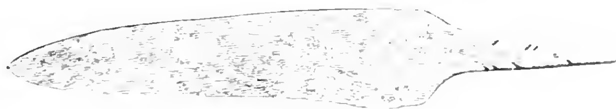
Fynd nr 1 (graf vid kantsatt sten nr 1.)

Det enda, som syntes ofvan jord var en kalkhäll, 70 cm lang och 28 cm högst öfver jordytan. Grafvar vid sådana kantsatta hällar hafva förut blifvit funna och undersökta af Fredrik Nordin (se hans berättelse i *Svenska fornminnesföreningens tidskrift* h. 9) och förhallandet visade sig här vara detsamma. Ett stycke ner i jorden omgafs hällen af flere stödjande stenar, och mellan dessa och

23.

den förra förekom graflagret, som började 20—25 cm under jordytan och räckte ända till hällens slut och äfven in under densamma (fig. 23). Deruti förekomma brända

24.

ben tämligen talrikt samt ett slags små brända (?) stenskärfvor, som voro af en förvillande likhet med de förra. På östra sidan om den på kant ställda hällen hittades en jernknif med tången liggande *på* en af sidostenarna och spetsen mycket lägre ner in emot kanthällen. Här hittades alltså:

1. En alldeles hel, väl bibehållen *jernknif* (fig. 24); tången, mycket kort, fyrkantig, med i kanterna inskurna hak, förmodligen för att bättre hålla fast i träskaftet. Bladets rygg bildar en lindrig båge, eggen är skild från tången med en mycket bred afsats. Hela knifvens längd 165 mm, deraf tångens 47 mm; bladets bredd nertill 28 mm.

2. *Kol.*

3. *Brända ben:* bitar af skulderblad, kotor, och skalle af *menniska.*

Fynd nr 2 (graf vid kantsatt sten nr 2.)

Den kantsatta hällen stod här 16 cm öfver jordytan och var 70 cm lång. Graflagret började 30 cm under jordytan och gick ända ned till stenens slut. Hällen stöddes af tvänne gråstenar, lagda en på hvar sida vid midten; dessutom funnos två stenar som underlag under dess ena ända, som ej räckte så djupt ner som den andra. Hällen är på ett eget sätt sprucken upptill; den var ända till 20 cm tjock.

Här hittades intet annat än *brända ben*, hvaribland fanns fragment af en *menniskotand.*

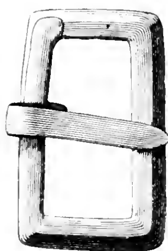
Fynd nr 3 (fylld stenkrets).

Liten stensatt ring, fylld med ganska stora gråstenar. Diameter något öfver 2 m. I ringens V—NV del träffades ett slags kista, nämligen 4 kantställda hällar, som delvis skyddade ett deremellan liggande menniskoskelett, illa betäckt af 2 mindre hällar. Skelettet var mycket murket, svårt att få i dagen ordentligt och hvart särskildt ben gick sönder vid upptagandet, hvarför intet medtogs, utan allt begrofs åter. Ställningen är ganska besynnerlig: lårpiporna böjda uppåt, underbenen nedåt, likaså underarm-

benen; armbågarna och knäskalarna nästan mötas. Skelettet ligger på högra sidan, ansigtet, som dock liksom för öfrigt hela skallen, var mycket skadadt, var vändt at höger. Lårbenets längd 45 cm, öfverarmpipans 35 cm. — Troligt är väl, att liket blifvit i sammanhängande tillstånd nerlagdt i den ofvan antydda ställningen, ehuru sedan genom köttets bortfallande, kanthällarnas ofullständiga skydd o. s. v., benen kommit i en onaturlig ställning till hvarandra (t. ex. lårbenets öfra ända och bäckenet).

Fynd nr 4 (röse nr 1).

Liten kulle, obetydligt höjd öfver jordytan, kantsatt med gråstenar, diameter 3,50 m. Midtuti förekommo stora gråstenar (mer än mansbörda) och under dessa, en fot ungefär under ytan och i ringens midt, en fläck

25.

med brända benbitar och jämte dessa en sölja. Intet vidare anträffades.

1. En *sölja af jern* (fig. 25), fyrkantig, och utan remhållare på baksidan; delvis förderfvad af rost; längd 20, bredd 41 mm.

2. Några få *brända* och *obrända ben.*

Fynd nr 5 (röse nr 2).

Låg, rund, föga upphöjd grafkulle, diameter 2,75. 45—55 cm djupt under högens yta träffades ett skelett,

liggande utsträckt på rygg med fötterna på kors. Rundt ikring lågo kalkhällar, stående i lutande ställning, så att ena kanten låg nere intill skelettet och motsatta kanten mycket högre upp. Öfver underbenen låg en stor häll med ena kanten hvilande på dessa, under det andra kanten nådde nästan upp mot jordytan: denna hälls läge visar, att man här icke har att göra med en kista, hvars hällar af trycket ofvanfrån och af brist på öfverliggare ramlat ut, utan att anordningen måtte från början varit ungefär sådan den nu är, huru egendomligt det än förefaller. På likets midt låg en mindre häll, den enda ordentliga »öfverliggare». De bägge venstra underarmbenen, som jämte händerna tyckas hvilat på bröstet, voro afbrutna (omkring hälften qvar). Hufvudskallen ännu sammanhängande, men krossad; venstra tinningen tycktes vara *inslagen*, eller möjligen intryckt af kringliggande stenar; underkäken upptryckt i svalget innanför öfverkäken. Fotfalangerna med riktning uppåt. Liket begrofs åter, ty benen sönderfallande.

Fynd nr 6 (röse nr 3).

Liten, mycket låg grafkulle, med nästan fullständig fotkedja. Diameter 3 m. I denna kulle påträffades ett menniskoskelett, som var så murket, att blott med svårighet något kunde iakttagas angående dess läge etc. Till och med de stora lårbenen voro så förstörda, att de gingo af på flere ställen vid upptagandet. Liket tyckes ha legat på högra sidan, med benen obetydligt böjda (uppdragna); för öfrigt utsträckt som vanligt. Längd från öfversta halskotan till hälbenet i rät linie 1,56 m. Skallen sönderfallen. Omkring lågo flere kalkhällar i lutande ställning (ungefär som hos föregående) samt öfver fötter och hufvud. Intet annat förekom.

Fynd nr 7 (röse nr 4).

Låg grafkulle med ordentlig kantring af försvarliga gråstenar, diameter 3,50 m. Här lågo midti en hög med obrända ben, djur och menniska, utan sammanhang. De flesta voro så murkna att de icke kan medföras; tillvaratagne äro några *hund*tänder samt underkäken och stycken af öfverkäken af ett *litet barn*. Djupet i grafvens midt 50 cm. Intet annat än dessa obrända ben hittades.

Fynd nr 8 (hög).

Ett par bösshåll NO om föregående grafflock ligger presthagen, en skogbeväxt beteshage tillhörande pastorsbostället. I denna förekommo på ganska stort afstånd från hvarandra 3 stora, vackra gräsbevuxna och ovanligt höga grafhögar, af hvilka jag beslöt undersöka den minsta, beläget i hagens NV ända.

Denna grafkulle, som består af grusartad jord med mindre och, sparsamt, större stenar, hade en diameter af 4,50 m i Ö—V, 4,75 i N—S, och var kantsatt med gråstenar, som inom sin ring uppburo högens höjning; höjd 40—50 cm. Jag började gräfva en gång in från Ö kanten och genomgräfde hela midten af högen utan att träffa det minsta, till dess slutligen åt ena sidan något under den omgifvande jordens yta, d. v. s. ungefär 50 cm under högens yta, anträffades på en liten fläck några få *kolbitar*, några små lergodsaktiga stycken (troligen dock naturliga klumpar, och 3 murkna, obrända benstycken, som voro obestämbara. Jag gick ner ett stycke i bottnen, men här visade sig orubbade jordlager. Något annat påträffades icke i denna vackra hög.

På själfva Lekarehed eller, som det på allmogespråket heter, Lájk(e)rehájd, och på dess NÖ del nära intill landsvägen, på andra sidan om hvilken den nyss beskrifna grafflocken kring det väldiga röset är belägen, ligger på en obetydlig höjning af marken en liten flock på 12—15 grafhögar, af hvilka fyra undersöktes: den största kullen innehöll en mycket liten kista, som dock tyvärr

26.

27.

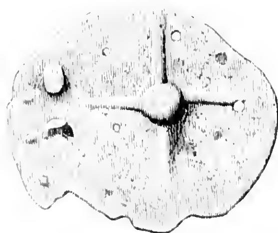
var plundrad och sedan begagnad till graf åt ett får, som dött.

Fynd nr 9 (röse nr 5).

Rund grafkulle, bristfälligt kantsatt med fotkedja, diameter något mindre än 5 meter. I midten lågo några

stora granitkullerstenar, satta i oregelbunden krets, under och mellan hvilka påträffades brända benbitar, några obrända d:o, bitar af lerkärl, några få kolbitar samt tvänne prydliga nålar af jern och 2 genom smältning skadade bronsplattor. Graflagret var ungefär ½ fot mäktigt och nådde ända ner till bottengruset. Här hittades alltså:

1. Två stora prydliga *jernnålar*; den ena (fig. 26) af dessa består af en lång, trind och ganska tjock jernten, hvilken upptill blifvit uthamrad till en platta, som utböjts till en buckla, hvarefter nålens ända blifvit hoprullad till en liten rund ögla. Utsidan af den breda buckliga delen är ornerad med 3 snoddornament, ett längs hvarje kant och ett midt emellan dessa, åstadkomna genom parallela

28.

29.

insänkta linier och små sneda streck mellan dessa, på fälten mellan dessa snodder små instuckna punkter. Den andra nålen (fig. 27) är i hufvudsak af samma anordning, dock är här den uthamrade plattan (om den ens kan så nämnas) mycket smalare, men tilltager deremot i bredd uppemot den öfre hoprullade delen. Nålarne äro lika långa, 135 mm.

2. Två *bronsplattor*, skadade af eld; den ena (fig. 28) har tydligen varit rund, är genomborrad af flere små hål och har på den sida, som tydligen varit undersidan, en rund upphöjning, hvarifrån utgå 4 låga åsar. På det andra, mindre stycket (fig. 29) förekommo, tyckes det

äfven de fyra åsarna, äfvensom en ögla, hvaraf äfven på den förstnämnda finnas spår. Diameter af den större 4—5 cm.

3. *Kol.*

30.

4. *Obrända ben* af *hund*: astragalus, calcaneus, stycken af tibia, skulderblad, kota etc.; *brända ben*, obestämbara.

5. En hop stycken af *lerkärl*, af mycket groft dåligt, lergods, utan ornament, af simpel form (fig. 30); det tyckes ha varit mycket stort, men endast några få stycken ha kunnat sammansättas.

Fynd nr 10 (röse nr 6).

Liten låg grafkulle, 2,5 m i diameter. Redan strax under jordtorfvorna började svarta fläckar visa sig; på en half fots djup ett ordentligt, några tum tjockt graflager med brända ben, obestämbara. För öfrigt intet.

Fynd nr 11 (röse nr 7).

Grafkulle, låg, omkring 5 m i diameter, belägen jämte föregående. Anordningen densamma. Graflagret här ganska vidsträckt, blandadt med grus och innehållande brända benbitar, hvaribland fragment af *menniskotand*, samt några få *lerkärlsbitar*, af hvilka intet kan sägas om kärlets form o. s. v.

Fynd nr 12 (röse nr 8).

Låg grafkulle, diameter 4,40 m med märken af fotkedja. I midten syntes i dagen öfre kanten af en 58 cm lång kalkflis. Kring denna gräfdes, hvarvid befanns som följer.

Sedan de öfversta stenarna blifvit upptagna började ett lager af lös, svart och mycket fet mylla, som räckte ned till 40 cm djup. Vid den laga hällens ända och vinkelrätt mot densamma stod en mindre. På ofvannämnda djup (40 cm) fanns en flat liggande häll och under denna en hög med stora, hvita brända benbitar, liggande tätt tillsammans, alldeles löst i svartmyllan; denna benhög, med ett omfång af ½ fot i qvadrat, räckte ända ner till bottenhällen (kalkberg), som var 52 cm från jordytan, hvadan benlagret var 12 cm djupt. Den öfver benlagret liggande hällen låg jämnhögt med den kantsatta hällens undre kant och hvilade på kullerstenar. De tvänne hällarna N om kanthällen lågo med ena kanten uppe mot den senares öfverkant, men den andra djupt nere i jorden. Intet vidare fanns i grafven. Bland de *brända benen* kunde bestämmas följande *menniskoben:* stycken af tinningbenet, flere bitar af skallen (pars petrosa), stycken af underkäk.

Undersökningen gjord 1878.

V.

Graffältet på Påfvens hed i Lärbro socken.

NO om Keilungs gård sträcker sig en hed med ofvanstående något egendomliga namn (tydligen någon förvrängning) ända upp mot Helvi socken. Ett stycke upp på denna hed förekommer en några fot hög ås (eller konstgjord vall?), som utgår från ett väldigt, högt stenröse och derifrån sträcker sig, till en början gående i VSV, vida omkring. 45 steg från det stora röset ligger en mycket låg aflång kulle (eller svag upphöjning) af 14

stegs längd och i denna kulle en väldig kista af stora kalkhällar. Denna kista hade på våren samma år (1878) blifvit plundrad af en person, som sjelf för mig omtalade och beskref grafven, hvilket gjorde att jag, nyfiken med anledning af dess egendomliga beskaffenhet, beslöt att undersöka den, ehuru den låg så långt från de andra undersökta grafvarna.

Fynd nr 1 (stor kista af resta kalkhällar).

En större häll (bredd 1 m, längd 1,30) som låg qvar ehuru nerfallen, hade betäckt kistans V ända; i andra hälften låg en liten häll nerfallen, men sönderslagna stycken lågo i närheten.

Nere i kistan var allt hoprördt af skattsökaren och nu lågo massor af obrända ben (menniska och djur) om hvartannat, ehuru visserligen den person, som plundrat grafven, påstod att de legat i någon ordning och särskildt att i Ö delen mennisko-»läggar» hade funnits i orubbadt tillstånd, äfvensom flere menniskokotor skulle ha legat »i rad». I ett litet spetsigt, till hälften afskiljdt rum, som afslutade V ändan, hittade jag *brända benbitar*. Att inga fornsaker blifvit af ofvannämnda person funna, derom är jag öfvertygad. Endast några mindre ben medtogos, hvaribland funnos: *obrända får*, käkar, falanger, hand- och fotben af *häst*, några antagligen af *hund*, några af *menniska* (en tand), samt *brända*: ett stycke af *menniskokäk*.

Fynd nr 2 (röse)

En liten låg rund grafkulle, belägen på samma »ås» och 12 steg från föregående stora kista, försedd med bristfällig fotkedja. Kullens diameter 3,50 m.

Ett stycke af 2 m längd, 1,75 m bredd upptogs till ungefär 1 fots djup. Här hittades (och det var redan under de öfversta stenarna) ett svartbrändt lager med brända benbitar och några lerkärlsbitar; små flata stenar förekommo der, svarta på undersidan. Dessutom funnos några obrända ben och ett par bronsbitar. Här anträffades alltså:

1. Två längre och ett mycket litet stycke af ett tunnt och smalt *bronsband;* dess bredd är endast 7 mm. På undre sidan löper längs hela bandet en spetsig, upphöjd ås. Det lilla stycket användes till analys, som godhetsfullt verkställts af hr T. Fegraeus och lemnade följande resultat: koppar *87,80*, tenn *11,48*, bly *0,50*, nickel *spår*. Som man ser är det den legering, som begagnades under *bronsåldern*, till hvilken tid grafven sålunda hör.

2. Stycken af *lerkärl*, af hvilka tillräckligt många kunnat hopsättas, att dess form blir tydlig, och denna sak bestyrker hvad som sedan visade sig genom bronsanalysen — kärlet tillhör tydligen bronsåldern. Det är skålformigt, ganska vidt (största diameter ung. 15 cm), men lågt (höjden ung. 7 cm) och kan jämföras med sådana lerkärl som M 256 eller Madsen *Broncealderen Suiter* 43,26. Kärlets öfverkant är nära 3 cm hög, lodrätt uppstående, något utsvängd nedtill; dernedanför vidtager en jämn rundning, utan att någon särskild platt botten tyckes ha funnits. På ena sidan syns märke efter ett öra eller kanske snarare ett stort utsprång (kanske genomborradt?) Formen påminner mycket om vissa hängkärl af brons, jfr t. ex. M 247.

3. *Obrända ben: menniska*, en half käk, stycken af skulderblad och nyckelben.

Brända ben: stycken af *menniske*skalle.

Undersökningen gjord 1878.

VI.

Graffält vid Guffride i Alskogs socken.

Då jag kommit i tillfälle att tillbringa en del af sommaren i Alskogs socken, begärde och erhöll jag tillstånd att få öppna några grafvar derstädes.

V och SV om det af Carl Säve så kallade graffältet på Gålrum (se planritning och beskrifning i *Annaler for nordisk Oldkyndighet* för 1852; Gålrum, ligger dock ett stycke NO derom, men stället heter Dickarbacke efter der förekommande s. k. Dikkarrör, allt efter uppgifter af bönder i trakten) ligger en liten skogbeväxt hage, kallad Bruten och tillhörande Guffride gård. I denna hage ligger en liten grafflock; fyra af dessa grafhögar undersöktes, och beskrifningen följer här.

Fynd nr 1 (röse nr 1).

Liten, rund, jämförelsevis ganska hög grafkulle af hufvudstora gråstenar, belägen 84 steg V (med dragning åt S) ifrån det stora röset vid skeppssättningarna (längst till höger å Säves plankarta). Diameter 2 m, höjd 60 cm.

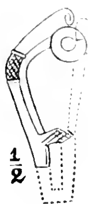
Ungefär i jämnhöjd med jordytan träffades ett lager större gråstenar och mellan och under dessa träffades graflagret med brända benbitar, svart askmörja etc. Detta lager gick ner till 25 cm under jordytan, sträckte sig nära 1 m fram, men blef allt tunnare utåt kanterna. I graflagret funnos äfven de här nedan uppräknade fornsakerna.

1. En *fibula af brons* (fig. 31), ofullständig, men tydligen af samma typ ungefär som M. 312, alltså dr Hildebrands »första gotländska spännegrupp». Spiralägg-

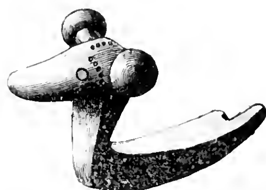
ningen är ganska vid; bygeln skarpt böjd i knappt half-annan rät vinkel, samt ej jämnrund, utan försedd med skarp ås, ornerad på toppen med små rutor (jfr M. 310 och 311); nertill synes ett utsprång, som förenat bygeln med nålhållaren, men nedre delen med nålhållaren, äfvensom nålen, saknas. Längd nu 43 mm; bredd upptill nu 13 mm. Två små fragment tyckas höra hit.

2. Ett litet *bronsföremål* (fig. 32), i form af ett djurhufvud med horn och hals, vid halsens nedra ända utgår vinkelrätt en smal platta, som är afbruten midt i ett litet hål; kanske har fortsättningen bildats af nr 3.

3. Ett fragment af tunn, jämnbred *bronsplatta*, sex massiva kulor eller *knappar af brons*, nedtill försedda

31.

32.

med en liten nit eller stift, samt en dylik knapp ännu fastsittande i ett litet stycke af bronsplattan; denna sistnämnda tyckes nämligen varit prydd längs ena sidan med dessa uppstående knappar. Hvad det hela kan ha bildat för egendomligt föremål är väl nu svårt att säga, då intet kan hopsättas. Kanske hör ock hit nr 4.

4. En *nitnagel af jern* med platt fyrkantigt hufvud; vid nitens nedre ända *brons*, ovisst, om det senare fastsmält der. Hufvudets längd 11 mm, bredden har troligen varit densamma.

5. Några små *bronsfragment*, deribland ett stycke af en liten rund ihålig pärla, eller kanske en af eld vanställd *halfperla af brons*; detta är dock mindre troligt, då sådana bruka förekomma i större antal, ehuru visser-

ligen grafven är från en tid, då sådana mycket begagnades på Gotland.

6. En *rund ring af jern:* jerntenen, som är något afplattad, ej fullt trind, är 8 mm bred; ringens diameter är 5 cm. Den har kanske varit försedd med något eller några utsprång på ena sidan, men tillfölje af rost kan intet bestämdt sägas.

7. *Kol,* några få stycken.

8. *Brända benbitar,* bland dessa förvaras en liten oval, jämnrund sten, svartbränd i ena ändan, som låg bland benen.

Fynd nr 2 (röse nr 2).

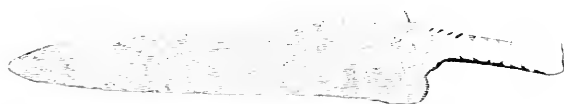
Beläget uppe på backen intill den åker, i hvilken den lilla sydligaste skeppssättningen på Gålrum ligger och ungefär ett stenkast i NO från detta. Här må anmärkas, att enligt flere bönders utsago *gålrum* betyder eller »skulle vara» *galgrum,* ehuru jag icke kan säga, om någon tradition bibehållit sig hos folket, om någon språkforskares hypoteser trängt ner till detsamma, eller om, som troligast är, folktron under senare tider, lockad af ljudlikheten samt af de betydande fornlemningarnas för dem mystiska natur, etymologiserat på egen hand. Vidare bör icke lemnas oanmärkt, att detta vackra graffält går sin förstöring till mötes, icke så mycket genom odling, för hvilket Säve redan år 1852 hyser fruktan, som fastmer genom grustagning. Redan äro flere ringar skadade; det vore skäl att företaga en undersökning i tid.

Högen är 5 m i diameter, omgifven i kanten af lemningar efter fotkedja; dess höjd ungefär 50 cm. Anordningen öfverensstämde med föregående graf helt och hållet. I högens midt, ungefär jämnhögt med fältets yta, stora

gråstenar, under och mellan hvilka ett nära 1 m bredt graflager var utbredt, med brända benbitar och kolstycken. Här hittades:

1. En *jernknif* (fig. 33), väl bibehallen, af alldeles samma typ, som den som hittades i grafven vid den resta hällen vid Lekarehed. Ryggen i lindrig båge, skild från tången med ett litet hak; eggen skild från tangen med en bred afsats, så att eggen tyckes nertill skjuta fram i en flik. Tangen, dess längd ungefär 40 mm, med små hak i kanterna; knifvens längd 156 mm.

2. En hel och en half tunn hopböjd *bronsplatta* (fig. 34), upptill förenade med en tunn bronstrad, samt 2 små bräckliga *nitnaglar af brons*, bestående af en mycket

33.

34.

smal trad, nertill omböjd och upptill försedd med ett halfklotformigt, ihåligt hufvud; slutligen flere små *brons-fragment*.

Fynd nr 3 (röse nr 3).

En liten grafkulle af grästenar, 2 m i diameter och ungefär 40 cm hög, belägen 11 steg i söder från den först undersökta högen (fynd 1). Här anträffades *intet*, ej ens brända ben, ehuru jag genomgick hela högen och gräfde djupt under densamma.

Fynd nr 4 (röse nr 4).

Grafkulle af grastenar, belägen 17 steg OSO om föregående, diameter NO—SV 1,90 m, O—V 2,30, höjd 45—50 cm.

Af samma anordning som de förut undersökta; ungefär i jämnhöjd med jordytan en rund fläck med brända benbitar, men mera spridda och icke bildande något bestämdt graflager; färgen var ej heller så svart som vanligt. Här hittades:

1. En *jernring* med deri fritt hängande ett bredt af 2 med nitar(?) förenade tunna plattor (den ena öfver dubbelt så bred som den andra) bestående *jernstycke*, således ett beslagstycke, kanske till ett bredt bälte eller möjligen till ett betsel(?) eller dylikt. Nu hoprostadt, hvarförutom ett stycke af den breda plattan vid upptagandet lossnade och ligger nu löst jämte. Ringens diameter 4 cm, den smala plattans bredd 12 mm, den bredas upptill ungefär 30 mm, plattans längd ungefär 60 mm.

2. *Brända benbitar.*

Undersökningen gjord 1878.

Vid Guffride i Alskog undersökte jag år 1880 3 rösen af samma grafflock, der jag 1878 företog undersökningar. Då genomgräfdes 4 rösen och nu 3, summa 7 stycken undersökta.

Fynd nr 5 (röse nr 5).

Röse af grasten utan fotkedja, diameter 3 m, höjd ungefär 90 cm; således ganska högt, liksom en del af rösena i detta graffält. Beläget på andra sidan gärdes-

garden och jämte densamma, inne i Orleifs Lars Engströms »tymhagen», 32 steg i NO från nr 1 (1878) och 45 steg VSV från yttersta ringen af det stora röse, som synes längst nere till höger på C. Säves plan af Galrum (i *Annaler for nordisk Oldkyndighed* för 1852). Lösa grästenar utan jord ända ner till jordytan, understa lagret dock jordblandadt; derunder ren sandblandad jord, hvari förekom ett glest och utspridt graflager med brända benbitar, små lerkärlbitar, vidt utspridda, och klumpar af smält brons. Graflagret utbredde sig mest i grafvens vestra hälft, i östra delen fanns intet. Här hittades följande:

1. *7 klumpar smält brons*, af hvilka en tyckes vara en del af en ring.

2. *Bitar af ett lerkärl*, hvaraf en del kunnat hopsättas till större stycken, så att någon föreställning om krukans beskaffenhet kunnat bildas. Den har varit af hufvudformen M. 391 (om med eller utan öra är ovisst) dock icke med så skarp afsats på krukans vidaste del. Orneringen, bestående af rader af små inslagna cirklar och punkter, är temligen vårdslöst och som det tyckes oregelbundet anbragt. Diametern i mynningen tyckes varit nära 10 cm; inga andra mått bestämbara.

3. *Brända benbitar*.

Fynd nr 6 (röse nr 6).

Röse, likt föregående och beläget 10 steg i V från detta. Diameter 3 m, höjd öfver ½ m (60—70 cm). Den lösa stenhopen afkastades först, derunder stenar med jord, strax derunder ett graflager med *brända benbitar*, spår af kol samt *2 smälta bronsklumpar*, detta i vanlig jord, men under detta svart lager med endast här och der en liten benskärfva.

Gult bottengrus och sand anträffades 40 cm under grafvens yta, sedan den lösa stenhögen blifvit borttagen.

Fynd nr 7 (röse nr 7).

Röse, likt de föregående, beläget alldeles intill gärdesgården 10 steg SV från föregående och närmast nr 1 (1878). Diameter 2,80 m, höjd 60—80 cm.

De lösa stenarna, här helt små, borttogos, hvarefter vidtog jordblandadt stenlager. Under de öfversta stenarna i detta lager i S kanten träffades brända benbitar, men ej svart lager, och bland benen en jernring med remhållare. I midten fortsattes benlagret, hvari hittades en hake af jern med remhållare samt en fibula af jern, hvilken, då den hittades, var omgifven af vidhängande benbitar och grus i en klump.

Ofvanpå upprifven jord i grafvens midt hittades en harlock(?); det är för mig en gåta hur den kommit dit, otroligt att den under undersökningen ditblåst, svårt att tänka sig att den funnits i graflagret. Följande grundsatsen »bättre för mycket än för litet» medtog jag den dock. Här hittades följande saker:

1. *Ett fullständigt knäppe, hake och ring,* till ett bälte, bestående af *a)* en fyrkantig jernplåt (34 mm lång, 27 mm bred), i främre kanten omböjd; genom denna omböjning går en smal, platt jernten, som medels en nit (försedd med kullrigt hufvud) ofvantill är fäst vid den breda plattan i ena ändan, och i andra ändan, sedan den gått igenom plattans omböjning, slutar med en rund och trind ögla, i hvilken sitter den ring (35 mm i diameter) i hvilken *b) haken* varit knäppt; denna består af en något mindre platta (32 × 25 mm), på samma sätt omböjd; för öfrigt på samma sätt konstruerad som föregående, men den andra, undertill sittande jernplattan utlöper här i en massiv, afrundad hake, som i form något påminner om ett djurhufvud, baktill har den en liten framspringande spets. Begge styckenas plattor äro ornerade med in-

sänkta linier längs kanterna samt i bakre hörnen med 2 små små runda upphöjningar, liknande nithufvud.

2. *En fibula af jern*, lik M. 310, illa medfaren af rost, dock hel, men mycket bräcklig. Någon ornering förmärkes icke. Mellan nålhållaren och bygeln har kanske funnits ett förenande stycke. Fibulans längd 58 mm.

3. *Brända benbitar.*

Undersökningen gjord år 1880.

Resumé succinct des mémoires précédents.

I.

La trouvaille de Vendel, par M. Hjalmar Stolpe.

En 1881 et 1882, M. Stolpe a fouillé onze tombeaux tout près de l'église de Vendel, au nord de la ville d'Upsal. Les figures peuvent donner une idée du caractère des trouvailles, qui seront, d'ailleurs, le sujet d'une publication spéciale.

II.

Quelques observations sur la trouvaille de Vendel, par M. Hans Hildebrand.

Les figures de ce mémoire reproduisent plusieurs objets trouvés dans les tombeaux sus-mentionnés.

III.

Le chant de Beovulf et ses renseignements sur l'histoire ancienne du Nord, par M. Pontus Fahlbeck.

Le poète a réuni deux groupes de légendes, celles sur Beovulf lui-même, et les autres qui traitent des personnes et des faits de son époque, mais étrangers à sa légende. Ces dernières légendes sont regardées comme des sources historiques d'une très grande importance. Les Geátas sont, selon l'auteur, les habitants de la province danoise de Jutland.

IV.

L'âge de la pierre en Uplande selon les trouvailles connues en 1884, par M. Schürer von Waldheim.

Le mémoire donne la liste complète des trouvailles uplandaises de cette époque connues en 1884. Le nombre des objets trouvés est indiqué page 64.

V.

Fouilles dans les cimetières préchrétiennes de Gotland, par M. Gabriel Gustafson.

L'âge des différents cimetières est indiqué par les figures intercalées dans le texte.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 4 uppl. 1880. Pris: 75 öre.

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet. (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

INNEHÅLL.

Under arbete äro f. n. sluthäftet af Antiqvarisk Tidskrift, del. 5, som, jämte annat, skall innehålla ett register till del. 1—5, hvars utarbetande kräfver mycken tid, delen 8, h. 3, Månadsbladet för år 1884, del. 28 och 30 af Akademiens handlingar (Ny följd, del. 8 och 10) samt fjerde häftet af Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.

Se omslagets andra och tredje sidor.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1884.

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

ÅTTONDE DELEN.

TREDJE HÄFTET.

Distribueras af hrr Wahlström & Widstrand.
STOCKHOLM

Pris: 1 krona.

Af Kongl. **Vitterhets Akademien** (1753—1786) och Kongl. **Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien** eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

—. Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.; del. 2 (1869): 3 kr.; del 3 h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4 h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5 h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del. 6 h. 1—4 (1880—82): 4 kr.; del. 7 h. 1—4 (1883—85): 4 kr.; del. 8 h. 1—3 (1884, 1891): 3 kr.; del. 9 h. 1—3 (1887, 1891): 3 kr.; del. 10 h. 1—5 (1887—89): 5 kr.; del. 11 h. 1—2 (1890): 2 kr.; del. 12 h. 1—2 (1891): 2 kr. 50 öre.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgangarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Femte bandet: argångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr.; för följande argångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

—, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

—. Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 5 uppl. 1886. Pris: 75 öre (vid ingången till museet: 50 öre).

——, The national historical museum, Stockholm. A guide to the collection issued by the royal Academy of literature, history and antiquities. Translated from the 5th swedish edition by Charles H. Derby. Pris: 3 kr. (vid ingangen till museet 2 kr.).

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans. Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet. (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Med anslag ur den Bergerska donationsfonden har Akademien utgifvit:

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Förra afdelningen, band 1 (1888): 9 kr. — Senare afdelningen, band 1 (1888): 11 kr.; band 2 (1889): 9 kr.; band 3 (1890): 8 kronor; band 4 (1891): 9 kronor.

INNEHÅLL.

Under arbete äro för närvarande:

Akademiens handlingar del. 28 (Hans Hildebrand, *Om djurtyperna i ornamentiken.*)

— — del. 31: (*Inträdestal af* Rydberg *och* S. Bugge, *Berättelse om Akademiens hundraårsfest m. m.*)

Antiqvarisk tidskrift V: 4, VIII: 4, IX: 4, X: 6, XI: 3, XII: 3.

Svenska sigiller från medeltiden del. 2 h. 1.

Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum h. 4 (Gotlands jernålder).

Månadsbladet för 1890 och 1891.

Medeltidsföremål från Gotland i Statens Historiska Museum (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden.)

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden.)

Sveriges runskrifter afd. 1: Ölands runstenar; afd. 2: Östergötlands runstenar (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Antiqvariska Tidskrift för Sverige** utgifves i häften af omkring 5 ark med nödiga illustrationer. Fyra eller, efter behof, flere häften utgöra ett band. Pris för hvart band: 4 kr. eller något mera.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens **Månadsblad** utkommer efter samma plan som hittills blifvit följd. Priset för årgång är 3 kr.

I bokhandeln finnes:

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, **Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum.**

Första häftet, innehållande 10 pl. och tillhörande text. Här beskrifves och afbildas jämte annat det icke minst genom sin ornamentik vigtiga Ulltuna-fyndet. Pris: 6 kr.

Andra häftet, innehållande 10 pl. med afbildningar af medeltidsföremål jämte tillhörande text. Pris: 6 kr.

Tredje häftet, innehållande 5 pl. med afbildningar af jernåldersföremål från Gotland jämte tillhörande text. Pris: 5 kr.

Se omslagets andra och tredje sidor.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1891.

ANTIQVARISK TIDSKRIFT

FÖR

SVERIGE

UTGIFVEN AF KONGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIQVITETS AKADEMIEN

GENOM

HANS HILDEBRAND.

ÅTTONDE DELEN.

FJERDE HÄFTET.

Distribueras af hrr Wahlström & Widstrand.
STOCKHOLM.

Pris: 1 krona.

Af Kongl. Vitterhets Akademien (1753—1786) och Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademien eller på Akademiens förlag äro följande arbeten utgifna:

Kongl. Svenska Vitterhets Akademiens Handlingar. 5 band. 1755—1788.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Handlingar. 20 band. 1789—1852.

—— Ny följd. Del. 1 (1857): 4 kr. 50 öre; del. 2 (1861): 4 kr.; del. 3 (1863): 4 kr. 50 öre; del. 4 (1864): 4 kr.; del. 5 (1867): 4 kr.; del. 6 (1869): 4 kr.; del. 7 (1876): 4 kr.; del. 8, 1 (1885): 3 kr.; del. 9 (1884): 7 kr. 50 öre; del. 10 (1885): 6 kr.

Antiqvarisk Tidskrift för Sverige. Del. 1 (1863): 2 kr.; del. 2 (1869): 3 kr.; del 3 h. 1—4 (1870—73): 4 kr.; del. 4 h. 1—4 (1872—80): 4 kr.; del. 5 h. 1—3 (1873—78): 3 kr.; del. 6 h. 1—4 (1880—82): 4 kr.; del. 7 h. 1—4 (1883—85): 4 kr.; del. 8 h. 1—4 (1884, 1891): 4 kr.; del. 9 h. 1—3 (1887, 1891): 3 kr.; del. 10 h. 1—6 (1887—91): 6 kr.; del. 11 h. 1—4 (1890, 1891): 3 kr. 75 öre; del. 12 h. 1—4 (1891): 4 kr. 50 öre.

Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Månadsblad. Första bandet: årgångarne 1872—1874. Andra bandet: årgångarne 1875—1877. Tredje bandet: årgångarne 1878—1880. Fjerde bandet: årgångarne 1881—1883. Femte bandet: årgångarne 1884—1886. Sjette bandet: årgångarne 1887—1889. Årgångarne 1890 och 1891. Pris för årgångarne 1872—1877: 2 kr.; för följande årgångar 3 kr.

Hildebrand, Bror Emil, Anteckningar ur Kongl. Vitterhets Historie och Antiqvitets Akademiens Dagbok samt om de under Akademiens inseende stälda Kongl. samlingarne för år 1843. Pris: 37 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. 1846. Pris: 7 kr. 50 öre.

——, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, funna i Sveriges jord. Ny tillökt upplaga med 14 pl. 1881. Pris (i Sverige, Norge, Danmark och Finland): 10 kr.

Tornberg, C. J., Numi cufici regii numophylacii Holmiensis, quos omnes in terra Sueciæ repertos digessit et interpretatus est C. J. T. 1848. Pris: 7 kr. 50 öre.

Hildebrand, Bror Emil, Minnespenningar öfver enskilda svenska män och qvinnor. 1860. Pris 7 kr. 50 öre.

——, Svenska Sigiller från medeltiden. I. 1, 2. 1862—1867. Pris: 19 kr. 50 öre.

——, Sveriges och Svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. 2 delar (1874, 1875). Pris: 16 kr.

Montelius, Oscar, Statens Historiska Museum. Kort beskrifning till vägledning för de besökande. 5 uppl. 1886. Pris: 75 öre (vid ingången till museet: 50 öre).

——, The national historical museum, Stockholm. A guide to the collection issued by the royal Academy of literature, history and antiquities. Translated from the 5th swedish edition by Charles H. Derby. Pris: 3 kr. (vid ingången till museet 2 kr.).

Hildebrand, Bror Emil, och Hildebrand, Hans, Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum. Första häftet. (Serien IV, pl. 1—10). 1873. Pris: 6 kr. Andra häftet. (Serien VI, pl. 1—10). 1878. Pris: 6 kr. Tredje häftet. (Serien V, pl. 1—5). 1883. Pris: 5 kr.

Med anslag ur **den Bergerska donationsfonden** har Akademien utgifvit:

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling. Förra afdelningen, band 1 (1888): 9 kr. — Senare afdelningen, band 1 (1888): 11 kr.; band 2 (1889): 9 kr.; band 3 (1890): 8 kronor; band 4 (1891): 9 kronor.

INNEHÅLL.

Under arbete äro för närvarande:

Akademiens handlingar del. 28 (Hans Hildebrand, *Om djurtyperna i ornamentiken.*)

— — del. 31: (*Inträdestal af* Rydberg *och* S. Bugge, *Berättelse om Akademiens hundraårsfest m. m.*)

Antiqvarisk tidskrift V: 4, IX: 5, XIII: 1, XIV: 1.

Svenska sigiller från medeltiden del. 2 h. 1.

Teckningar ur Svenska Statens Historiska Museum h. 4 (Gotlands jernålder).

Månadsbladet för 1890 och 1891.

Medeltidsföremål från Gotland i Statens Historiska Museum (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden.)

Rikskansleren Axel Oxenstiernas skrifter och brefvexling (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden.)

Sveriges runskrifter afd. 1: Ölands runstenar; afd. 2: Östergötlands runstenar (utgifvas med anslag af Bergerska donationsfonden).

Se omslagets andra och tredje sidor.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1891.

